GÜNEY

111

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR[illegible]AT DERGİSİ

ocak · şubat · mart '25
çile · şibat · adar '25
januar · februar · märz '25

100 tl · 6 euro · 6,5 chf

İfade özgürlüğü "suç" olabilir mi!?

• YILMAZ GÜNEY'İN UNUTULMUŞ BİR ÖYKÜSÜ: **HILTAN** • ÖLÜME SANATLA DİRENEN **CHARLOTTE SALOMON** • YAZAR VE ŞAİR **BERİVAN KAYA** İLE SÖYLEŞİ • **SİNEMA NOTLARI** • GÜNEY**İKLİM**: BUNUN SONU YOK OLUŞ! • 1 ÇĞLK 1 YLNZLK

İnsanlıktan çıkma kültürü

4 193600 906004 00111

DÖNÜŞÜM YAYINLARI'NDAN İKİ YENİ KİTAP

2019-2023 YILLARI ARASINDAKİ GELİŞMELERE BİR GENEL BAKIŞ

Ya Sosyalizm Ya Barbarlık İçinde Çöküş! — H. YEŞİL

Kapitalizm/emperyalizm doğayı kendi imalatı "iklim değişikliği" ile mahva ve dünyayı adım adım bir üçüncü dünya savaşına sürüklüyor. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nın, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yürüyen yüzlerce vekâlet savaşının barbarlıklarını mumla aratacak bir barbarlığa sürükleniyoruz. Âdeta "binmişiz bir alamete, gidiyoruz kıyamete" durumu var.

Dünya, eğer işçi sınıfı önderliğinde devrimler tarafından engellenmezse, barbarlık içinde çöküşe her zamankinden daha yakın. Seçim sizin, seçim hepimizin. Bu kitap doğru seçim için bir nebze katkıda bulunursa, amacına varmış olacaktır.

ISBN: 978-625-94567-1-3

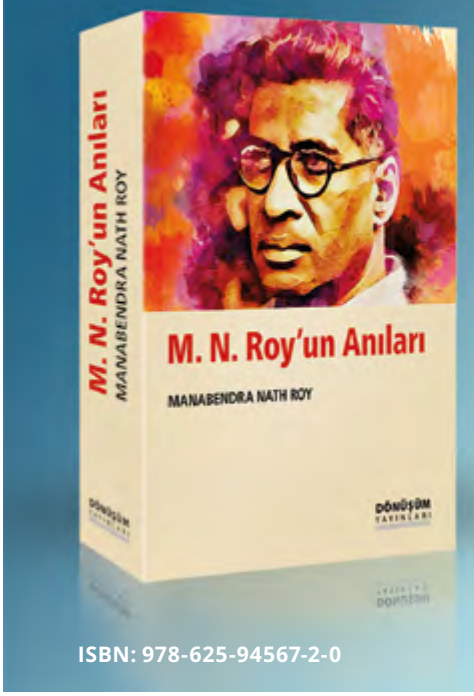

ISBN: 978-625-94567-2-0

M. N. Roy'un Anıları

MANABENDRA NATH ROY

Roy'un yaptığı gibi insanın yaratıcılığını açığa çıkarabilecek çok az sayıda lider vardır. Roy bunu yapabildi, çünkü kendini çok az düşündü. Tek kaygısı özgürlüğü kendinde gerçekleştirebilmek ve başkalarının da bunu yapmasını sağlayabilmekti. Özgürlük kavrayışı daha zengin ve daha karmaşık bir anlam kazandıkça, siyaset felsefesi ve eylemleri de buna tekabül eden bir dönüşüm geçirdi. Benzer şekilde, kelimenin pragmatik anlamındaki 'başarısızlığı' ise yalnızca entelektüel ve ahlaki bütünlüğünün kaçınılmaz sonucu olarak görülebilir. Başkalarının ilkelerden ödün verdiği yerlerde, Roy, aradığı değerlerin kendisinden uzaklaşmaması için görünürdeki başarılardan vazgeçmeyi tercih etti. — G. D. Parikh

İsteme Adresleri

GÜNEY DERGİSİ

Sultaniye Mah., 625. Sokak, No:7/1,
Esenyurt/İstanbul
Tel.: 0212 - 251 11 91
www.guneykultursanat.org
guneykultur@gmail.com

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Asmalımescit Mah., Terkos Çıkmazı,
Terkos Han No: 1/42, Beyoğlu/İstanbul
Tel.: 0507 - 037 75 27
www.interyayinlari.com
donusumyayinlari@gmail.com

Kitapları aşağıda yer alan kitabevleri sitelerinden de sipariş edebilirsiniz.

www.dr.com.tr
www.kirmizikedi.com
www.babil.com
www.emekkitap.com

GÜNEY'DEN SİZLERE

Kapak: Roland Topor, Uluslararası Af Örgütü posteri, 1977

Değerli Güney Okurları,

Yeni yılın ilk sayısıyla karşınızdayız...

"Büyük insanlık" bu yeni yıla da azgın bir sömürü düzeni, dünyanın yeniden paylaşımı için yürütülen savaşlar, baskılar, katliamların sürdüğü bir ortamda girdi.

Oysa insanlık sömürünün, baskıların, haksızlıkların, savaşların... ortadan kaldırıldığı bir dünyada, doğayla uyum içinde yaşamaya layık... Ve insanlık bunu gerçekleştirebilir, gerçekleştirmeli...

İnsanlık ya bu yaşanabilir dünya düşünü gerçekleştirecek ya da kapitalist/emperyalist barbarlık içinde yok olacaktır.

Alternatifler bunlardır. Bize düşen, insanca yaşanabilir bir dünyayı yaratmak için çalışmaktır.

Yeni yılın işçilerin, emekçilerin, ezilen halkların mücadelesinde yeni kazanımlarla dolu olmasını diliyoruz.

• • • •

Geçen sayımızda hastalığını duyurduğumuz ressam, heykeltıraş **İsmail Çoban** dostumuzu maalesef kaybettik. GÜNEY olarak Çoban ailesi başta olmak üzere dostlarına, arkadaşlarına, sanat dünyasına başsağlığı dileklerimizi iletiyoruz.

Bir sanatçı bedenen aramızdan ayrılsa da geride bıraktığı eserlerle yaşarlar. **İsmail Çoban** dostumuz da geride bıraktığı eserleriyle yaşıyor. Bu sayımızda O'nun eserlerinden bazılarını okurlarımızla paylaşıyoruz.

• • • •

Yılmaz Güney'in aramızdan ayrılışının 40. yılında anma etkinlikleri düzenledik. İstanbul ve Almanya'nın Lübeck kentinde yapılan etkinliklerle ilgili haberlerimizi geçen sayımızda yayınlamıştık. Dergimiz yayınlandıktan sonra 27 Ekim'de Fransa'nın Folschviller kentinde de bir Yılmaz Güney'i anma etkinliği yapıldı. Etkinlikle ilgili haberi bu sayımızda yayınlıyoruz.

• • • •

Geçen yıllarda olduğu gibi bu yıl da GÜNEY takvimi hazırladık. Bu yıl takvimde kullanılan grafiti ve duvar resimlerini "Konuşan Duvarlar" başlığı altında topladık. Severek duvarınıza asacağınızı düşünüyoruz.

• • • •

Dergimiz her zaman "çemberin bu tarafındakilerin" sesi soluğu olduğumuzu; işçilerin, emekçilerin, ezilenlerin sanatını, edebiyatını yapanlar için, onlara kültürel olarak da dokunan, dokunmak isteyenler için... bir kürsü olduğunu söyledi, söylüyor.

Bu çağrımızı bir kez daha yineliyoruz: Yayın politikamız gereği **ırkçı, milliyetçi, erkek şovenisti, gerici, faşist... içeriğe sahip olmaması koşuluyla dergimizin sayfaları söyleyecek sözü olan herkese açıktır.**

Gönderilen ürünlerin başka mecralarda yayınlanmamış olması ve makalelerin ya da öykülerin dergide yayınlanabilir uzunlukta olmasına dikkat edilmesini özellikle rica ediyoruz. Ürün gönderen arkadaşlarımızın bu noktalarda duyarlı davranacaklarına inanıyoruz.

Yeni sayımızda buluşmak üzere...

İÇİNDEKİLER

03 **Güney'den Sizlere**

06 **İnsanlıktan çıkma kültürü**
Derya Gümüş

08 **Hak Edilmiş Bir Ayrılıktır Zamanı**
Şenol Yazıcı

10 **GÜNEY**KAPAK:
İfade özgürlüğü "suç" olabilir mi?!
Temel Demirer

15 **Bulut kuşu**
Fulya ÇelikÇetintaş

16 **Altın Koza Film Festivali'nin ardından**
Güney

19 Oyuncu, Senarist, Yazar Ercan Kesal:
"Yılmaz Güney sinemamızın mucizesidir!"
Süleyman Boz

20 ÖLÜMÜNÜN 40. YILDÖNÜMÜNDE
Yılmaz Güney Fransa'da anıldı

21 ŞERİF GÖREN YAŞAMINI YİTİRDİ
O filmleriyle yaşayacak

22 **"İyi kalpli" zorbalar başrolde**
Aşkın Sedat Özgün

24 **"Buğday Meydanı"**
Prof. Dr. Şükrü Aslan

26 **Yılmaz Pütün'ün (Yılmaz Güney) unutulmuş bir öyküsü**: **Hıltan**
Güney

29 **insan varsa kentler güzeldir**
Akman Gedik

30 ÖLÜME SANATLA DİRENEN
Charlotte Salomon
Mehmet Desde

36 ŞİİR VE YAŞAM ÇİLEHANESİ'NDEN-I
DERRÜZMU
Murat Koçak

38 **GÜNEY**İKLİM:
Bunun sonu yok oluş!
Gülfer Uğur

42 **Edebiyat çevrelerinden boykot**

43 **Filistinli sanatçılardan Gazze Bienali**
Güney

44 **Filistinli Çocuklar**
Mehmet Yamaç

45 **Sewda / Sevda**
A. Karabax

47 SÖYLEŞİ: YAZAR-ŞAİR BERİVAN KAYA:
"Şiir, görmek ile itiraz etmek arasında bir yerde duruyor"
Söyleşi: Ayşe Kaygusuz Şimşek

49 **alın beni, buralardan götürün**
Hasan Seçkin

50 **Tecrit hapishanelerinde yazar olmak**
Hatice Eroğlu Akdoğan

52 **Muğlalı onbaşı**
Hasan Çam

55 **Döllenen zihin ve haysiyet**
Emine Aydoğdu

56 **Sanat ve sanatçı /** Baharlar getir bana
Med Reşiyan

58 **Sürgündeki çocukluğum**
Şerif Kaya

58 **Li te di fikirim**
Müslüm Aslan

60 **bahar aldanması**
Sertan Balkan

61 **Bu dünya**
Cevat Bayrak

62 **Yabancılaşma kelimesinin kökeni üzerine**
Çağlar Gülcan

63 **Mevsim hep kavga**
Derya Avşar

64 **Sonsuz Sayı**
Mustafa Bilgücü

65 **Acı**
M. Ali Güner

66 **Alçaklığa yergi**
Gökhan Çağlayan

68 **Hastane camı**
Ömer Balbal

68 **1 çğlk 1 ylnzlk**
Fazlı Humar

69 **Araf**
Hakan Meriç

70 **Maria**
İbrahim Halil Ergin

71 **10 Ekim**
Haydar Aksoy

72 **Bahar gezileri neden yapılır?**
Veli Örtlek

72 **Yaralı at**
Ümit Kaya

73 **Topraklarımız**
Ömer Balbal

74 **Kir**
Faik Kumru

75 **Kara haber**
Asım Gönen

76 **Köprüdeki zombiler**
Gülbin Sodan

77 **KARİKA**TÜR
K. Öntaş

K İ T A P

78 **Baran Arslan'ın "Zamana Yazgı" adlı öykü kitabı üzerine bir inceleme**
Samle Çağla

81 **"Kavganın Işıklı Yamaçlarında"**
Ersin Bağatur

82 **Yaşanmışlık romanı: Gülbahar**
Mustafa Demir

84 **"Riya Hûndirîn, tê wateya tevahiya jiyanê"**
Salih Kevirbirî

85 **Yalanları şiirle tahrip etmek... "Salıncak İzleri"**

S İ N E M A

86 **Toprağın Duası Belgeseli Üzerine**
Alihan Demir

88 **Karanlıkta Vaftiz: "The Godfather" ve Egemenliğin Diyalektiği**
Alişan Şahin

90 Anuş Pazarcıyan

98 **İsmail Çoban aramızdan ayrıldı**
Güney

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Tuncay Özkaradeniz

Yönetim Yeri ve Adresi:
Sultaniye Mah. 625 Sokak No: 7/1
Esenyurt/İstanbul
Tel.: 0212 - 25 111 91

İnternet: www.guneykultursanat.org
E-Mail: guneykultur@gmail.com

Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi
guneykultursanatdergisi
guneydergisi

Avrupa Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32, 42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401

Förderverein Güney e.V.
E-Mail: guney-verein@gmx.de

Yurtdışı (Almanya) Banka Hesap Numarası:
Förderverein Güney e.V.
Berliner Sparkasse
IBAN: DE86 1005 0000 0190 6046 70
BIC: BELADEBEXXX

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 3.000 TL**, 1/2 sayfa:** 1.500 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 1000 TL**, 1/4 sayfa:** 500 TL
(Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.)

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Yapı Kredi Bankası
Tuncay Özkaradeniz
IBAN No: TR880006701000000094843077

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 1000 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 30 Avro
(Posta ücreti dâhil)

Aboneliğin başlatılması için; yıllık abone bedelinin banka hesap numaramıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

Dizgi & Grafik: Güney Grafik
Baskı: Mutlu Basım Yayın
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 256, Topkapı/İstanbul
Tel: 0212/ 577 72 08

■ GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar elektronik adresimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir. Son redaksiyon tarihi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

İnsanlıktan çıkma kültürü

DERYA GÜMÜŞ

İçinde yaşadığımız toplumun çürümüşlük hâllerini sıralamak istense ilk akla neler gelir? Biraz gözlem, biraz toplumsal sorunlara gösterilen duyarlılık, biraz güncel takibi, medya/sosyal medya aşinalığı olan hemen herkes bir şeyler söyleyecektir...

3Y, yani, hani iktidar partisinin bitireceğini söylediği ve ama bitirmek bir yana daha da derinleşen "yolsuzluk, yoksulluk ve yasaklar"-dan başlayalım... Ve devam edelim, ilk aklımıza gelenlerle:

Adaletsizlik, şiddet, yandaşlık, adam kayırmacılık, akraba kayırmaca/nepotizm, asalaklık, liyakatsizlik, cinsiyetçilik, ayrımcılık, ötekileştirme, rüşvet, dolandırıcılık, ihaleye fesat karıştırma... kaçakçılık, uyuşturucu ticareti, insan ticareti, mafyalaşma, cinnet-cinayet hâlleri... sonra... faili meçhul cinayetler, devlet eliyle "kanun namına" işlenen "hukuk cinayetleri"... iş cinayetleri, kadın cinayetleri, çocuk... çocuk... çocuk...

"öyle bir ölsem / öyle bir ölsem çocuklar / size hiç ölüm kalmasa..." (*)

Ölüyor, öldürülüyor ama çocuklar...

Sekiz yaşındayken kimler tarafından ve neden işlendiği bilinmeyen bir cinayete kurban gitti Narin Güran... Diyarbakır'da katledilen Narin'in cesedi, "kaybolduğu" söylendikten 19 gün sonra, yaşadığı köyün 1,5 kilometre uzağındaki bir dere yatağında bulundu.

Narin çocuğun katledilmesi ne ilkti ne de son bu toplumda... Şiddet ve cinsel istismara uğrayan bebeklerden 2 yaşındaki Sıla bebekten... Savaştan kaçarken Ege denizinde boğulup ölen Alan Kurdi bebeğe... Uğur Kaymaz'a, Ceylan'a, Berkin'e... Roboskî'de bombalanan çocuklara... Ve daha nicelerine... Ne çok öldürülmüşlerdi...

Narin cinayetinin ortaya çıkarılmasında toplumun, "Narin'e ne oldu?!" diye sorup sorgulamasının önemli rolü oldu. Eğer bu toplumsal baskı olmasa, ne devlet bu cinayetin faillerinin yakalanması için uğraşacak ne de Narin'in katlinden sorumlu olanlar yargı önüne çıkarılabilecekti... Narin ismi ya bir faili meçhuller listesinde ya da "kayıp çocuk" listelerindeki isimlerden biri olarak kalacaktı.

Hayır, bu baskı olmasaydı Narin'i öldüren/ler bulunamayacaktı; çünkü medyaya yansıyan haberlere göre cinayetten sorumlu olan Narin'in ailesi iktidarla belli ilişkileri olan "nüfuzlu bir aile"ydi... AKP Diyarbakır Milletvekili Ensarioğlu "Bizlerin bazen bilmediği, bazen de bilip söylememiz gereken şeyler var. Çünkü aile de bizim dostlarımız. Konu çok hassas..." sözleri bir suç ortaklığının ve suçun üzerine daha fazla gidilmesine engelin açık ifadesi olmuştu. (Ailenin dinci cihatçı örgütlerle iltisaklı olduğu, köyde bir silah deposunun olduğu —kimlerin acaba?!!— iddiaları da yayıldı. İddialar dikkate alınsa ve üzerine gidilse, belki ikinci bir "Susurluk" çıkabilecek bir olaylar ve "bilip de söylenmeyen" olaylar zincirinin ailede kesildiği medyada yer almıştı...)

Narin olayında "failler" kamuoyu baskısı sonucu —bir çeşit— "yakalandılar", hâkim karşısına çıkarıldılar, dava sürüyor.

Kaybolan, kaçırılan, tecavüze uğrayan çocukların kaydının tutulmadığı, birçoğunun bilinmediği, duyulmadığı bir ülkede, bırakalım daha küçük olduğu için daha korunaksız olan çocukları, kız çocuklarını... hemen her gün kadınlara yönelik şiddet ve cinayetlerin, taciz ve tecavüz olaylarının "haberlere konu" olduğu da bir ülke burası...

Barbarlıkla yaşamdan koparılan kısa hayatlıların ülkesi burası...

Çocukların kaybolmasının, istismarının ve sömürülmesinin, iş kazalarında yaşamını yitirmesi... devlet tarafından görmezden gelinse de, yine de kimi kurum ve kuruluşların çocuklar üzerine kimi verileri önümüze koyuyorlar:

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun basına yansıyan haberlerden derlediği verilere göre, 2024 yılının ilk altı ayında en az 14 kız çocuğu ve 205 kadın erkekler tarafından katledilmişlerdi...

TÜİK verilerine göre geçen yıl yaklaşık 29 bin çocuk cinsel istismar kurbanı olmuştu... Mağdur çocukların %85'inden fazlası kız çocuklarıydı.

Adalet Bakanlığı verilerine göreyse, Türkiye genelinde başsavcılıkların çocukların cinsel istismarına ilişkin açtığı dosya sayısı 2015 ile 2023 arasında yaklaşık iki katına çıkmıştı.

2023'te yürütülen 66 binden fazla soruşturmanın her birinde en az bir çocuk mağdurdu.

Ya da örneğin; MESEM kapsamında son bir yılda 11 çocuk iş kazalarında (iş cinayetlerinde) yaşamını yitirmişti. İş Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi (İSİG Meclisi) verilerine göre; son 11 yılda en az 695 çocuk, iş cinayetlerinde hayatını kaybetmişti.

Çoğu zaman istatistiklerde rakam bile olamayan hayatları yaşamışlardı onlar... Ölenler, tacize, tecavüze uğrayanlar... candı, insandı... Şu lanet

olası barbar dünyada ya tezden yaşamları ellerinden alınmıştı ya kötülüklerle dolu bir yaşam sürmek durumunda bırakılmışlardı... ya da kötülüklerin izleriyle yaşayacaklardı bir ömür boyu...

İnsanlıktan çıkma kültürü!

Narin'in kaybolması/cinayete kurban gitmesi olayının ardından "patlayan" Yenidoğan çetesi skandalı bu ülkede çürümenin hangi boyutlarda olduğunu gösteren bir başka örnektir.

Yenidoğan çetesi 112 Acil Çağrı Merkezi'nde çalışan kişilerle ortak hareket ederek, bazı bebekleri önceden anlaştıkları özel hastanelerin yenidoğan ünitelerine sevk etmiş, bebekler üzerinden haksız kazanç sağlamışlardı. Bu arada en az 12 bebeğin ölümüne de neden olmuşlardı.

Çete, para koparabilecekleri ailelerin bebeklerini —gerekmese bile!— yoğun bakımda tutmuş, kazanç elde edebilecekleri bir dizi test yapıp, ilaç kullandırtarak "kazanç" elde etmişlerdi. Hastane ve tedavi parasını ödeyemeyecek olan yoksul ailelerin bebeklerini —yoğun bakımda kalması gerekse bile!!!— hastanede tutmamış, hatta; "Bebeği erkenden öldüreceksin, sorun çözülecek!!!" diyecek kadar insanlıktan çıkmışlardı!!!

Çete üyeleri, mahkemede verdikleri ifadelerde özel hastane sahiplerinin servisteki bebek sayısının artırılması için baskı yaptıklarını söyledikleri hâlde hastane sahiplerinin isimleri dava dosyasında yoktu! Onlar yok da, devlet neredeydi? Dünyaya yeni gözlerini açan bu bebekler üzerinden yıllarca süren vurgunun neresindeydi?!

Ortada, "Devletin haberi yoktu!" ile geçiştirilemeyecek bir durum vardı...

Gerçekte devlet ne gerekli denetimleri yapmıştı ne bebek ölümleri üzerine özel hastanelerde soruşturma başlatmıştı ne de başlayan soruşturmaları sonuçlandırmıştı!!!

Yenidoğan çetesi olayı çürümüş sistemin, para için insanlıktan çıkmanın en önemli örneklerinden birisidir.

Şiddet pornosu... Habercilik habercilik değil!

Sekiz yaşındaki bir kız çocuğunun öldürülmesi olayının bu toplumun çürümüşlüğüne ortaya koyan bir turnusol kâğıdı rolü oynuyor; toplumdaki çürümüşlüğü ortaya koyması noktasında sadece bir çocuğun katledilmesiyle sınırlı kalmıyor, başka şeylerin görülmesine vesile oluyor.

Haberi yapılıyor örneğin... Ama nasıl haber!!! Medyanın teşhir adına şiddeti körüklediği zamanlardayız şimdi, habercilik habercilik değil!

Öncelikle şiddet görüntüleri ve magazinle şişirilmiş (magazin özellikle uzun tutulur, çünkü izleyici tarafından da bu "tutulur!" olmuştur!!!) haberde özellikle dramatik çok kısa bir görüntünün, gerilim/korku filmi biçiminde, duruma uygun bir fon müziğiyle tekrar tekrar gösterilmesi... Üstüne yine aynı tonda haber spikerinin yorumu... Yetmiyor, spikerin, "konuyla ilgili sosyal medyaya da bakalım..."la geçiş yaptığı sosyal medya haber ve yorumlarını aktarması... "Proaktif gazetecilik/yayıncılık" adına yapılıyor bu... Fonda korku müziği devam ediyor... Ardından her televizyonun "olmazsa olmaz" "uzman" konuklarının —arka planda dönen o kısa görüntü eşliğinde!— "analizleri"...

Bu türden haberciliğin nereden çıktığı, nasıl yaygınlaştığı, diğer ülkelerdeki yaygınlığı vs. ayrı bir araştırmanın konusudur ama içinde yaşadığımız toplumun medyasının genel yayın politikası hâline gelmiştir. Son dönemin yaygın deyimiyle yapılan "şiddet pornosu"dur!

Merkezinde şiddetin olduğu bu habercilik anlayışıyla yapılan/yayınlanan "haberler" gün boyu milyonlarca insan tarafından izleniyor televizyonlarda... Alıcısı var yani!

İnsanların sürekli şiddetle karşı karşıya getirilmesi —teşhir adına da yapılsa— gerçekte bu durum şiddetin sıradanlaşmasına yol açıyor. İzleyici 7/24 enjekte edilen bu anlayışı yadırgamıyor, karşı çıkmıyor, tersine süreç içinde üzerleniyor da...

Baştan aşağı çürümüş toplum!

Şiddet kültüründen bu kültürden de beslenen medyaya... eğitimden sağlığa... baştan aşağıya çürümüş bir düzende yaşıyoruz. Bu çürümenin patlak verdiği durumlarda, durumu kurtarmak ve çürümenin esas kaynağı olan sistemi kurtarmak için birileri yargılanabilir, cezalandırılabilir. Ve ama sistem sürdüğü sürece, sisteme köklü bir neşter vurulmadığı sürece bu çürüme, bu çeteleşme derinleşerek sürecektir.

"İnsanlıktan çıkma kültürü" topluma her an daha fazla sirayet ediyor. Oysa tersi olması gerekiyor, "insanlaşma" yolunda ilerlemeli insan...

Sisteme köklü neşter vurarak...

İlerleyecek!

10 Aralık 2024 ■

(*) Aziz Nesin'in şiirinden...

Hak Edilmiş Bir Ayrılıktır Zaman

ŞENOL YAZICI

*

—Başta 17 Ağustos 1999 Marmara, 6 Şubat 2023 Maraş Depremleri olmak üzere sayısız felaket ve sayısız mağdur yaratan, kurgusu ilkel, aynı, ama hep faili meçhul kalan cinayetler anısına...—

İnandıkların da terk etti seni, şimdi en büyük fırtınasına yakalanmış bir sahra çölü gibi... öyle yalnızsın.

Bu yalnızlığı ancak çocuklar anlar.

Bir çocuklar bilmez; gün olur, hak edilmiş bir ayrılıktır zaman.

Hoş gör.

Mavzer kurşununa namı yürüsün diye göğüs geren dedelerimizden bir bıyıklarımızdır yadigâr; korktuk, kaçtık; yine de giderken içimiz sızladı inan. Hani zorun dağlar kadardır fakat boğazından bir kıl ustura geçer, ağlayamazsın.

Bunu da bir biz biliriz, bir de altın kafesteki bülbül.

Çiz bunun altını ve unutma: Sen vatan oldun artık; ayrılırken duyumsadığın acı değil midir, kimliksiz kentleri vatan yapan?

Acı çekiyorsun değil mi? Sen acıyı bilmezdin oysa.

Ne dersin, güzel dağlarına bahar gelir mi yine? Büyük vuruşla paramparça olmuş yüreğini onarabilecek misin yeniden?

Binlerce ay yüzlü çocuk doğurabilecek güvercin yürüyüşlü bir kızdın. Akıl dışı bir kürtaj bereketli yarınlarına saldırdı. Artık, kurumuş ırmaklarınla sana yol verecek tek enginlik çöller kaldı, neylersin?

Ağlıyor musun? Oysa, ağlamak ne kadar yabancındı.

Bak bahar gelecek, nevruzlar sarar mı dağlarını yeniden? Çimenlerine su yürüyüp kıyamet gibi çiçek keser mi yüzün? Güneş, Safran sırtlarından Paşaköy'e uzayan Gökkuşağı Yolunda ya da Maraş, Malatya, Hatay... dağlarında unutulmuş oyunları oynayan şımarık bir çocukken, dağ yollarında teslimiyete inat sevdalar yeşerten yaşam kaçkınlarının türküleri söylenir mi yine?

Bir daha düşer mi cemre?

Düşmese de olur aldırma!

Sılayı yaratan sevdasıdır insanın, anılarıdır gömdüğü. Eski nalbant yeni ev yapıcının, üç kuruş daha fazla kazanma hırsını doyurmak için yangınlara, yıkımlara, dozerlerin çelik bıçaklarına; kefensiz ölümlere teslim ettiği çocuklarıdır.

Artık mecburuz: Ölsek de ruhumuz sana bağlı kalacaktır.

Kendi diyarlarımızda ekmeğimiz yoktu, çoğumuzun. Adam da sayan yoktu ya. Sayılsak, sen de ne işimiz vardı? Sen, dünya güzeli bir kasabaydın. Yazık ki, bize dayatacağın kuralların yoktu. Sevdin bizi. Bu kadar sevilmeye alışkın değildik, bunca önemsenmeyi ummazdık. Sen de karnımız doydu şükür. Doydu ama unutamadık: Sen yabandın, sen eldin; sen bizim değildin ve biz senden değildik: Sen gurbettin. Niçin insanın kanında karnının doyduğu gurbetten nefret vardır? Senden nefret ediyorduk. Seni yok ederek yaşıyacaktık.

Çaplarımızı aşan bir hırsla, birbirimizi çiğneyerek

tırmanma derdindeydik. Gündemi biz belirliyorduk. Okuma yazma bilmeden medreseye hoca, âlim; hak hukuk bilmeden kadı oluyorduk. Ya bir partiyi ya bir inancı ya etnik kökenleri ya da geldiğimiz şehirleri kullanıyorduk. Gariptir, senin öz çocuklarının kimisi de el veriyordu bize. Ender de olsa, karşımıza kimi erdemli insanlar da çıkıyordu, dur diyen. Oysa bilmiyorlardı, aynı çıkarlara kilitli biz, ne kadar çoktuk. Kazanamayacakları kavgalara tutuşuyor; çoğu yeniliyor, çoğu küsüyor, çarmıhları sırtlarında dolaşıyordu. Sen insafımıza kalmıştın. Gerekeni yaptık. Su kaynayan tarlalara imarsız, plansız gökdelenlerimizi kurduk.

Allah'ın divanına daha çok vardı, önce oy verdiğimiz, iktidar yaptığımız büyüklerimiz vardı, bizi imar affıyla aklayacak, anamızın ak sütü gibi günahsız edecek.

Sonuçta Allah kerimdi.

Dedik ya, mavzer kurşununa karşı koyan dedelerimizden bir bıyıklarımızdır yadigâr, bir de çağını bitirmiş, ama sana dayattığımız yaşam tarzımız. Neden insaf edelim ki? Sen tükenirsen, çok Yalovalar, Gölcükler, Sakaryalar, İzmirler, Elazığlar, Maraşlar, Hataylar... vardı bu ülkede. Hem giderek büyüyen, kendi aristokrasisini yaratacak gibi duran sende, yarın acımasızlığımız yetse de, çapımız yetmeyebilirdi. Gün bu gündü. Seni düşünen yoktu. Sen de dünyalığını tutan, ezilmişliğin öcünü, sonradan görmüşlüğün kıyıcı bıçağıyla gene senden alıyordu.

İlk onlar gitti.

Kimi deprem görmüş yerlerde iş adamları, ekmeğini yedikleri kentlere depreme dayanıklı konutlar, yeni fabrikalar kuruyordu. Seninkiler, dün zenginlik ve gösterişleriyle burnundan kıl aldırmayanlar, yıkılan bir konutla nesi varsa tükenmiş gibi ağlayarak el açmış, yardımda önceliği kapma derdindeydi. Çoktan bitirdikleri geçmişlerine şimdi iç burkan gerekçeleri de vardı, tüm geçmişlerini aklayacak: Deprem.

Onlar da gitti. Geri gelirler diye korkuyorsun biliyorum. Kuşkun olmasın gelecekler. Sen kendi kurallarını oluşturmuş, aristokratlarını yetiştirmişsen, hemşerilik bilinciyle donanmış, seni vatan bilen yurttaşların varsa, duracakları yeri bileceklerdir. Yoksa dukalar ve uşakları hep olacaktır.

Artık seni sıla bilenlerin var.

Bu bayramda doğup büyüdükleri yere gitmeyecekler; sana, sevdiklerinin mezarlarına geleceklerdir. İyi davran onlara. Sen onlarla birlikte yarınını kuracaksın. Onlarla tüm Türkiye'de anlatılan acıklı olsa da güzel bir masalsın. Sen topraksın. Binlerce yıldır ne yaralar gördün, onardın. Büyük olmak, büyük bedel ister. Hele vatan olmak... oğullar, kızlar vermek demektir, gözbebeği anıları gömmek demektir. Dünyanın öte ucunda olsanız bile görünmez, ama çelik bağlarla sana bağlı sevdalılar demektir. Yurdumun dört yanında senin ekmeğini yemiş, sana emek verip gitmek zorunda kalmış insanların var. Sende sevdalarımız, sende mezarlarımız var.

Yıkımsa yıkım, artık bahar gelmeli.

Sen demez misin, en azgın zemheri, bir minik kardelene yenilir gider? Hadi açtır kardelenleri, dağlarıma bahar gelsin. Doğacak çocuklarımız var ve söyleyecek sevda türküleri...

Bir ölüm nedir ki? Sen milyonlara gebe anasın:

Vatansın.

Bizi de anla ve hoş gör! GÜN OLUR, HAK EDİLMİŞ BİR AYRILIK OLUR ZAMAN, ondandır gidişimiz; çiğ süt emmişliğimizden değil.

*

Güncellenme: 11.06. 2024 ■

İfade özgürlüğü “suç” olabilir mi?!

TEMEL DEMİRER

“Bir kimsenin düşüncesini açıklayamaması köleliktir.” [1]

İfade özgürlüğünün, çoğunlukla “hakaret” ya da “suç” ilan edildiği coğrafyamızda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda 25. madde: “Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.”

26. madde: “Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar.”

28. madde: “Basın hürdür, sansür edilemez. Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.”

138. madde: “Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.”

148. madde: “Anayasa Mahkemesi, kanunların, cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi iç tüzüğünün anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar,” dese de; bunların pratik hiçbir bir karşılığı olmaması yanında, sıkça ve keyfi olarak çiğnendiğine de tanık, taraf olmaktayız.

Örneğin ‘Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği’nin raporuna göre, 2022’de ifade özgürlüğü davalarında verilen hapis cezalarında artış yaşanırken; 41 davada 67 kişiye 299 yıl hapis cezası verildi. [2]

‘İHD Adana Şubesi Hukuk Komisyonu’nun 1 Ocak-1 Kasım 2019 kesitindeki ihlâllere ilişkin raporuna göre, Adana’da ifade özgürlüğünü yok sayarak alınan eylem yasaklarının son 11 ay için sonucu; bin 12 soruşturma dosyası, 4 konser ve tiyatro etkinliğinin yasaklanması oldu. [3]

Bu, madalyonun bir yüzü; öteki yüzde “şahane serbestlik ortamı”! Gayet güzel biçimde hakaret edilebiliyor; ölümle tehdit etmek ise tamamen ifade özgürlüğü kapsamı içinde değerlendiriliyor. Söz

konusu ortam yargı kararlarıyla da teyit ediliyor...[4]

Örneğin "beyni emcüklenmiş geri zekâlı CHP yöneticileri" diyen AKP milletvekili Mustafa Varank'ın sözlerine bir şey yapılmazken; bir "Sokak Röportajı"nda konuşan Dilruba Kayserilioğlu'nun sözleri "ceza"landırılıyor.

Uzağa gitmeye gerek yok. Cumhurbaşkanı Danışmanı Oktay Saral'ın "müfteri, şerefsiz, haysiyetsiz", AKP Genel Başkanvekili Efkan Ala'nın "sefil, müptezel", AKP İstanbul milletvekili Süleyman Soylu'nun "pislik", AKP İstanbul İl Başkanı O. Nuri Kabaktepe'nin "çukur", AKP Elazığ Milletvekili M. Rıdvan Nazırlı'nın da "o.. çocuğu, alçak herif" diye İzmir Milletvekili Tuncay Özkan'a hakaretler yağdırmasına itiraz etmediler. Hatta Yeni Şafak, AKP Milletvekili Mehmet Demir'in "Lağım Tuncay" sözünü, Akşam da AKP Sözcüsü Ömer Çelik'in "Çakma Wilders" sözünü haber başlığı yaptı![5]

Ya da sosyal medya fenomeni Murat Övüç, "Pis Ermeniler" sözleri nedeniyle hakkında "Halkın bir kesimini ırk temelli aşağılama" suçundan başlatılan soruşturma kapsamında hâkim karşısına çıkıp, beraat etti![6]

Özetin özeti: Theodor Adorno'nun, "Dünya artık insanları dilsizleştirdiğine göre, kişiler de birbirleriyle konuşmadıkları sürece haklı konumda olacaklardır"; Noam Chomsky'nin, "Özgür ifade hakkını bunu hiç aramayanlar adına savunmak oldukça kolaydır!" ifadeleriyle betimlenmesi mümkün olan verili koordinatlarda George Washington'ın, "Eğer ifade özgürlüğü elimizden alınırsa, o zaman dilsiz ve sessiz kalırız, tıpkı kesime götürülen koyunlar gibi"; Ludwig Wittgenstein'ın, "Eğer bir şey hakkında konuşamıyorsak, o şey hakkında düşünemeyiz"; Hypatia'nın, "Düşünme hakkını savun, çünkü hatalı düşünmek dahi hiç düşünmemekten daha iyi"; Mahatma Gandhi'nin, "Düşünceye gem vurmak, zihne gem vurmak demektir"; Karl Jaspers'in, "Düşünmek, insan olmanın başlangıcıdır," uyarıları "es" geçilmemelidir!

• • • •

Düşünceyi açıklamak, özgürlüktür...

Düşünce, insanı diğer canlılardan ayıran bir ayrıcalıktır. O hâlde kendini ifade etmek, insan için bir gereksinimdir.

Düşünce özgürlüğü kimilerini alkışlamak için değil, aslında rahatsız etmek için vardır; dünyanın her yerinde ve her dönemde, üzen, çileden çıkaran düşüncelerle birlikte gündeme gelmiştir. Hatır sormak için değildir.

Düşünceyi ifade özgürlüğünün varlığı; "Herkese, egemen olan fikirlere, egemen tabulara ne kadar aykırı olursa olsun, yeni fikirler ve bilgiler getirme hakkının" tanınmış ve güvenceye bağlanmış olması anlamına gelir. Yani bu özgürlük; "Böyle bir fikir veya bilgi getiren bir kişiye, hiç kimsenin (herhangi bir devlet organının, yargıçların, polisin, vb.) dokunamayacağının, mevcut ya da geçerli olanlara ne kadar aykırı olursa olsun, niteliği veya içeriği ne olursa olsun, yeni bir düşünce veya bilgi getirdiği için, onun başka haklarına zarar verilmeyeceğinin güvence altına alınmış olması" demektir.

İfadenin rahatsız edici olması, niteliği gereğidir. Bu konu daha fazla açıklamayı gerektirmeyecek ölçüde açıktır, tartışmasızdır!

Aksi, Thimoty Synder'in, "Gerçeklerden vazgeçmek özgürlükten vazgeçmek demektir. Duymak istediklerinizle gerçekte olanlar arasındaki farkı reddederseniz, tiranlığa boyun eğmiş olursunuz,"[7] dediği gibidir!

• • • •

Tarih boyunca sınıflı sömürücü toplumlarda iktidarların düşünceyi ifade özgürlüğünden nasıl nefret ettiği herkesin malumudur.

Egemenler icraatlarını sorgulayanları kâh hapisle, kâh "dillerini kopartmak"la tehdit ettiler. Tehditle kalmayıp, söylemlerini eyleme dökenler de oldu. Otokrat yöneticiler, eski çağlarda filozoflardan korkardı, şimdi ise iletişim alanında çalışanlardan ve sanat erbabından... Elbette, korkunun ecele faydası olmuyor. Önünde sonunda korku imparatorlukları yıkılıyor ve geriye o zor dönemlerde cesaretle yaratılmış sanat eserleri ve kitaplar kalıyor. Çağlar boyunca siyasal iktidarların baskıcı yöntemlerine karşı mücadele eden çok sayıda sanatçı oldu. Bu bağlamda öncülüğün yazarlarda olması şaşırtıcı değil.

Antik Çağ filozoflarının varisleri olarak görebiliriz onları. Aristo'nun ya da Eflatun'un açıkça eleştiremediği bazı konuların üstüne, Euripides, Aeschylus gibi oyun yazarları cesaretle gidebilmişlerdir. Orta

"Düşünceyi ifade özgürlüğünün varlığı; "Herkese, egemen olan fikirlere, egemen tabulara ne kadar aykırı olursa olsun, yeni fikirler ve bilgiler getirme hakkının" tanınmış ve güvenceye bağlanmış olması anlamına gelir. Yani bu özgürlük; "Böyle bir fikir veya bilgi getiren bir kişiye, hiç kimsenin (herhangi bir devlet organının, yargıçların, polisin, vb.) dokunamayacağının, mevcut ya da geçerli olanlara ne kadar aykırı olursa olsun, niteliği veya içeriği ne olursa olsun, yeni bir düşünce veya bilgi getirdiği için, onun başka haklarına zarar verilmeyeceğinin güvence altına alınmış olması" demektir."

Çağ'da düzenle uzlaşmayan sanatçıların akıbetlerinden söz etmiştik. Rönesans ve Reform hareketleri ile aydınlara, özellikle sanatçılara yönelik farklı yöntemler devreye girdi. Muktedirler, sanat hamisi rolleriyle sanatçıya yaşam güvencesi sağlayarak, onları susturmayı denediler. O günlerde de kralların ve kilisenin şakşakçılığını yapan saraydan beslenen sanatçılar vardı elbette. Ama 'İlahi Komedya' yazarı Dante Alighieri gibi sanatçılar dini dogmaları eleştirmekten geri durmadılar. Dante yaşamının son yıllarını sürgünde geçirdi, eserleri yakıldı.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda yaşamış pek çok sanatçı korkuya dayalı dini hurafeleri eleştirip, insanlığı kardeşlikte buluşmaya çağıran bir tanrı anlayışını savunurken, Molière, Miguel de Cervantes Saavedra, William Shakespeare, John Milton gibi yazar ve şairler, aklın egemenliğini savunarak, her türlü iktidarı eleştirmekten geri durmadılar. XVIII., XIX. ve XX. yüzyıllarda dogmatik düşünceyi eleştiren çok sayıda sanatçı çıktı tarih sahnesine: Marie-Henri Beyle 'Stendhal', Gustave Flaubert, Percy Bysshe Shelley, William Wordsworth, Sándor Petöfi, Émile Zola, Anatole France, Çarlık Rusya'sında Aleksandr Puşkin, Mihail Lermontov, Nikolay Gogol, Fyodor Dostoyevski, Lev Tolstoy, Maksim Gorki...

İtalya, İspanya ve Almanya'daki faşist rejimlerle mücadele eden Hans Fallada, Miguel de Unamuno, Klaus Mann, Avrupa'da siyasetin ve bürokrasinin özgürlüğü sınırlayan uygulamalarına tepki gösteren Albert Camus, Aldous Huxley, George Orwell, Arthur Koestler, Bertolt Brecht, Bertrand Russell, Harold Pinter, ABD'de Arthur Miller, James Baldwin, Sinclair Lewis, Upton Sinclair, Ray Bradbury, Phlip Roth, Latin Amerika'da Pablo Neruda, Mario Vargas Llosa... Öteki disiplinlerden de, Pablo Picasso'dan Victor Jara'ya yüzlerce sanatçı katabiliriz bu listeye.

1960'da Fransa'da 'Les Temps Modernes'de yayımlanan "121'ler Manifestosu" ifade özgürlüğü tarihinin simgesel durakları arasındadır. Fransa'nın Cezayir'deki sömürgeci konumunu sorgular 121 aydın. Cezayir Savaşı sırasında suskun kalanları uyaran bu önemli bildiriye imza koyanlar arasında Arthur Adamov, Simóne de Beauvoir, Andre Breton, Nathalie Sarraute, Jean-Paul Sartre, Tristan Tzara, Marguerita Duras gibi büyük yazarlar, Alain Resnais, Claude Lanzmann, Alain Robbe-Grillet, Simóne Signoret, François Truffaut gibi büyük sinemacılar yer alıyordu.[8]

"Bizim Hikâyemiz"e gelince: 1872'de Namık Kemal'in devletin istila çağını ele aldığı 'Evrak-ı Perişan' adlı kitabı yasaklandı. Duruma sinirlenen Namık Kemal üst üste beş yazı yayımlasa da, bu kez yayınladığı 'İbret' gazetesi kapatıldı.

1923'te 'Komünist Manifesto' Türkçeye çevrildi. Bundan bir kaç yıl sonra Nâzım Hikmet'in beş şiir kitabı "sınıf edebiyatı yaptığı ve grevi öven şiirler yazdığı" gerekçesiyle mahkemeye verildi.

1933'te Kâzım Karabekir'in 'İstiklal Harbimizin Esasları' başlıklı eseri yakılarak imha edildi. Aynı yıllarda Harold Courtenay Armstrong'un Mustafa Kemal'i eleştiren 'Bozkurt' kitabı "şahsa hakaret" içerdiği sebebiyle yasaklandı.

40'lara doğru Pierre Louis'nin 'Afrodit' adlı kitabı "temiz Türk ahlakına aykırı olduğu" iddiası ile mahkemeye verildi.

60'larda halk ozanı Âşık İhsani işsizlik, yoksulluk ve sefaletten söz ettiği, manzumlarında "düzenbazlardan ve dini alınıp satılır bir meta hâline dönüştürenlerden" bahsettiği gerekçesiyle hüküm giydi.

Rıfat Ilgaz'ın 'Karikatür Albümü' ve 'Sınıf' kitapları komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle yasaklandı. Komünist Manifesto'nun yayıncısı Süleyman Ege hapse gönderildi.

70 ve 80'lerde Sevgi Soysal, Çetin Altan, Ahmet Altan ve Küçük İskender gibi isimlerin kitapları 'müstehcen neşriyat' oldukları gerekçesiyle yasaklandı. Filiz Bingölçe'nin derlediği 'Kadın Argosu Sözlüğü'ne aynı gerekçeyle dava açıldı.

Sosyolog İsmail Beşikçi Kürt sorunu üzerine araştırmaları ve yayınları sebebiyle sekiz kez cezaevine girip çıktı ve yaşamının 17 yılı cezaevinde geçti.

Nadire Mater'in 'Mehmedin Kitabı' adlı kitabı toplatıldı ve mahkemeye verildi.[9]

Özetle Namık Kemal, Şinasi, Ziya Paşa, Mithat Paşa, Tevfik Fikret'lerin özgürlükçü görüşlerinden Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Rıfat Ilgaz, Orhan Kemal, Aziz Nesin, Kerim Korcan, Vedat Türkali, Bekir Yıldız, Yaşar Kemal, Erdal Öz, Sevgi Soysal, Çetin Altan, Mehmet Uzun gibi yazarların, İsmail Beşikçi, Ayşe Nur Zarakolu, Fikret Başkaya, Halûk

"Tarih boyunca sınıflı sömürücü toplumlarda iktidarların düşünceyi ifade özgürlüğünden nasıl nefret ettiği herkesin malumudur. Egemenler icraatlarını sorgulayanları kâh hapisle, kâh "dillerini kopartmak"la tehdit ettiler. Tehditle kalmayıp, söylemlerini eyleme dökenler de oldu. Otokrat yöneticiler, eski çağlarda filozoflardan korkardı, şimdi ise iletişim alanında çalışanlardan ve sanat erbabından... Elbette, korkunun ecele faydası olmuyor. Önünde sonunda korku imparatorlukları yıkılıyor ve geriye o zor dönemlerde cesaretle yaratılmış sanat eserleri ve kitaplar kalıyor."

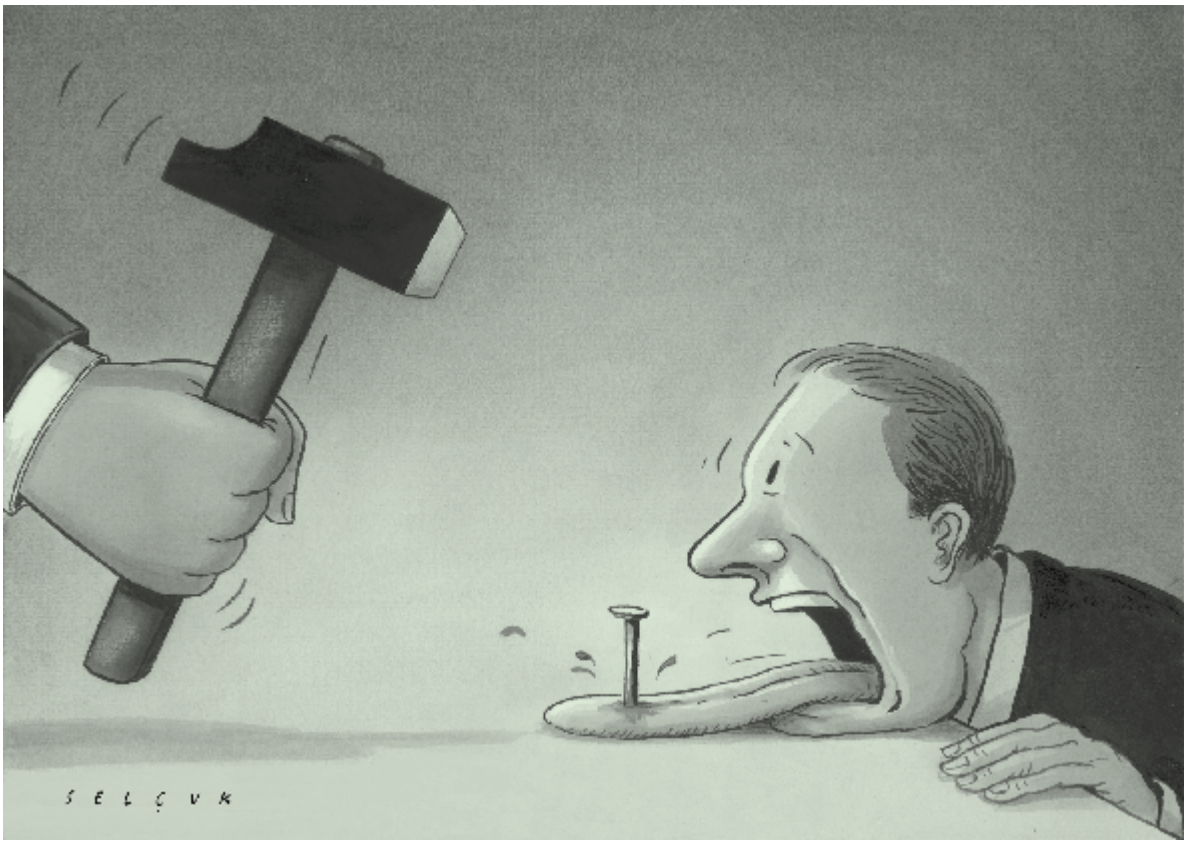

Desen: Selçuk Demirel

Gerger, Doğan Özgüden'in ödedikleri bedellerin unutulması mümkün değildir!

• • • •

Yargıçlar Sendikası Başkanlarından Mustafa Karadağ'ın, "Yargının sopa olarak kullanıldığı son on yılı değerlendirdiğimizde demokratik hakların kullanımının yine yargı eliyle engellenmesine daha çok tanık olacağız. Bundan sonra her siyasi iktidar eleştirisi Cumhurbaşkanına hakaret suçlamasıyla karşılaşacaktır. Düşünce özgürlüğünün, demokrasi talebinin karşısında çıkacak hukuki müessese bundan böyle 'anayasal düzeni değiştirme, darbeye teşebbüs suçlaması' değil, Cumhurbaşkanına hakaret suçu. Basit, kolay, kullanışlı ve yeteri kadar caydırıcı, korkutucu,"[10] öngörüsünün doğrulandığı coğrafyamızda, eski İstanbul Barosu Başkanı avukat Turgut Kazan da, "Tam bir korku imparatorluğu yaşıyoruz. Anayasa 26: 'Herkes, düşünce ve kanaatini tek başına veya toplu olarak açıklama hakkına sahiptir' diyor. Ama düşünce açıklayanlar âdeta linç ediliyor,"[11] diye eklemeden edemiyor.

Kolay mı? 'Mart 2015 Baskı ve Sansür Raporu'na göre: i) Çukurova Üniversitesi'nin kütüphanesinde bulunan nü tablolar Yeni Akit gazetesinin yaptığı haber sonucunda kaldırıldı.

ii) Kurban bayramında "Benim için IŞİD ile bıçağını masum bir hayvanın boğazına dayayan aynı duygudadır" diye tweet atan Leman Sam hakkında dava açıldı.

iii) Grup Yorum konserleri çeşitli illerde çeşitli gerekçelerle engellendi.

iv) İstanbul Üniversitesi'nde gösterimi yapılacak olan 'İki Tutam Saç: Dersim'in Kayıp Kızları' belgeseli engellendi.

v) İstanbul Piramid Sanat'taki 'Çırılçıplak' sergisi MHP Beyoğlu ilçe teşkilâtınca hedef alındı.

vi) İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenmek istenen panelin afişi "açık saçık" bulundu.

vi) Penguen'in kapağındaki bir karikatürü nedeniyle çizerler Bahadır Baruter ve Özer Aydoğan'a hapis cezası verildi.[12]

• • • •

Elbette bu örneklerle sınırlı değil, daha vahimleri söz konusu!

1980'leri yaşayanlar anımsayacaktır. Askeri yönetime göre kitap bir suç aletiydi. Tek televizyon kanalı TRT'nin haberlerinde sürekli silahlar, kitaplar ve daktilolar terör örgütlerinin suç aletleri olarak sergilenirdi. Aradan yıllar geçmiş olsa da bir şey değişmemiş. Ele geçirilen kitaplar suç aletleri olarak sunuluyor ve yakılıyor!

"Erzurum'da yurttaşların kitapları ekmek fırınında yakmak üzere girişimde bulunmaları, Fahrenheit 451 adlı romanı aratmadı.

28 Temmuz 2016 tarihli Habertürk gazetesinin

'Güncel' başlıklı 15'inci sayfasında, sayfanın dibine çöken, toplasanız '750 vuruş'luk fotoğraflı bir haber. Habere eşlik eden 'olağanüstü' fotoğrafta, bir ekmek fırınına kimi kitaplar sürülüyor. Gazeteye haberi geçen Erzurum muhabiri Orkun Çizmeli'nin haberinden alıntılarsak 'Köylülerinin dışladığı Gülen'in adına yaptırılan camilerden ismini söküp atan dadaşlar, Gülen'in kitaplarını da yakıyor ya da atıyor. Fırın işletmecileri vatandaşların her gün Gülen'e ait poşetler dolusu kitabı yakmak için fırınlarına getirdiklerini belirterek, 'Son birkaç gündür fırınlarda odun yerine o hainin kitaplarını yakıyoruz. Fırınlara gelen insanlar o vatan hainine karşı âdeta kin kusuyor' dediler' ifadesini kullanıyor.

Öncelikle aklımıza faşist Nazi diktatörü Hitler dönemindeki, Mayıs 1933 'Kitap Yakma' törenleri gelse de, okuduğumuz bu 'küçük' haber karşısında, aklımıza Amerikalı Ray Bradbury'nin Ekim 1953'te basılan bilim kurgu romanı 'Fahrenheit 451' de geliyor. Yazar, The New York Times gazetesi ile söyleşisinde, bu kitabına ilişkin şu ifadeleri kullanmıştı: 'Benim işim, geleceği korumak. Fahrenheit 451'i bunun için yazdım. Gerçekleşmesini istemediğim şeyleri gösterdim'..." [13]

12 Eylülcü, ABD'ci, anti-komünist muhafazakâr Fethullah Gülen'in hiçbir görüşüne katılmadığım gibi, sonuna dek karşıyımdır da. Ancak bunun böyle olması kitapların yakılmasına "Evet" demem anlamı taşımaz.

Kitaplar yakılamaz; yakılmamalıdır da!

"TÜBİTAK Başkanı'nın talimatıyla, TÜBİTAK'ın daha önce yayınladığı kitapların "yerlilik ve kültürel uyum" kriterlerine göre inceleneceğini ve buna uymayan kitapların imha edileceğini okuduğumda, aklıma Ray Bradbury ve Fahrenheit 451 geldi!

Sevin Turan ve Erdinç Çelikkan'ın Hürriyet'te yayımlanan haberine göre, 50 bin kitap bu amaçla toplanmış. Bu kitapların akıbetinin bilinmediği de haberin ayrıntıları arasındaydı. Ne olduğunu tahmin etmek kolay tabii, 'yerlilik ve kültürel uyum' kriterlerini geçememiş olmalılar! Utanç veren, acı bir şaka!" [14]

Dahası da var!

i) Anayasa Mahkemesi (AYM), yayın yaptığı alan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından sınırlandırılan Sabah Yıldızı Radyo'nun "Anayasa'dan kaynaklanan haberleşme, düşünceyi açıklama ve yayma, basın, ifade ve mülkiyet özgürlüğü hakkım kısıtlandı" itirazını, işlemi "teknik" bularak reddetti! [15]

ii) Antalya'da sokak röportajı sırasında ekonominin gidişatını ve iktidarı eleştiren İsmail Demirbaş hakkında önce ev hapsi kararı verildi, sonra da tutuklanarak cezaevine gönderildi! [16]

iii) Anayasa Mahkemesi (AYM), üyesi olduğu Eğitim Sen'in afişlerini görev yaptığı üniversitede dağıttığı için yazılı uyarı alan Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olan Eğitim Sen Üyesi U. K.'nin cezaya itirazını reddetti. Akademisyenin, "Ceza ile ifade özgürlüğüme müdahale edildi" iddiasını değerlendiren mahkeme, "Eylem, idareden izin alınmadan gerçekleştirilmiştir" değerlendirmesinde bulundu! [17]

iv) Metin Akpınar ve Müjdat Gezen Cumhurbaşkanı Erdoğan'a hakaret ettikleri gerekçesiyle yargılanmıştı. Gezen ve Akpınar hakkında beraat kararı verilmişti. Anadolu 8. Asliye Ceza Mahkemesi'nin gerekçeli kararında, Gezen'in katıldığı televizyon programında söylediği "Ya herkesi azarlıyor, herkese parmak sallıyor, herkese 'haddini bil' diyor. Bak Recep Tayyip Erdoğan, sen bizim vatanseverliğimizi sınayamazsın, haddini bil" şeklindeki sözlerinin kimsenin onur, şeref ve saygınlığını zedeleyebilecek nitelikte olmadığı belirtildi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın avukatı karara itiraz etti. [18]

• • • •

Düşünceler, kitaplar her zaman egemenin zulmünü görmüştür; görmektedir de. Ancak Honoré de Balzac'ın, "Size hayatımı verebilirim, ama bilincimi veremem," betimlemesindeki ısrarla kazananlar her daim düşünceler, kitaplar olmuştur; "Kitapları yargılarsanız kitap da sizi yargılar," sözlerindeki üzere Stephen King'in... [19]

O hâlde despotlar karşısında ifade özgürlüğü için Aleksandr Herzen'in, "Bazı suçlar, hiç suçsuz olmaktan daha iyidir," [20] sözleri belleklere kazınmalıdır.

18 Kasım 2024, İstanbul ■

NOTLAR

[1] Euripides.
[2] Rengin Temoçin, "41 Davada 67 Kişiye 299 Yıl Hapis Cezası Verildi", Cumhuriyet, 7 Aralık 2022, s. 9.
[3] "11 Ayda Bin 12 Soruşturma", Evrensel, 13 Kasım 2019, s. 3.
[4] Nazım Alpman, "Küfür Serbest Eleştiri Yasak!", Birgün, 9 Haziran 2022, s. 7.
[5] Faruk Bildirici, "Hakaret Kime Yasak Kime Serbest?", Birgün, 9 Eylül 2024, s. 9.
[6] "Ermenilere Hakaret Eden Övünç'e Beraat", Birgün, 24 Mart 2021, s. 6.
[7] Thimoty Snyder, Tiranlık Üzerine Yirminci Yüzyıldan Yirmi Ders, Çev.: Zeynep Enez, Olvido Yay., 2019.
[8] Vecdi Sayar, "Sanatçı Dünyası ve İfade Özgürlüğü", Birgün, 6 Şubat 2022, s. 4.
[9] Işıl Eğrikavuk, "Bu Şarkı Bitmez Usta!", Radikal, 24 Mart 2014, s. 25.
[10] Mustafa Karadağ, "Cumhurbaşkanına Hakaret...", Birgün Pazar, Yıl: 12, No: 457, 13 Aralık 2015, s. 14.
[11] Zehra Özdilek, "İfade Özgürlüğü Vurgusu", Cumhuriyet, 6 Nisan 2021, s. 5.
[12] "AKP Sansüre Doymuyor", Cumhuriyet, 11 Nisan 2015, s.11.
[13] Evrim Altuğ, "Fırında 'İfade Özgürlüğü'...", Cumhuriyet, 29 Temmuz 2016, s. 15.
[14] Mehmet Y. Yılmaz, "Kitaplara Kıymayın Efendiler!", Hürriyet, 26 Kasım 2015, s. 21.
[15] Nurcan Gökdemir, "AYM'ye Göre Yayın Engellemek 'Teknik İşlem'...", Birgün, 6 Temmuz 2017, s. 7.
[16] "Sokak Röportajında İktidarı Eleştiren Yurttaş Tutuklandı", Birgün, 12 Kasım 2020, s.8.
[17] Mustafa Mert Bildircin, "İfade Özgürlüğü 'İzne' Bağlandı", Birgün, 28 Mart 2019, s.6.
[18] Seyhan Avşar, "Erdoğan'ın Avukatından İtiraz", Cumhuriyet, 21 Nisan 2021, s. 6.
[19] "Bayağı ilerleme var. Ortaçağda olsak beni yakarlardı. Bugün sadece kitaplarımı yakıyorlar." (Sigmund Freud.)
[20] Aleksandr Herzen, Suçlu Kim?, çev: Mazlum Beyhan, Öteki Yay., 1994.

Bulut kuşu

FULYA ÇELİK ÇETİNTAŞ

gidenler için

bugün bir bulut kuşuyum,
yıldızlar ufalanmış yaldızları dökülmüş
eskitilmiş bin gecenin
sabaha değdiği yerdeyim
yağmurları içine içine bir bulut
bugün bir bulut kuşuyum

bir şehrin içinden geçiyorum.
buralarda benden daha yorgun
denizlerden daha derin
uçurumlardan daha dipsiz bir şeyler var
sokakları alıp başını gitmiş
meydanları kimsesiz
buralarda her şey sessiz

bugün bir deniz dalgasıyım,
dalga dalga kıyılara
çarpına çarpına kayalara
çarpına çarpına ağrıları eğrilere,
eğrileri doğrulara
sessizliği hiçliğe
yüzümü eksi ben'e
sözümü şiire bölüyorum

bugün bir şarkıyı tersinden söylüyorum
mutsuz bir aşka tersinden bakıyorum
Bütün sokaklara tersinden çıkıyorum
ne zamandır hapishanelere benzedi evler
sokaklar caddeler yalan yollar
yıllardan vefasız

hapishaneleri
tersinden yıkıyorum
yüzünü aklıma tersinden yazıyorum
bir şehri tersinden yürüyorum
kimseler tanımıyor
ne beni ne sesimi
yabancıyım kendime kırgın içime dargın
biliyorum
unutmak tersinden hatırlamak her şeydi
unutmak sisler içinde bir gece
unutulmak tozlu bir yalnızlık
simsiyah bir boşluk
bembeyaz bir boşluk

ne önemi var renklerin
unutulmak renklerin ötesinde

biliyorum yalnızlıktan daha uzun

buralarda benden daha yorgun
doğduğunuz büyüdüğünüz kentlerden
daha uzak
özlemekten daha derin sevmekten
daha hüzün
bir şeyler var
yabancıyım
buralarda sensizlik gibi, güz gibi,
üzgün bir şeyler var
sardunyalar sararmış gibi yağmurlar
yağmıyor gibi bir şeyler

Gel
Sen

Her şey güzelir
Gibi şeyler

31. Adana Altın Koza Film

GÜNEY

31. Adana Altın Koza Film Festivali bitti. Festival boyunca coşku ve tartışmalar eksik olmadı. Yarışma filmlerinin içeriği ve genel sinema anlayışlarını bir tarafa bırakırsak, katılımın oldukça yoğun olduğu bir festivaldi 31. Altın Koza Film Festivali. Sinemaya duyulan bu ilginin festivalin kendisi kadar değerli olduğunu düşünüyoruz.

Festivalde en dikkat çeken şeylerden birisinin yönetmen Nuri Bilge Ceylan'ın ödül töreninde yapmış olduğu konuşma olduğu söylenebilir. Jüri başkanlığını da üstlenen Ceylan konuşmasında Yılmaz Güney'e dikkat çekerek, Güney'in Türkiye ve dünya sinemasındaki önemi üzerinde durdu. Konuşmasının başında; *"15 yıl önce de Yılmaz Güney Ödülü vermiştim, o zaman da bunu söylemiştim. Ben Adana'da bir Yılmaz*

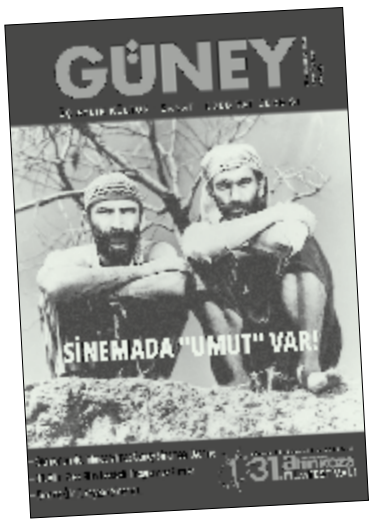

GÜNEY Dergisi Altın Koza Özel Sayısı hazırlayarak festival boyunca geniş bir şekilde dağıtımını yaptı.

Güney müzesi olmamasına şaşırıyorum. Adana kebap çok güzel, lokantalar çok güzel ama kültür de yaratmak gerekiyor." dedi.

Yine konuşması içerisinde önemli gördüğümüz eleştirilerin olması, uzun yıllardır önemsenmeyen bu konunun Nuri Bilge Ceylan tarafından dile getirilmesi önemliydi. Yılmaz Güney müzesinin oluşturulması için bizim de çaba gösterdiğimiz bir dönemde konunun bu şekilde gündeme gelmesi olumlu bir gelişme, ayrıca Yılmaz Güney'e yönelik, son zamanlarda tekrarlanan saldırılar karşısında Ceylan'ın Yılmaz Güney'i sahiplenmesi, onun bu konudaki duyarlılığını önemli kılıyor. Konuşmasının devamında;

Adana Altın Koza Genel Müdürü sayın Hüseyin Orhan büyük ilgi gösterdi. Kendisine dergimize göstermiş olduğu ilgiden dolayı teşekkür ediyoruz...

Festivali'nin ardından...

"Yılmaz Güney tabii çok benim sevdiğim birisi. Bunu defalarca söylemişimdir çeşitli yerlerde. Kendisinden, sinemasından çok etkilendiğim, çok şey öğrendim sinemasından...Sadece beni değil Türk sinemasında bir sürü insan ve dünya sinemasında da çok önemli yönetmenleri etkilemiş, heveslendirmiş değişik bir isim. Sadece sineması değil; kişiliği, karakteri, eksileri, artıları, belki yanlışları, doğrularıyla efsane bir insan. Ben onun kişiliğinden de, o tuhaflıklarında da belki çok şey öğrendim insan doğası hakkında. Onunla ilgili yazılmış her şeyi hemen hemen okumuşumdur."

Konuşmasının ardından "Yılmaz Güney Ödülünü" "Gecenin Kıyısı" filmi ile Türker Süer'e takdim etti.

Gecenin diğer önemli ödülü olan "En İyi Film Ödülü" ise kendisi de Siverekli olan ve Siverek'te çekimlerini yaptığı "Hemme'nin Öldüğü Günlerden Biri" filmiyle

Festival boyunca geniş bir şekilde dağıtımı yapılan GÜNEY Dergisi Altın Koza Özel Sayısına sinemaseverler yoğun ilgi gösterdi.

31. Altın Koza Film Festivali logosu ve festival afişi.

Ödül Kazananlar

ULUSAL UZUN METRAJ FİLM YARIŞMASI
En İyi Film: Hemme'nin Öldüğü Günlerden Biri/Murat Fıratoğlu
En İyi Yönetmen: Hiçbir Şey Yerinde Değil/Burak Çevik
En İyi Erkek Oyuncu: Erdem Şenocak/Ölü Mevsim; Ahmet Rıfat Şungar/Gecenin Kıyısı
En İyi Kadın Oyuncu: Funda Eryiğit/Ölü Mevsim, Ece Yaşar/Ölü Mevsim
En İyi Senaryo: Selen Örcan, Doğuş Algün/Ölü Mevsim, Erkan Tahhuşoğlu / Döngü
En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu: Serkan Ercan/Ölü Mevsim
En İyi Yardımcı Kadın Oyuncu: Nesrin Uçarlar/Ölü Mevsim
En İyi Kurgu Ödülü: Rainer Nigrelli/Gecenin Kıyısı
En İyi Sanat Yönetmeni: Erim Gayretli/Hiçbir Şey Yerinde Değil
En İyi Görüntü Yönetmeni: Peter Zeitlinger/Yeni Şafak Solarken
SİYAD Cüneyt Cebenoyan En İyi Film Ödülü: Hemme'nin Öldüğü Günlerden Biri/Murat Fıratoğlu
Film Yönetmenleri Derneği En İyi Yönetmen Ödülü: Hakkı/Hikmet Kerem Özcan, Döngü/Erkan Tahhuşoğlu
Umut Veren Erkek Oyuncu: Ömer Akalın/Hêvî (Umut)
Türkan Şoray Umut Veren Kadın Oyuncu: Tuana Almacı/Hakkı
En İyi Müzik Ödülü: Son of Philip/Yeni Şafak Solarken
Adana İzleyici Ödülü: Hakkı/Hikmet Kerem Özcan
Kadir Beycioğlu Jüri Özel Ödülü: Hiçbir Şey Yerinde Değil/Burak Çevik
Yılmaz Güney Özel Ödülü: Gecenin Kıyısı/Türker Süer

BELGESEL FİLM YARIŞMASI
En İyi Belgesel Ödülü: Zamanın Kıyısında Sınav / İlkay Nişancı
Jüri Özel Ödülü: Sürgün Asla Bitmez / Bahar Bektaş

ULUSLARARASI KISA FİLM YARIŞMASI
En İyi Film Ödülü: Her Gün Biraz Daha Kolay / Çağıl Bocut (Türkiye)
Jüri Özel Ödülü: 21 Hafta Sonra (21 Weeks Later) / Nasrin Mohammadpour (İran)
Mansiyon Ödülü: Dilan Hakkında Konuşmalıyız / Umut Şilan Oğurlu (Türkiye)

ULUSAL ÖĞRENCİ FİLMLERİ YARIŞMASI
En İyi Belgesel Film: Yirmili Yaşlarımın Başında / Yağmur Canpolat, Berna Oduncu
En İyi Canlandırma Film: Topraksız / Enes Kılıç
En İyi Deneysel Film: Taş / Ayşenur Ateş
En İyi Kurmaca Film: Kötü Bir Gün / Yaşar Güney Yurdakul
Jüri Özel Ödülü – Kurmaca: 220 / İsmail Hakkı Koçak

ADANA KISA FİLM YARIŞMASI
En İyi Film Ödülü: Zamanın Ustası / Muhittin Yüceli

EDEBİYAT UYARLAMASI UZUN METRAJ SENARYO YARIŞMASI
En İyi Senaryo Ödülü: Burası Radyo Şarampol / Şükran Yiğit
Jüri Özel Ödülü: Uyku Sersemi / Hakan Bıçakçı, Barış Kefeli, Nükhet Taneri

Murat Fıratoğlu aldı. Fıratoğlu bu ödülü *"Gülten Akın, Yaşar Kemal, Ahmet Arif, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yılmaz Güney'e adıyorum."* diyerek ödülünü aldı.

Basın sponsoru olduğumuz festivale, festival haftası boyunca Güney Dergisi sinema özel sayısı ile katkı sunduk. Sinemaya dair görüşlerimizi ve ölümünün 40. yılında Yılmaz Güney sinemasının ve onun politik düşüncelerinin önemine dikkat çektiğimiz çalışmalarımız da oldu. Festivale katılan birçok izleyici, sinema emekçileri ile filmleri değerlendirdik. Oldukça öğretici deneyimlerin sonunda özel sayımızda söylediğimiz; "Sinemada "Umut" Var!" sözünün haklı gururunu yaşıyoruz.

Çalışmalarda bize destek olan okurlarımıza, sinemaya değer veren sinema emekçilerine ve 31. Adana Altın Koza Festival ekibine teşekkür ediyoruz. ■

OYUNCU, SENARİST, YAZAR **ERCAN KESAL:**

"Yılmaz Güney sinemamızın mucizesidir!"

SÜLEYMAN BOZ

Denizli Kitap Fuarında okurları için "Edebiyat ve Sinema" konulu bir konferans veren oyuncu, senarist, yazar Ercan Kesal, konuşmasının ilk bölümünde edebiyat ve kitaplarla nasıl haşır neşir olduğunu; kültürel birikimini, sanata yönelmesini okumaya ve edebiyata borçlu olduğunu anlattı.

Konferansının ikinci bölümünü sinemaya ayıran Kesal, sinemamızdaki "Tiyatrocular Dönemi"'nden sonra gelen "Sinemacılar Dönemi"'ne değinerek, Lütfü Akad, Metin Erksan, Halit Refiğ, Atıf Yılmaz ve Yılmaz Güney sineması üzerine konuştu. Aslında farklı mesleklerden gelen bu yönetmenlerin sinema eğitimi ve ustalarının olmadığına vurgu yaptı.

Sinemaya, ikinci eşinin, Nuri Bilge Ceylan ile çalışmasından dolayı ilgi duymaya başladığını ve "Üç Maymun" filminde oyunculukla sinemaya adım attığını, sonra senaryo yazarlığı ile devam ettiğini söyleyen Kesal, "Nasipse Adayız" filminin senaryo ve yönetmenliğini yaptığını anlattı.

Son günlerde Altın Portakal ödül törenindeki polemiklere, Yılmaz Güney ve sinemasına dair ne düşündüğünü sorduğumuzda Ercan Kesal şöyle yanıt verdi:

"Yılmaz Güney daha lise yıllarında yazdığı bir öykü yüzünden yargılanmış birisidir. O da edebiyatla, öykü ile başlamıştır.

Yılmaz Güney sinemamızın bir mucizesidir!.. Keşke ömrünün çoğunu cezaevinde değil de setlerde geçirebilseydi. Keşke daha çok film yapabilseydi de böyle bir adamımızı erkenden kaybetmeseydik.

Başka ne söylenebilir?

Polemiklerin hiçbirisiyle bişeyim olmaz...

Yılmaz Güney benim için sinemada hayranlıkla, sevgiyle, muhabbetle hatırlayacağım çok özel bir isimdir. Mucizedir."

Konferans sonrası okurlarının sorularını yanıtlayan Ercan Kesal, kitaplarını imzalayarak fuarda kendisine ayrılan zamanı tamamladı.

19 Ekim 2024

Ercan Kesal konferans sonrasında sorularımızı yanıtladı.

Oyuncu, senarist, yazar Ercan Kesal Denizli Kitap Fuarında okurları için "Edebiyat ve Sinema" konulu bir konferans verdi...

ÖLÜMÜNÜN 40. YILDÖNÜMÜNDE

Yılmaz Güney Fransa'da anıldı

"Halkın Sanatçısı - Halkın Savaşçısı" Yılmaz Güney, ölümünün 40. yıldönümünde Fransa'nın Folschviller şehrinde düzenlenen bir etkinlikle anıldı. Folschviller Alevi Kültür Merkezi'nin düzenlediği ve Güney Kültür Sanat Edebiyat Dergisi'nin katkı sunduğu anma etkinliğine 300 civarında katılım oldu.

Güney Dergisi, "Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı" Yılmaz Güney'i düzenlediği etkinliklerle, yayınlarıyla anıyor. Yılmaz Güney'in sanatını, sanat anlayışını belirleyen komünist görüşlerini ortaya koyuyor. Güney Dergisi, O'nun sadece iyi bir sanatçı, iyi bir sinema yönetmenliğinin ötesinde bir komünist olduğunu söylüyor. O'nun sanatını, siyasal görüşleri ile bağ içerisinde ele alıp değerlendiriyor. Kuşkusuz dışımızdaki birçok kurum da Yılmaz Güney'i sahipleniyor, anmaya çalışıyor. Dışımızdaki kurumların düzenlediği Yılmaz Güney'i anma etkinliklerine de katılmaya çalışıyoruz. Bu bakış açısıyla, Folschviller Alevi Kültür Merkezi'nin düzenlediği Yılmaz Güney'i anma etkinliğine katılarak katkı sunduk.

27 Ekim'de yapılan etkinliğin sunuculuğunu Filiz Seyrek yaptı. Yılmaz Güney için yapılan saygı duruşunun ardından, Güney Kültür Sanat Edebiyat Dergisi adına Mehmet Desde, on dakika süren bir konuşma yaptı. Konuşmasında, Yılmaz Güney'in sanatının siyasal görüşlerinden bağımsız ele alınamayacağını ve O'nu anmanın nasıl olması gerektiğini anlattı. Devamla, Yılmaz Güney yaşasaydı, dünyanın bugünkü gerçekliğine sessiz kalamayacağını, Üçüncü Dünya Savaşı tehlikesinin giderek yükseldiğini, Avrupa ülkelerinde iç faşistleşmenin geliştiğini ve cephe gerisinin sağlama alınması için saldırgan milliyetçiliğin gelişmesine yol verildiğini vb. anlattı.

Mehmet Desde'nin konuşmasının ardından Güney Dergisi'nin 40. yıldönümü için hazırladığı Yılmaz Güney belgeseli gösterildi. Ardından Ayhan-Şirlem Saçar, Bülent Albayrak, Özgür Yılmaz, Muammer Güngördü, Grup Bihevra ve Devrim Kavallı sahne aldı. Etkinlik çekilen halaylarla sona erdi.

Etkinlikte, Güney Dergisi yayın masası da açıldı. Yayınlara ilgi fazla değildi. Güney Dergisi adına yapılan konuşma ve Yılmaz Güney Belgesel gösterimi ile "Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı" etkinliğe katılanlara tanıtıldı. O'nun nasıl anılması gerektiği anlatıldı. Etkinliğe yaptığımız katkıların amacına ulaştığını düşünüyoruz.

Folschviller Güney Okurları
29 Ekim 2024 ■

YÖNETMEN ŞERİF GÖREN YAŞAMINI YİTİRDİ

O filmleriyle yaşayacak

GÜNEY

2 Kasım'da evindeki merdivenlerden düşerek başını yere çarpan ve kaldırıldığı hastanede entübe edilen yönetmen **Şerif Gören** 8 Aralık'ta aramızdan ayrıldı.

Şerif Gören 1944'te İskeçe'de doğdu. 1956'da dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar adına verilen bir bursu kazanarak Türkiye'ye gelir. İstanbul Erkek Lisesi'ne başlar. Zamanının büyük bir bölümünü o dönemde sinema semtlerinden biri olan Şehzadebaşı'nda geçirir. Şehzadebaşı aynı zamanda Şerif Gören'in sinema ile ilk tanıştığı yerdir. Babasının İstanbul'da bir bakkal dükkânı açması sonucu okulu bırakır. Daha sonra Erman Film Stüdyosunda işe başlar. Sinema ile tanıştığı yıl 1962'dir.

Şerif Gören, sinemaya "kurgucu çırağı" olarak başlar. Turgut İnangiray, Sezai Elmaskaya ve Yılmaz Atadeniz gibi yönetmenlerin yanında çalışır. 1968 yılı Şerif Gören'in sinema hayatında asistanlığa başladığı bir dönemdir. 1969'da Yılmaz Güney'e "Bir Çirkin Adam" filminde asistanlık yaparak O'nunla ilk birlikteliğini gerçekleştirir. 1970'de Yılmaz Güney'in "Umut", 1971'de,"İbret", "**Vurguncular**", "**Baba**", "**Ağıt**", "**Acı**", "**Umutsuzlar**", "**Kaçaklar**" filmlerinde yönetmen yardımcılığı yapar. 1974'te "**Arkadaş**" ve "**Zavallılar**" filmlerinde son kez asistanlık yapar.

"**Endişe**" filminde Şerif Gören yardımcı yönetmendir. Yılmaz Güney'in tutuklanması üzerine "Endişe" filmini yönetmen olarak tamamlar. 1975'te 12. Antalya Film Şenliğinde, "Endişe" filminin yönetmeni olarak "En İyi Yönetmen, "En İyi Film" ödüllerini kazanır.

1974'te Film-Sen'i kurar. 1978'de Sine-Sen kurulur ve DİSK'e üye olur. 12 Eylül askeri faşist darbesi ile birlikte DİSK kapatılır. Film-Sen Genel Başkanlığını yapan Şerif Gören de altı ay hapsedilir.

Şerif Gören'in Endişe ve **Yol** dışındaki diğer önemli filmlerinden bazıları şunlardır:

Köprü (1975), **Deprem** (1976), **Nehir** (1977), **Derdim Dünyadan Büyük** (1978), **Almanya Acı Vatan** (1979), **Tomruk** (1982, Antalya En İyi Üçüncü Film, En İyi Görüntü kategorilerinde ödül), **Derman** (1983 Antalya En İyi İkinci Film Ödülü, 1983 Valencia Jüri Özel Ödülü, 1984 Şam En İyi Film, 1984 Karlovy Vary FIPRESCI Ödülü, FICC Ödülü), **Firar** (1984), **Kurbağalar** (1986 Nantes En İyi Film), **Kan** (1985) **Yılanların Öcü** (1985 Antalya En İyi İkinci Film Ödülü), **Katırcılar** (1987), **On Kadın** (1987), **Polizei** (1988), **Abuk Sabuk Bir Film** (1990 Yunus Nadi Yarışması En İyi İkinci Film), **Amerikalı** (1993 Antalya Halk Ödülü)

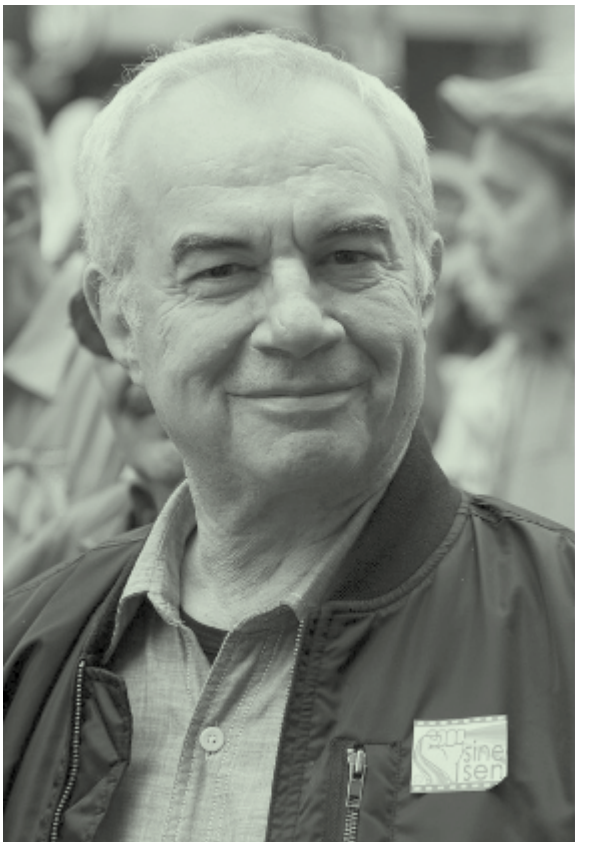

Şerif Gören "**Yol**" filminin de yönetmenidir. "Yol", 1982'de Cannes Film Şenliği'nde Altın Palmiye'yi Costa Gavras'ın Missing (Kayıp) adlı filmiyle paylaşır. 1988'de Berlin'e gittiğinde, toplumsal yergi amacı taşıyan güldürü öğelerine yer verir. Bu yıllarda uzun metrajlı filmler ve belgeseller çeker, Avrupa Kültür Başkenti çerçevesinde, 1989'da yapılan Berlin Film Festivalinin Panorama bölümünde de gösterilen, Kemal Sunal'la çalıştığı filmlerden biri olan "**Polizei**" ve Alman televizyonu için çekilen "**Kırmızı Yeşil**", "**Patates Soğan**" adlı Berlin'i tanıtan yirmi dakikalık iki belgesel çeker. 1990'da medyayı eleştirdiği "**Abuk Sabuk Bir Film**"i, 1993'te "**Amerikalı**"yı çeker.

***

Şerif Gören, Yılmaz Güney sinemasından etkilenmiş, politik ve toplumsal sorunları sinemada göstermekten sakınmayan, cesur bir yönetmendi. O'nun toplumcu sinemaya yaklaşımının gelişmesinde Yılmaz Güney'in önemli etkisi vardır.

O, sinemada sadece yönetmen olarak değil, sinema emekçilerinin örgütlü bir çatı altında birleşmesine önemli katkılar sunmuş bir sinema emekçisiydi.

Türkiye sineması bir değerini daha yitirdi. O sinemada ürettikleriyle, filmleriyle yaşayacak. ■

“İyi kalpli” zorbalar başrolde

AŞKIN SEDAT ÖZGÜN

İnsanlara eziyet eden, acı çektirmekten hoşlanan, sömürmekten çekinmeyen insanlara zorba diyoruz. Zorbalık bütün toplumlarca ve kültürlerce lanetlenen bir vasıftır. Ancak masallardaki ya da eski Yeşilçam ve Hollywood filmlerindeki “kötü kalpli” zorbaların yerini “iyi kalpli” zorbalar almış görünüyor. Eski zamanlarda zorbayı ayırt etmek zor değildi. Zorba ile mazlum, keskin sınıf karşıtlıklarıyla kendini çabucak belli edebiliyordu. Kendini topluluğuyla tanımlayan bireyin yerini, bireyin toplumun varoluş dinamiklerinden ve bağlarından giderek uzaklaştığı; insanın kendini insan ürünü mallarla üstün, özel, ayrıcalıklı, güçlü saydığı/sandığı; imajın benliğin yerini aldığı veya şiddetin enstrümantal biçime sokularak nihilizm soslu sanat hâline getirildiği Tarantinocu, Wichçi sinema sevdasının hâkim olduğu modern denilen çağımızda, zorbaları ayırt etmek zorlaşmış durumdadır.

Aslında devletli/sınıflı toplumlarda, zorbalığın klasik diyebileceğimiz şekli, esasını koruyor. Mülkiyet ve geçim araçlarını zor yoluyla ele geçirip koruyan sınıflar, güçlenme stratejilerini de belirleyerek, insanların hakikatlerini, anlam evrenlerini, yaşam tarzlarını, düşün tarzlarını hukukunu ve ahlakını biçimlendirebiliyor. Hâliyle hâlâ Tanrı temsilcisi sayılan bu sınıflar “kömür madenleri veya tarlalarda alın teri dökerek kazandıkları” milyarlarca dolar ve dolayısıyla ekonomik güçle, milyonlarca insana “iş, aş, gelecek veriyorlar”; yani Tanrı(ymış) gibi hayatta tutuyorlar. Bu tür zorbalar, Tanrı’nın temsiliyeti altında zorba değil de “işveren, kurtarıcı, güçlü, başarılı, zeki, asil, toplumun başı” vs. sayılıyor/sanılıyor. Bu büyük zorbaların “ayak” işleriyle pis işlerini yapanlar, bütün kültürlerde zorbalığın modeli yani zorba olarak bilinir.

Ancak klasik zorbalara, modern denilen zamanlarda “iyi kalpli” zorbalar da eklendi. Sinema aracılığıyla, özellikle iki kutuplu dünyanın yıkılışından sonra oluşan yeni “paralel evren”imizde “iyi kalpli” olan kiralık katille, mafya babaları, soyguncular, işgalci-sömürgeci askerler vs. ortaya çıktı.

İki kutuplu dünyada (soğuk savaşta), iyi ile kötü de kutupsal bir karşıtlıkta biçim alırken, her kutup kendini iyi, ötekini kötü sayardı. Sinema ve masallar da bu kutupsallıktan nasibini alır ve iyiler melek, kötüler şeytan gibi resmedilirdi. Sinema ve masallarda klasik zorbalar, toplumun başı, kurtarıcısı, babası vs. olarak ve Tanrı temsilcisi sıfatıyla kutsanırken; kötülük dışsal (sistem dışı) bir kaynağa, mesela öte dünyanın iblisince ele geçirilmiş bir bireye vs. atfedilirdi. Yanı sıra nefs yani bedensel arzular da kötülüğün kaynakları arasında yerini alırdı.

İki kutuplu dünya çökünce, dualist sanatın yerini, çok kültürlü, çok kutuplu, çok kimlikli ve çok sorunlu akımlar aldı. Sinemada nihilist bir boşlukta şiddetten ve öldürmekten zevk alan Tarantinocu vb. sinema bir akım oluşturdu; John Wich’te zirve yapan bu öldürme aşkı “sinek gibi insan öldürme sanatı”nı geliştirirken psikopatların, sadistlerin, işkencecilerin, sömürücülerin, tecavüzcülerin, ülkeleri soyup kadınları fuhuşa zorlayan, beğenmediği insanları timsahlara atan mafya babalarının (vb.) da bir kalbi ve iyilik üreten bir vicdanları olduğunu bilinçaltına kazıyordu. “İyi kalpli” zorbaların başrolde olduğu sinema filmi veya dizilerde her zaman sistemin kusurları “eleştirilir”; lakin bu eleştiri sadece biçimseldir ve lokaldir, sistemin “öz”ü daima iyidir. Yine de her insanın kalbinde iyi bir taraf olduğu senaryoların ortak noktalarındandır. “İyi kalpli kapitalizm” tartışmaları eşliğinde, milyarderlerin sadece zorba değil de, Demir Adam ya da Batman gibi kendini dünyamızın ve galaksimizin bekası için feda edebilen ultra-süper kahramanların olabileceğini dünyaya –bir şekilde– kabul ettirdikleri söylenebilir.

Zorbalık, güç istemiyle/tapınıcılığıyla kutsanmış bir hiyerarşi, doğa algısı ve iktidarla beslenirken; kendini hiçbir zaman yeterince güçlü hissedemez. Bu sebeple daima başkalarının güçsüzlüğüyle ya da güçsüzleştirilmesiyle kendini güçlü kılan/sanan zorbalar, başkalarını sürekli kusurlu, zaaflı, güçsüz, sorunlu bulurken; güçlü saydığı insanlara karşı (Hitler gibi bir diktatör olsa bile) hayranlık duyar. Doğayı ve toplumu “güçlünün hayatta kalma hakkı olur” şeklindeki zorbaca bir inançla anlamlandıran/algılayan zorbalar için ezik, zayıf insanların hizmet etmek ya da ölmek dışında bir hakları olamaz. Ancak klasik zorbaların aksine “iyi kalpli” zorbalar, masum kabul edilen insanlara zarar vermez; onları korur. Kimin masum ve iyi, kimin kötü olduğuna nasıl karar verildiği malum! Filistin’de olduğu gibi hegemon devletlerce kurulan bir devlet, başkasının vatanı üzerine vatan, evi üzerine ev inşa ettiği hâlde, kendisini iyi ve meşru sayarken; ülkesini, evini, sevdiklerini savunanlara kötü, cani, terörist diyebiliyor. Sinema dünyası da bu devlet ve iktidar merkezci düşün tarzıyla beslenebiliyor. Sinema sayesinde “iyi kalpli” zorbalar, dünyanın yeni kahramanı olmuştur. Hollywood

sinemasının askeri hegemonyanın başaramadığı derinlikte bir hegemonyayı benliklerin derinliklerinde kurabildiği malum. Sinema, ufkumuzu genişletiyor, başka kültürleri, dünyaları vs. öğrenmemizi sağlıyor; diğer taraftan düşün, anlam ve yaşam tarzlarını da biçimlendirip neyin iyi neyin kötü olduğunu söyletebiliyor.

Hem klasik hem "iyi kalpli" zorbalara karşı mücadele etmesi gereken direnişçilerin/sosyalistlerin içerisinde de güç istemi/tapınıcılığı ekseninde zorbalık hayranlığı çıkabilmesi, bu mücadeleyi zayıflatmaktadır. Bu sorun bugüne has değildir. Dünyanın en büyük emekçi devrimlerinden birisini gerçekleştirip dünyayı alt üst eden Ekim Devrimi'nden sonra bütün komünist partiler devletleşti ve çok sürmeden karşıtlarına dönüşerek zorbalar sınıfının parçasına dâhil oldular. Bu geriye dönüşü, günah keçisi ilan edilen revizyonizmle açıklayamayız. İktidar ve güç hırsıyla zehirlenen insanların zorbalara özentisi olmasaydı, revizyonizm denen günah keçisi ortaya çıkmazdı. Dolayısıyla zorbalığı, toplumun varoluş dinamikleri ve evrimi ekseninde incelersek, zorbalığın temellerinin güç isteminde/tapınıcılığında olduğu sonucuna ulaşarak, doğayı ve doğayla özdeşleşen kadını egemenlik nesnesine dönüştüren eril ve sömürücü sınıflarda zorbalığın içkin olduğunu söyleyebiliriz. Aynı zamanda insanın ve toplumun evrimi, insanın zaman, mekân ve bedenin sınırlılıklarını aşma istemi ve mücadelesi ekseninde incelersek, bu istem ve mücadelenin bilim, din, felsefe ve sanatın ana kaynakları ve gelişim dinamikleri arasında yer alırken; tanrılaşma sendromunu devletli toplumlara içkin hâle getirip kronikleştirirken güç tapınıcısı zorbaları üreten bir kaynak da olmuştur. Ancak zorbalara ve iktidara karşı savaşırken; iktidar ile güç isteminin/tapınıcılığının analizini derinlemesine yapamayan ve güç ilişkilerinin (yani iktidarın) ataerki olmaksızın merkezileşip dağılamayacağını bile göremeyen sosyalist çevreler, kadını bile toplum kurumuna yeni dâhil ettiler. Kadınlara yapılan ayrımcılık ve zorbalığı henüz yeni-yeni örgütsel mücadeleye aktif olarak ekleyen marksist hareketin, bunca zaman, kadınlara yönelik zorbalığa karşı mücadeleyi merkezi görevlerden saymayışını, ataerki ile özdeşleşen iktidarın derin bir analizinin bulunmayışına bağlayabiliriz. Yine de ataerkinin örgütsellikten hemen arındırılamayacağını bildiğimizden, ataerkinin inceltilmiş hâllerinin ezilenlerin savunucusu olan bu örgütlerde, hâlâ, "iyi kalpli" zorbalar türetebildiğini söyleyebiliriz. Yani ataerkiye karşı mücadele, bütün iktidara (güç ilişkilerine), devletli topluma, sömürüye ve dolayısıyla zorbalığa karşı mücadeleyi de içeriyor. Devletli toplumlara içkin olan doğaya yabancılaşma, güç tapınıcılığı ve erkek savaşçı modeli olmaksızın, iktidar ilişkileri ve sınıf karşıtlığının/savaşımının idamesinin sağlanamayacağını rahatlıkla söyleyebiliyorsak; ataerkiden arındığımız oranda, iktidar ve zorbalıktan arınabileceğimizi bir ön koşul olarak söyleyebiliriz. "İyi kalpli" zorbalara karşı mücadeleyi sadece sinema ve sanat boyutuyla değil, örgütsel ve bireysel/öznel boyutuyla birlikte ele alabildiğimiz sürece sınıfsız-sömürüsüz toplumu şimdiden inşa edebiliriz.

"İyi kalpli" zorbaların ezilenlerin savunucusu örgütlerde de ortaya çıkışı veya kendini koruyabilmesinin başka bir bağlamı da, merkeziyetçi örgütlenmelerin araç olduğunun iddiasına karşın; fiilen amaçsallaştırılıp iktidarın yeniden üretiminin ana odaklarından birisi olan merkeziyetçi örgütlenmelerin olumlu/güçlü yanlarını sahiplenirken, olumsuz ve yan etkilerine karşı mücadele geliştirilememesidir. Önderliği, halkın haberi ve onayı olmadan sahiplenip, kendini halkın tek ve gerçek önderi sayan seçkinci zihniyet, halkların kurtuluşunu kendi mücadelesine tâbi kılarak kendini fiilen toplumun üstünde konumlandırır ve bu konumlanma ekseninde –fiilen– güç isteminin/tapınıcılığının sosyalist versiyonunu inşa ederek iktidara karşı savaşırken güç ilişkilerini yeniden üretir. Halkların, emekçilerin, ezilenlerin kurtuluşunun sadece kendisine bağlı olduğu inancıyla yarattığı konumlanma da, kendini toplumu kurtarmayı/değiştirmeye muktedir görürken; emekçi ve ezilenlerin "aydınlanmaya, kurtarılmaya, bilinçlenmeye, uyandırılmaya" vs. muhtaç kitleler şeklinde kategorize edilmesine dayalı hiyerarşik ilişki kurulur. Bu seçkinci konumlandırma, hayatı yaratan kadının ve hayatı üreten emekçilerin pratik bilgisini, kendi siyasi, askeri, felsefi bilgisinin aşağısında görürken; genelde farkında olmadan kibir, güç takıntısı/hırsı, değerler hiyerarşisi, savaşçı-erkek modelin normları vb.'ni yeniden üretebilen bir matriksi de yeniden üretir. Böylece, devlete karşı devlet aklıyla, iktidara karşı iktidarın zihniyetiyle mücadele etme gayretiyle zorbalara karşı zorbalığın yöntemleri ve zihniyetiyle mücadeleyi yüceltebilen bazı sosyalistler de ortaya çıkabiliyor. Bunlardan en çok öne çıkanı, salt askeri bakış açısı fokocu ya da militarist olarak adlandırılan ve şiddete zora dayalı güce tapınan sosyalistlerdir. Askeri gücü toplumsal değişimin merkezine yerleştiren bu akım, doğa ve toplumu güçlü ile güçsüz kutuplaşmasıyla kategorize ettiği için, kendi yoldaşlarını bile bu eksende ayırıp, güçsüz saydıklarını ezmeyi, onları güçlendirmek adına meşru zorunlu sayabiliyor. Yani zorbalığı, sosyalizm Marksizm ve halkların adına meşrulaştırabiliyor ve doğallaştırabiliyor.

Sosyalist saflarda "iyi kalpli" zorba türeten başka bir bağlam-

“Buğday Meydanı”

■ **ŞÜKRÜ ASLAN***

Osmanlı ve erken Cumhuriyet yıllarının şehirlerinde, geleneksel mekânsal dokunun unsurlarından biri ‘Buğday Meydanları’ydı. ‘Meydan’ ya da ‘pazar’ olarak da geçen bu mekânlar, şehirlerin en önemli ticari-toplumsal alanları olarak işlev görmüştü. Aynı zamanda şehirlerin bir tür sivil merkezleri olan bu meydanlar, hemen tüm şehirli kuşaklarda en iyi bilinen yerlerin başında geliyorlardı.

Bu meydanlar bir tarım ülkesi olarak Osmanlı ve Türkiye’de elbette ana ticarete konu olan buğdayla ilgiliydiler ancak şehrin ticari, toplumsal ve siyasal hayatında çok daha fazla işlevleri vardı. Her şeyden önce günlük toplanma alanlarıydı. Zira nüfusun temel ihtiyaçları en fazla oralarda karşılanabilirdi ve kamusal duyurular da muhataplarına oralarda daha doğrudan ulaşırdı. Ayrıca kamu kurumları da genellikle bu meydanlar ya da pazarlarla aynı lokasyonda konumlanmıştı. Resmi ve sivil bu mekânlar, şehrin bir tür merkezini oluşturuyorlardı.

Elazığ Buğday Pazarı da bu mekânsal-toplumsal dokunun bir örneği ve Harput’un bir bakıma alternatifi olarak bu yeni şehirde, 1812’de kurulmuştu. Harput, yüksek bir lokasyonda olması nedeniyle ulaşım ve iklim yönünden çeşitli zorluklara yol açtığı için ovada, yeni şehir arayışı ve girişimi gelişmişti. Yeni şehirde gelişme dinamikleri çok daha fazlaydı. Sultan Abdülaziz’e atfen yeni şehrin adı “Ma’muratü’l-Aziz” olmuştu. 1867’ye kadar bir eyalet, 1871’e kadar Diyarbakır’a bağlı bir sancak ve 1878’de de vilayete dönüşmüştü. Şehrin adının Elazığ olması

da zorunlu olan illegalitenin yarattığı olumsuzlukların ve yan etkilerinin görülmemesidir. İllegalitenin yarattığı kurallar, kısıtlayıcılık ve bilgi sınırlaması (örgütsel ve faaliyet bazlı bilgi sınırlaması), denetimin zayıf olması durumunda, pek çok keyfilik, yolsuzluk veya zorbalık için zemin sunabiliyor. Dahası, daimi olan güvenlik sorununun yarattığı güven kırılması fark edilmezse, çok güçlü olan yoldaşlık bağları, çok kırılgan olabiliyor. Tek bir şüpheyle yoldaşlık ayrılığa dönüşebiliyor. Oysa güven, toplumsallığın ana kaynaklarından ve besinlerindendir; aynı evde bile güven olmaksızın iki kişi yaşayamaz. Hâliyle güven açısından sürekli gerilimli bir ortamda, güç takıntısı/hırsı, kolayca zorba üretebiliyor. Dolayısıyla güveni, sosyal-duygusal bağlarla demokratik temeli güçlü komünlerle sürekli besleyip güçlü kılmak, zorbalığa karşı savaşı da içerir.

Bu bağlamlar daha fazla arttırılabilir. Toplumun varoluş dinamiklerine derinlemesine vakıf olamamanın yarattığı sorunlar ya da toplumu üstten aşağı, yani devlet merkezci kurgulayarak devletin egemenlik sınırlarındaki nüfusu toplum, halk saymanın/sanmanın yarattığı sorunlar, güç sahibi sınıflara/insanlara hayranlık duyma eğilimini güçlendirirken; zorbalığa karşı etkili bir mücadeleyi zayıflatıyor. İşkenceye karşı olduğunu söyleyip işkenceciye (bir insana) işkence hayalleri kurabilen sosyalistler; kolektivizm ve komünü savunup da kendi arzu, tutku ve zevklerini dayatanlar; iktidara karşı olup da yoldaşlarını sürekli yönetmek isteyip iradesizleştirenler; demokrasiyi zayıflatanlar vs. vs. daima “iyi kalpli” zorbalık üreten eğilimi güçlendirir. Adaletli olmak açısından yaşanan tutarsızlıklar da bu eğilimleri büyütüyor. Adaletin evrensel diyebileceğimiz temel ilkelerini anlamak, masumiyet karinesi (suçu ispatlanana kadar kimseyi suçlu ilan etmemek) ve savunma hakkı olarak sıralayabiliriz. Ancak bu basit ve temel ilkeleri; gündelik hayatımızda, üstelik sevdiğimiz, değer verdiğimiz insanlara yönelik bile sürekli ihlal edebiliyoruz. Böylece kendimizle çelişip tutarsızlaşırken; yani adalet için savaşıp bedel öderken adaletsizleşip; zorbalığın her türlüsünün adaletsiz edimlerle inşa edildiğini fark edemiyoruz. Her adaletsiz yaklaşım, zorbalığın inşasına eklenmiş bir tuğ-

ise 1937'de Atatürk'ün son 'Doğu Gezisi'nin Elazığ durağında kararlaştırılmıştı.

'Elazığ Buğday Pazarı' işte bu yeni şehirde; merkez Çarşı Mahallesinde inşa edilmişti. Pazar, ilk günden beri iktisadi hayatın en hareketli olduğu yerlerden biriydi. Aslında hem bir ticaret, hem de şehri izleme alanıydı. Bu yüzden şehrin tarihinde vuku bulmuş hemen bütün toplumsal hadiselere tanıklık etmişti. Seyit Rıza ve altı Dersimli kanaat önderinin idam edilmeleri de bu tanıklıklar içindeydi. O kadar ki, Buğday Pazarı aynı zamanda idam cezalarının infazı için seçilmiş bir alandı.

15 Kasım 1937 gününün ilk saatlerinde, Dersimli kanaat önderleri idam edildiğinde şehir uyuyordu ve Buğday Meydanında kimse yoktu. Çağlayangil'in detaylı olarak hatıratında yer verdiğine göre Atatürk'ün Elazığ'a geldiği o gün, hukuk süreçleri yok sayılarak hızlıca idam edilmişlerdi. Ama gün içindeki kalabalık zamanlarında idam edilenlerin cesetleri Buğday Meydanında idam sehpalarında asılı bırakılmış ve şehrin en kalabalık meydanında 'ibretiâlem' olması arzu edilmişti. Bu manzara dönemin tanıklarının sözlü anlatılarına da girmişti. Sonra cesetler buradan alınmış ama akıbetleri hakkında ne ailelerine ne de kamuoyuna bir bilgi verilmişti. Bugün dahi hâlâ o cesetlere dair resmi bir bilgi bulunmamaktadır.

Buğday Pazarının yeri; Tren Garı, Elazığ Valiliği ve Halkevinin tam ortasındaydı. Bu nedenle Atatürk de son yurt gezisinde tren garından kalacağı yere gidince bu pazarın yanından geçmişti. Tunceli Valisi olmasına rağmen, o yıllarda vilayetin yönetimini Elazığ'dan sürdüren Korgeneral Abdullah Alpdoğan'ın valilik binası da, Buğday Pazarına iki üç dakika yürüme mesafesindeydi. Herhâlde idamları izledikten sonra, ofisine geçmiş olmalıydı.

2018'de Elazığ Belediyesi tarafından Kapalı Çarşı Sokak İyileştirme Çalışması içinde onarılan Buğday Pazarı bugün aynı yerde geleneksel işlevini kısmen sürdürmektedir. Pazarın doğu yönündeki Buğday Han da aynı projeye entegre edilmiştir. Buğday Pazarında genellikle tek katlı, kapısı düzgün kesme taş malzemeden yapılmış elli dolayında dükkân bulunmaktadır.

Elazığ buğday Pazarı bugün tıpkı valilik binası ve Halkevi gibi yeniden onarılmış ve şehrin mekânsal dokusunda yeni biçimiyle yerini almış görünüyor. Evet, bu mekânlar yerindedir ama herbirinin hafızası silinmiş gibidir. Sanki Cumhuriyet tarihinin en çok konuşulan idam deneyimleri orada olmamıştır. Sanki bu mekânların tanıklık ettikleri hiç bir siyasal-toplumsal hadise yoktur. Pazarın da o zamanki sesi, sözü, dili tümüyle susmuş gibidir. Pek çok başka mekânda olduğu gibi. ■

(*) Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
(20 Kasım 2024 tarihli BirGün gazetesinden alınmıştır.)

ladır. Yeterince tuğla üretilirse, zorbalığın binası benliğin merkezine yerleşir; yani o insana artık zorba denilebilir. Küçük ve önemsiz görülen zorbalıklar birleşince kişiliğe içkin olurlar. Dolayısıyla sömürü, zorbalık ve adaletsizliğe karşı her bireyin arınma mücadelesi olmaksızın, kolektivizmin de zayıf kalacağı ve yeni toplum inşasının güdük kalacağı rahatlıkla söylenebilir.

Zorbalığa karşı en etkili panzehirlerden birisi olan adaletlilik, güç hırsı, iktidarlaşma arzusu ve topluma yabancılaşmadan arınmayla güçlenir. Dolayısıyla sadece "kötü kalpli" zorbalara karşı değil, "iyi kalpli" zorbalara karşı da (hem içte hem dışta) mücadele vermenin adalet ve toplumsal değişim için verilen mücadelenin odağında yer aldığı söylenebilir. Kendimizi değiştirmeden/arındırmadan, çevremizi ve dünyamızı değiştiremeyiz. Yoksulluk ve sefalet arttıkça, gasp, silahla yaralama, cinayet gibi suçlar artarken, trafikte veya sokaktaki gerilimlerin artmasının zorbalığın da hızla yaygınlaşmasını sağladığı hatırlanırsa, zorbalığın, toplumsal varoluş dinamiklerinin en büyük düşmanlarından birisi olduğu rahatlıkla görülebilir.

Günümüzde sanal gerçeklik ve medya, bakış, düşün, anlan ve yaşam tarzlarını biçimlendirebiliyor; bu etki sosyalistleri de kapsıyor ve bakış açılarını yönlendirebiliyor. Sinema farklı kültürleri, dünyaları, zamanları vs. öğrenebilmek için sınırsız olanak sağlarken; sömürücü ve tabakalaşmış (cinsel, dinsel, etnik, sınıfsal, mesleki tabakalaşmalar) toplumsal sistemlere içkin düşün tarzlarının sosyalist bireylerde de içselleştirilmesini sağlayabiliyor. Dolayısıyla sinema, medya, bir bütün sanal gerçeklik âlemi, yeni bir mücadele alanı olarak kabul edilip, bu âleme has yöntem, araç ve düşün tarzları geliştirilmelidir. Eleştirel okumalara/izlemeye "iyi kalpli" zorbaların analizinden başlayabiliriz. Saflardaki "iyi kalpli" zorbaların varlığı bile bizim sinema veya bir bütün sanal gerçeklikten ne kadar olumsuz etkilenebileceğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu yeni gerçeklik alanında eski düşün tarzları, yöntemleri ve araçları ile mücadele edemeyeceğimiz malum...

Nisan 2024
2 No'lu F Tipi Hapishane
Tekirdağ ■

Yılmaz Pütün'ün (Yılmaz Güney) unutulmuş bir öyküsü

Yılmaz Güney'in bugüne kadar bilinmeyen bir öyküsü gün yüzüne çıktı.

Edirne'de yaşayan, amatör araştırmacı Hakan Meriç, konuyu haberleştirmemiz ve öyküyü yayınlamamız için Güney dergisine gönderdi.

Yaptığımız araştırmada öykünün Yılmaz Güney'e ait olduğunu tespit ettik.

Yılmaz Güney'in 19 yaşındayken yazdığı "Hıltan" isimli öykü "Seçilmiş Hikâyeler Dergisi"nin cilt 12, sayı 59'da, (Aralık 1956) Yılmaz Pütün ismiyle yayınlanmış.

Yılmaz Güney sanata lise yıllarında edebiyatla başladı. Lise öğrenimi devam ederken "Doruk" isimli bir dergi çıkardı.

İlk öykü denemelerinde Yılmaz Güney'in bütün sanatında görülen temel belirleyici özellik, "yoksulların hayatını" çıkış noktası alması; kendi içinden geldiği, kendisinin bir parçası olduğu halkın sorunlarını işlemesidir.

Sansür daha lisedeyken karşısına çıkar. Lisedeki okul duvar gazetesi için yazdığı, hasta karısını şehre getiren ve parası olmadığı için doktora tavuk vermek isteyen yoksul köylüyü anlatan öyküsü yayınlanmaz.

Bu yıllarda yazdığı öyküleri edebiyat dergilerine göndermeye başlar. "İlk önemli öykülerim" olarak nitelendirdiği "Ölüm Beni Çağırıyor" ve "Ezilmenin Sonu Yok" 1956 yılında "Yeni Ufuklar" dergisinde yayınlanır. Aynı yıl, "Onüç" adlı dergide yayınlanan "Üç Bilinmeyenli Eşitsizlik Sistemleri" başlıklı öyküsünde "komünizm propagandası yaptığı" gerekçesiyle yargılanır, bir buçuk yıl hapis, altı ay sürgün cezasına çarptırılır.

Yılmaz Güney sanata ilk adımlarını edebiyat alanında attığında, gerçekçi, halktan yana, düzene karşı bir sanatçıdır. Ve bu niteliklerini kavrayan düzen tarafından cezalandırılır. Fa-

Yılmaz Güney'in bilinmeyen bir öyküsünü gün yüzüne çıkaran araştırmacı Hakan Meriç.

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi cilt 12, sayı 59'un kapağı, içindekiler sayfası ve Y. Pütün imzalı öykünün yayınlandığı sayfa.

kat bu cezalandırma onu yıldırmaz.

Yılmaz Güney, en başından itibaren sanatı yoksul kitlelerin durumlarını yansıtmak ve değiştirmek için bir araç olarak kavrar. Bu kavrayış onu, edebiyat alanında ilk eserlerini verirken, tanışıp vurulduğu, geniş kitlelere ulaşmanın en etkin aracı olarak gördüğü sinemaya doğru iter.

Arkadaş çevresinde "Yazar Yılmaz" diye anıldığı bir dönemde, o öncelikle senaryo yazarı, sonra oyuncu, sonra yönetmen olarak "Sinemacı Yılmaz" olur. Süreç içinde yaşadığı toplumsal gelişmelere koşut olarak, siyasi sosyalist-komünist bilinçlenmesi doğrultusunda yaptığı filmlerle ülkelerimizde devrimci-sosyalist sinemanın en önemli ismi hâline gelir.

Geniş halk yığınları Yılmaz Güney'i sineması üzerinden tanır. Sanatçı olarak Yılmaz Güney, bu alana edebiyatla girmesine rağmen esasta sinemacıdır.

Yılmaz Güney, ülkelerimizin en önemli ve bugüne kadar aşılamayan sosyalist-komünist sinemacısıdır.

29 Ekim 2024 ■ **GÜNEY**

HİKÂYE:

HILTAN

Y. PÜTÜN

Güneş kaybolupta, bulutların ucu bakır rengini alınca, sarırmış hıltanları hışırdatan bir rüzgâr çıktı. Felhan çeken motorların ışıkları yandı. Yıldızlar çiftleşip çoğaldı. Beyaz çadırlar, yağ kokusu, duman, kadın, kız, erkek içinde karardı.

Yeşilden kırmızıya dönmüş koza yaprakları parlaklıklarını yitirdi. Çadırlarda isli gaz fenerleri, çatal çatal bir ışıkla ortalığı aydınlattı.

Su getiren varil arabasının arkasından çocuklar, ellerinde tenekelerle, cerelerle koştular. İhtiyarlar ateş yakmak için çalı çırpı topladılar. Kızlar bulgur, yarma ayıkladı. İhtiyarlar çalı getirince, kadınlar ateş yaktı. Her çadırın önünde, gölgesi savanlara düşen bir alev yükseldi.

Tahir, ayakları koza dallarına sürte sürte geldi. "Bugün de bura yırtıldı." dedi. Böbü gözlerini kaldırdı. Tahir'in kucağındaki hıltanları aldı. Yüzünde karışık anlamların izleri belirdi. Hıltanları, ocağın yanı başına attı. "Hıltan." dedi "yine mi hıltan? Toplama bir daha. Belki elli defa söyledim, koku yapıyor, hem de iyi yanmıyor." Tahir üstünü çırptı. Yırtılan yerlerin uçlarını birleştirdi. "Napim, kokusu hoşuma gidiyor." dedi. Ateşe atılan Hıltanların ucundan boz bir duman çıktı. Tahir'in başı dumanın içinde kayboldu.

Böbü, öksürerek konuştu. "Su getir," dedi "Varilde su kalmıyacak nerdeyse!" Tahir tenekeyi aldı. Varile gitti. Varil arabasına bağlı iri boynuzlu öküzler, arabanın okuna pislemişlerdi. Küçük sinekler, saçak saçak kuyruğunun yanlarında dönüyorlardı öküzlerin. Musluğun altı çamur olmuştu. Tenekeyi doldurdu. "Merhaba Tahir." dedi biri. Merhaba Şıho Dayı, " diye yanıtladı. Şıho dişsiz ağzını açtı. Pap pap konuştu. Kırmızı toprak ceresini doldurdu. Tahir'in arkasından yürüdü. Kavuştu. "Ne olmuş seninki?" dedi. Tahir, yeni yırtılan bir yerine bakarak: "Binsekizyüz seksendört kilo." dedi. Şıho, ağzındaki tükrükleri tahir'in yüzüne boşlatarak pap pap etti yine. "On kuruştan eder yüzsesen lira, kırk kuruz. İkiyüzü geçersiniz."

"Belki."

"Kışın ne yaparsın?"

"Bakalım. İş bulamazsam hamallık ederim yine."

"Hamallık mı? lyi para var mı bari."

"Belli olmaz ki. Bakarsın bir günde üç-dört. Bir gün de olur hiç alamazsın. Tutulmaz ki Şıho Dayı..."

"Demek tutulmaz. Böbü çalışır mı?"

Hıltan

■ **Y. PÜTÜN**

Güneş kaybolupta, bulutların ucu bakır rengini alınca, sarırmış hıltanları hışırdatan bir rüzgâr çıktı. Felhan çeken motorların ışıkları yandı. Yıldızlar çiftleşip çoğaldı. Beyaz çadırlar, yağ kokusu, duman, kadın, kız, erkek içinde karardı.

Yeşilden kırmızıya dönmüş koza yaprakları parlaklıklarını yitirdi. Çadırlarda isli gaz fenerleri, çatal çatal bir ışıkla ortalığı aydınlattı.

Su getiren varil arabasının arkasından çocuklar, ellerinde tenekelerle, cerelerle koştular. İhtiyarlar ateş yakmak için çalı çırpı topladılar. Kızlar bulgur, yarma ayıkladı. İhtiyarlar çalı getirince, kadınlar ateş yaktı. Her çadırın önünde, gölgesi savanlara düşen bir alev yükseldi.

Tahir, ayakları koza dallarına sürte sürte geldi. "Bugün de bura yırtıldı." dedi. Böbü gözlerini kaldırdı. Tahir'in kucağındaki hıltanları aldı. Yüzünde karışık anlamların izleri belirdi. Hıltanları, ocağın yanı başına attı. "Hıltan." dedi "yine mi hıltan? Toplama bir daha. Belki elli defa söyledim, koku yapıyor, hem de iyi yanmıyor." Tahir üstünü çırptı. Yırtılan yerlerin uçlarını birleştirdi. "Napim, kokusu hoşuma gidiyor." dedi. Ateşe atılan Hıltanların ucundan boz bir duman çıktı. Tahir'in başı dumanın içinde kayboldu.

Böbü, öksürerek konuştu. "Su getir," dedi "Varilde su kalmıyacak nerdeyse!" Tahir tenekeyi aldı. Varile gitti. Varil arabasına bağlı iri boynuzlu öküzler, arabanın okuna pislemişlerdi. Küçük sinekler, saçak saçak kuyruğunun yanlarında dönüyorlardı öküzlerin. Musluğun altı çamur olmuştu. Tenekeyi doldurdu. "Merhaba Tahir." dedi biri. Merhaba Şıho Dayı, " diye yanıtladı. Şıho dişsiz ağzını açtı. Pap pap konuştu. Kırmızı toprak ceresini doldurdu. Tahir'in arkasından yürüdü. Kavuştu. "Ne olmuş seninki?" dedi. Tahir, yeni yırtılan bir yerine bakarak: "Binsekizyüz seksendört kilo." dedi. Şıho, ağzındaki tükrükleri tahir'in yüzüne boşlatarak pap pap etti yine. "On kuruştan eder yüzsesen lira, kırk kuruz. İkiyüzü geçersiniz."

"Belki."

"Kışın ne yaparsın?"

"Bakalım. İş bulamazsam hamallık ederim yine."

"Hamallık mı? lyi para var mı bari."

"Belli olmaz ki. Bakarsın bir günde üç-dört. Bir gün de olur hiç alamazsın. Tutulmaz ki Şıho Dayı..."

"Demek tutulmaz. Böbü çalışır mı?"

Tahir, tenekeyi öbür eline aldı.

"Böbü." dedi "Böbü hep yatar. Yakındır yatağa girmesi. Kuşlar nerdeyse gidecek."

"Kuşlar gidecek mi? Kuşlarla ne ilgisi var Böbü'nün. Hem hangi kuşlar?

"Kırlangıçlar, leylekler falan..."

"Kırlangıçlar gidince hasta mı olur hemen?"

"Hemen."

Şıho belini dikleştirdi. Cerenin bulunduğu yana biraz daha büküldü. Başını salladı. Pap pap etti. Yan gözle Tahir'e baktı. "Bir cigara ver de içek."

"Valla cigaram yok Şıho Dayı. Olsa da beraber tellesek iyi olur ya. Anasını satim, yok işte."

Böbü, ortasında birkaç delik olan hasırı, çadırın önündeki boşluğa sermişti. Domatesli, sulu pilav pişirmişti. Sıcak bir buğu tencere kapağının aralığından püskürüyordu. Tencereyi indirip, ateşin üzerine ekmek sacını koydu. Ekmek tahtasında, hamuru geniş geniş açtı. İncecik incecik yaptı. Sacın üzerine attı. Az sonra hamur kabardı. Ters çevirdi. Alevlerin arasına soktu, çıkardı. Kahverengi olmuş kısımlar şişti, yanık ekmek kokusu boz hıltan kokusuna karıştı gitti.

Ekmekler pişirilince beyaz bir beze sardı. Toprak bir kaba pilav koydu. Bir ekmeği dörde katlayıp pilavın üzerine serdi. Tahir'e: "Bunu Şıho Dayıya götür" dedi "Dönüşte pıntılıştan iki baş soğan al."

Şıho, bir çöpe beş tane biber takmış kızartıyordu. Alevlenmiyen çalıları üfledi. "Tahir." dedi. "Ben de senin gibi hıltan kokusunu seviyorum. Şu insanlar çok tuhaf değil mi? Benim bir arkadaşım vardı, eşşek fışkısının kokusuna bayılırdı. Ona eşşek İsmail derdik."

Kızarmış biberlerden ikisini Tahir'e verdi: "Bunu Böbü'ye götür." dedi. Ağzını onun kulağına dayayıp bir nenler fısıldadı. Tahir bozulur gibi oldu.

Şimdi, her çadırda bir ateş, bir duman, her çadırda bir kap yemek vardı. Çocuğun biri, ellerini bacaklarının arasına kıstırmış, bir arkaya, bir öne eğiliyordu. Her eğilişinde: "Dukul" diyordu. Doğrulunca annesine yaklaştı. Örtünün altından çıkmış siyah saçlarını parmaklarına doladı. "Ana," dedi, "Dukul ne demek?"

Kadın yağ tavasını ateşten indirdi. Fokur fokur kaynıyan çorbanın üzerine döktü. Ağızları sulandıran bir cızırtı, bir koku, kırmızı biberlerin arasına yayıldı.

"Dukul mu?" dedi. Ters ters baktı çocuğa. Gözlerinin beyazı irileşti.

"Heye." dedi çocuk.

Kadın, çorbadan tavaya koydu. Tavanın yağını iyice aldıktan sonra tencereye döktü. Çorbanın üzerinde parlak, kırmızı bir tabaka belirdi. Sonra kırmızılar ortaya toplandı. Kenarlarda, kaynamış mercimek tanelerinin kesik uçları göründü.

Kadın, çorbadan bir kaşık alıp tadına baktı.

"Kim dedi?"

Çocuk, kötlü toplamaktan soyulmuş tırnak uçlarını kemirdi.

"O Kürt var ya. Hani o gece seni sıkıştırıyordu, ben gördüm. O işte."

Kadın başını başka yanlara çevirdi. Söyliyecek nen bulamadı.

"Niye söyledi?"

"Neblim ben. Dukul diyor hep."

"Dukul iki delik demektir."

Dizlerinin üzerinde dikleşti. Boynunu sağa büktü.

"Nasıl iki delik?"

"Bildiğin gibi iki delik işte."

"Kürt hep kadınlara diyor ama. Yani sen de mi dukulsun?"

"Ağzına biber korum hal sersem. Bir daha böyle söyleme."

"Niye ana. Peki senin dukulun yok mu?

"Tavayı elinde salladı. Gözlerini gözlerine yaklaştırdı. Çocuk kirpiklerini kırpıştırdı. Dudaklarını büzdü.

"Ağzını açarsan kırarım çeneni, anladın mı sersem kafalı."

Tahir, çocuğun karşısında durdu. Kadına: "Böbü iki baş soğan istiyor." dedi. Kadın çadıra girdi. Çocuk Tahir'e yaklaştı. Ellerini tuttu. Tahir'in erkekliği uyandı. Çocuk, "Dukul ne demek?" diye sordu. Tahir güldü. Kadın çadırdan çıktı. Soğanları Tahir'e verdi. Tahir çadırdan uzaklaşır uzaklaşmaz, kadın çocuğun kafasına pabuçla vurdu. Kulağını kıvırdı.

"Bir daha dukul diyecen mi? dedi. Çocuk, kadının ellerinden sıyrıldı. Başını kaldırdı: "İyice anlatmazsan diyecem." diye bağırdı. "İstersen öldür."

Kadın çocuğu çadıra çekti. Donunun uçkurunu çözdü. Alt donunu da sıyırdı. Çocuğun kolundan tutup kendine çekti.

"İşte bu." dedi "İyi bak."

Çocuk gözlerini kapayıp dışarı koştu. Kıpkırmızı olmuştu. Ellerini yüzüne kapayıp ağladı.

Şıho'nun hıltanlı ateşinden başka bütün ateşler söndü. Böbü'den başka herkes uyudu. "Dukul" diyen çocuktan başka herkes tok yattı. Pıntılıştan başka herkes kocasının keyfini getirdi.

Aralık 1956 ■

HILTAN: Bir çeşit bitki, ot.
FELHAN: Taşsız, kumsuz toprak - tarlayı sürme.
CERE: Toprak testi.
NEN/NENLER: Şey-şeyler.
YARMA: Aşurelik buğday. (Yarma, kaynatılmış ve kurutulmuş buğdayın dibeklerde dövülerek kabuğunun ayırt edilmesi sonucunda ortaya çıkan ürün. Anadolu'da keşkek yapımında kullanılır. Kışlık yiyecektir.)

(Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, Cilt: 12 Sayı: 59-Aralık 1956)

insan varsa kentler güzeldir

AKMAN GEDİK

orda dış kapıların yüzü dışarıya döner
ölümün sesi var evlerde, sokakların yolu yok
gece anaların gözyaşı ile el veriyor sabaha
herkes gönüllü nöbetçi şahittir kör karanlığa
ağıtlar yüreğe akan gizli gözyaşıdır, susun
bitti ağıtçı kadınlar, kime baksan ağzında bir lori
"de wayê de wayê"

cenazeden cenazeye insan görmeyi sosyal etkinlikten sayıyorlar
gözlerden gözlere keder akar, her gün her saat cenazeden cenazeye
matematik işlemi değil insanlar ölüyor diyorum
haydi ordan diyorlar düş sil o pi sayısından bir
herkesin acısı kendi sibirya'sında soğuyor orda
kime sorsan döşünde kocaman bir taş
zamane bir kötü devir, ağızlarda tek söz
her şeyin dermanı mehdi tarih gelecekmiş, af etmezmiş
bir bir yazarmış kaybolmayacak kalın ciltli kitaplarına
insan dediğin sanki ak sütmüş, silahlarla canciğer değilmiş
söyleyin kötülükler kimin hanesine yazılsın.

herkesin acısı kendine sessizlik, sessizliğin ise yankısı yok
paylaşılmayınca kimsesizlik çoğaltıyor herkes biraz bikes
her ölüm kalanların hesabına ödünç hüzünler bırakıyor
orda okullar gelmiyor öğrenciye, yoklamaya yanıt yok
sevindirmek için öğretmenini tandır ekmeğini taşıyorlar
okula öğrenciler...

gelinlik kızlar teneşirdedir avuçlarında kara kına
analara anlatacak diller lal
muratsız göndermezler kızlarını
ölü kızının avucuna kına yakan anaya
bir sözünüz olmalı ey insanlar!

şayet insan yaşıyorsa kentler güzeldir
orada kentler coşkusunu yuttu insanın, kendi hayatını
baykuş mekân tuttu tarihin bazarını
orada viraneler habis bir ur sanki
hani dünyayı küçültmüşlerdi ya teknolojiyle
deseler de inanmam!
kulakları hasarlı insanların kısa dalga hiç çekmiyor
frekanslar bozuk hepten parazit
nefret ise, yükselen bir trenddir artık
kilidi çalınmış bir eski sandukadır herkesin yüreği
sadece bir ders kitabıdır ahlak bilgisi okullarda öğretiliyor
yürekten yüreğe yol gitmeyince
herkesin sözü kendine sanal
parmaklar daha bir hışımla vuruyor klavyenin tuşlarına
hayatı savunmayan söz doluyor insanın ağzına
konuştuğu söz değil, hafriyat
birbirini ötelemenin altyapısı
barış pahalı bir kelam tarih ile sorunlu
bir eski zaman sözüdür günümüze devrilen
manası sözlüklerde yazarmış...

ÖLÜME SANATLA DİRENEN

Charlotte Salomon

MEHMET DESDE

2025 yılı İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminin ve Auschwitz temerküz kampının kurtarılmasının 80. yıldönümüdür. Emperyalizmin egemen hâle gelmesinden bu yana, gezegenimiz iki dünya savaşı yaşadı. İkinci Dünya Savaşı'nda altmış milyonun üzerinde insan öldü. 80 yıl boyunca savaşlar hiç durmadan sürdü. Bu bölgesel savaşlarda milyonlarca insan yaşamını yitirdi, milyonlarca insan yaralandı, sakat kaldı, yerini yurdunu kaybetti, sürüldü, ezildi. 80 yıl önce biten dünya savaşının acıları üzerine yazarken, maalesef yeniden paylaşım konusunda giderek sertleşen dalaşın sonucu olarak üçüncü bir dünya savaşı tehlikesinin giderek arttığını tespit etmek zorunda kalıyoruz.

Almanya'da 30 Ocak 1933'te Naziler iktidara geldi. 30 Ocak

1933'ten 1934 ilkbaharına kadar, Nazilerin bir yıllık iktidarında yaratılan dehşet havasıyla, çoğu bilim insanı, sanatçı, yazar, profesör 75 bin Alman, ülkesinden yabancı ülkelere kaçmak zorunda kaldı. Hitler başbakan oldu, üçüncü imparatorluk dönemi başladı. Haziran 1933'ten itibaren temerküz kampları açılmaya başlandı. Temerküz kamp sayısı, altı ayda 50'yi, Nazi iktidarı boyunca da 1000'ni geçti.

Otoportre, 1940, guaj, 54 x 49 cm, Yahudi Tarihi Müzesi (YTM) - 1205 numaralı eser. (üstte)
Ölüm ve Kız, 1937 civarı, guaj, 22 x 15 cm, YTM - 11261, Amsterdam. (sol sayfa)

Temerküz kamplarında Nazizm'e karşı olan, Nazizm'in kendisine düşman kabul ettiği milyonlarca insan, sistemli bir biçimde işkenceden geçirildi, zorla çalıştırıldı ve toplu imhaya uğradı.

10 Mayıs 1933 gecesi Berlin Opera alanında (Berlin'de Humboldt Üniversitesinin önü) kitap yakma töreni yapıldı. Kamyonlarla Karl Marx, Thomas Mann, Heinrich Mann, Stefan Zweig, Albert Einstein, Jack London, Upton Sinclaire, H. G. Wells, Sigmund Freud, Emile Zola, Andre Gide, Marcel Proust ve daha onlarca yazarın binlerce kitabı tören meydanına taşındı. Kitaplar odunlar gibi yığıldıktan sonra, birbirinin ardı sıra yürüyen dokuz çığırtkan, yemin eder gibi, suçlayıcı, arındırıcı ve ahlakçı sözler söyleyerek ilerlemeye başladılar. Sırayla, Marx, Freud, Heinrich Mann gibi seçkin düşünür ve yazarlara karşı kinlerini dile getirdiler. Marksizm'e karşı milliyetçilik, bilime karşı bilinemezlik (agnostisizm), materyalizme karşı idealizm, pasifizme karşı militarizm. Kitapların üzerine bidon bidon benzin döküldü. Binlerce üniformalı Nazi, çığlıklarla, marşlarla, "zafer" şarkılarıyla ve ellerindeki meşalelerle, kitap yangınını başlattılar! Naziler, başka şehirlerde de benzer törenleri "zafer" şarkılarıyla gerçekleştirdiler! Nazi Kültür ve Propaganda Bakanı Goebbels, kitap yangınının "yeni bir çağa ışık tuttuğunu" söylüyordu! Berlin'de, Opera Meydanı'nda, o gün yirmi bin cilt kitap yakıldı. Yangın yerindeki görünüm, kurban törenlerini andırıyordu. Öğrenciler, duruma uygun elbiseler ve derneklerinin üniformalarını giymişler ve ellerinde meşaleler taşıyorlardı. Sembolik hareketin yapılması, papazlar gibi, öğrencilere bırakılmıştı; halk geriden izliyordu ve dinsel bir törendeki gibi, hep bir ağızdan bağırarak eyleme katılıyorlardı. Zaten, eylem için gecenin seçilmiş olması da, zaman yönünden önem taşıyordu. Gecenin gizemliliği, beklentiyi, kendinden geçişi ve heyecanı arttırıyordu.

27 Ocak 1945'te Kızıl Ordu birlikleri Auschwitz'i kurtardı. Kızıl Ordu birlikleri Auschwitz'i kurtardığında 7.600 yaşayan insan ve 648 cesetle karşılaştı. Auschwitz Temerküz Kampındaki mahkûmların çoğu, Naziler tarafından Ocak'taki ölüm yürüyüşüne gönderilmişlerdi. Polonya'daki Auschwitz kampında, orada en az 4,5 milyon insan yok edildi.

Kendi ırkçı-faşist zihniyetine hizmet etmeyen sanata ve sanatçıya düşman Naziler salt kitap yakmayla kalmadı, sanatçıları da katletti.

Auschwitz temerküz kampında katledilen sanatçılardan biri de Charlotte Salomon'du. 26 yaşında katledilen ve 26 yaşına birçok şey sığdırmış olan Charlotte Salomon'u saygı ile anıyorum.

***

Charlotte Salomon, 16 Nisan 1917'de Berlin-Charlottenburg'da doğdu. Charlotte'nin annesi Franziska ve babası Albert liberal, asimile olmuş Yahudi ailelerden geliyorlardı. Baba bir cerrah, anne ise hemşireydi. Franziska evlendikten sonra mesleğini bıraktı. Charlotte, Wielandstraße 15 adresindeki ön binanın 2. katındaki çok geniş bir dairede büyüdü. Ev işleriyle bir hizmetçi ve aşçı ilgileniyordu. Annesi Franziska ağır

bir depresyon sonucu, Charlotte sekiz yaşındayken intihar etti. Büyükannesi, büyükbabası ve babası ölüm nedenini gizleyerek "ağır bir grip" olarak nitelendirdiler. Babası 1930'da şarkıcı Paula Lindberg ile evlendi. Charlotte sekiz yaşından itibaren dadısı, babası ve babasının ikinci eşi Paula Lindberg ile birlikte büyüdü. Franziska Salomon'un intiharı Charlotte'nin hayatını önemli ölçüde etkiledi. Bu travmatik olay, Nazi faşizmi döneminde yaşadığı zorluklar, dedesi ve anneannesiyle olan ilişkileri yaşadığı zorluklardan bazılarıdır.

Charlotte, 1927'den itibaren Charlottenburg'un yüksek kızları için bir okul olan Fürstin-Bismarck Lisesi'ne devam etti. Final sınavlarından bir yıl önce, 1933'te okuldan ayrıldı. O dönemde artan Yahudi düşmanlığına daha fazla dayanamadı. Babası profesörlüğü kaybetmişti ve artık sadece Yahudi hastanesinde doktorluk yapabiliyordu. Charlotte resim yapmayı öğrenmek istiyordu ama üvey annesi ve babası onun pratik bir meslek öğrenmesini istiyordu. Bu yüzden başlangıçta hiç de istediği gibi olmayan bir moda çizim okuluna gitti, ancak kısa süre sonra özel çizim dersleri almaya başladı.

1935/36 kış sömestrinde, Berlin Charlottenburg'daki Sanat Akademisi'ne başlangıçta şartlı olarak kabul edildi. Yahudilere yönelik giderek artan tacizlere rağmen, Şubat 1936'da düzenli olarak kaydını yaptırdı. Bunda babasının Birinci Dünya Savaşı'ndaki hizmetleri rol oynadı. Sanat akademisinde bir yarışmada jüri tarafından kendisine verilecek olan birincilik ödülünün Yahudi kökenleri nedeniyle reddedilmesi üzerine 1937 sonbaharında akademiden ayrıldı.

09-10 Kasım 1938'de Yahudilere karşı "Kırık Cam Haftası" pogromu başlatıldı. Nazi Almanya'sında, sinagoglar, Yahudilerin evleri ve dükkânları ateşe verildi. Yangından kaçıp canını kurtarmak isteyen çoluk-çocuk, kadın-erkek

"Umut dolu gamalı haça bakın - özgürlüğün ve ekmeğin günü doğuyor - tam da bu sırada, inkâr edilemez verimliliklerine ek olarak, belki de önde gelen ve müdahaleci bir nesil olan birçok Yahudi, devlette ve diğer yüksek pozisyonlardaydı - ve Nasyonal Sosyalistler iktidara geldikten sonra hepsi haber verilmeksizin görevden alındı. Artık bunun farklı insan Yahudi zihinlerini nasıl etkilediğini görüyorsunuz.", guaj, YTM - 4304, Amsterdam.

"Hayat mı? Yoksa tiyatro mu? Şarkılı bir oyun - CS" — Charlotte Salomon'un çalışma defteri, YTM, Amsterdam.

Yahudilerin bir kısmı tabancayla ya da başka yollarla öldürüldü. 9 Kasım gecesi işlenen cinayetler, yapılan yağmalar, yakılan sinagoglar, evler ve dükkânlar, Nazilerin eseriydi. İki gün içinde 280 sinagog yakıldı, 7000'den fazla Yahudi işletmesine saldırıldı, yağmalandı. Yahudi mezarlıklarına, hastanelere, okullara ve evlere de saldıran ve yağmalayan Naziler, saldırılar sırasında kırılan camların gece karanlığında, ay ışığının da etkisi ile âdeta kristal gibi görünmesi sebebiyle yaptıkları saldırının güzelliği ile övünmek amacıyla pogroma "Reichskristallnacht" yani "İm-

paratorluk Kristal Gecesi" adını verdiler. "Reichkristallnacht" pogromunda 91 Yahudi evlerinde veya yollarda öldürüldü.

Yakılan ve talan edilen Yahudi mal varlıkları Alman şirketleri tarafından sigortalanmıştı ve şirketler bu zararı ödemek zorundaydı. Bu ise sigorta şirketlerinin iflası anlamına gelecekti. Nazi yönetimi hemen bir yasa çıkardı: O geceki olayların sorumlusu Yahudilerdir, toplumu kışkırtmışlardır ve 1 milyar marklık cezayı ödeyeceklerdir. Bu yasa çıkınca birçok Yahudi elindeki işyerini ve evini hükümete devretmek zorunda kaldı.

Charlotte, 1937 sonbaharında, iki yıl önce başladığı Berlin Charlottenburg'daki Sanat Akademisi'ndeki eğitimini yarıda bıraktı. 23 yaşındayken hayat hikâyesini resmetti.

Kasım 1938'deki "Reichskristallnacht" pogromundan sonra Yahudilere yönelik pogrom tehditleri had safhaya ulaşmıştı. Başta Charlotte'nin babası cerrah Albert Salomon da dâhil olmak üzere 12.000 Yahudi erkek tutuklandı. Albert Salomon, Sachsenhausen toplama kampına gönderildi. Albert Salomon'un ikinci eşi olan Paula Lindberg, siyasi direnişçilerle kurduğu temaslar sayesinde, Birinci Dünya Savaşı sırasında bir askeri hastanenin başında bulunan ve 1930'dan beri Berlin Üniversitesi'nde doçent olarak görev yapan bu "cephe savaşçısını" serbest bırakmayı ancak haftalar sonra başarabildi. Albert Salomon, toplama kampında geçirdiği haftalar boyunca bir deri bir kemik kaldı. Eve döner dönmez Charlotte'nin derhâl göç etmesi gerektiğine karar verdi. Ailenin Amerika'ya göç etme planları yetkililer tarafından engellenmişti. Tüm Yahudilerin pasaportlarına el konulmuştu. 1939'da daha önce Güney Fransa'ya göç etmiş olan büyükanne ve büyükbabasının yanına kaçtı. Büyükannesinin 1940'taki intiharından sonra, büyükbabasından 1926'da ölen annesinin de intihar ettiğini öğ-

"Yahuda yok olur. Alabileceğiniz her şeyi alın.", guaj boya, YTH - 4762, Amsterdam.

"Charlotte Solomon. Her ne kadar küçük Charlotte doğumuyla hiç aynı fikirde olmasa da (gece gündüz perişan çığlıklar atıyordu) Franziska ondan çok memnundu.", guaj, YTM - 4171, Amsterdam.

rendi. Charlotte, bir krize girdi ve biyografisiyle resim yoluyla başa çıkmaya başladı. Birkaç ay içinde 1325 guaj ve saydam levha üretti. Bu resimlerinden 800'ünü seçti ve numaralandırdı. Resimler, çizilmiş film senaryolarını ya da çizgi romanları andırıyordu. Charlotte, birçok yerde, ilgili sahneye eşlik edeceğini düşündüğü müzik parçalarının adlarını da not etmişti. Derin çıkmazlar ve sıkıntılarla boğuşurken, daha sonra yazdığı 35 sayfalık anılarında dedesinin ona zaman zaman cinsel tacizde bulunduğunu anlattı. Dedesinin omletine zehir katarak öldürdüğünü de itiraf etti.

Charlotte, Fransa'da Villefranche-sur-Mer'de, 1934'ten beri orada yaşayan büyükanne ve büyükbabasıyla birlikte yaşadı. Daha sonra bir süreliğine Amerikalı bir zengin olan Ottilie Moore tarafından Cap Ferrat yarımadasında bir misafirhaneye yerleştirildi ve konaklama giderleri finanse edildi.

Haziran 1940'ta Nazi birlikleri Fransa'nın büyük bölümünü işgal etti. Charlotte ve büyükbabası Pireneler'deki Camp de Gurs'da gözetim altına alındı, ancak büyükbabasının ileri yaşı nedeniyle kısa bir süre sonra serbest bırakıldılar. Büyükannesinin ölümü ve gözaltı deneyimi Charlotte Salomon'u derin bir krize sürükledi. Doktor Georges Moridis'in tavsiyesi üzerine, olaylarla yüzleşmek için yeniden resim yapmaya başladı. Charlotte 1940-1942 yılları arasında hayatının eseri olan "Hayat mı? - Yoksa Tiyatro mu?" eserini tamamladı.

Charlotte, göçmen Alexander Nagler'in hâlâ dört yetimle birlikte yaşadığı Hermitage'a geri döndü. Onunla birlikte yaşamaya başladı. Hamile kaldı ve çift haziran ayında evlendi. Bir ihbar üzerine, 24 Eylül 1943'te Nice'de tutuklandılar ve 27 Eylül'de Paris yakınlarındaki Drancy toplama kampına sürüldüler. 7 Ekim'de Auschwitz-Birkenau imha kampına gönderildiler. Beş aylık hamile olan Charlotte Salomon, Auschwitz'e varışından hemen sonra öldürüldü. Kocası 2 Ocak 1944'te insanlık dışı toplama kampı koşullarının bir sonucu olarak öldü.

"Sevgili Tanrı sakın, delirmeme izin verme", guaj boya, YTH - 4907, Amsterdam.

Charlotte Salomon'un resimlerinin çoğu, yakın çizilmiş çizgilerle, çizgi romanlara son derece benzeyen düzenlemelerle ayrılıyordu. "Hayat mı? Yoksa tiyatro mu?" resimleri modern çizgi romanlar gibiydi. Metin ve görüntüyü birleştiren parçalar, birçok yaşamın iç içe geçmiş hikâyelerini anlatan grafik bir anlatıydı. Gerçek hayatta sanatçının annesi Fransizka, kendini pencereden atarak intihar ediyor. Resim serisinde bu süreç detaylarıyla göze çarpıyor: Anne depresyonda, anne yatakta, aile ve doktorlar etrafında; anne pencereden atlarken, sonraki resimde pervazda sadece annesinin ayakları görünüyor. İntihardan sonra küçük Charlotte'nin "Dünyasını yeniden yaratma çabası" gözlemleniyor. Charlotte, kendini yok etmekle yaşam arasında seçimini yaparak hayatı seçmiştir. "Hayatın kalbinde mi yoksa tiyatro mu?", Charlotte Salomon'un aslında kendini yok edip etmeyeceğinin sorusudur. İlk sahnelerde, Charlotte'un ebeveynleri Albert ve Fransizka'nın düğünleri, Charlotte'nin doğumunun sevinç duygusu ve Fransizka'nın hızla depresyona girmesi anlatılıyor. Tıbbi desteğe rağmen, sonunda Fransizka intihar ediyor. Annesinin intihar haberi önceleri Charlotte'dan gizleniyor. Daha sonra annesinin ölümünün ger-

çek sebeplerini ve ailesindeki irsi bir zihinsel hastalık geçmişini keşfediyor. Kırktan fazla resim yaptıktan ve anneannesinin de intiharına tanık olduktan sonra, Charlotte ateşli renklerin olduğu bir sahnede, açık bir pencerenin önünde oturur ve yalvarır: "Sevgili Tanrım, lütfen delirmeme izin verme."

1943'te Nice'de, Naziler Yahudileri toplamaya başladığında, aile doktoru ona Amerikalı milyoner Ottilie Moore'nun villasında saklanmasını teklif etti. Charlotte orada gizlenirken guaş boyayla çalıştığı otobiyografik resimlerinin devamını yarattı. Kendi eserlerini ve bazı kişisel aile eşyalarını paketleyerek bir mektupla birlikte orada bıraktı. 35 sayfalık anı ve itirafnamesini de aile doktoruna teslim etti. Bu anı ve itirafname yıllar sonra yayınlandı. Savaştan iki yıl sonra, 1947'de Amerikalı ev sahibi Ottilie Moore, Nice'deki villasına girdiğinde bir notla birlikte söz konusu paketi buldu. Böylece Charlotte'nin resimleri gün ışığına çıktı.

1947'de Charlotte Salomon'un ailesi kızlarının izini bulma umuduyla Villefranche'a gitti. Profesör Albert Salomon ve eşi Paula Salomon-Lindberg Mart 1939'da Hollanda'ya kaçmışlardı. Westerbork transit kampından kaçarak ve yeraltı dünyasının yardımıyla saklanarak savaştan kurtuldular. 1960'ların başında Amsterdam'daki Stedelijk Müzesi'ne Charlotte'nin eserleri teslim edildi. Müze, 1961'de eserlerden oluşan bir seçkiyle ilk sergiyi düzenledi. Bunu Locarno'da bir sergi ve 1962 baharında İsrail'de iki sergi daha izledi. Ruth Liepman daha sonra seksen sayfalık dört dilde bir ilk yayın gerçekleştirdi. Gerhard Schoenberner'in girişimiyle Charlotte Salomon'un eserleri 1965'te Berlin ve diğer Alman şehirlerinde gösterildi. Salomon hakkında dört kitap yazıldı ve iki film çevrildi.

1933-1945 yılları arasında kurulan kamplarda, çalıştırma kampları, geçici kamplar ve özel olarak inşa edilen imha kamplarında milyonlarca insan yok edildi. Naziler, sözde "devlet düşmanları"nı, imha etmek için tutuklama kampları kurdular. Toplama kampındaki ilk tutuklular Alman komünistleri, sosyalistler, sosyal demokratlar, Romanlar, Yehova Şahitleri, eşcinseller ve "asosyal" ya da sosyal açıdan açıdan "sapkın davranış"lar göstermekle suçlanan kişilerdi. Tutuklanan kişiler bir yerde "toplandığı" için, "toplama kampı" deniliyordu. Naziler, Almanya'da ve işgal ettikleri bütün ülkelerde Yahudileri sadece Yahudi oldukları için kitlesel olarak yok ettiler. 1,5 milyonu çocuk olmak üzere 6 milyon Yahudi tarihte görülmemiş bir vahşetle gettolarda, toplama kamplarında, gaz odalarında, tıbbi deneylerde, fırınlarda sistematik bir şekilde yok edildi.

Auschwitz ölüm fabrikasında katledilen Charlotte Salomon'un anısı dünya halklarının mücadelesinde yaşıyor, yaşayacak...

26 Kasım 2024 ■

Charlotte Salomon'un Berlin'deki evinin önünde bulunan "Tökezleme Taşı" ("Tökezleme Taşı" / Stolperstein: 10x10 cm boyutlarında, üzerinde İkinci Dünya Savaşı sırasında Naziler tarafından öldürülen kurbanların isimlerinin yazıldığı pirinç kaplı plakalar. Proje, Alman Sanatçı Gunter Demnig tarafından 1992 yılında Nazi terörüne kurban giden (toplama/imha kamplarında ölen, sınır dışı edilen, zorunlu göçe zorlanan, zulümden kaçmak amacıyla intihar eden vb.) insanları anmak için geliştirilmiştir.)

Depo-Auschwitz

■ **JOHANNES R. BECHER**

Ey kadın saçları, ne çabuk unutulmuş!
Ah yeterdi bir tel kadın saçı,
Kanıtlamaya ne kıyamlar olmuş,
Bir zamanlar, usalmaz acı.
Ey çocuk kunduraları, kimin umurunda!
Ah, yeterdi bir çocuk kundurası,
Bir görünümden kaçırmamaya,
Bir çocuk kundurası, yiten erincin görünümü...
Çocuk kunduraları ta vana değin yığılı,
Ve depoda balyalanacak kadın saçı,
Bir balya duruyor bir köşede bağlı
Söyleyin kimin düşüne girer hata böyle bir çatı?
Söyleyin kim böyle bir depo hâlâ ihtar anıtı
Böyle sorar dururum.
Usanmaz bir sorucu.

Çev.: Yüksel Pazarkaya

ŞİİR VE YAŞAM ÇİLEHANESİ'**NDEN — I**

[1]**DERRÜZMU**

MURAT KOÇAK

14 Kasım akşamı sabaha karşı beş civarı uyandım. Bilgisayarı açtım ki o saatte uyansam da tekrar yatarım yatmadım. Sağ alt köşedeki imleç koyu yeşildi ileti gelmişti Murat'ımdan "Derya vefat etti". Kitlendim... Bozkırın ortasından İstanbul'a yarım günde varabildim. Aynı günün gecesi yine yollardaydım,[2]***İçözleri***'me gittim. Salı gecesi Bozkır'a doğru yeniden yola çıktım. Bazı insanlar gerçekten ölümsüz... Er gidişler içimi yakar. Bozkır Yokluktaki Varlıktır.

Yıllardır yazdığım yazıların son okumasını yapar Murat sağ olsun. Okuma sonrası aradı o günlerde köyümde idim. Baba toprağıma döneceğimi söyledim, "abicik" sen neredeysen oradayız." Son konuşmamızda buruktuk ama gidenlerimize gülümseyişimizi eksik etmeyeceğimize söz verdiğimizden zor da olsa gülümsedik.

Bozkır usumun "özü" oldu ömrümce. Babamın verem tedavisi için gidip dönmediği topraklara altmış yaşımda gelebildim. Dışarıdan bakıldığında "tutunamayanlar" da ilk sıralardayım. Kendiliğime baktığımda ise kalıplara sığdırılmayı ret ettim. Cehalettin dayattırılmasına şerh koyarcasına 9 Kasım 1995'de özgürleştim, usum karıncalarla doluydu. Ana toprağıma gidip orada kütüphane kurma düşüyle yola düştüm. Annemin şahsına münhasır koruma güdüsüyle düş kaldı. Olmadı olamadı. Vazgeçtim yaşamaktan öz kıyımımın eşiğine gittiğim an da o günlerde iki çocuğun ardımdan düşündüğünü yapma deyişiyle hayata döndüm. Kitapların arasında saklı insanların ardından gittim. Cogito dergisinin Aşk sayısında okuduğum yazı sonrası soluğu İstanbul'da aldım.

"Vahit'in dükkânına Ayışığı Şiir ve Yaşam'ın ilk dört sayısını bıraktım. Çocuklara ilet diye... O da sağ olsun sergilemiş bu sabah gördüm."

[3]***"bir başkasının yaşantısıdır dönüp arkamıza baksak / çünkü yaşadıklarımız başkasının yargısına tutsak / su yasak rüzgâr yasak açık kapılar yasak / belki bu karanlıkta yasakları yasaklasak /başlar ay doğarken saltanatı sultan-ı yegâhın..."*** Karanlık çağın başlangıcının efsane şarkısı sözleri Atila İlhan bestesi Ergüder Yoldaş kulaklarımıza nakşeden Nur Yoldaş. Hikâyesini merak edip araştırdığımda 12 Mart döneminde yazdığını söylemiş usta 12 Eylül döneminde bestelenmiş. Gençliğimizin düşündüren derinleştiren bilincimize can suyu olan, ustaların bize kazandırdığı değer. A Kitabevi'ni terk ettikten sonra ne edeceğini bilmez hâlde idim, az önce dediğim gibi saklı insanların ardına düştüm.

Yazıyı okuyunca 1995 sonlarına doğru A Kitabevi çocuklarından Yıldırım Tatay'ın yanına gittim. O yıllarda Büyükada'da her şeyden uzak yaşayan Ergüder Yoldaş'ın yaşadığı yerde yaşamak düşüyle, çünkü uyum sağlayamıyordum bu köhne çağa. [4]*"Lokmacı / Saim / Delikaya'ya / şarap / ekmek / tadımı / sal dizginleri..."* Yılın son günü adaya gittim. Faytonculara Ergüder Yoldaş'ın yanına, gitmek istediğimi söylediğimde yanaşmadılar. Sadece biri ben giderim dedi. Yolda giderken o adam deli kabul etmez demekten de geri kalmadı. Şansımı denemeliydim. Halk arasında Deli Kaya diyorlarmış vardım, kendimi tanıttım. Gözlerimin içine bakıp oğlumun ödevi için yalnız kalmalıyım dediği an gözleri doldu.

O günlerden bu günlere yirmi dokuz yıl geçmiş. Yeni hayatım nasıl olacaktı bilmiyordum. Rüzgâr nereden eserse o yöne gittim. Eren Aysan ile çıktığımız **"Rüzgâr Şiir Yaşam Kitabı"** yolculuğu on üç yıl sürdü. Onun deyimiyle;

[5]*Rüzgâr'ın esmesindeki inat aslında onun inadıdır."*

Kırk yaşımda Memleketin ilk köy kitabevini Assos'da oluşturdum. Altmışımda **Murat Koçak Şiir ve Yaşam Çilehanesi"**ni, Aksaray Ortaköy'ün Sarıkaraman köyünde halk arasındaki adıyla Saraman'da oluşturuyorum... Köylülerimin de özverileri ile.

Sıra Dışı Dipnot

HAZAR-Î DERYA

■ **MURAT KOÇAK**

yangı
yaktıkça
art
da
kalan
rüzgâr

özünüm
muradım
yazgımız
yaktı
göynümüzü

Hazar-î
Derya
!
.
.

Sarıkaraman
14 Kasım 24' 03.30

Yurtluğumun olduğu tepenin adı halk arasında "Göçmen Tepesi" imiş... Toprak damlı kerpiç ve taştan yapılmış. Evin sahibi otuz yıl yaşamış, iki çocuğu da bu evde yetişmiş. Babamın çocukluk arkadaşı Et Kafaların Musa'nın oğlu Nuri Aga ve yaşamdaşı Nurlu kardeş, biraz aşağıdaki evlerinde yaşıyorlar. İlk sahibinin söylemine göre yapım tarihi 1973.

Bugüne kadar oluşturduğum evleri kendi çabalarımla oluşturdum. Ankara'dan ayrılalı neredeyse üç yıl olacak. Burada ömrüme dokunan onlarca insanın özverileri var. İlk defa evim, duygusunu yaşıyorum. Yabancı değilim duyusu bile yeter, köyün iki bakkalı var Vahit'in dükkânına Ayışığı Şiir ve Yaşam'ın ilk dört sayısını bıraktım. Çocuklara ilet diye o da sağ olsun sergilemiş bu sabah gördüm.

Rüzgâr'ım kaç insan vardır, ay olur her gün yeniden doğar. Çilehane'nin art odası şiir kütüphanesi olacak adı DerRüzMu olsun mu? ■

DİPNOTLAR

1) DeryaRüzgârMurat Durukan...
2) Talat İçöz'de ömrümün özgelerinden o da er gitti. Özütleri ile bağımız kopmadı...
3) Atila İlhan, Sultan-ı Yegâh
4) Lokmacı Saim, Büyük Adalı Faytoncu... Kın ve Susku, Sayfa 42... A Şiir Evi Yayınları, Kasım 2019
5) Rüzgâr Şiir ve Yaşam 7, Temmuz 2008, Ayışığı Şiir ve Yaşam, Sayı Mayıs 2021, Sayfa 312

Bunun sonu yok oluş!

GÜLFER UĞUR

Bunun sonu batak! Dünyanın yaşanmaz hâle gelişi! İnsanlık kendi çöküşüyle birlikte bütün gezegeni cehenneme çevirme yoluna girmiş bile! Bize bir acil çıkış kapısı ve bir U-dönüşü gerek! Hem de hemen şimdi!

İklim krizleri ve buna bağlı göçler insanlık tarihinde birçok kez yaşanmış şüphesiz. Afrika'nın, Orta Asya'nın kimi bölümlerinin çölleşmesiyle kavim göçlerini okumuşluğumuz var. Fakat şimdiki başka! Şimdi insan elinden çıkma olduğu bilimsel olarak kanıtlanmış küresel bir iklim krizi öyle bir hızla boyutlanıyor ki, iklim felaketleri milyonlarca insanı göçlere zorluyor. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) verilerine göre, "yalnızca 2022 yılında **hava olayları kaynaklı felaketler** nedeniyle 32,6 milyon insan **ülke içinde** yerinden edilmiş oldu" (IOM 2024 raporu). 2050'ye dek ise 200 milyondan fazla insanın iklim değişikliği nedeniyle **ülke dışına** göç etmesi bekleniyor. Dünyanın kirletilmesine bu hızla devam edilirse, bu sayı kat kat aşılabilir. Kastettiğimiz İtalya'da, İspanya'da, Yunanistan'da ve Türkiye'de defalarca tanık olduğumuz türden kuraklıklar ve sel felaketleri boyutundan çok çok yüksek bir şey. Şüphesiz bunların her biri bu felaketlere maruz kalanlar açısından çok üzücü, sonuçta can ve mal kaybı yaşanıyor. Bazı

halkların yaşamını ama bundan çok daha fazlası tehdit ediyor.

En çok Güney Asya'dan göç olacak!

Uluslararası Göç Örgütü'nün geliştirdiği projeksiyonlara göre, önümüzdeki on yıllar içinde iklim değişikliği çok daha geniş alanları vuracak. Örneğin aşırı sıcak hava dalgalarından şimdikinin iki katı sayıda insan etkilenecek. Nehir taşkınlarına ise günümüzdekinin üç katı sayıda insan maruz kalacak. Tarımda mahsul kıtlığına maruz kalanlar da üçe katlanacak. Yine aynı projeksiyonlardan bir diğerine göre, 2090 yılı itibarıyla sıcak hava dalgalarına 2,8 milyon insan maruz kalacak. Bu insanların 1,3 milyarı, son 10 yıl içinde iklim etkileri nedeniyle 59,7 milyon kişinin yerinden olduğu Güney Asya bölgesinde gerçekleşecek.

Güney Pasifik'te takımadalar denize batıyor!

Küresel iklim krizinin doğrudan sonuçlarını şimdiden bazı halklar ayaklarının altındaki toprağın kayıp gitmesi, yok olmasıyla yaşıyorlar. Güney Pasifik'teki takımadalar küresel ısınmaya bağlı deniz seviyesinin yükselmesiyle okyanus tarafından yutulmayla karşı karşıyalar. İnsanlara binlerce yıl yurt olmuş her biri bir zamanlar "cennet" olarak tarif edilen olan Pasifik adaları birbiri ardından yaşanamaz hâle geliyor, gelecek...

Adını Kaptan Cook'tan alan Cook takımadalarının 11 binlik nüfusu şimdiden bu nedenle göç etmek zorunda kalmış durumda. O kadar somut ki bu tehlike, Kasım 2023'te bu takımadalarda yaşayan Tuvalu nüfusunun Avustralya'ya "düzenli" göç etmesine izin verilmesi "tarihi bir anlaşma" olarak lanse edildi. Bu anlaşmayla, "her yıl Tuvalu'dan Avustralya'ya 280 kişinin göç etmesine olanak" sağlanırken, adalar batsa da Tuvalu devlet olarak varlığını koruyacak. (yesilgazete.org) Topu topu 11 binlik nüfusu kapsayan bu anlaşma, dünyanın en büyük takımadalarının gündemindeki felaketler göz önünde tutulduğunda devede kulak dahi olamaz. Fakat yine de önemli, çünkü henüz uluslararası hukukta **iklim mültecilerine** yer yok! Bu anlaşmayla **"iklim mülteciliği"**ne uluslararası alanda hukuksal bir düzenleme getirmenin en azından yolu açılıyor.

Fakat esas büyük göç dünyanın en büyük takımadalarına sahip Endonezya'dan bekleniyor. 17 bin ada ve 1.904.569 km²'lik bir yüzölçümüne sahip ülke, aynı zamanda 280 milyona yakın nüfusuyla dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesi sayılıyor.

Endonezya başkentini taşıyor!

İklim ve çevre krizinden dolayı birçok "*dünya tarihinde **ilk***" e tanık olacağız maalesef. Bir yenisini geçtiğimiz aylarda yaşadık: **İlk kez** bir metropolün, bir başkentin taşınmak zorunda kalışına tanık oluyoruz. Endonezya'nın şimdi "eski" olan başkenti, dünyanın en büyük ikinci metropolü Cakarta, her yıl biraz daha okyanusa batıyor. Uzmanların öngörülerine göre 2050 yılında ada tümüyle deniz tarafından yutulacak.

Batmakta olan az-buz değil, 35 milyonluk bir metropol! Şimdiden yüzde 40 oranındaki yüzölçümü deniz seviyesinin altında kaldığından her yıl sel felaketleri yaşanıyor bu kentte. (Tabii ki, su kıtlığı, hava kirliliği ve diğer mega kent "günlük/olağan" felaketlerinin yanı sıra!)

Nedeni: Kapitalizm!

Sonucu: ısınan dünya okyanuslarıyla buzulların erimesi, dolayısıyla deniz seviyesinin yükselmesi ve büyük okyanus ada ülkelerinin nihai şekilde denize batıp kaybolma yoluna girmesi...

Dünyanın eksinini kaydırmışız!

Hep daha fazla, hep en çok, hepsi benim!... Kapitalist dünyada aşırı üretim ve tüketim ile dünya kaynakları öyle bir kirletiliyor, öyle dengesiz bir şekilde kullanılıyor ki, çekilen yeraltı su kaynakları nedeniyle dünyanın ekseni kaymış! Bilim insanlarının son araştırmalarının sonucu böyle! Son yirmi yılda dünyanın dönüş ekseni 80 cm doğuya kaymış. Bu eksen kaymasının nedenini bilim insanları yeraltından çekilen çok miktarda su olarak açıklıyorlar.

Dünyanın ekseninde hafif kaymalar olduğu çok uzun yıllardan beri bilim insanlarınca gözlemleniyordu. Buna göre gezegenin dönme ekseninin konumu güneye doğru hafifçe kayıyordu. Yani Kuzey Kutbu'ndan uzaklaşıp coğrafi konum olarak Kanada'ya doğru bir eğim. Fakat 2000'li yılların başında yeni bir olgu tespit edildi. Dünyanın eksenindeki bu "hafif kayma"da bir sapma gerçekleşti. Dünya aniden keskin bir dönüşle kayma konusunda yön değiştirmeye ve doğuya doğru kaymaya başladı. Bilim insanları dünyanın eksenindeki bu yön değişiminin nedenlerini araştırıyor ve açıklamaya çalışıyorlar. Bunun "Kutuplardaki buz tabakalarının ve buzulların erimesinin kütlenin gezegen etrafındaki dağılımın"daki değişiklikten kaynaklandığı tezi ileri sürülüyordu. Şimdi ise, yeraltı sularının dengesiz bir şekilde çekilmesinin bunda etkili olabileceği söyleniyor.

20 Mart 2024'te Endonezya'nın Orta Java bölgesinde sel yaklaşık 40 bin kişiyi yerinden etti. (Fotoğraf: Dasril Roszandi/AA)

17 Ağustos 2024'te **Nusantara** resmen Endonezya'nın **yeni başkenti** olarak ilan edildi. Borneo adası üzerinde sıfırdan inşa edilen ve "dünyanın en yeşil başkenti" reklamıyla tanıtılan Nusantara henüz inşası bitmiş bir şehir falan değil, bilakis on yıllar sürecek bir proje olarak görülüyor. Hükümetin başkenti taşıma planı 2022'de parlamentodan da onay alınca yağmur ormanlarıyla kaplı Bornea adasında maliyetinin 32 milyar dolar tutacağı söylenen bir inşaata girişildi. Ancak, toplam maliyetin ne kadar olacağını şimdiden kestirmek zor.

Başkentin taşınmasının milyarlarca dolar masrafının olması vb. bir yana, yeni bir çevre katliamına yol açma tehlikesini de içinde barındırıyor. Doğa koruma amaçlı Sivil Toplum Örgütleri bu yönde alarm veriyor. Borneo adasında şimdiden 6000 hektar orman kesilmiş durumda. Açılan alanlara öncelikle cumhurbaşkanlığı rezidansı, bakanlık ve devlet idare binaları dikilmiş. Ağustos 2024'te Cumhurbaşkanı ile birlikte ilk bakanlıklar taşındı ve yeni başkente geçiş bir merasim ile gerçekleştirildi.

Başkent Nusantara için "Nuh'un gemisi" yakıştırması yapılmış. "Geleceğin yeşil kenti" olarak tasarlanan bu başkentin 2045 yılında tamamlanması düşünülüyor. O tarihte Nusantara'da 2 milyon insanın yaşaması planlanmış - çoğunlukla parası ve devlette makamı olan insanlar olacak bunlar. Dolayısıyla bu yeni "harikalar dünyasının" adanın yerlilerine ve batan kent Cakarta'nın yoksullarına pek faydası yok... Bilakis bu taşınma bu zamana dek sakin bir yaşam süren "Doğu Kalimantan" yerlilerini de mağdur etmiş durumda. Onlar birbirini kovalayan inşaat kamyonlarının, ağaçları söken-kesen makinaların çıkardığı gürültüler, taş-toprak-kum yığınlarının yarattığı toza maruz kalmış durumdalar. Ve daha da kötüsü, bu gidişatla bütünüyle yerlerinden edilme, taşınmak zorunda bırakılma korkusuyla yaşıyorlar. Ki, bu konuda Endonezya'nın kanlı bir geçmişi, on binlerce insanın etnik temizleme amacıyla zorla göç ettirilmesinden kalmış bir sosyal travma mevcut. [*]

Huzuru kaçanlar sadece adanın yerlileri değil... Bu mega inşaat projesiyle adada ve ormanlarda yaşayan hayvanların yaşam alanları da yok oluyor. Endonezya adaları benzersiz tropikal bitki çeşitleriyle, ormanlarıyla, hayvan çeşitleriyle bilinmektedir. Kaplanlar, leoparlar, büyük orangutanlar, gibbon maymunları, yılanlar, timsahlar... ve dünyaca ünlü binlerce kuş çeşitleri... Borneo adasında yaşayan bitki ve hayvanların yaşam alanları daralıyor veya tümüyle yok oluyor.

Hâl böyleyken, hükümet "geleceğin yeşil kent" projesine yeni yatırımcılar sağlamak

[*] 200 yıllık Hollanda sömürgeciliğine karşı kurtuluş mücadelesi vererek 1945'te kendi ulusal egemenliğini ilan eden Endonezya Cumhuriyeti'nde sular daha sonra da durulmuyor.
1960'ların başında Endonezya üç milyonu aşkın Komünist Parti üyesiyle gelişmekte olan ülkeler içinde Çin'den sonra en güçlü Komünist Parti'ye sahip ülke hâline geliyor. 1965-1966 yılları arasında iktidar komünist avına çıkıyor. 1 milyon civarında insanın öldürüldüğü iç savaşta komünistler ve komünist olduğundan şüphelenilenler büyük bir katliama maruz kalıyor. Çok uzun yıllardan beri adaları mesken edinmiş yerleşik Çinli azınlık ülke dışına sürülüyor. Endonezya takımadalarında hâlâ 360'tan fazla farklı etnik halk grupları yaşıyor. Suharto iktidarı döneminde 1969'da **"Transmigrasi"** adı verilen bir göç projesiyle 1,7 milyon aile, (6,85 milyon insan) adalardaki etnik nüfus dengeleri değiştirilmeye çalışılmıştır.

için reklamı ihmal etmiyor. Yağmur ormanlarının yok edilmediğini, tam tersine adanın yeniden ağaçlandırıldığı iddia ediliyor. Şehir planlamasında 256 bin hektarlık bir alanda tropik orman ağaçlandırmasının yapılacağı ileri sürülüyor... Övünmekten, reklamdan tasarruf olmuyor tabii ki: Başkentin yeşillendirilmesi için "20 milyon fidan yetiştiriyoruz." "Bu yıl iki milyon fidan dikeceğiz... Bunların hepsi buranın, Kalimantan'ın yerli ağaçları..." deniyor. Gerçek şu ki, inşaat alanları için, yeni yapılan baraj vb. için kesilenler asırlık ağaçlar, yeni dikilecek olan fidanlar ise henüz diz boyunda! Bunlar büyüyecek "dev ağaçlar" olacak da, yeni başkenti "yeşil-kent" hâline getirecek... O zamana kadar bu yeni ada da deniz tarafından yutulmazsa iyidir.

İlk adımda elbette, yeni bir yatırım iştahıyla gelecek olanlara kolaylık olması amacıyla bir helikopter alanı açılmış. Yatırım için gelenlerin önemli bir bölümünün Çin'den ve "petrol zengin"lerinden oluştuğu söyleniyor.

"Yeşil kent", "yağmur ormanlı kent" konusundaki tüm vaatlerini yerine getirseler dahi, 2045'te 2 milyon insan yaşayacak bu proje kent için milyonlarca dolar harcanırken, geride kalan insanlar ne olacak peki? Dünyanın en kalabalık Cava adasında 136 milyon insan yaşıyor, eski başkent Cakarta'da ise 35 milyon. Bu insanlar ne olacak? Buna bir yanıt yok! Kaçabilen kaçacak ve diğerleri kendi hâllerine bırakılıp kesin batışa terkedilecek... "Nuh'un gemisi", "Nusantara"da onlara maalesef yer yok!

Şimdinin ve geleceğin en büyük sorunu: SU!

Bilim insanlarının hesaplarına göre, 1993-2010 arasındaki dönemde yeraltından 2 trilyon ton su çekilmiş. İçme ve tarımsal sulamanın yanı sıra, örneğin nükleer santrallerin soğutulması vb. gibi üretim alanında da kullanılan su, kullanıldıktan sonra denize boşaltılıyor. Bu şekilde gezegendeki su kütlesi doğrudan insanın müdahalesiyle yer değiştirmiş oluyor. Geçmişte suyun bu şekilde kullanılmasıyla deniz seviyesinin yılda 6 mm yükselmesine neden olduğu tahmin ediliyordu. "Seul Ulusal Üniversitesi Yer Bilimleri"nde yapılan yeni bir araştırmaya göre, "yeraltı sularının tüketiminin, yerkürenin kutbunu yıllık 4.36 cm hızda 64 derece doğuya kaydırdığı" keşfedilmiş durumda. Böylelikle deniz seviyesinin yükselmesinin gezegenin ısınmasından gayri bir başka nedeninin daha olduğu ortaya çıkmış durumda.

Seul Üniversitesinden gelen bu açıklamaların ertesinde NASA'nın "Jet İtki Laboratuvarı"ndan da bir açıklama medyaya düştü: Amerikan Jeoloji Topluluğu'na demeç veren bilim insanı Surendra Adhikari "dünyanın dönüş ekseninin yıllık birkaç metre değiştiğini ve yeraltı sularının tüketilmesinin mevsimlerin değişmesi riskini doğurmadığını belirtti." Fakat bu eksen kaymasının "uçaklara, füzelere ve harita uygulamalarına rehberlik eden uydu tabanlı navigasyon sistemleri için büyük öneme sahip" olduğunu tespit etti. (hurriyet.com.tr)

Dünyanın eksenindeki bu kaymanın hangi başka sorunlara yol açacağını henüz bütünüyle bilmesek de, yeraltı su kaynaklarını bu hızda tüketilmesi hepimizin kaygısı olmak zorunda.

İşe yaramaz iklim zirveleri

Durum bu kadar vahim iken, kapitalist dünyanın çözüm arıyormuş gibi yapmaktan öte bir sunusu yok. Hatta ve hatta onlar "iklim zirveleri" gibi ortamları dahi dünya kaynaklarının "paylaşılması", daha doğrusu en büyüklerce gasp edilmesi savaşımının bir parçası olarak yürütüyorlar. Bakü'de yapılan son iklim zirvesi COP29'da da yaşanan özde buydu.

COP29'da Endonezya delegasyonu Güneydoğu Asya ülkelerinin sözcülüğünü yaptı. Endonezya'nın Çevre Bakanlığı müzakerecilerinden Wahyu Marjaka, iklim krizinin sonuçlarını hafifletmek için Batının Güneydoğu Asya ülkelerine finansman sağlaması gerektiği üzerine "çekişmeli ve uzun müzakereler" yürütüldüğünü açıkladı. "Zengin ve gelişmiş ülkelerin finansman taahhütlerini yerine getirme konusundaki isteksizlikleri", "sert bir dille eleştirildi", "hüsran" ve "hayal kırıklığı" dile getirildi(!). "Gelişmekte olan ülkeler" 2030 yılına kadar yılda 1.3 trilyon ABD doları talep ettiler. Buna karşılık "Batılı" zengin ülke sözcüleri Çin, Suudi Arabistan ve diğer petrol zengini ülkelerinin de ellerini ceplerine atması gerektiği, bunların artık "gelişmiş ülke bloğunda" yer alması gerektiğini ileri sürdüler ve pazarlık sonucu şimdilik 300 milyar dolarda anlaştılar... Uzun lafın kısası paylaşım savaşlarının diplomatik şovlarından biri daha sergilendi. Sonuç bildirgesine kendi saflarından dahi ***"optik bir illüzyondan başka bir şey olmadığı"*** (Hindistan temsilcisi) eleştirisi geldi... Kâğıt üzerinde kalacak olan taahhütler, boş sözler! İnsanlığı felakete sürükleyen şey, kâr hırsı, maddiyatı ve zihniyetiyle, bir bütün olarak toplumsal sistemiyle kapitalizm.

Acil çıkış buradan aranmak zorunda!

6 Aralık 2024 ■

Edebiyat çevrelerinden boykot

Edebiyat dünyasından 2400'den fazla yazar ve yayıncı İsrail kültür kurumlarının boykot edilmesi çağrısı yapan bir ortak bildiriye imza attı. "İsrail'in Edebiyat Kurumlarında Suç Ortaklığını Reddetmek" başlıklı boykot çağrısı, "Filistin Edebiyat Festivali" (PalFest) isimli bir grup tarafından organize edildi.

Annie Ernaux, Sally Rooney, Arundhati Roy, Rachel Kushner, Judith Butler, Junot Díaz, Rachel Kushner, Jhumpa Lahiri, Valeria Luiselli, Rupi Kaur, Viet Thanh Nguyen, Tea Obreht, Ocean Vuong gibi isimler de "İsrail'in Edebiyat Kurumlarıyla Suç Ortaklığını Reddetmek" başlıklı bildiriyi imzalayanlar arasında yer aldılar. Türkiye'den de bildiriye imza atanlar oldu.

Bu çağrıyı edebiyat dünyasının siyonist İsrail devletinin Filistin ulusuna karşı yürüttüğü soykırım savaşına bir tepki olarak değerlendiriyoruz. Dünya çapında siyonist İsrail devletinin yürüttüğü katliama —bırakalım karşı çıkmayı— destek verildiği koşullarda; "sessizliğin ortasında bir ses" olan edebiyat çevrelerinin verdiği bu tepkiyi önemli buluyor ve aşağıda yayınlıyoruz. ■ **GÜNEY**

"İsrail'in Edebiyat Kurumlarında Suç Ortaklığını Reddetmek"

Yazarlar, yayıncılar, edebiyat festivali çalışanları ve kitaba katkıda bulunan diğer kişiler olarak bizler, 21. yüzyılın en derin ahlaki, siyasi ve kültürel kriziyle karşı karşıya olduğumuz bir dönemde bu mektubu yayınlıyoruz. Filistinlilerin karşı karşıya kaldığı ezici adaletsizlik inkâr edilemez. Mevcut savaş evlerimize girmiş ve kalplerimizi delmiştir.

Yaşanan zorluklar ortada: İsrail Gazze'yi yaşanmaz hâle getirdi. İsrail'in Ekim ayından bu yana kaç Filistinliyi öldürdüğünü tam olarak bilmek mümkün değil çünkü İsrail, ölüleri sayma ve gömme imkânı da dâhil olmak üzere tüm altyapıyı yok etti. İsrail'in Ekim ayından bu yana Gazze'de en az 42.126 Filistinliyi öldürdüğünü ve bunun bu yüzyılda çocuklara karşı yürütülen en büyük savaş olduğunu biliyoruz.

Önde gelen uzmanların ve kurumların aylardır söylediği gibi bu bir soykırımdır. İsrailli yetkililer Gazze nüfusunu yok etme, Filistin devletini engelleme ve Filistin topraklarına el koyma motivasyonlarından açıkça bahsetmektedir. Bu durum 75 yıllık yerinden etme, etnik temizlik ve apartheid uygulamalarının ardından gelmektedir.

Kültür, bu adaletsizliklerin normalleştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Çoğu zaman doğrudan devletle birlikte çalışan İsrail kültür kurumları, on yıllardır milyonlarca Filistinlinin mülksüzleştirilmesi ve baskı altına alınmasının normalleştirilmesinde etkili olmuştur.

Bizim de oynamamız gereken bir rol var. Apartheid ve yerinden edilme ile ilişkilerini sorgulamadan İsrail kurumları ile vicdanen ilişki kuramayız. Bu, sayısız yazarın Güney Afrika'ya karşı aldığı pozisyondu; oradaki apartheid'a karşı mücadeleye katkıları buydu.

Bu nedenle, Filistinlilere yönelik ezici baskıya ortak olan veya sessiz gözlemciler olarak kalan İsrailli kültür kurumlarıyla çalışmayacağız. Yayıncılar, festivaller, edebiyat ajansları ve yayınlar da dahil olmak üzere, ayrımcı politikalar ve uygulamalar yoluyla veya İsrail işgalini, apartheid'ı veya soykırımı aklayarak ve haklı göstererek Filistinlilerin haklarının ihlal edilmesinde suç ortağı olan veya Filistin halkının uluslararası hukukta yer alan devredilemez haklarını hiçbir zaman açıkça tanımayan İsrailli kurumlarla işbirliği yapmayacağız.

Bu kurumlarla işbirliği yapmak Filistinlilere zarar vermektir ve bu nedenle yazar, çevirmen, illüstratör ve kitapçı dostlarımızı bu taahhütte bize katılmaya çağırıyoruz. Yayıncılarımızı, editörlerimizi ve temsilcilerimizi de bize katılmaya, tavır almaya, kendi taahhütlerimizi ve ahlaki sorumluluğumuzu kabul etmeye ve İsrail devleti ve diğer Filistinlilerle işbirliğini durdurmaya çağırıyoruz.

28 Ekim 2024 ■

Filistinli sanatçılar 'ölümün ortasında yaşamı' vurgulamak için Gazze Bienali'ni planlıyor

GÜNEY

Gazze'deki Filistinli sanatçılar, İsrail'in askeri saldırılarına karşı bir protesto eylemi olarak ve 14 ayı aşkın süredir bombardıman altında olan 2,3 milyon insanın durumuna dikkat çekmek amacıyla bir "bienal" düzenlemeyi planlıyor. Yaklaşık 50 sanatçı çalışmalarını kuşatma altındaki kıyı şeridinde ve buna paralel olarak dünyanın farklı yerlerinde sergilemek istiyorlar. Bir çağrıyla dünyanın neresinde olursa olsun, sanat galerilerinin kapılarını Gazze'li sanatçılara açmalarını ve bu Bienali desteklemeleri taleplerini duyurdular.

Gazze'de Bianel fikrini ortaya atan ve girişimi yapan 26 yaşındaki sanatçı Tasneem Şatat, "The Guardian" gazetesinde yayınlanan röportajında, *"Dünyadaki en büyük sanatsal etkinlikler bienal olarak adlandırılır ve dünyanın en önemli sanatçılarına, sanatları aracılığıyla dünyadaki en önemli konuları ele almaları için ev sahipliği yapar. Bizim için şu anda dünyadaki en önemli sanatçılar Gazze'nin sanatçılarıdır."* diyor.

Andaki durumda Gazze'li sanatçılar hayatta kalma ve çalışmalarını koruma gibi ölüm-kalım savaşı veriyorlar. Bu sergiye katılacaklarını açıklayan sanatçıların dörtte biri savaşın başlarında Mısır'a geçmiş. Geride kalanlar yurtdışında sergilenmek üzere eserlerini dışarıya çıkarma çabası içinde. Bunun mümkün olmadığı yerde çalışmalarına resim ve video şeklinde iletecekler. Bazıları ise Batı Şeria'daki sanatçılarla ortaklık kurarak sanatlarını uzaktan yeniden oluşturmaya çalışacaklarını açıklıyorlar.

Bu etkinliğe Gazze Biennali ismini vermelerinin aynı zamanda bir niyet beyanı olduğunu, "iki yıl sonra Gazze'nin ve sanatçıların hâlâ ayakta olacağına dair bir niyet beyanı" olduğunu söylüyorlar.

Bu projenin Gazze'deki Filistinlilerin insanlıkla-

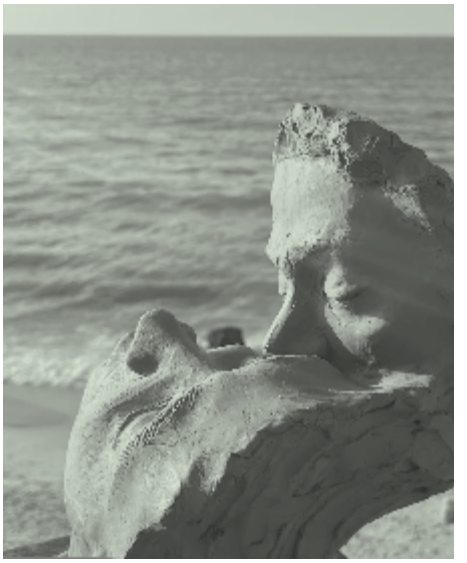

^ **Osama Naqqa**, Sahneler, Han Yunus (2024).

< **Khaled Hüseyin**, "Seni Çok Özledim", Deir al-Balah, Gazze (2024).

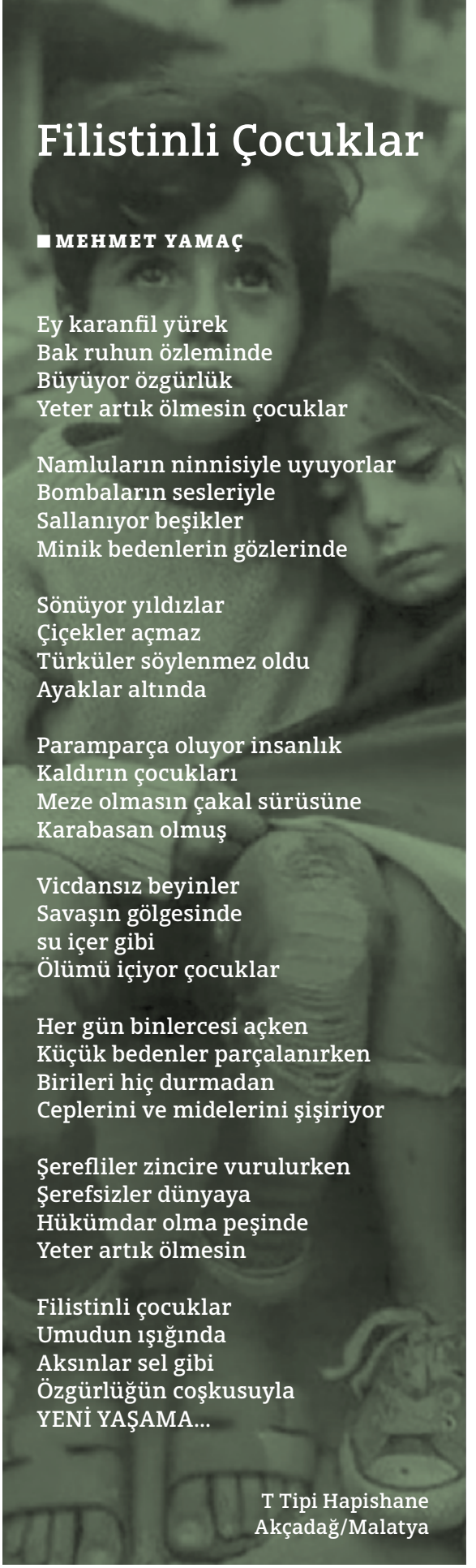

Filistinli Çocuklar

■ **MEHMET YAMAÇ**

Ey karanfil yürek
Bak ruhun özleminde
Büyüyor özgürlük
Yeter artık ölmesin çocuklar

Namluların ninnisiyle uyuyorlar
Bombaların sesleriyle
Sallanıyor beşikler
Minik bedenlerin gözlerinde

Sönüyor yıldızlar
Çiçekler açmaz
Türküler söylenmez oldu
Ayaklar altında

Paramparça oluyor insanlık
Kaldırın çocukları
Meze olmasın çakal sürüsüne
Karabasan olmuş

Vicdansız beyinler
Savaşın gölgesinde
su içer gibi
Ölümü içiyor çocuklar

Her gün binlercesi açken
Küçük bedenler parçalanırken
Birileri hiç durmadan
Ceplerini ve midelerini şişiriyor

Şerefliler zincire vurulurken
Şerefsizler dünyaya
Hükümdar olma peşinde
Yeter artık ölmesin

Filistinli çocuklar
Umudun ışığında
Aksınlar sel gibi
Özgürlüğün coşkusuyla
YENİ YAŞAMA...

T Tipi Hapishane
Akçadağ/Malatya

rını ellerinden alma girişimi karşısında "yaşamın sanatsal bir kanıtı" olarak tasarlandığını; sanatçı "arkadaşlarının hâlâ hayatta olup olmadığını kontrol etmek ve sadece nasıl hayatta kalacaklarını değil, aynı zamanda ateş altında ve nadiren yetecek kadar yiyecekle sanat yapmaya nasıl devam edeceklerini karşılaştırmak için birbirlerini arayan sanatçılar arasında bir sohbet olarak" başladığını söylüyorlar.

Röportajında Şatat, *"Savaş bizden ve Gazze halkından çok şey çaldı ve her şeyi çalmaya devam ediyor ama dünya sessiz kalıyor" dedi. "Dünyanın dört bir yanındaki uluslararası kurumların bu çizimlere ve resimlere ev sahipliği yapmasını ve onları sergilemesini istiyoruz. Dünyanın zaten iyi bildiği hikâyeleri anlatmayacağız, ama adaletsizliğin karanlığının yeniden doğuşunu anlatacağız, ölümün ortasında bir yaşamı anlatacağız."*

Şu anda Gazze Şeridi'nin orta kesimindeki Nuseirat kampında barınan 42 yaşındaki ressam ve öğretmen Muhammed el-Hacı, kendisi ve çevresindeki herkes temel ihtiyaçlar için mücadele ederken bile çizimlerini sürdürmeye çalışıyor. Muhammed el-Hacı, bir zamanlar Gazze'de bir stüdyosunun olduğunu, şimdi bir çadır kampından diğerine taşındığını anlatıyor. Filistinlilerin çektiği acıları anlatan çizimlerden oluşan eserlerini, bir Batı Şeria sanatçısıyla işbirliği yaparak ya da yüksek çözünürlüklü fotoğraflarını çekip elektronik ortamda göndererek yurtdışına çıkarmayı planlıyor. "Sanat aracılığıyla dünyaya hâlâ hayatta olduğumuz ve nefes almaya devam ettiğimiz sürece burada olup biten her şeye ışık tutabileceğimiz mesajını gönderiyoruz" diyen Hacı, sözlerine çektiği şu zorlukları ekleyerek devam ediyor: *"Yiyecek ve su eksikliği var, çadır yok ve kışın eşiğindeyiz". "Aynı zamanda kalem, renk ve boya sıkıntısı çekiyorum. Bunlar bulunsa bile normal fiyatlarının birkaç katı."*

Gazze'li sanatçı Rufayda Seval, geçen yıl Ekim ayında evinin bombalandığını, Gazze Şehri'nin Rimal bölgesindeki sokakta yatan birçok arkadaşını ve komşusunu ölü olarak bulmak için enkazdan tırmanarak çıkmak zorunda kaldığını anlatıyor. Savaştan önce resim öğretmeni ve öğretim görevlisi olan Seval, bombardımanda 17 yıllık sanatçılığını ve yaklaşık bin kitaplık kütüphanesini kaybetmiş ve o zamandan beri bombardımandan kaçmak için sürekli hareket halinde olmak zorunda... Tam yedi kez yerinden edilmiş.

37 yaşındaki Sehwail, Gazze Bienali'ni bir sanatçı olarak yeni bir başlangıç yapma şansı olarak görüyor.

Gazze Bienali'nin açılış manifestosunda sanatçılar Bienal'in *"geleneksel sergi çerçevelerinin dışında yaratıcı bir adımı temsil ettiğini"* belirttiler. Ayrıca, manifestoda, *"İçinde bulunduğumuz durumun hassasiyetini ve özgüllüğünü yansıtıyor, bu da onu acil ve istisnai bir etkinlik haline getiriyor. Sanatsal amacın merkezinde bir halkın hayatta kalma mücadelesi yer almaktadır."* denildi. (The Guardian'daki röportajdan alınmıştır.) ■

Sewda

A. KARABAX

Ji yekan, li yekê digeriyam, navê xwe çeleng bû
Bi roj, mînanî min û te, di navbeyna mirovan de
Û di şevên bê ewr û heyv de, di rêzên stêrkan de
Dibe ku li her derê bû yanî cihê xwe ne diyar bû.

Me stêrk ji ezmanan, vîn ji bîr û baweriyan girtin
Me ax kola, tat û hîm qul kirin, daketin binê erdê.

Jîr bû û di şevekê de diçûya serdana çend malan
Hin caran şev lê diqediya, bi roj li wir xew dikir
Ew serdan ne bes li gundan, li bajaran jî çêdibûn
Hin rojan jî li çiya û çolteran, li qadên stargehan.

Me dest dan guldexwînan, bi navê gul û kulîlkan
Me pêgeh, nêregeh û stargeh ava kirin li tûnelan.

Zimanê dulêr û sertaran, yê rê û delivan, yê avan
Yê berf û bahozan, yê sir û seqeman, yên qerisan
Yên balindeyên, yên cinawiran, yên mêş û moran
Şoreşa xwezayî, bi fêmkirina zimanê wan dimeşe.

Jiyan û tevgera li binê erdê, naşibe ya li ser erdê
Mêjî bi armanca xwe, dil bi evînê hatine arastin.

Ji yekan li yekê digeriyam, navekî xwe koçer bû
Ne şivana mêşin ne ya bizinan û ne jî berîvan bû
Ji cureyên daran, ji gulî û şaxên wan, ji ajên wan
Ji bo xwebûn, jiyan û tevgera xwe pîvan digirtin.

Hin caran li pêgehan meşiyan, pêk bi pêk, pêzan
Li nêrîngehan şopandin, li staregehan nirxandin.

Ku mirov rêwiyên rêyên gelek dirêj û dijwar bin
Rêberiya zinaran, ya keviran, ya xak û zixurikan
Rêçên li wan, yên hemû ajalên kedî û nekediyan
Hemû tiştên wisan dibin heval ji wan rêwiyan re.

Xwezî azadî hêsan bihata jiyandin li ser wê xakê
Ne bes ji bo zarî û zarokan, bo evîn û hêviyan jî!

Mal û şikeftên zinarîn, bihur û xendek, rê û refik
Yên li her derê û li ser erdê yên ku mirov dibînin
Di hin rewşên talûke de têkevî, xwe bidî parastin
Ango bin û ser xakê, bona xwebûn û jînbûnan in.

14.09.2024

Sevda

A. KARABAĞ

Birlerden birilerini arıyordum, bir adı, dilberdi
Gündüzleri benim senin gibi, insanlar arasında
Bulutsuz ve aysız gecelerde yıldızların safında
Yani kesin bir yeri yoktu, her yerde kalabilirdi.

Yıldızları gökten, gücü, inanç ve bilinçten aldık
Yerleri kazdık kayaları deldik indik yerin altına.

Bir gecede gidebiliyordu birkaç evin ziyaretine
Bazen de gecesi gündüzüne sarkar, uyur kalırdı
Bu ziyaretler yalnız köylere değildi, kentlere de
Bazı günlerde de yazı yaban barınak alanlarına.

El verdik ağlayan güle cümle gül ve çiçek adına
Yol, gözlem ve barınma yerleri kazıdık tünellere.

Uçurum ve dorukların, yol ve geçitlerin, suların
Kar ve boranın, nefes kesen ayazın, donmaların
Her türlü kuşun, yaban hayvanın, börtü böceğin
Doğada kazanmak, kavramak demektir dillerini.

Yerin yüreğinde yaşamak benzemez dışarıdakine
Her an akıl menziliyle gönül sevdasıyla donanır.

Birlerden birilerini arıyordum bir adı da göçerdi
Ne koyun ne keçi çobanıydı, ne de bir süt sağan
Ağacın türünden, kol, dal, ışkın ve yapraklardan
Ders alırdı zaferde kalmak ve kendin olmak için.

Dikkatle, ustaca, adım adım ilerlemek çığırlarda
Dışarıları izlemek ve yoğunlaşmak sığınaklarda.

Eğer bir kimse uzun ve zor bir yolun yolcusuysa
Kendisine eşlik eder kaya, toprak, çakıl ve taş da
Ve onlarda kalan evcil ve yabani hayvan izleri de
Bütün böyle şeyler, bir baş yoldaştır o yolculara.

Keşke özgürlük kolay yaşansaydı, şu coğrafyada
Yalnız çocuklar için değil, sevda ve umut için de!

Kaya evler ve mağaralar, tünel ve çığırlar, yollar
Yerin üzerinde bir bakışta görülebilen barınaklar
Tehlikelere karşı, girildiğinde korunabilen yerler
Demek, doğanın altı ve üstü de varolmak içindir.

YAZAR-ŞAİR BERİVAN KAYA:

“Şiir, görmek ile itiraz etmek arasında bir yerde duruyor”

SÖYLEŞİ:
AYŞE KAYGUSUZ ŞİMŞEK

AKŞ: Berivan Kaya nasıl bir çocukluk dönemi geçirdi?

BK: Ben devrimci bir anne babanın çocuğuyum. Bu olgu, bu ülkede nasıl bir çocukluk dönemi geçirdiğimi az çok işaret ediyor olmalı. Annemin işçi hareketi içinde babamın Kürt sosyalist ulusal hareketi içinde mücadele verdiği düşünülürse, çocukluk dönemimin darbe, baskı, sürgün, hapislik süreçlerine eşlik etmesinde şaşılacak bir yön bulunmaz. Dersim’de doğdum. Daha bir yaşındayken 12 Mart 71 darbesi oldu, babam bir dizi hapislikten sonra yurt dışına çıktı. Annem lise matematik öğretmeni olarak görev yaptığı Dersim Atatürk Lisesi’nden sürgün edildiği Burdur’a gidemediği için müstafi sayıldı ve işinden uzaklaştırıldı. Annem daha sonra beni, ikiz kardeşim ve dört yaş büyük ablamı alarak İstanbul’daki anneannemin yanına taşınmış, gelir gelmez de siyasi mücadeleye katıldığından bizimle daha çok Samatya Devlet Hastanesi’nde hasta bakıcı olarak çalışan anneannem ilgilenmiş. Babamla ancak 1974’te Ecevit affıyla ülkeye döndüğünde tanıştık. Fakat çok sürmedi 1980 darbesi oldu yine ayrılıklar başladı. Babamı 12 yıl sonra İsveç’e gittiğimizde görebildik. 12 Eylül dönemi korkuyla geçti. Bir süre evimizin basılacağı, annemin polisler tarafından götürüleceği, işkence edileceği endişesiyle yaşadık. Her taraftan bu tür haberler geliyordu. Kitapları çuvallara koyup kömürlüğe sakladık. Sokakta asker vardı, geç saatlere kadar oyun oynayamazdık, eve yollarlardı. Evimiz basılmadı ama bu korku epey sürdü. Şiire de bu yıllarda başladım. Çocuk şiirlerimde de ezilenler, yoksullar, savaşlar için bir başkaldırı dili olmasını buna bağlıyorum. Sanırım İranlı çocuk edebiyatı yazarı Behrengi de etkili oldu. Annem bütün kitaplarını okutmuştu bize. Liseye başlayınca yazmayı bıraktım. Eğitim öğretim sanatsal yaratıya yer bırakmaz bizim gibi ülkelerde. Kırklı yaşlara doğru yazmaya yeniden başladım.

AKŞ: Senin için yazmak neyi ifade eder ve yazar ya da şair

kimdir?

BK: Yazmanın kişiden kişiye değişen pek çok nedeni olabilir. Az önce belirtmiştim, yazmak bende çocukluktan gelen bir tutku. O dönemimde beni yazmaya hele ki şiir yazmaya iten nedenler üzerinde zaman zaman düşünmedim değil. Başkaldıran, asi bir yanım vardı. Ötekileştirilenler arasındaydık. Örneğin Ankara'da ikiz kardeşimle gittiğimiz bir anaokulunda sırf isimlerimizden dolayı akran zorbalığına uğruyor, oyun dışında bırakılıyorduk. Sonra bu ayrımcılığı başka yerlerde de yaşadık. Bir yandan insanların eşit olduğuna, kardeş olduğuna dair bir dünya görüşüyle büyüyorduk. Bir ara Ankara'da babamın yanında yaşarken annem bize gönderdiği kartpostallar üzerine "bütün dünya çocukları bizim çocuklarımızdır" diye yazmıştı. Bilincimizde tohumlanmaya başlayan dünya görüşüyle yaşadığımız gerçeklik arasındaki çelişki, kedere benzer olumsuz bir duygu ve başkaldırı refleksi uyandırmış olmalı. Bence yazma eylemi, yaşadığımız toplumsal ve sınıfsal çelişkilere, bireysel trajedilere başkaldırma, karşı çıkma isteğinden doğuyor. Yıllar sonra Bay CH romanı yazarken yine bu duygunun tetiklemesiyle hareket ettim sanırım. Zaten öğrencilik yıllarımda örgütlü mücadele içinde yer alarak bu başkaldırının politik düzeyini yaşamıştım. Bu anlamda yazmak da devrimci bir eylem. Elbette dünyaya devrimci bakan, hayatı doğru anlamlandırmaya çalışan, değişim dönüşüm kaygısıyla hareket eden bir yazma eyleminden bahsediyorum. Bütün yazma biçimleri buna denk düşmez çünkü. Yazmanın bir başka nedeni de yaratıcılık içeren bir insanlaşma etkinliği olmasıdır. Marx'ın ortaya koyduğu ifadeyle sanat yaratıcılık, zihinsel üretkenlik, keşif gibi özsel potansiyellerimizi gerçekleştirmemizin bir aracıdır. Sanatla kendimizi yeniden yaratırız, yenileniriz.

AKŞ: Çok yönlü yazan ve üreten birisin. Yazmanı canlı tutan şey nedir?

BK: Yaşam doğası gereği her an devinim içinde. Bizler bir biçimde bu hareketi yaratıyor, ondan etkileniyor, biçimleniyor ve biçimliyoruz. Bütün bu hayat; toplumların, halkların sınıfların, hayvanların, bitkilerin canlı eylemine sahip... Bu eylemin nasıl olduğu nasıl aktığı ve değiştiği konusunda nesnel kavrayışa sahip olmak ya da şöyle diyeyim ilişkiler şeyler arasındaki büyük resmi görmek, neden sonuç ilişkilerini geçmişte ve bugünde kavramak, sınıflı bir toplumun zorunlu ilişkilerini görmek bana sürekli olarak yaşadığım her deneyimi anlamlandırma, çelişkilerini görme tartışma fırsatı veriyor. Ancak anlamlandırdığım tartıştığım bir durumu sanatsal bir yaratıda tema ve izlek hâline getirebilirim. Deneyimler sadece kendi yaşadıklarım değil, tüm insanlığın yaşadıklarıdır; izlenimlerim, okuduklarım, tanıklıklardır... İstanbul'da metroda, sokakta Afrikalılara rastlıyorsam Afrika işçi göçmenliğinin, emperyalist dünyanın yarattığı sömürü ve iç savaşla, ucuz iş gücü politikasıyla bir ilişkisi var. Bir Afrika Şarkısı şiirimde buradan yola çıktım. 'Bir Distopya Oyunu'nda dijital sanallığa mahkûm edilmiş, hislerini kaybetmekte olan, yalnızlaşan bireyi şiirleştirdim. Aslına bakarsanız yenidünya düzeni denilen neoliberal kapitalist aşama yaşamlarımızda pek çok devinim, farklı ilişki biçimleri, deneyimler yarattı... Burada insanı görünürde ilerleten ama gerçekte insan dışılığa doğru iten; emek sömürüsünü, savaşları artıran, kuşatan teslim alan pek çok olgu var. Şiir ise bunu görmekle itiraz etmek arasında bir yerde duruyor.

AKŞ: Yazmaya çalışan insanlar genelde öykü ya da şiir kitaplarıyla edebiyata merhaba der, ama sen "Bay CH" adında romanla araladın bu kapıyı. Neden roman, bu süreç nasıl oluştu?

BK: Aslında yazacağım tür üzerinde düşünmedim. Biraz kendiliğinden gelişti. O dönemde çok fazla roman okuyordum. Özellikle Rusya ve Sovyetler edebiyatı beni çok etkilemişti. Bir yandan da ülkedeki romanları takip ediyordum. Yoğun bir şekilde Elif Şafak ve Orhan Pamuk rüzgârı vardı. İkisinin de gerçekçilikten uzak, gizemci, kapalı ifadesini beğenmiyordum. İçimde yıllardır uyuyan tutku canlanıyordu. Eleştirel düşünmek her zaman insanda eyleme gücünü, farklı olanı yapma, hayata katılma isteğini artırır diye düşünüyorum. Bir roman için gerekli izlek, içinde bulunduğum iş yaşamından dolayı kafamda oluşmuştu. İki bin sonrası orta sınıfın durumunda görece iyileşme ve her yerde hızla artan AVM'ler vardı. Bu durum beni neoliberalizmin işleyişini araştırmaya itti. Fetiş metanın biçimsel dönüşümleri ile tüketim hazcılığı arasındaki ilişkiyi irdelememi sağladı. Burada insanları tüketime yönelten nedenlerin bireysel

doymazlıktan ileri gelmediğini fark ettim. Bu noktada kapitalizmin markalayıcı, yönseyici, büyüleyici, yüceltici numaralarını mercek altına almak isteyince bunu neden bir roman şeklinde yazmayayım diye düşümdüm ve Bay CH'yi yazdım. Hayata bütüncül ve sorgulayıcı baktığımızda görünür olmayan gerçekliği ortaya serme ihtiyacı kendini en güzel edebiyatta var edilebiliyor.

AKŞ: İlk kitap roman ama arkasından "Akla Uygun Aşk" (2015), "Işığa Çözülenler" (2018) ve ardından Kasım ayında (2024) "Filizlenme Ritmi" de çıktı. Üç şiir kitabı peş peşe. Görülüyor ki şiir daha ağır basmış gibi.

Şiir yazarken neyi dikkate alırsın? Örneğin; tema, imge, izlek...

BK: Bay CH yazıldığı dönemde ilgi gördü. Hakkında yazılar yayımlandı. Okur dönüşleri oldu. Önemli yazarlardan cesaretlendirici yorumlar aldım. Yine roman ile devam etmek istiyordum. Bir romana başlamıştım. Yüz sayfa kadar yazdım. O esnada gezi direnişi başladı. Benim de şiirim başladı. Gezideki o büyük "ruh" bende şiiri tetikledi sanırım. 2011 Arap Baharı ve coğrafyamızda başlayan kıyımlar da etkili oldu. İnsanlığın büyük acılar veya coşkular yaşadığı anlarda bence yazım dili şiirdir, bu durum, yaşanan yoğunlukların duygulanımlara getirdiği sarsma nedeniyledir diye düşünüyorum. Yok oluşlar, kıyımlar, baş kaldırmalar isyanlar ve dünyanın genelinde de başlayan küreselleşme karşıtı hareketler, sonrasındaki geri çekilme, dijitalleşme çağı, örgütsüzlük, içe kapanma, bölgesel savaşlar bana Rosa Luxemburg'un "ya sosyalizm ya barbarlık" sözünden hareketle bazı izlekler düşündürdü. İlk şiirlerimden son kitaba kadar kapitalizmdeki pek çok kuşatmayı çelişkiyi temalaştırarak yıkım, direniş, derleniş ve inşa izlekleriyle şiirleştirdim. Tematik alanlarda savaş, kapitalist sömürü, yabancılaşma, toplumsal cinsiyet, aşk, toplumsal duyarsızlık, şiddet, birey devlet çatışması, doğa sömürüsü gibi tematik çeşitlilikte yazdım. "Filizlenme Ritmi" adıyla kitaplaşan son şiirlerimdeki konu uğraklarım İstanbul'a daha mikro boyutlarda eğilerek oluştu. Neoliberalizmin bütün çarpıklığını taşıyan metropol izdüşümünde, işçi göçmeniyle, mültecisiyle, mavi-beyaz yakasıyla dijital/teknolojik kuşatmasıyla, mor dalgayı yaratan kadınlarıyla, bilgisayar oyunlarının teslim aldığı çocuklarıyla insanlığın değişik hâllerini yazmak oldu. Aynı anda bir toplumsal sorgulama dilini direniş ve inşa imgeleriyle örerek lirik söyleyişten kopmadan toplumsal dönüşüm izleklerine çevirmeye çalıştım.

AKŞ: Roman, şiir dedik ama şiir eleştirileri, marksist felsefe, edebiyatın çeşitli türleri, sanat ve direniş gibi daha birçok konuda, yazın alanında yazıların da yayımlanıyor. Aynı zamanda 2022'de Maya Kültür adında dijital bir dergi çıkarmaya başladınız, bir grup arkadaş.

Dergi bir ihtiyaç mıydı? Yola çıkış amacı neydi? Ki amacı varsa, amacına ulaştı mı?

BK: Bu konuda hemen herkes hemfikirdir sanırım. Hangi tür olursa olsun, edebiyat alanında yazmak aynı zamanda okumak ve düşünmek eylemidir. Bunlar olmadan yakıtınız çabuk biter. Kendini tekrar başlar. Okuma süreçleri, kuramsal olarak bilgilenmeyi, kavramlar üzerinde tartışmayı ve düşünceler

üretmenizi sağlıyor. Aynı zamanda yazım yönteminiz, edebi anlayışınız, duruşunuz, dünya görüşünüzle ilgili projeksiyon sağlıyor. Zamanla siz de sözünüzü söylemek istiyorsunuz. Benim dünyaya marksist bir bakışım var. Bunun edebiyattaki karşılığı marksist estetik. Bu konuda özellikle marksist edebiyat kuramcısı ve düşünür Georg Lukacs'ın takipçisiyim. Diyalektik maddeci ve tarihsel bir yöntemle ele alıyorum her şeyi ve yazınımdaki öz de böyle şekilleniyor.

Maya dergiye gelince öncelimiz dergi değildi, benzer düşünen arkadaşlar bir araya gelerek bir kolektif etrafında kültür endüstrisinin kuşatmasına karşı bir güç odağı oluşturabilir miyiz diye düşündük. Günlerce tartışmalarımız görüşmelerimiz sürdü. Öncelikle üzerinde ortaklaştığımız Devrimci Gerçekçilik manifestosunu yayımladık. Daha sonra da "Ödüllere Neden Karşı Olmalıyız" bildirisi ile ödül mekanizması altında kuşatılan, yönsenen, belirlenen sanatı tartıştık. Maya Dergi böylesi bir bağımsız ve özgür sanat anlayışı temelinde yola çıktı. Onuncu sayıya ulaştık. Yürüyebildiğimiz sürece, bu karşı duruşu, sanattaki yazındaki özgürlüğü savunuyor olacağız, ezilen sınıfların halkların yanındaki gerçekçiliği savunuyor olacağız, her türlü yozlaşmanın, piyasa teslimiyetinin karşısında sözümü söylüyor tavrımızı koyuyor olacağız. Devrimci yazındaki soluklara alan açacağız.

AKŞ: Sonra Mayko Kültür Yayınları geldi, Maya Kültür'ün ardından. Son şiir kitabın "Filizlenme Ritmi" de ilk ürünü Mayko Yayınları'nın. Biraz da buradan konuşalım mı?

BK: Az önce devrimci edebiyattaki soluklara alan açacağız demiştim. Bunun yeni halkası da Mayko Yayıncılık diyebiliriz. Bugün gerçekçi edebiyat dağınık hâlde mevcut fakat görünür olamıyor. Çeşitli kanonlar, çevreler, gruplar banka, holding yayınevlerinin, büyük yayın şirketlerinin etrafında güç odakları oluşturmuş durumdalar. Ödül kurumu, üniversitelerin edebiyat bölümleri, felsefe bölümleri, eleştirmenler, sanat tarihçileri bunlara çalışıyor. Çoğunluğu gerçekçilik karşıtı, postmodernist ve modernist duruşların, idealizmin ve metafiziğin savunusuyla toplumcu sanatın ve diyalektik tarihsel maddeciliğin karşısında duruyorlar. Sadece edebiyat alanında değil diğer sanat dallarında da öyle durum. Yapımcılar, küratörler, bienaller, galeriler, müzeler, müzayedeler, organizasyon firmaları hemen hepsi ticari kârlılığı sanatın önüne set çekmiş durumdalar. Vergi kaçırma kara, para aklama; sermayeyi her yönden burjuva sanatının finansörü yapıyor. Biz Mayko ile edebiyat cephesinden bir gedik açmak istiyoruz Başta Maya Kolektifindeki arkadaşlarımızın ürettiklerini okurla buluşturma çabamız var. Mali yapımızı güçlendirdikçe kolektifin dışında da üreten dostlarımıza alan açacağız. Birlikte çoğalmak, sözü eylemi birlikte

alın beni, buralardan götürün

HASAN SEÇKİN

ey gülüşü bal, bakışı cevval çocuk
haydi artık, yekinip ayağa kalk
tarla ki yurdumda yetim, ekinler çorak
alın beni, buralardan götürün
bir pınardan derelere, nehirlere akarak...

ey sevişi ipek, öpmeleri pek sevgili
çöz artık saçlarını rüzgâra bırak
kıran mevsimleri başlamadan bir sabah
alın beni, buralardan götürün
serin bahar yağmurlarına karışarak...

ey deli yürekleri yüreğime eş
ey kavgası haklı, eli bayraklı/larım
dağların ardı ki nazlıdır, bizi bekler
alın beni, buralardan götürün
sönmeden Kawa'nın yaktığı ateş...

bakmayın böyle garip, böyle naçarım
ses katın sesime, el verin elime
alın beni, buralardan götürün
siz o zaman görün beni, o zaman görün
dal dal, çiçek çiçek açarım....

2012-2013

Tecrit hapishanelerinde yazar olmak

HATİCE EROĞLU AKDOĞAN

Hafızamızdan silinemeyecek derecede çok fazla olay yaşamış olmak, toplumca bizim esas gerçeklerimizden biridir. Bazen yaşadığımız vahim bir şeyi 'sözün bittiği yer' diye milat kabul ederiz. Evet, 'unutursak kalbimiz kurusun' noktasındayızdır. Ne yazık ki, anti-demokratik faşist baskıların ilerleyişinin 'bu kadarı bana yeter' şeklinde duracağı bir nokta yoktur. Hesabını kapatamadığımız her olay bir sonrakine gebe kalınmasına da zemin oluşturur. Sosyal ve siyasal yaşama yönelik baskılar ulusal ve uluslararası sermayenin kâr dürtüsüne koşuttur tüm bu yaşadıklarımız...

Milat kabul ettiğimiz olaylardan biri 2000 yılı 19 Aralık'ta devletin kendi yönettiği hapishanelere yönelik yapmış olduğu kanlı operasyonlardır. 20 hapishaneye planlı bir şekilde eğitilmiş özel ordu ile çatılardan, kapı ve pencerelerden operasyon başlatılmıştı. Operasyonun propagandaya yönelik kurgusu, "*içeride, koğuşlarda silahlı eğitim yapılıyor, terör örgütlerine eleman yetiştiriliyor*" şeklindeydi. Elbet bu operasyonlardan bir yıl önce hep inkâr edilen, F tipi denilen tecrit hapishaneleri yapılmaya başlanmıştı. Tutsak devrimcileri birbirinden yalıtmak, tek tek hapsetmek amaçlı tecrit uygulamasına geçiliyordu.

Operasyonun ayrıntı ve sonuçlarını, hafızalardan silinmeyecek denli hepimiz biliyoruz. Ve hatta içeriyi dışarıdan tecrit etmek, dışarıyı da kendi içinde tecrit etmek gibi bir baskı zincirini de beraberinde getirmiş oldu. İnsanın, sosyal bir varlık oluşunun özellikleri arasında onun grup hâlinde hareket etmesi vardır. Bilinçli gruplaşmalar siyasal, ekonomik, kültürel vb. amaçlı olabilir. Koğuş tipi hapishanelerde de tutuklu olanlar mümkün olduğunca örgütlü hareket etmeye, dışarıya yenilenmiş, güç kazanmış olarak çıkmaya gayret ediyordu. F tipi tecrit bu koşulları ortadan kaldırdığı gibi insanın tek başına sağlıklı bir şekilde yaşamasını da ortadan kaldırdı. Gözle görülen, teşhis edilen fiziksel, biyolojik hastalıklar bir yana, psikolojik açıdan da ciddi rahatsızlıklar ortaya çıktı.

Tecrit, yani önce tutsakları dışarıdan sonra birbirinden yalıtma, kendi kendileriyle baş başa kalma ve yalnızlıklarıyla başa çıkma direncini de beraberinde getirmeye başladı. Öncelikle belirtmek gerekir ki tecrit bir işkencedir, zulümdür. Ancak tutsakların tecritte sağlıklı kalmak, dışarıya sağ çıkmak mücadelesi de bununla birlikte sürmektedir. Özellikle içeride uzun yıllardır hapis olup tek başına tutulan siyasi mahpuslar arasında yazarak var olma çalışması artmıştır. Öncesinde koğuş koşullarında ortak programlar çerçevesinde çalışma yürüten tutsaklar tecrit koşullarında kendi başlarına üretmenin önemli bir yolu olan okuma ve yazma eylemine daha sıkı sarılır olmuşlardır. Bu nedenledir ki tutsaklar arasından yazarlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Hapishanedeki yazarların bulundukları ortamda nasıl yazdıkları, gerekli araçlara ve ortama nasıl ayak uydurdukları, yazabilmek açısından neleri talep ettiklerine dair bir soruşturma çalışması gerçekleştirmiş bulundum. Söz konusu çalışma, asıl olarak içerideki yazarlar yanında dışarıdaki hatta zorunlu olarak yurtdışında yaşayan yazarları da içeren bir kitap çalışmasıydı. Kitap yayınlandı [1] ama tecritte yaşayan yazarların sesini duyurmak açısından onlarla mektup yoluyla yaptığım soruşturmanın daha geniş çevrelerce de bilinmesi de ayrıca önem taşıyor. Söz konusu siyasi tutuklu yazarların kiminin yayınlanmış kitabı kiminin dergilerde çıkan yazısı, kimi de çokça yazmasına rağmen bu olanakların hiçbirini elde edememiş yazarlardan oluşmaktaydı.

Belirtmek gerekir ki mektup yazdığım yazarların çok azından yanıt alabildim. Mektuplarım diğerlerinin eline geçti mi geçmedi mi bunu bile bilemiyorum. Hapishanelerle haberleşme sadece PTT ile sağlanıyor ve PTT'nin iletişim sistemi âdeta çürümüş hâlde. Normal mektubun yerine ulaşmama ihtimalinin %90 olduğunu deneyimlerimle öğrendim. Bazılarına iki-üç kez yazdım. Taahhütlü mektupların bile garantisi yoktu. Dört saatlik mesafedeki bir hapishaneye normal bir mektubun 43 günde ulaşmasını bile sevindirici bulmak zorunda kaldım.

Ve Şanslı Hapis Yazarlarla Bağlantı

Yazarlardan **Hasan Şahingöz** dışarıdakilerin de az çok tahmin edebildiği, nasıl bir ortamda yazdığına ilişkin sorumuza ışık tutuyor:

"Hücrem on iki metre karedir. Bunun yaklaşık üç metre karesi; tuvalet, banyo ve bulaşıkhanedir. Geri kalan kısmında ise; yere sabitlenmiş bir ranza, aynı şekilde yere sabitlenmiş çelik bir elbise dolabı, bir plastik masa, bir plastik sandalye, bir su ısıtıcısı, bir televizyon, televizyonun üzerinde durduğu plastik bir sehpa ve bir adet kalorifer peteği bulunmakta. Görüldüğü gibi yatacak ve oturacak yere sahibim. Fakat içeride, rahatça hareket edecek, volta atacak, bir şeylere çarpmadan hoplayıp zıplayacak yeterli yere pek sahip değilim."

Hasan Şahingöz işin özünü şu dizlerle de dile getirmekte: "*Biz üç kişiyiz/Yalnızlık, sıkıntı, ben/Aynı hücrede/ ya da/Tanıştırayım/Yalnızlık ve sıkıntı/Arkadaşlarım*"

[1] Söz konusu çalışma Kendi Kalemleriyle Yazarların Odası adıyla iki ayrı kitap hâlinde; ilki 2023, ikincisi 2024 yılında Ceylan Yayınları etiketiyle yayınlanmış oldu.

32 yıldır hapiste olup bunun 25 yılını F tipinde tek kişilik hücrede geçiren Hasan Şahingöz, 2000'li yılların başından beri dergilerde yer alan yazılarından tanınıyor. Ve aynı zamanda 12 yıldan beri "Ümüş Eylül" adında, elle hazırlanıp gorulmustur.org'da dijitale aktarılan bir derginin yayın yönetmeni.

Adnan Öztel %60 görme kaybı yanında, romatizma, üretit, behçet başta olmak üzere farklı sağlık sorunları yaşayan bir tutsak. *"Öncelikle sessiz bir ortam istiyorum ama istemek başka, gerçekler başka başka"* diyerekten yazmaya hazırlanışı ve özlemini çektiği şeyleri dile getiriyor.

"Sessizlikte dikkatimi toplayıp odaklanıyorum, odaklanınca daha derin düşünebiliyor, daha derin duyumsayabiliyorum. Kendimle, insan türüyle empati kurup daha sağlam bağlar kurabiliyorum." Ve…

"Uygun bir masa ve sandalye olmasını isterim ama ne yazık ki bunları hapiste bulamam. Vermezler. Masamın büyük, sandalyemin bel fiziğine uygun olmasını isterim. Dışarıda olsaydım bir çalışma odamın olmasını isterdim. İçinde masa, sandalye ve duvardan duvara bir kitaplık olan. Çalışma odamın yalın olmasını isterim. Gereksiz hiçbir eşya olmamalı. Işık yeterli olmalı. Hapiste zemin de beton. Yerin soğuktan yalıtılmış olmasını isterim. Çalışırken ayaklarım üşüyor, dizlerim sızlıyor."

Ailenizden, dostlarınızdan sadece mesafe olarak uzak değil, ulaşılması çok zor engellerle sarmalanmış olmanız, çözüm olanağı varken, olanaksız hâle büründürülen sorunlarla boğuşmak insan direncinin keyfi olarak sınanması değil de nedir ki başka…

"Bel ve boyun fıtığı nedeniyle masada fazla oturamıyorum. Aşağı kat karanlık olduğundan F tipinde altı yıl yemek masasını yukarı (yatak alanı) taşıdım, indirdim. Sonunda bel fıtığı oldum. Artık aşağıda yazıyorum. Karanlık ve soğuk oluyor; romatizmalarımı azdırıyor bu ortam."

"Arşiv benim için çok önemli. Bellek tazelemek, altını çizdiğin yerlerden alıntı yapmak, yeniden okumak… Hapishanede arşiv oluşturmamıza izin verilmiyor. İstediğim kaynağa ulaşamayınca düşünce ve yaratım süreci engelleniyor. Kitaplarımı dışarı gönderiyorum. Yeniden gereksinme duyduğumda onlara ulaşmak uzun bir çaba ve zaman istiyor. O kitaplar bulunacak, postalanacak, okuma komisyonundan geçecek ve bana ulaşacak."

Arşiv oluşturamamak bir yana kimi hapishanelerde mahpusların hücrelerinde kitap bulundurma sayısı da değişiyor. Kimine üç kitap, kimine beş, kimine de yirmi kitap bulundurma izni veriliyor. Kalem ve kâğıt konusu da ayrı bir sorun. Arada kitaplar dâhil bütün belgelere denetim için el konuluyor. Kimi geri geliyor, kimi hiç gelmiyor. Hapis yazarların ellerinde bu şekilde yitip giden çok sayıda dosya söz konusu. **Nuri Akbulut** da hem içerinin ağır şartları hem de kendi maddi durumunu hesaba katarak "bir nevi kitapsız bir yazar olmaya doğru gittiğini" belirtiyor.

Arşiv ya da kaynaklar demişken, **İskender Karaman** öncelikle kendi belleği ve bilinçaltını temel kaynağa dönüştürmekten dem vuruyor. *"Tüm buluşlar önce zihinde, düşünce aşamasında can bulurlar. Böylelikle bilinçaltımız kütüphanemizdir. Bütün kayıtların, bütün bilgilerin tutulduğu büyük bir arşivdir. Benim için de bilinçaltım hem bilgisayar ve hem de kütüphanedir."*

Yirmi yaşında bir üniversite öğrencisi iken hapse girip otuz yılını dolduran Seyit Oktay'ın hapse girmeden de içinde güçlü bir yazma isteği vardır. Dışarıdayken yazmaya başlamıştır. Sonra dört duvar arasında olanaksızlıklarla yüz yüze kaldığında düşlem gücüyle yaşamını yeniden biçimlendirir. *"Düşlerimi kalem yoluyla kâğıda dökmek için hiçbir engeli aşılamaz görmedim"* diye başlar ve devam eder: *"Yazmamak için değil yazabilmek için sürekli bahaneler, gerekçeler ürettim ve asla vazgeçmedim. Yazmak bir anlamda yazgıma dönüştü, içimde olup bitenleri, aklımda dönüp dolaşanları, ruhumu kanatlandırıp uçuranları, yüreğimi coşturup şenlendirenleri yazmasam herhâlde delirirdim."*

Metin Turan da, tıpkı Adnan Öztel gibi ileri derecede görme sorunu yaşayan siyasi tutsak yazarlardan. Aslına bakılırsa tecrit hücrelerinde ciddi bir hastalığı olmayan yok gibidir. Üstelik Metin Turan'ın, gözündeki sakatlık, 2000 yılında hapishanelere yapılan operasyonun bir sonucu. Yazmak ve yazılarında derinliği sağlamak için çok boyutlu düşünebilen, eline geçen her dergi ve gazeteyle dışarının, dışarıdakilerin atmosferini yakalamayı çok iyi beceren yetkin bir yazar olarak *"…Hapishanede, insani zayıflıklarımın üstesinden gelmek, sevgili Leyla Erbil'in ifadesiyle, kendimin ebesi olmak için yazıyor; kuşku yok ki bu sayede soluk alıp veriyorum"* deyip sürdürüyor:

"Eh, ne de olsa uzun süredir 'içeride'yim, hapishanede ve burada, bu 'zamansız kutuda' meşhur ifadeyle yatmayıp düşünen, düşündükçe yazan, yazdıkça düşünen biri olarak diyebilirim ki, bir değil birden çok muhayyel arkadaşım var. Hayallerimle gölgelerim… Önü de ardı gibi çiçeksiz, ama mutlaka parmaklıklı, şimdilerde kör değilse de dar, daraltılmış alacalı pencerenin kıyısında ya da altı-yedi adımlık bir avlunun duvarlı, tel örgülü katı sınırlarında; olmadı oturur, volta atar yahut yatarken hoşbeş edip söyleştiğim, düşte gerçeği, gerçekte düşü keşfettiğim bir dolu insan…" Gerçekten de Metin Turan'ın kitaplarına baktığımızda o daracık hücreye türlü türlü çocuk, genç, yaşlı çok sayıda insan ve o kadar sayıda karakter sığdırdığından anlamaktayız.

Yazmak, sözcüklerle yapılan resimlerle hoşnut bir şekilde yaşamak olmalı ki yazarın daracık çevresiyle barışık enerjisi bize de geçiyor: *"Şanslı sayılırım. Zira ufak da olsa bir masam var. Parmaklığın karelediği camın önüne, güzelim gün ışığını sağımdan alacak şekilde –ancak böyle görüp az buçuk rahat okuyor, yazıyorum–, özellikle sabah saatlerinde oturuyorum. Dokuzla on iki arası… Hapishane ortamında görece daha sessiz, sakin saatler… Kalemimle kâğıdımı yalnızlığımla buluşturuyor ve düşe dalıp sözcükler avlıyorum."*

Muğlalı onbaşı

(BİR 12 EYLÜL, HÜCRE ANISI)

HASAN ÇAM

Yıl dokuz yüz seksen iki, aylardan Mart'tı
Henüz yirmi dört yaşındaydım
Tutsak bedenim, dev gibi umutlarıyla üç dört kulaçlık bir hücreye atılmıştı
Oysa öyle deli öyle dolu yaşıyordum ki gençlik yıllarımı
Dar geliyordu bende ki o büyük umutlara o koca metropol
Bir ucundan bir ucuna sanki üç beş adımdı
Doğan güneşi karşılar, batanı uğurlardım
Saklambaç oynardım o koca şehirde, hangi taşı kaldırsalar altında vardım
Delisi olmuştum yağan yağmurun, soğuk karın, çakan yıldırımların
Zemheriyi yaza çevirir, cemreyle toprağa düşer, kardelenlerle boy atardım
Türkülerin, deyişlerin, şiirlerin avcısıydım
Bir değmeye görsün kulaklarıma, bant gibi kaydeder
bir daha hiç unutmazdım o kutsal sözleri
Her ne kadar sevdadan yana topallasa da yüreğim,
töre gereği hiç ödün vermedim düşüncelerimden,
kavgamdan ve de yolumdan
Pir'imden öğrenmiştim ser bir yana, sır bir yanaydı
Eh ne de olsa demir dağlarında emek ve ölüm kokan hırçın bir kentin
çorak topraklarında boyatmıştım
O maden ocaklarında "dürüstlüğü ve insan olmanın erdemini"
miras bırakmıştı babam son nefesinde

***

Dedim ya yıl dokuz yüz seksen iki, aylardan Mart'tı
Hücremde tecritteydim
Soğuktan, açlıktan ve susuzluktan damaklarım çatlamış, zorlandığım dışkımdan
kan geliyordu
Günde çeyrek kuru bir ekmeğin ne anlama geldiğini yaşayarak öğreniyordum.
Kuru ekmeği parçalamak, atomu parçalamaktan da zordu
Sonunda "Mümkünse ekmeği ıslayıp getirebilir misin?" diyebildim nöbetçi askere
Artık konumumuz ve saflarımız da değişmişti
Omuzlarımda ki sarı yıldızların yerini beynimdeki kızıl yıldızlar almıştı
Nöbetçi asker komutan; ben tutsak bir subaydım
Hem de yaklaşık kırk gündür ışık yüzü görmeyen kör bir hücrede

Elbet yanlış anlaşılmamalı! Yazmak için içerideki insanın bahanesi olmamalı demiyor tam aksine devrimci bir insanın imkânsızı başarma azminin sonuçları üzerinden konuya yaklaşıyoruz. O yüzden olumsuzluklara dair **Seyit Oktay**, *"Çok şey sıralayabilirim. Bu nedenle içeride yazmak dışarıda yazmaktan yüz kat daha zor, tek avantajı soyutlama yapabilmek için yeterince zamanının olması"* demekte son derece haklı. İçeriden dışarıya yazar olarak ulaşanlar da düş ve hayal gücünü yoklukları aşmak için bir eyleme döktüğünden dolayı farklı bir niteliğe ulaşabiliyorlar. Dinlenmek, ruhunu beslemek açısından **İskender Karaman** gibi müziğe sarılan da var: *"Müzik eşliğinde yazı yazıyorum. Düşüncelerimi, duygularımı müzikle besleyerek yazıyorum. Müzik dinleme enerjisi daima vardır bende. Müzik benim için o kadar önemlidir ki müzik enerjisini kaybettiğim anda kaleme kâğıda dokunamıyorum. Müzik olmayınca elimdeki kalem bana dokunma hissi vermiyor."*

İnsan, seslerin uzmanı olur mu? Olmuştum bile
Nöbetçi subay mı, nöbetçi er mi? Sorguya taşınan yaralı bir yoldaş mı?
Göremiyordum ama gelenleri, gidenleri
ayak seslerinden biliyordum
Sadece günleri karıştırmıştım; eski hesaba göre Mart dokuzu
ya çıkmıştı ya da çıkmasına çok az kalmıştı
Islak, buz gibi soğuk hücremde dört duvardan öte hiçbir şey yoktu
Saatler geçmiş, asker geri dönmemişti
Günlük istihkakım çeyrek yuvarlak kuru ekmekten de olmuştum
Sanki ölüm açlığın gölgesine sığınmıştı
Bir ayı çoktan devirmiştim; açlıktan bir deri, bir kemik kalmıştım ama
sorgularımda hâlâ Hasan dağı gibi,
Erciyes gibi, Yıldız dağı gibi dimdiktim
Tek umudum, kırk beş günlük gözaltı süresiydi
Eğer kayıtlara doğru geçirdilerse yakında sürem dolacaktı
Ardından da Emniyet, Mamak... Sonu meçhul yeni bir yolculuk başlayacaktı
Yani her şey Atilla İlhan'ın "Sisler Bulvarı" gibi meçhuldü
Ama o an açlıktan başka hiçbir şey düşünemiyordum
Kendi ellerimle askere verdiğim çeyrek kuru ekmekti gözlerimden tüten
Askere sövmekten ve kendimi yargılamaktan başka yapabileceğim hiçbir şey de yoktu
Akşam ilerlemiş, karanlık hücrem körelmiş, gözlerimin feri sönmek üzereydi
Demir kapı, sertçe açıldı; aynı asker girdi içeri
Bir gazete kâğıdı uzattı. Yelden söz kaçırırcasına "Yanlış anlama, ben senin gibi
düşünmüyorum. Sizi de düşüncenizi de sevmiyorum. Ama bu bir insanlık görevi.
Çabuk ye ve gazeteyi geri ver" gibisinden
bir şeyler söyledi
Şaşkındım; önce hiçbir şey anlamadım, sonra elimdeki köfte ekmeğin kokusu sardı
hücremin dört bir yanını, yanında da bir ayran
Köfteyle birlikte bir de umut kokusu yayıldı hücreme insandan yana
Nedendir bilmiyorum ama beni ve düşüncemi sevmediğini söyleyen bu askere s
arılıp doyasıya ağlamak geçti içimden
Gazeteyi almayı bile unutarak tez gitti, tez kayboldu karanlık gözlerimde
Sonradan öğrendim Muğlalı bir onbaşıymış
Aradan tam kırk iki yıl geçti
Ben de yaklaşık kırk yıldır Muğla'dayım
Hafızamı o karanlık hücrelerde bıraktım ama
Muğlalı onbaşının o korku kokan, insan kokan gözleri hâlâ
gözlerimde bir mühür gibi durur
Hâlâ yorgun, umutsuz, dalgın ve de dargın gözlerim her kalabalıkta bir çift göz arar,
elinde yarım ekmek arası sıcak köftesiyle
korku kokan, İNSAN kokan bir çift göz...

Kuzey Kutbu'ndaki Çukotka Adası'na 1922'de eğitim, kültür ve sağlık hizmeti götüren SSCB yetkilileri, adanın yerlisi Eskimolara okuma yazma öğretmeye giriştiğinde, bunu onlara kâğıtla konuşma eylemi olarak kavratmaya çalışırlar. F tipleri ve bundan sonra yapılan hapishaneler, insanı daha ağır tecrit etme anlayışı üzerine inşa edilmiştir. Kendisiyle baş başa kalanların yaptığı en iyi şey kâğıtla konuşma olmalı.

Nuri Akbulut'un yazma serüveni ruhsal kaynağını çocukluğunda geçen iç yaralayıcı bir anıdan alıyor. Uzun bir dönem küs kaldığı kalemle, hapishane hücresine uzanan süreçte kalemin kendisi açısından yerini, sağaltım aracına dönüşmesini irdeliyor:

"(...) Kalemle tanışmam yedi yaşında başladı. Öncesinde ne kalem, ne yazı ne de Türkçe bir sözcükle karşılaşmıştım. İki dağ arasında her iki yakasında kurulu olan kartalların yuvasına benzeyen bir mağarada doğdum ve yedi yaşıma kadar bir tek anadilim olan Kürtçeden başka bir yabancı sözcükle karşılaşmadım. O güzelim

mağaradan çıkıp Nusaybin, İpek Yolu'na yakın bir köy okulunda 7 yaşında ilkokula başlarken ilk kez başıma bir sürü olaylar geldi. İlk gün kurşun kalemle tanışırken, ilk Türkçe sözcük olan '5' rakamını bir türlü telaffuz edemediğim için bir Osmanlı tokadı yedim. Bu tokatla yedi yıl boyunca hayatım içre anlama ve anlaşılma anadilim olan Kürtçe, beynimdeki dil sisteminde büyük bir darbe aldım. Ruhumu yaralayan Osmanlı tokadı ve 'beş' sözcüğü yüzünden kurşun kalemi hiç sevmezdim. Kurşun kalem düşmanı olup ilkokul, ortaokul, 8 yıl boyunca ne Türk diline, ne de kalem ve yazıya ısındım. Ne anlamaya çalıştım ne de yazıya ve okumaya ısındım. Zaten ortaokulu zar zor bitirerek kalemden uzak durdum. (...) Özgürlük siyasetine başladıktan sonra gerekli olduğu kadar hem Türkçe, hem de kalem ve yazıyla aramı ısıttım. 29 yıldır cezaevindeyim. 13 yıldır tekli hücrede bulunmaktayım. Mecburi olarak kalemle, yazıyla, kitap okumakla aramı iyicene ısıttım. Bazen kitap kurdu oldum. Bazen onlarca kalem çeşitleri biriktirdim ve yavaştan öykü, makale, fıkra gibi yazınsal çalışmalara başladım. Bu arada anadilim olan Kürtçenin yanında Türkçe okuma ve yazmayı da geliştirdim. (...) İki dilin zıtlığı ve düşmanlığı değil dengesini ve eşitliğini sağladım kendi beynimde. Anlamak ve anlaşılmak için her iki dille artık yazı yazabiliyordum."

İskender Karaman, "Neden yazıyorsun? Yazmaktaki amacın ve hedefin nedir?" şeklindeki soruya karşılık verirken, oluşturduğu özgürlük alanını da işaret etmiş oluyor:

"Yazarak kendi özüme inerek rengimi görmek istiyorum. Yazarak hayal gücümü geliştirmek istiyorum. Hayal gücünün bilgi gücünden daha güçlü olduğunu düşünüyorum. Bundan dolayı müthiş bir hayal tutkunuyum ben. Biz hepimiz insanız. Toprağın içinden filizlenmişiz. Irmakları, denizleri, toprağı besleyen hepimizin göğsündeki kandır. Bizi ağlatan, gözyaşını bize hatırlatan bellektir. Toprak hepimizi emzirirken damlayan sütün izlerine gözyaşlarını döküyoruz. Dolayısıyla bu dünya hepimizindir. Bir taşı bile kurşuna dizmeden önce düşünmek için yazıyorum.

Dışarıda toprağa, taşa özlem duyuyorum. Tabii sadece var olan bir şeye özlem duymuyorum; çünkü var olanın peşinden gitmek yaratıcılık değildir. Olmayanın peşinden gitmek için de yazı yazıyorum. Olmayanın peşinden, kendine ait kalem ve silgiyle gitmek istiyorum. Kalem benim, silgi benim. Başkasının kendi silgisiyle bana veya başkasına müdahale etmesini kabul etmiyorum."

Ve yeri geliyor hapis yazarlara, okurla etkileşme sorunsalından bahsediyorum. Dışarıda yazanların, okura ulaşma ve etkileşimde bulunma sıkıntılarını bilmeyen yok. Yani oluşturduğunuz bir kitabı yayınlama, okurların izlenimlerini alma, onlarla yüz yüze gelme ortamları vs. Dışarıdaki yazar bu konuda dağlar kadar sorun yaşıyorsa, içeridekini varın siz düşünün. Eğer hücrede yazılı çizili kitap, defter ne var ne yok operasyonundan dönüp gelirse yazdıklarınızı yayınlatmaya hazır olacak bir dosyanızın olacağı iddianız var demektir. Dosyanız hazır ve dışarı göndereceksiniz. Okuma komisyonu onu okuyacak eğer kendince sakıncalı bir sözcük bulduysa dosya da, büyük ihtimalle heba olacaktır. Bu engeli aşıp bir yayınevine gönderilen dosyaların akıbeti ise olumlu olumsuz bilinmeyecektir. İçeride yazıp da kitap çıkarmayı planlayan yazarlar ancak kendileriyle yakın dayanışma içinde olan ailesi, avukatı, vasisi, dostları ve tabii bir de paraları varsa kitap yayınlanabilecektir. Kısacası kitap yayımlatma konusunda dışarıdaki yazarın iki derdi varsa, içeridekinin derdi bundan kat kat fazla demektir. *"Kürtçe yazdığım 'Kenejîna Sipan' isimli roman çalışması, Kürtçe yazdığım 'Gulazer' isimli öykü çalışması Türkçe yazdığım 'Sarı Kız' isimli öykü, Horasan'la ilgili yazdığım araştırma kitap çalışmasını Edirne Cezaevinde arama adı altında alıp götürdüler. Söz konusu çalışmaların hiçbirini tarafıma vermediler. En çok 'Kenejîna Sipan' için üzüldüm. Türkçesi 'Sipanın Gülümsemesi' demekti. Söz konusu 'Sipan'ın ilk gülüşü, ilk ağlaması, ilk dişi, ilk kelimesi, annesine doğru ilk adımlarını yazmıştım"* derken iç geçmiş olmalı İskender Karaman.

• • • •

Tecritte yazmanın koşullarını tüm bunların ışığında az çok anlamış olsak da bu asla yeterli değildir. Çünkü tecrit aynı zamanda tutsak edilen kişiye, söz konusu kişinin olaylar karşısındaki tutumuna, idari yönetimlerin ve infaz memurlarının keyfiliğine bağlı olarak çok çeşitli bir pozisyon alabilmektedir. Tecritteki yazarların, içtenlikle yazabilmek açısından neler isteyebileceğini de tahmin etmek zor değil. Hepsinden birer parça alsak da aslında bu parçalar bölünmez bir bütünün kendisidir. En önemlisi de insani olmanın ötesinde şeyler değildir.

Tecritte yazmayı kolaylaştırmak için tutsaklar öncelikle ne ister denirse ilk akla gelenleri Hasan Şahingöz sıralıyor:

"Kendi seçtiğim kitaplardan oluşacak bir kitaplığa sahip olma hayalim var;

Bir çalışma, yazı masasına sahip olma hayalim var;

İhtiyaç duyduğum kırtasiye/yazı malzemelerine sahip olma hayalim var;

Bir bilgisayara/internete, bir telefona sahip olma hayalim var;

İnsan kalabalıklarını görme, insanlarla sohbet etme hayalim var;

Otobüse, dolmuşa, taksiye, trene, vapura binme hayalim var;

Dağları, denizleri, nehirleri, dereleri, gölleri, yolları görme hayalim var..."

Yazabilmek için bu asgari koşulların yerine getirilmesi gerekirken, ek olarak daha da önemlisi, hapis yazarların yapıtlarını yayınlatarak okura ulaştırılması noktasında iletişim engellerinin ortadan kaldırılması, hatta devletin maddi teşvik de sağlaması şarttır. ■

Döllenen zihin ve haysiyet

EMİNE AYDOĞDU

Ölüm tadında öfkeli bir acıyla boğularak klavyeye dokunuyorum. Daha nasıl sertleştirebilirim sözcükleri şimdilik bilmiyorum. Ben, ölüm tadındaki öfkeli acıyla kıvranırken, cehennemin nerede olduğu sorusunu size yöneltiyorum, lütfen sorma cüretimi bağışlamayın! Düşünmek için zahmet de etmeyin, çünkü yanıtını hemen vereceğim. Sizin de bildiğiniz gibi biz, hiçbir zaman düşünmeyiz, çünkü düşünme eylemini bilmeyiz. Sürekli konuşuruz ama asla dinlemeyiz, dinlemediğimiz için de anlamayız. Bir susabilsek, susmayı bir öğrenebilsek! Belki her şey bir anda değişmeyecek ama bir şey değişecek. Bizim adımıza karar vericileri tanıyacağız. Bu kadar korkunç şeyleri nasıl yaptığımızı sorgulamanın yolunu açacağız.

Bir süre susalım, olanı biteni izleyip dinleyelim. Dehşete düşeceğimizden eminim. Çünkü hepimiz, bu cehennemin sürüp gitmesi için çabalıyoruz. Kendimizden kaçmak için sürekli konuşuyoruz. Var olmak, görünür olmak için devamlı kendimizi aynada görmek istiyoruz. Hayatımızda kötüye giden, olumsuz bulduğumuz, ya da istemediğimiz her şeyi, düşünmeyi ve eyleme geçmeyi reddettiğimiz için yaşıyoruz. Gücümüzün ve değerimizin farkında bile değiliz.

Cehennem için, yerin yedi kat altında diyorlar ya siz onlara inanmayın, her zaman yaptıkları gibi gene yalan söylüyorlar, korku salıyorlar. Bilirsiniz; korku, sinerek ya da yalan söyleyerek yaşamayı öğretir. Yalan söylemek kötü bir eylemdir ama daha kötüsü yalan söylemeyi öğretmektir. Biz, yılmadan, usanmadan birbirimize yalan söylemeyi öğretiyoruz.

Birbirimize hakaret ederken cehennemin dibine kadar yolun var diyoruz ya aslında uzağa gitmeye gerek yok. Cehennemin dibi, nefsimizde, cehennemin dibi, bizi yöneten hücrelerimizde. Cehennem tam da beynimizin ortasında, çocukları, kadınları, hayvanları, bitkileri yakıp, yıkıp, yok ediyor, geride ise, ah'lar vah'lar ve tüh'le sarmalanmış acı bir toprak, bol gözyaşı ve parlayıp sönen bir öfke bırakıyor.

Dipsiz ve kıyısız bir kuyu gibi kapkara, yoz düşüncelerimiz, duygularımız, törelerimiz, hurafelerimiz, gelenek ve göreneklerimiz ile akıl, bilim ve vicdanla uyuşmayan, uydurulmuş metinlerle, Narin'i, Narin'den önce öldürülenleri ve Narin'den sonra öldürülecekleri uçurumlara doğru bıkmadan usanmadan sürüklüyoruz. Derin ve yıldızsız bir gece gibi siyah ve kasvetli gözlerimizle birbirimizin yüzüne bakarken utanmıyoruz. Utanç duymuyoruz. Sahi biz ne zamandan beri bu kadar haysiyetsiz olduk?

Meksika'da Meksikalı biri ölünce ardından üç şey söylenir: "Çirkindi, kötüydü, haysiyetliydi." Meksikalılar bizim için sanırım şöyle derlerdi: **"Çirkindi, kötüydü, haysiyetsizdi."**

Hepimizin bildiği gibi çocuklar, dünyayı hayalleriyle içlerinde taşırlar. Bütün düşleri, o dünyanın masumiyeti içinde serpilip gelişir. Dünyanın üzerinde gezinir, ülkelerin haritalardaki yerlerini değiştirir, sınırları kaldırırlar. Bunları yaparken neşe içinde ve masumiyetle gülerler. Bu duyguyu çocuklar gibi hayal kuramayanlar anlayamaz. Bütün mevsimlerde ve duygularda çocuk olmak ve o çocuksu saf sevinci duymak; yaşamı delicesine yaşamak, yalnızca çocukların hayalleriyle yaptığı devrimci bir eylemdir.

Çocukların gözlerindeki saf sevinci öldüren haysiyetsizler ise, bu dünyada kendilerine diktatör, reis, şef, efendi, köle, katil, aziz ve tecavüzcü

yaratmakla meşguldür.

Yaşamaya çalıştığımız bu karanlık dünyada, bir çocuğun öldürülüşünü bir tümceyle, masumiyeti bir çığlıkla öğrenir olduk. O çığlığın içinde saklı duran Narin'in ve Narin'den önce öldürülenlerin yüzleri, o yüzlere bakanları ne kadar tedirgin ediyordu, ne kadar utandırıyordu? İçimizde bunu bilen var mı? Tedirgin olanlar ve utananlar, topyekûn itaatte kusur etmediğimiz makineleri parmakla kaydırarak arkasından üzüntülerini öyle cesaretle haykırıyorlardı ki, sanki bu topraklarda daha önce hiçbir çocuk öldürülüp, tecavüze uğramamıştı. Bu cesaret, küçük bir balonun şişirilip sonra da patlaması kadar bir zaman diliminde hızla yok olup bitiyordu. Çünkü balon gibi içi boş ve koftu.

Söylediklerimi sakın affetmeyin! Suçluyuz, kötüyüz, çirkiniz, yalancıyız, birkaç yüzlüyüz, sahtekâr, haysiyetsiz ve ahlâksızız. Ego mastürbasyonu yapan bir toplumuz. Bu toplumdan vicdan çıkar mı? Umudumu, her şeye rağmen korumaya uğraşsam da gün be gün biraz daha boynunu büküp çürüdüğünü fark ediyorum.

Bir çocuğu büyütmek, bir insanı, bir toplumu büyütmektir. İnsanın, cennetini ve cehennemini büyütmektir. Biz, çocukların cennetini değil de cehennemini büyütüyoruz. Eğer cennetini büyütseydik, toplumun haysiyetli gelişimini sağlardık. Yaşamımız, karanlığa, bataklığa, hurafeye değil, umuda doğru yürürdü.

Hayatımızı nelerin, kimlerin, yönettiğini, bizim adımıza kimlerin düşünüp karar verdiğini, o kararların hangi karanlık gölgeler altında alındığını biliyor muyuz?

Renkli camda diziler izlenirken havada bir sinek bile uçmaz oldu. Dizilerin ninnileriyle uyuyoruz, çünkü hikâyeleri seviyoruz. Öyle ya perde kapanınca hikâye bitiyor. Hayatı da artık bir hikâye gibi yaşıyoruz. Bütün olumsuzluklara, çocukların, hayvanların, kadınların ve ağaçların öldürülmelerine hikâyeymiş gibi bakıyoruz. Renkli camda oluk oluk akan kanı izlerken leziz leziz yemeğimizi yiyoruz. Aldatılmayı seviyor, hatta aldatılmaya bayılıyoruz. Yoksa dünya bu kadar aldatılmayı seven beyinlerle dönmezdi.

Yeter artık! Çekelim ellerimizi! NARİN çocukların, kadınların, hayvanların ve ağaçların, bedeninden. Bırakalım onları kendi dünyalarına; yaşamı, delicesine ve saf sevinçle yaşasınlar. Biz kendi haysiyetsizliğimizin batağında çürümeye devam edelim. ■

Sanat ve sanatçı

MED REŞİYAN

Sanat: bedenimizi, dilimizi, fikirlerimizi prangaya vuran karanlık dehlizlerin içinde iç dünyanızın, yaşam felsefenizin, o anki ruh hâlinin gerçek özünüzle bütünleştiği yalın ve doğal bir etkileşimin kâğıt üzerindeki yansımasıdır.

Din, toplum, sistem üçgeni arasında sıkışmış kendi benliğinden, duygularından koparılmış, yabancılaştırılmış dayatma, ötekileştirme olgusu altında yok olan bireyin, sanatın motivsel imgelerinde başkalaşmadan, dokunulmadan seni metalaştıran, materyalist düşünceden, kalıpçı anlayıştan uzak özgür iradenin, uyanışın, farkındalığın irdelenmesi, öne çıkarılmasıdır.

Kapital düzen, sınıfsal uçurum, eşitsiz gelir dağılımı, savaşlar, daralan pazar ağları gelişim ve değişimin izdüşümünü sarsan olumsuz dengelerin döngüsünde bataklığa saplanan, kökü kurutulan medeniyetlerin, tarihlerine not düşen direncin adı olduğu kadar aynılaştırılan tabuların, kuralların, gelenekçi yapının yasalarına kurban edilen zorbalığa da bir darbedir.

Her insan bir dünyadır. Hayalleri, umutları, yarınları, sevinçleri ve seçimleri olan, birbirinden bağımsız algıları, öngörüleri, fikirleriyle şekillenen bir insanın beynine gem vurmak onu hiçleştirmek, ortadan kaldırmak, değersizleştirmektir.

Edebiyatta bugün çok farklı boyutlara indirgenmekte, kalıbına, tabanına, üstünlüğüne, statüsüne, etiketine göre bir değerlendirmeye tabii tutulan sanat, sanatçı, yazar yine sana biçilen role, ait olduğun kültüre, dile ve bir coğrafyada çürümüşlüğün, yozlaşmış, ayrıştırıcı zihniyetlerin içinde ayakta kalmanın mücadelesini veriyor.

Ufkunu körelten, yaşamı zehirleyen kirli odakların himayesinde, bozuk bir yapının kalıntıları arasında dejenere edilen her bilinç yeni bir umutla doğar ve büyür.

Anti demokratik bir ülkede seni düzene entegre etmeye çalışan, duvarlar ören, sınırlar çizen, içi boşalmış popülizm kültürüyle toplumu köleleştiren, sömüren, ezen bu totaliter rejim toplumcu gerçekçi şairlerin, yazarların önünü baskı, şiddet, tehditle kapatarak faşizmin, Kemalizm'in dalkavukluğunu yapıyor.

Edebiyat evrensel bir bütünlüğü simge-

Baharlar getir bana

Hazin bir eylül akşamı sessizliği
Kan gülleri düşmüş geceye
Ölü kuşlar, yapraksız ağaçlar
Tel örgülere takılmış yangın öyküler

Üşüyen mevsimler, güneşsiz ufuklar
Ağıt gecelerin uğultusunda solan taze baharlar
Avuçlarımda hazan yağmurları, yüreğimde özgürlük şiirleri
İçimde bir fırtına
Sınırlara tutsak özlemlerin yalnızlığında
Sana hasret bir sevdadır gözlerim

Acının sesinde çatlayan toprak
Kanayan düş, ağlayan umut
Savrulan başakların puslu dağlarında

Vurulmuş kentlerin karanlık sokaklarına astım yaralarımı
Dilsiz kavgaların esir ülkesinde
Bir gün batımı suskunluğunda
Sislenen bulut, kurşunlanan aşk

İncinen sabahların dalında çürüyen yaprak
Kıyılara küskün mavilerin şafak ayazında
Soluksuz bir gökyüzünde
Kırlangıçlar çekip gidince
Kirletilmiş sevinçlerin dikenli yollarında
Boynu bükük kalırsa ateş altında sevmelerim

Yitik bir coğrafyada
Çağlayanlar durulur, nehirler kurur
Bir gece vakti dile gelmezse anılarım
Islak sonbaharların dumanlı dağlarında yokluğuna sarılınca hülyalarım
Yeniden sevdaya çiçeklenirse umutlar
Bir memleket kokusu sıcaklığında baharla

05.02.2024 ■ **MR**

lerken haksızlığın, kalleşliğin, dünyayı bir ateş topuna çeviren, emperyalist sistemin kan gölünde can çekişiyor.

Çağdaş modernitenin kapılarını aralayan sanat aydınlanma, gelişim gibi öngörüleri beslerken yazarların duygu ve düşünceleri baskılanarak kimliksizleştiriliyor.

Şovenizmin gölgesi altında kendi ruhundan, aidiyet olgusundan uzaklaştırılmaya çalışılan tehlike olarak gördükleri bir tehdide ve korkuya evrilmekte âdeta kendi varlığının bireysel özüyle pekişen edebiyat aydınlığa çıkan bir yolculuktur. Ve hiçbir zincir hiçbir zindan buna engel değildir. ■

Sürgündeki çocukluğum

ŞERİF KAYA

Oyun arkadaşım Kânkol'u götürmelerine engel olamadım. Çok ağladım, yerlerde debelendim, babamın bacaklarına sarıldım; feryat figan ettim, ama satılığa götürülecek hayvanlarla birlikte küçük oğlağın satılmasına engel olamadım. Hâlbuki doğumundan o güne kadar geçen bu altı aylık sürede hep benimleydi. Anne sütünün dışında hep onu ben besledim ve gittiğim her yere; bağa, bahçeye, tarlaya beraberimde götürdüm. O bir oğlak değil benim arkadaşımdı; şimdi oyun arkadaşımdan yoksun kalacaktım.

"Üç gün içinde köyden ayrılacaksınız" emri üzerine bütün köy halkı, neyi varsa satmak zorunda kalmıştı. O nedenle bütün köylü; elindeki, avucundakini bir an önce satıp paraya çevirmek istiyordu. Pazarda da yirmi beş-otuz liralık inek iki liraya, on-on beş liralık keçi bir liradan ancak müşteri buluyordu. Kısacası kelepircilere gün doğmuştu.

Üç gün sonra köy meydanında bütün köy halkı toplatıldı, denkler-yükler kontrol edildi; fazlalıklara el konuldu. Bizi tren istasyonuna taşıyacak kağnılarla yola koyulduk. Köyümüze en yakın tren istasyonuna, Mercan'a gittik. O çevredeki, sürgüne gönderileceklerin tümü orada toplatılmıştı. Mahşeri; bir kalabalık vardı. Ailemiz dokuz kişiden oluşuyordu. Büyükbabam-babaannem, babam-annem, anneme ev işlerinde yardımcı olan kadın, ikisi benden büyük biri benden küçük biz dört kardeş. Annem, bir buçuk yaşındaki kardeşimi kucağında tutuyor, bana da "Mustafa oğlum; sakın eteğimi bırakma yoksa kaybolursun" tembihini yaparak, ayak topuklarına kadar inen, çiçekli ve belinde el dokuması bir kuşak ile bağlanmış fistanını sıkıca tutmamı istiyordu.

İnsanların yüzündeki ifadelerde; çaresizlik, korku ve belirsizlik görünüyordu, çünkü hiç kimse gülmüyordu. Tüm bu kalabalık ve insan seline katılmış bir yere doğru yürüyorduk. Geldiğimiz tren istasyonundaki toplanma alanında kavurucu sıcaklık bizi yakıyordu. Annem bir yandan kucağındaki kardeşimi emzirip ona sahip çıkarken

Li te di fikirim

Desen: Abidin Dino

MÜSLÜM ASLAN

Di bé kû tu niha li ser
çiyayekî serbilin be
şînbûna asîmênén azad xwe
li porên te dide
Lê niha ez
Li jêrzemîneké
Destên min qeydkirî
Zend li ber qutbûnê
Çêlîkên maran dor li min girtiye
Ez tême cop kirin
Laşê min axx
laşê min tazî ye
jan parçe dikin laşê min
Lê her dîsa jî ez
Li te difikirim
li giraniya girtîbûnê
li dema êşkenceyan

Ez ketime bê mecal li ser betona tozîn
Tiq e tiqa kenê mirovlibasên
li ber serê me ye
Lê dîsa li te
Her li te difikirim

Niha dib é kû tu di êrîşekê de be

bir taraftan da beni sıcaktan korunmanın çarelerini arıyordu. Gündüz ne kadar sıcaksa gece de o denli soğuk oluyordu.

İstasyonda kaldığım süre içinde erkeklerde bir kuşku korku ve tedirginlik vardı. Meğerse bizden bir gün önce sürgünleri taşıyan tren, Kemah Boğazında "faili meçhuller(!)" tarafından basılmış ve trendeki sürgünler yar ve uçurumlardan aşağıya atılmıştı. Bu korku tüm sürgünleri sardı ama bir gün sonra trenimiz hareket etti.

Yük ve hayvan taşıyan vagonlara doldurulduk. Her vagonda kaç kişi var bilmiyorum ama oturacak yer bulamadığımızı, büyüklerimizin sırayla oturduklarını hatırlıyorum. Annem, eşya ve yükler arasında küçük kardeşime bir yer ayarladı. Oraya bazen beni de yatırıyordu. Trenin içindeki sıcaklık ve havasızlıktan nefes alamayacak duruma geliyorduk. Herkes çıkınlarındaki yiyeceklerini ayaküstü atıştırıyordu ama bir süre sonra vagonlarda susuzluk baş gösterdi. Küçük çocuklar çişlerini tutamaz oldular, bebeklerin altı temizlenemez oldu. Küçük çocukların çişlerini yapmaları için vagonun giriş kapısının karşı köşesine bir bez çekilerek orası onlara ayrıldı. Hatta bazen yaşlı erkeklerin orayı kullandıkları da oluyordu. Ama yaşlı kadınların o şansları yoktu. Çünkü toplumun bakış açısına göre kadın biyonikti(!) Büyüklerin tuvalet gereksinimleri artık görevlilerin insafına kalmıştı. Bazen trenin durduğu yerde, tuvalet için izin vermedikleri oluyordu.

Küçük kardeşim önce pişik sonra ishal oldu. İshali durmuyor ve gittikçe su kaybediyordu. Altını temizleyecek ne ortam vardı ne su. Yolculuğumuz on gün sürdü. Ankara'ya vardığımız gün kardeşimi kaybettik. Annemin feryatları hâlâ kulaklarımda. Babam ağlıyor, büyükbabam ve babaannem de ağlıyordu; ama çevremizdeki görevliler, askerler... herkes ağlıyordu. Önce kardeşimin ölümüne ağlıyorlar zannettim. "Bu yabancılar neden ağlıyorlar?" diye sorunca; "bugün Atatürk ölmüş, herkes onun için ağlıyor" dediler.

İki görevlinin gözetiminde annem ile babam ölen kardeşimi Anakara'daki bir mezarlığa gömdüler. Ankara Garı'ndaki barakalarda bir hafta kaldık. Köyden gelenleri yurdun dört bir yanına (Ege, Marmara; Batı İç Anadolu) dağıttılar. İki amcamı da bizden çok uzak yerlere gönderdiler. Tren gidilen yere trenle, olmayan yere kamyonla gönderildiler. Biz Balıkesir'e kamyon ile gittik. Önce camiye yerleştirildik, sonra bir okula. Birkaç gün sonra Burhaniye'nin Karaağaç köyüne, yerleşmek üzere bir kağnı ile yola koyulduk. Köydeki evimiz köyün dışında uzun süredir kullanılmamış Rumlardan kalmış ve her yeri dökülmüş durumdaydı. Kışa girmek üzereydik. Babam ve dedem kendi olanaklarıyla (taş, çamur ve çevredeki ormandan kestikleri ağaçlarla) kışı geçirebileceğimiz hâle getirmek için evi hemen onardılar. Uzun süredir kullanılmayan ve yarı çökmüş su kuyusunu temizlediler.

Dedem memlekette İbrahim Ağa olarak bilinirdi. Köylü ondan akıl danışır; dara ve zora düştüklerinde yardım alır ve saygı duyardı. Gidecekleri yerlerdeki belirsizlikleri hesaplayan dedem ekonomik olarak da tedbirli gelmişti. Köyün dışına çıkmamız muhtarın iznine bağlı olduğundan, izin alarak ilçeye indiğinde bizi bir süre idare edecek gereksinimlerimizi alırdı. Ama "hazıra dağ dayanmaz" örneği elindekini tüketmeden bir işler yapmaya karar verdi. Annemin gümüş şırrık ve Hamit altınlarını; babaannemin kofisinde her zaman sakladığı altınlarını satarak, köyde bir bakkal dükkânı açtı. Bakkal dükkânı açmada köy öğretmeninin büyük yardımı oldu. Aynı öğretmen evi tamir etmemizde

tiliya te li ser çeka siwar
li keviyên bajaran laş ji lûleya
te berbibadibin (savruluyordur)
Lê niha ez
Ez li hucreyeke kêmronî ya belawela
Bi tenetiya xwe re heval
Janeke li parsuyan
Dû yê cigareya min a şkestî
li ser tiliyên min perçiqî
li nava hucreya min xwe li hev ba dide û
bi azadî winda dibe
Lê dîsa li te
Her li te difikirim

Niha dema berfê ye
Kî zane berf li riyên te dibare an jî
Tu li bêhnvedanekê de yî pişt daye derekê
Li diyarê xwe temaşe dikî bi berfirehî
Hesaban ji xwe re dikî ku dê rojeka me ya bê zilm
çêbibe

Lê niha ez
Ez li Amedê ji hertiştî re bé xem
li te her li te difikirim
Bi kelogirî ez li te difikirim
Li te bi bişirîna te ya berxwêder

1993, Diyarbakır Cezaevi

de yardımcı olmuştu. Hatta ben önce duvarcı zannetmiştim, çatı onarımı ve pencerelerin takılmasında da yardımcı olunca;" bu amca her şeyi de biliyor?" soruma dedem: "Bu, Köy Enstitülü öğretmenidir; köylüye yol gösteren, köylünün aydınlanmasına katkı sağlayan kişidir." demişti.

Büyük babam ile babam bakkal dükkânı açtılar; ama köylü pek alışveriş etmiyordu. Gerek imamın bizim hakkımızdaki olumsuz propagandası ve köylünün Kürtler hakkındaki önyargıları köylüyü bizden uzaklaştırıyordu. Köylüye göre biz yabancıydık. Yabancıyı almıyorlardı aralarına; eğer devlet bizi oraya yerleştirmemiş olsaydı, belki bizi köye bile koymazlardı. Evimizin yakınından geçen köylüler bize ve evimize meraklı gözlerle bakıyorlardı. Çocuklar bile bizimle oyun oynamıyorlardı ve bizimle arkadaşlık etmiyorlardı. Dil bilmiyorduk ama dil öğrenmemizin ortamı da yoktu. Evde Kürtçe konuşuyorduk. Askerde Türkçeyi öğrenmiş olan dedem ve babamdan başka Türkçe konuşabilen yoktu. Öğretmenin desteği, çabası ve yönlendirmesi; muhtarın, zorunlu olarak, bizi köyde tutması sonucunda, kısa sürede bakkal dükkânı yaşamımızı sürdürebilecek duruma gelmişti.

İlkokula başlayıncaya kadar hiç arkadaşım olmadı. Biz kardeşler birbirimize yetiyorduk. Okula başlamamla birlikte Türkçe de öğrenmeye başladım. Konuşmaya başladığım sınıf arkadaşlarımla oynamak istediğimde onların benden kaçtıklarını sezinledim. Nedenini sorunca; "sizin bir ateş kuyunuz varmış..." diyorlardı. Doğruydu bizim bir, ekmek yapacak, kuyumuz (tandır) vardı; ama biz orada insan değil (!) ekmek pişiriyorduk.

Babam bakkal dükkânı ile yetinmeyip süreç içinde zeytinyağı satışına da başladı. Köylülerden aldığı zeytinyağlarını kaçak yollarla yakın liman veya iskelelere oradan da İstanbul'daki tüccarlara yolluyordu. Zeytin yağını koyacak teneke bulmada zorluk çekiyordu. Gaz yağını köylüye dağıtan kâtiplikten boş gazyağı tenekelerini de almak olası değildi. Çünkü o civardaki tüm tenekelere el koyan, ihaleye kimseyi sokmayan Emmizadelerden Ali idi. Babam on dokuz teneke için ihaleye girmeye karar verdi. İhaleye katılmaya bile gerek görmeyen Emmizade, kâhyası aracıyla (verilen fiyatı kâhya gidip Emmizade'ye sorup geliyor ve bu böyle devam eden bir ihale.) fiyatı artırıyordu. Sonunda babam teneke ihalesini kazandı ve on dokuz tenekeyi aldı. Bu olay 1943 yılının olayı oldu bizim için. Köy öğretmeni, ihaleyi kazanan babama sarılarak; "Siz bu köyde bir devrim yaptınız, Emmizadelerin de yenilebilir insan olduğunu köylüye hatırlattınız!" dediğini hatırlıyorum. Bu olaydan kısa bir süre sonra dedemi kaybettik. 1867 yılında Axpasor köyünde başlayan yaşam yolculuğu; Balıkesir-Burhaniye Karaağaç köyünde, doğduğu topraklara olan özlemiyle sona erdi. Cenazesini, doğup yetmiş bir yıllık ömrünün altmış beş yılını yaşa-

bahar aldanması

SERTAN BALKAN

yağmur yağar ıslanırsın
bahar sanar aldanır

bir kış sıcağında
tomurcuğa çiçeğe durur dalların

her şey nasıl hafiftir
zaman nasıl da ağır
birdenbire bir çiçek açmadır olan
o küçük ayın sonunda

kar değilse buz değilse bu yağan
ölüm

erkenci kuşlar
yaşamanın telaşında

ellerin sevginin göstergesidir
avuç içinden öpülen
göğe açılan
belleyip yeşerten toprağı
ellerin sevginin en büyük göstergesidir
öp, ısıt
yaşat avcunda

yavrum
bekleme rüzgârı.

dığı topraklara götüremedik ve orada gömdük.

Dedemin ölümünden sonra evin yönetimi babama geçti. Kısacık süre içinde olumlu bir etki bırakmış olacak ki; yıllar sonra köye gittiğimde, babamı görmemiş bir köylünün; "Siz Kürt Aziz'in oğlu musunuz?" sorusu, babamdan hâlâ sevgi ile söz ettiklerini anladım. Bir evlat için güzel bir duygu olsa gerek. Ticarette babam para kazanmaya başlayınca bizim ekonomik sıkıntılarımız da bitti. Bizi tanımaya başlayan köylünün de bize bakış açısı da değişti. Avlumuza kurduğumuz tandırda, sadece ekmek pişirdiğimizi anladı. Hatta tandır ekmeğini o denli sevdiler ki yakın evlerdeki komşularımız, tandırımızı kullanmaya başladılar.

İlkokulu bitirdiğim yılın mayısında sürgün yaşamımızın bittiğini ve memleketimize dönebileceğimizin emri geldi. Büyüklerimiz bu emri bir süre aralarında tartıştılar. Çünkü bu dokuz yıllık süre zarfında oldukça yol almış, köylünün o ilk yıllardaki bize, dolayısıyla Kürtlere, bakış açılarında olumlu bir rol oynamıştık. Kürtleri tanımayanların bilinçli yönlendirmeleri veya tanımadıklarından dolayı kulaktan dolma sözlerle Kürtler hakkındaki önyargılarını kırmıştık. Artık orada kalmamızı engelleyen hiçbir şey yoktu. İlk yıllarımı saymazsak, çok güzel arkadaşlıklar edindim. Orada kalmayı çok istiyordum. Özellikle annemin isteği üzerine, dokuz yıl sonra Tercan'daki Axpasor köyümüze geri döndük.

Ben hâlâ fırsat buldukça köyüme gider, dedemin mezarını ziyaret eder, oradaki arkadaşlarımla görüşür ve anılarımızı yâd ederim. Sürgünde geçen çocukluğumun bana kazandırdıkları; dostluklar, arkadaşlıklar, "yaşadığım travmayı" unutturacak kadar önemli benim için. Çünkü biz, köyün tümünde olmasa da büyük bir kısmının önyargısını kırdık.

2020, Çeşme ■

Bu dünya
(Uygarlığınız Batsın!)

■ **CEVAT BAYRAK**

Göç vakti yaklaştığında anne leyleğin, diğerlerini daha çabuk büyütebilmek için en zayıf yavrusunu yuvasından atabildiği bir dünyadır bu dünya.

Ormanlarda ve vadilerde yaşayan boz ayıların, yaban domuzlarının, dağ keçilerinin, çakal, tilki, geyik, kurt, vaşak, karaca ve porsukların doğal yaşam alanlarının rant uğruna yok edildiği; yağmur ormanlarında özgürce gezinen timsahların bile ağlamaklı gözlerle boğazlandığı bir dünyadır bu dünya.

Diğerlerine daha çok süt ayırabilmek için yaşama ihtimali zayıf olan yavrusunu yiyen ya da üzerine insan kokusu sindi diye terk eden kediler; beslenmek için diğer dişilerin yavrularını yiyen sıçanlar ya da böcekler gibi iç dürtülerinin etkisiyle hareket eden hayvanlar için doğal sayabileceğimiz bu tercihin insan söz konusu olduğunda bilinçli olarak ortaya çıkması sömürücü sınıflı sistemlerin etkisi yanında, dayanışma ya da paylaşma gibi insani değerlerimizi içselleştirme konusundaki yetersizliğimizin de bir göstergesi değil midir?

M. Ö. 6. yüzyılda, az şey bildikleri hâlde çok şey bildiğini iddia ederek çıkar peşinde koşan kimi sofistlere karşı "Bildiğim tek şey hiçbir şey bilmediğimdir" diyen Antik Yunan filozofu Sokrates baldıran zehri içerek ölüme mahkûm edildi.

M. Ö. 1. yüzyılda köle ve yoksulların eşitliği ve özgürlüğü için Roma ordusuna karşı savaşan Spartaküs'ün bedeni yok edildi; ilk ve ortaçağ boyunca Doğu ve Batı toplumlarında fikir ve inançları nedeniyle binlerce insan boğduruldu, zehirlendi, kamçılandı, bedenleri teşhir edildi.

Asimilasyona ve zulme karşı direnen Pir Sultan Abdal idam edildi. Hypatia, Bruno, Şeyh Bedrettin ve Nesimi gibi adil dünya savunucusu aydınlanmacı lider, düşünür ve sanatçılar sokaklarda taşlandı, darağacında asıldı, odun ateşi üstünde yakıldı, çarmıha gerildi ya da giyotin gibi yöntemlerle öldürüldü.

20. yüzyılın ilk yarısında hortlayan ırkçı ideolojiler milyonlarca insanı kamplarda ya da gaz odalarında yok etti, sürgüne gönderdi. Sanatçı Federico García Lorca, İspanya iç savaşı sırasında 38 yaşındayken 19 Ağustos 1936 tarihinde Franco destekçileri tarafından kurşuna dizildi. Gerçek bir vatansever olan insanlık şairi Nâzım Hikmet vatan hainliği ile suçlanıp senelerce hapsedildi. Ve halkının hakkı için sömürüye başkaldıran binlerce insan sürüldü, işkence gördü, idam edildi.

Dünyanın pek çok yerinde silah tüccarlarının çıkarları uğruna evleri, okulları ve sokakları bombalanan çocukların gelecek düşleri ellerinden alındı. Diyeceğim odur ki, masum çocuklara: "Kardeşimi niçin öldürdünüz?", "Bebeğimi niçin parçaladınız?" diye sordurtan bu dünyanın insanlığı da uygarlığı da sorgulanmalıdır!

Sorgulamalıyız ki; baskının değil özgürlüğün, zorbalığın değil adaletin, sömürünün değil eşitliğin, yalanın değil doğrunun hâkim olduğu, öldürerek değil yaşatarak yaşamanın erdem sayıldığı yeni bir toplumsal düzen kurabilelim. ■

Yabancılaşma kelimesinin kökeni üzerine

■ ÇAĞLAR GÜLCAN

'Ben' ve 'öteki' kavramları insanlığın ilk zamanlarından beri gelen, bir ayrılığı, yabancıyı temsil eden kelimelerdir, 'ben' ve 'ben olmayan' yani 'öteki'yi belli eder, bunu ise birçok şeyde görebiliriz. Dinî inanç, siyasi görüş, sınıf çatışması, zengin-fakir, köylü-kentli gibi birçok ayrımda 'ben' ve 'öteki' vardır, bunu ise bazı toplum fikirlerinde 'ben' merkezli yapıp 'öteki' kelimesinin bulanabileceği herhangi bir grup bırakmamakla olacağı düşünülür; asimile etmeden, soykırım yapmadan bu mümkün değildir. Bu yüzden ben ve öteki ikiliği bir arada düşünülüp, toplum fikirleri buna dayanarak yapılması gerekir. Herkes kendini 'ben' olarak karşısındakini ise 'öteki' olarak görür. 'öteki' olmadan 'ben' olamaz, bir bütün olup kabullenilmeden bir toplum olunamaz. Bu ikiliğin getirdiği bir diğer kavram ise 'yabancılaşma'dır.

Yabancılaştırma ve ötekileştirme

'Ben'e, yabancı/aykırı/farklı/marjinal görülebilecek şeyler geldiğinde, ben, "o 'ben'den değildir" diyerek bir ayrıştırma, yabancılaştırma gösterir, yabancılaşan ise her iki taraftır, "ben, ona karşı yabancıyım" söylemi her iki taraf için de geçerlidir. 'Öteki' kelimesi böylece canlı dışındaki varlıklar için de kullanılabilir; başka kültür, başka bayrak, başka ten, başka toprak, başka görüş... Fakat farklı olmak 'öteki'yi 'ben'den aşağı kılmaz. 'Ben'in kendini tanımlayışına göre 'öteki'nin aşağıda olup olmayacağına karar verir. Buna ek olarak 'öteki' olumsuz bir konuma yerleştirilerek 'ben'den olmayan' kimseler için süregelen zamanda olumsuz taraf olarak bahsedilmiştir. Bütün bu ötekileştirmeler dışlama, istememe, uzaklaştırma, yok etme amacıyla yapılan hareketlerdir.

İnsanın topluma yabancılaşması

Yabancılaşmış insan yaşamın getirdikleri üzerinde mantıklı kararlar alamayan, kendi yaptıklarını anlamlandıramayan, toplumsal yaşamla alay eden, ayrıca kendi yaptığı eylemlerden haz alamayan, almak istese de görünmez duvar engelini aşamayan kimsedir.

İnsanın kendine yabancılaşması topluma yabancılaşmasından sonra gelir. Herhangi ötekileştirilmiş bir insanı düşünürsek, bu kişi öncelikle topluma karşı yabancı hissedebilecek duygu ve düşüncelere sahip olması gerekir veya diğer insanların bu kişiye yabancı hissetmesini gerektiren bir şeylerin olması gerekir, "bu benden değil" demek için bir yargıya ihtiyaç vardır. "Bu kişi benden değil" yargısı, ister mantıklı olsun ister mantıksız olsun, bu sebebe bakarak insanı sosyal çevreden uzaklaştırmak, kendi içerisindeki çatışmaya itilmesi için ilk adımdır. Toplumdan dışlanmayan, ayak uyduran ve hazlarından zevk alabileceği bir sosyal çevre edinen insan kendi içerisindeki çatışma konusu aklına dahi gelmeyebilir. Bu yüzden insanın kendine karşı yabancılaşması ve sorgulaması ancak topluma karşı bir değişim sonucu gerçekleşir.

Değişim ve yabancılaşma

Değişim ve yabancılaşma birbirinin hem nedeni hem sonucudur, birbiriyle ilişkilidir. Değişim bir süreç içerisindeki hâl, durum, olayların veya kişilerin değişime uğramasıdır. Bir şeyin tedavülden kalkması sonucu yeni bir şeyin yürürlüğe girmesi durumu da olabilir veya bir şeyin yeni bir şeye dönüşme durumu da olabilir Örneğin; bir masanın sökülüp takılıp parçalanarak bir koltuğa dönüşmesi... Bu bir şeyin yeni bir şeye dönüşmesindeki değişimdir.

1. İnsanın yabancılaşması sonrasındaki değişim
2. İnsanın değişim sonrasındaki yabancılaşması

1- İnsan herhangi bir sosyal çevre veya kendi içerisindeki çatışma sonucu 'kendine' yabancılaşması durumunda zaten bir değişim göstermiş olur, yabancılaşmanın getirdiği değişim insanı bir hayli sarsar adapte olma durumu sonucunda kendini değiştirmiş olan insan duygularında sapma, karar vermede zorlanma gibi birçok durum görünür.

2- Değişen her şey bir önceki durumuna göre farklılık gösterir, kimi zaman bunu kökten değişerek kimi zaman ise evrilmesiyle değişim göstermesidir. Böylece her değişen şey, adapte olma sürecinde yabancılık hisseder veya adapte olması durumunda dahi yabancılık hisseder, bu insanın değişim sonrasındaki yabancılaşmasıdır. Bu süregelen zamanda fark etmeksizin birçok kişinin yaşadığı durumdur. Çünkü insan evrimleşir (değişir).

İnsanın doğaya yabancılaşması üzerine

Doğa da insan da değişim gösterir. İnsanlar ve diğer canlılar doğada hayatta kalmak için adaptasyona ihtiyaç duyarlar, ancak tek fark insanların kendini değiştirmesi yerine doğayı değiştirebilir güce sahip olmasıdır, bu şekilde de insanın 'asıl' olan doğaya zamanla yabancılaşması görülür, süregelen zamanda değiştirilmiş olan doğayı, insan 'asıl' doğa olarak görür.

'Yaban' insanın olmadığı yer anlamına gelir, bu sebeple doğanın 'yabancısı' insan, insanın yabancısı ise doğadır, bu nedenle insan yabancılık duyduğu yeri 'öteki' olarak görerek değişime iter,

zamanla doğa değişir, insanın adapte olduğu değil, doğanın insana adapte olduğu yer haline gelir.

İnsanın gitgide doğanın düzeninden çıkması, elinde bulunduğu gücü fark etmesi ve artık doğanın, insanın boyunduruğu altına girmesi yabancılaşmanın sonucu olan değişimdir.

İnsanın kendi türüne yabancılaşması

İnsanın doğa da hayatta kalmak için olan becerilerini unutması, yabancılaşması anlamına gelir. Kapitalist toplum ise insanlara politik manipülasyon yaparak insanları kendisine çekmek için doğanın yaşanamaz bir yer olduğunu gösterir. Böylece insan yetiştiği, evrimleştiği, hayatta kalmayı öğrendiği doğaya, emeğine, işçiliğine ve sosyalliğine yabancılaştırıldı. Bu bizi yetiştiren doğaya ve yaptığımız emeğin karşılığında gelen hazza ihanet edilmiş demektir. İnsanın emeğine yabancılaştığı düzende doğrudan doğaya bir yabancılaşma gözükür. Yabancılaşmış emek yabancılaşmış bir toplum yaratır. Yabancılaşmış bir toplumda, emek, metalaşmaya mahkûmdur.

İnsan diğer canlılara göre yaratıcı bir varlıktır, yaptığı çalışmalarda tek düzeliği kaldıramaz ve yaratıcı olmak ister. Hayvanlar ise, örneğin; kunduzlar ve arıların yapması gereken yaratıcı olamayacak işleri vardır ve onları gerçekleştirirler, diğer bir deyişle tek düze ve özgün olmayan, aynı işlerdir. Fakat insan özgün ve yaratıcıdır. Bu makineleşen dönemde, sanayilerde, fabrikalarda insan tek düze ve bağımlı bir varlık olarak görülür. İnsana özgür olma gerçeğini unutturarak saatlerce çalıştırırlar ve gün boyu tek düze, aynı işleri yaptırırlar. Bu insanın kendi türüne olan yabancılaşmasına bir örnektir. İnsan özgür ve yaratıcı bir canlıdır ne özgür olamıyorsa ne yaratıcı olamıyorsa o zaman ne farkımız var arı ve kunduzlardan.

İnsanın bireysel yabancılaşması üzerine

İnsanın kendine yabancı hissetmesi, söylenilen sözler ve yapılan hareketlerin kendine ait olmadığını hissetmesi "ben az önce böyle bir cümle mi kurdum" diye garip gurup denebilecek bir konuşma içerisindeyse kendisiyle ve toplum tarafından da bir önceki sefer yıpratıldıysa (ötekileştirildiyse) o kişi büyük bir bunalım ve arayış içerisindedir. Ya kendini arıyordur ya da gerçekliğini arıyordur, her şeyin absürt geldiği düşüncesini hayatının her yerinde kullanması bazı olaylar ve durumlarda sorun yaratabilir veya tam zıttı olarak her şeyde bir mana araması da sorun yaratır. Bunun getirisi ise bazen soyut olarak düşünme yetisini arttırma ve bu sebeple de sanat konusunda işe yarar fikirler sunmak için elverişli olabilir. İnsanın fiziksel olarak yalnızlaşması ve soyut olarak kendini araması, iştahsızlık, çöküntü, bıkkınlık, halsizlik gibi birçok durumu beraberinde getirir, bazen ise tam tersi gerçekçiliğini yitirmiş bir birey mutluluk yaşar, düşünmek zorunda olmadığını artık insanların fikirleri ve düşünceleri altında yaşaması gerekmediğini bu sebeple mutlu olabileceğini kendini arayarak zaman kaybetmek yerine 'öteki' olarak gördüğü insanlar gibi düşünmeden, düzgün karar vermeye çabalamadan, 'salak' olarak hayatından zevk alabileceğini anlayabilir. Bunu yaparken her insanın bir teşhisi olur, delilik.

İşin sanat kısmı - değişim ve sanat

İnsan, yabancılaşmadan bir kurtuluş yolu olarak sanata başvurabilir. Böylece kötü olarak tabir edilen 'yabancılaşma' bir şekilde bir şeye katkı sağlama yolunda başarılı bir adım sağlamış olur. Elbet ki bir 'kurtuluş' yolu olarak söylenebilir çünkü sanat yabancılaşma yaşamadan da olabilir.

Değişim ve yabancılaşmanın sonucu olarak ise şu söylenebilir, delilik veya sanata katkı... (çoğunlukla ikisinin aynı anda olduğu durumlar görülmektedir.)

Aralık 2022 ■

Mevsim hep kavga

DERYA AVŞAR

Güneşin üşüdüğü bir yerdeyim
Doğmaz ay, parlamaz yıldızlar
Göğün mavi rengine küser kuşlar
Mevsim hep acı, hasret, özlem...

Güneşin üşüdüğü bir yerdeyim
Çocuklar gülmez, umut yeşermez
Emek, ekmek dal budak vermez
Mevsim hep yokluk, çaresizlik...

Güneşin üşüdüğü bir yerdeyim
Sevdalara ihanet sofrası kurulur
Sırtında hançer izi dost elinde olur
Mevsim hep yalan, dolan ihanet...

Güneşin üşüdüğü bir yerdeyim
Sürgün edilir umutlar, mutluluklar
Özgürlüğün kelepçeli elleri tutsak
Mevsim hep kavga, kaygı, kıyamet...

Güneşin üşüdüğü bir yerdeyim
Elleri emek kokan kadınlar, analar
Saçlarından, memesinden asıldılar
Mevsim hep zulüm, ölüm gülüm...

27/01/2023

Sonsuz Sayı

MUSTAFA BİLGÜCÜ

O gün saçlarımı kestirdim. Berber, kısa boylu, tas kafa saçlı, ensesinde et beni olan uykucu bir küfürbazdı. Kuaför Şeref Safranbolu belediye başkanının özel kalem müdürüne abayı yakmıştı. Tıraşım uzun sürmedi. Eve döndüğümde, berberde geçirdiğim on dakika boyunca bir kulağımdan girip diğerinden çıkan özel kalem müdürünü düşürme planlarından saçımın bu kadar kısa süre içinde alabros şekline nasıl sokulduğuna kadar, konuşulan hiçbir şeyin aklımda kalmadığını fark ettim. Aynada kendime bakıyordum. Kırk üç yaşına gelmiştim. Yüzümde yaşlılığın getirdiği çizgiler, derin vadileri andıran kırışıklıklar, kaz ayakları vardı. Şeref beni kızdırmıştı. Aynaya bakarken gelmişine geçmişine sövdüğüm aklıma geldi. Ve bu bir anlık öfkenin ardından ağzımdan niçin küfür kelimelerinin çıktığını düşündüm ve dedim:

"Ya ensemi orantılı bir muntazam denklik içinde almadıysa... Ya ense kıllarımın uzunlukları birbirlerinden gözle görülür şekilde farklıysa... İnsan içine nasıl çıkarım o hâlde? Hayatımı mahvettin Şeref. Geçen sefer de kaşlarımı alırken ortasından bir fay hattı gibi geçen çizgiyi bırakıvermiştin yüzümün üstüne."

Sokağa çıkmak istedim. Ama utandım. Yüzümü üç defa tıraş ettim. Sakallarımı ve bıyıklarımı kestim. Orada, o on dakika içinde ne olduğunu anlamaya çalıştım. Bir şeylerin yanlış gittiğini biliyordum. Ama bunun ne olduğunu çözemedim.

Gece dışarı çıktım. Katalitik konvertör ve partikül filtresini değiştirdiğim arabamın eksoz sesi davulcuların hengamesini bastırıyordu. Karanlığın içinde bir gölge gördüm. Gölgenin sis perdesi ardında sakladığı üç kızıl gözü, sayabildiğim kadarıyla dört ya da beş eklemden oluşan kolları, seksen ile doksan arası devasa numaralı ayakları olan yılanımsı silüeti beni peşine davet etmiş gibiydi. Kıvrıla büküle sokaklardan ara yollara kayıyordu. Koşmaya başladım.

Sonsuz sayıyı orada gördüm ilkin. Bir hata kodu gibiydi. Kibirli, genizden gelen, davudi bir sesin gölgenin üst kısmından yükseldiğini duydum. Ne dediğini anlamaya çalıştım. "Bunu sen yaptın!" diyordu. "Onu sen öldürdün!" İstihbaratın güdümlü muhabirleri öteki köşe başında bir torbacıya bilgi taraması yapıyorlardı. Koyu kahverengi maskelerinin ardında çakan gözlerine temas etmemek için gölgenin arkasına sığındım. Biraz çok sokulduğumu gördüm. Teşkilatın baş simsarının emriyle sadaka kumbarasına taş akçe toplayan bir Kıranköy çocuğunun yanından geçerken içimi bir ürperti kapladı. Bir kitapçı vitrini önünde durdum. Edebiyat dergilerine, boyama kitaplarına, çok satan romanlara bakıyormuş gibi yaparken gölgenin eğrile büküle yanıma kadar geldiğini fark ettim. Yüzünü görmeye çalıştım. Yüzünde siyah bir buğu saklı gibiydi. Kirli suratının arkasında korumaya çalıştığı her neyse bunu benden de diğer herkesten de gizliyordu sanki. Bir taraftan yanıma sokulmaya çalışıyor, diğer yandan ortalama hızımdan biraz daha fazla bir hızla adım atıyordu.

Sokak lambaları sisler içinde ışıldıyordu. Bir uğultu duyuldu. Söylentiler kulaktan kulağa yayıldı. Berber Şeref öldürülmüştü duyduğuma göre. Biri usturayla boğazını kesmişti. Onu hiç sevmezdim. Denetimli serbestlik bakanının oğlu üst şerit altimetresini çalıştırmadan kontak çevirmişti. Onun bu basit hatası üç kişinin ölümüne neden olmuştu. Berber Şeref bana her seferinde ölenlerden birinin yakını olması hâlinde o bakanın asla hayatta kalamayacağını söylüyordu. Ama her seferinde de üst şerit sabitleyicisini çalıştırmadan arabasına biniyordu. Bu ne perhiz bu ne lahana turşusuydu. Haytanın tekiydi. Kolundan apış arasına dek uzanan alevli bir ejderha dili dövmesi olduğunu söyleyip bunu uluorta göstermeye çalışırdı her seferinde. Şeref'in boynunda salatalık dilimlemişlerdi. Biri usturayı fazla kaçırmıştı.

Sonsuz sayıyı işte o gece gördüm ilkin. Bir yere ait değil gibiydi. Şekilsiz, tanımsız, sessiz, nicelik bakımından bazı kalıpların dışında bir şeydi. Orantılanamıyordu. Hesaplanamıyordu. Tartılamıyordu. Sınırlanamıyordu. Ense kıllarının milimetrik ölçülerinde de, on dakikada şipşak hallolan bir tıraşı derecelendiren müşteri memnuniyeti anketinin sayısal verilerinde de yoktu. İnsan ilişkilerine uyarlanamıyordu. Yaşamın içinde değildi. Sadece bazı zamanlarda ortaya çıkan kuyruklu yıldızlar gibi, bir anda beliriyor, sonra kayboluyordu. Gerçek değildi. Sanal bir sayı kadar bile değeri olmadığı için matematiksel işlemler içinde yer bulamıyordu. Onun sonsuzluğunun ispatını sağlayabilmek adına gereken denklemi kurabilmek için belki berber koltuğundan yüzü asık ayrılan bir müşteri, belki kanlı bir ustura bıçağı, belki de ensesindeki et beni yüzünden saçlarını asla mükemmel bir formda tıraş ettiremeyeceğini bildiğinden müşterilerinin de o koltuktan mutsuz ayrılmaları için tıraş vaktini on dakikadan uzun tutmayan bir kuaför gerekiyordu.

Sonsuz sayı oradaydı işte. Gölge silüetin arkasında kızıl bir kan birikintisi içinde bana bakıyordu. ■

Acı

M. ALİ GÜNER

Ahmet dayısı Almanya'dan Türkiye'ye yaz tatiline geldiğinde, genelde kendi evine kapanırdı bir süre. Aradan birkaç gün geçtikten sonra ise, kız kardeşi olan annesini ziyarete gelirdi. Sokakta giydiği ayakkabılarını çıkarmadan eve girer, evin en baş köşesindeki koltuğa otururdu. Sokak ayakkabılarıyla eve nasıl girebiliyordu ki? Almanya'da öyleymiş, en azından bize anlatılan bu şekildeydi. Açıklaması da bir o kadar ilginçti; "Bu Almanların sokakları çok temiz, o yüzden kimse kapı girişinde ayakkabılarını çıkarmaz". O zamanlar doğru sandığımız bu söylem, şimdi düşününce ne kadar da saçma geliyor. Oysa sokakları süpürenlerin çoğunluğu, buradan oraya giden Türk işçilerdi, Almanlar değil. Üstelik, evleri de Almanya'da değil, Kadirli'nin patika yollarından ulaşılan bir yerdeydi.

Dayısı baş köşeye oturduktan sonra, hemen yakınındaki bir yere annesi otururdu. Bir süre sessizlik kaplardı salonu. Bu sessizliğin ortasında ise annesi ellerini nereye koyacağını şaşırırdı. Çok sevmekten mi, saygıdan mı, korkudan mı bilinmezdi. Ve hiçbir zaman da öğrenememişti hayatı boyunca. "Hayatım boyunca o kadar çok anahtarım oldu ki, hiçbiriyle annemin ruhunun kilidini açmayı başaramadım" diye düşündü yaşananlara karşı.

Evin olduğu yere taksiyle vardığında, ilk gözüne çarpan çevredeki büyük kalabalıktı. Şaşkın gözlerle etrafı süzdüğünde, artık çok geç olduğunu fark etti. Çünkü onu görenler, baş sağlığı için sırayla üzerine doğru gelmekteydi. Oysa o an ihtiyacı olan tek şey, kalabalık içerisinde kaybolmak değildi, kendi içindeki kuyuda bir süre yalnız kalmaktı. Taktiksel bir hataydı evin önünde inmek ve artık kaçınılmazdı insanların teselli sözleriyle savrulmak." Eleştirmiyordu tabii ki, sevilmek, değer görmek güzel hasletler ama yine de insan, kendi kendisinin acısıyla olgunlaşmak istiyor bir süre ya da acıyı tek başına yaşayarak yılların geçmişini düşünmek istiyor sanki. Sanki tek başına isyan etmek istiyor gibi. Belki de ilk buluşma anını bir ritüele dönüştürüp, eşsiz bir resim hâline getirmek istiyor aklınca. İmkânı var mı bunun? Tabii ki yok" diye düşündü.

Uzun uzun teselli edildi, taksiden indiği yerde. Kendi acısını paylaşarak, acını dindirmek isteyenler mi ararsınız, sarılıp iki gözü iki çeşme ağlayanlar mı, uzun ömürler dileyenler mi, annesinin ne kadar iyi insan olduğundan dem vuranlar mı? –ki, içlerinden birkaçının anneme nasıl eziyet ettiğin bilmese, neredeyse inanacaktı– Ne kadar sürdü bu teselli faslı. Bir gün, bir ay, bir yıl... Hissettiği ise Yaşar Kemal'in İnce Memed romanının, okunma süresiydi.

Küçük adımlar ile eve yürümeye başladı. Yürürken, evin duvarının dibinden gitmeye özel bir önem gösteriyordu. Çünkü, yürüyerek çıktığı bu yerden, elinden sıkı sıkı tutan annesi ile inmişti hep çocukken. Avuçlarında hissediyordu son sıcaklığı...

Kapıya geldiğinde ise, dizlerinin bir an titrediğini hissetti. Kolay mıydı, ayrılırken güle güle diyen o ses, eve geldiğinde hoş geldin diyemeyecekti ona. Evin içerisinde salona doğru ilerlerken, içeriden gelen mırıldanmaları işitti ilkin. Yaklaştıkça bu mırıldanmaların, dua okuyan kadınların sesi olduğunu anladı. Kapıda belirdiğimde ise, bütün yüzler kendisine dönmüş ve dua okumayı bırakmışlardı. Çocukluğunda sinemaya giderdik, bütün mahalleli. Tam filmin en heyecanlı yerinde beyaz perdenin ortasında bir yanma olurdu ve film kopardı. Sonrası, salon karanlığa bürünürdü. Kapıda belirdiğim anda film kopmuş ve herkes olduğu yerde donmuştu.

Yüzlerindeki şaşkınlığı okuyamıyordu. Ne oldu, gelmem mi sanıyordunuz? Neden gelmeyeyim ki! Bu değildi ama, yüzlerinden okunan. Daha çok, limon ile dilin ilk buluştuğu anda ki o titreme anı gibi bir şeydi bu. Ya da bir yetime acıma hâliydi. "Vah vah vah, yetim de kaldı çocukları. Şimdi annesiz ne yapacaklar ki acaba..." Ne kadar da acımasız bir dünya değil mi? Biraz önce dua okuyan o yürekler, birden acıma duygusuyla yeni yeni cepheler açıyorlardı insanın yüreğinde. Oysa, tebessüm etmek günah değil ki...

Salonun tam ortasındaydı. Dayısının baş köşesine oturduğu salonun yani. Başı camdan tarafta ayakları ise benim eşiğinde durduğum kapıya doğruydu. Ayaklarıyla aramda yaklaşık, iki metre ya var ya da yoktu. Ama o iki metre öylesine uzaktı ki. Yirmi iki yıllık anılar vardı o mesafede. Üstelik pamuk ipliği değil, kordon bağıyla bağlı anılardı hepsi. İçeriye iki adım atınca, kadınlar boş buldukları odalara dağılıp, gözden kayboldular. Yaklaştı, sadece yaklaşabilme eylemini gerçekleştirebiliyordu. Oysa, Kadirli'ye gelene kadar geçen süre zarfında, neler düşünmemiştim ki? Ama düşünmek yetmiyor eylemi gerçekleştirmeye. İnsanın her zaman annesi ölmüyor ki.

Öylece bakıyordu, donuk, soğuk ve sabit. Paslı çivi gibi saplanmıştı bakışlarına. O an kim gelse, yerinden çıkarılamayacak bir çivi gibi. Sol omuzunda bir el hissetti. Salona girdiğimde fark etmediği kadınlardan birisi, odadan çıkmış ve omuzuna dokunuyordu. Dönüp baktığında, hemen tanımıştı. Yıllardır her sabah bakkaldan ekmek aldıktan sonra mutfak camımızı tıklatan Zarife

Ablaydı. Gözlerinin rengi kaçmıştı ağlamaktan. Dili, lâl olmuştu sanki. Bir şeyler söylemek istiyordu ama gücü yetmiyordu. Sadece başını sallayabildi ona, anladım, ben anladım söyleyeceklerini, yorma kendini abla. Ben güçlüyüm, diyemedim kendisine ama öyle bilsin diye tuttu hem kendini hem de göz yaşlarını.

Artık öğle namazı yaklaşıyordu. Dışarıda ki kalabalığın sesi salonun içerisine kadar geliyordu. Derken omuzladılar annesini bir gelin gibi. Çıkardılar yirmi yıldır elinde süpürge ile temizlediği evinden. "Durun, son bir kez daha bakayım evime" diyemeden hızlıca çıkardılar onu sokağa. Biri sağ koluna, diğeri sol koluna olmak üzere iki kişi sıkıştırdı kendisini araya. Onlara da diyemedi, "ben suçlu değilim, sadece yetimim" ... Acı ne kadar büyük olursa olsun, cenazelerde ses yükseltilemez. Hatta, ağlarken bile içine içine ağla, yüksek ses ile ağlarsan günahtır." Bize günah değil mi, erkenden ayrılık acısını yüreğimize nakşederken" diye bağırdı iç dünyasında.

Annesi önde, kendileri arkada yürüyordu son kez bu sokaklardan. Oysa her köşesinde ne anılar vardı bu sokakların. Şurada ki zeytin ağacını görüyor musunuz? Göremezsiniz tabii ki, ben de göremiyorum. Yol yapacağız diye kestiler onu çünkü. Ama yine de siz varmış gibi düşünün. İşte o zeytin ağacının yanında, "gelmeyeceğim" diye ağlamaya başladığında, durmuş, gözlerine uzun uzun bakmış ve "Geleceksin, gelmek zorundasın. Gelmezsen, yarın daha çok ağlayacaksın" demişti. Anlayamamıştı çocuk aklıyla ne söylemek istediğini. Yıllar sonra bu cümleyi düşündüğümde ise, ne kadar haklıymış dedi kendi kendine. Bir gece önce diş ağrısından uyuyamadığında, sırf korku yüzünden dışçiye gitmek istemiyordu. O an gitmesem, yine kâbus gibi bir gece geçirebilirim diye düşününce, ağlaya ağlaya dışçiye gitti o gün, ağlaya ağlaya çürük dişini çektirdi, güle güle eve geldi, annesinin ödül olarak aldığı oyuncak vosvos ile.

Zeytin ağacını geride bırakıp, yürümeye devam ediyordu kalabalık. O hâlâ iki koluma girmiş insanların arasında, tutuklu bir vaziyette yürüyordu. Caminin avlusuna girdiklerinde, usulca annesini indirip musalla taşına koydular. Ve gerisin geri çekilerek, aile bireyleriyle baş başa bıraktılar annesini. Durun, gitmeyin, yalnız bırakmayın bizi demek ister gibi geriye baktım, gücü yettiğince bağırmak istedi ama yapamadı ve sonra fark etti o hiçbir zaman yal-

Alçaklığa yergi

GÖKHAN ÇAĞLAYAN

Önceleri bir ilkyaz çisentisiydi yurdum, nite unuturum!
Kutsal toprağımız burcumaya başlardı hani.
Ninemin evi yanındaki dutun altında toplanırdık biz.
Biz, demek yeryüzündeki bütün çocuklar...
Sevincimiz kötülüklerin hepsini bastırırdı;
sevgimiz güçlüydü ezergeçerlerin hepsinden.
Ah, kuşlar ne denli umutluydu!
Ağaçlar bezip yılmamıştı daha.
Kaldırımlar acı çekenlerindi, avuturdu kimsesizleri sessiz ninnileriyle.
Üstelik serin mi serindi çıyanlı taş altları bitmeyen yazlar dirliğince.
(Yaşamın öldürülmesine çok vardı!)

Sonra hızla solup gitti çocukluklar:
Alçaklar ortaya çıktı birdenbire.
İlkin üç-beş kişiydi, derken çoğaldıkça çoğaldı.
Yıllar yiterken, baktık, alçaklar yurdu olup çıkmış güzelim yurdumuz.
Böylece ağılandı aşımız, ekmeğimiz, suyumuz;
giderek yaşam ağılanıp öldürüldü.
(Yüzüstü bırakılmıştı öldürüldüğünde, yazık!
Ölüsünü "yitikler gömütlüğü"nde toprağa verdiler.
Bir ben ağladıydım ardından, nite unuturum!)
At izi it izine karışmıştı.
Anlatılası değildi kuralsızlık.
Yakınlar aldattılar, sattılar, uzaklaştılar teker teker; yedi-kat eller kudurdukça kudurdular.
Yüzlerden kötücüllük akar oldu.
Söndü gözlerdeki ışıltılar.
Of, bütün o pis pis gülmeler,
kuyu kazmalar,
karabasan gördürmeler!..
Alçaklar ele geçirmişti ülkemizi, yaşamlarımıza el koymuştu.
Alçakçaydı bütün sözler, işler;
alçakçaydı alımsatımlar, birliktelikler, ilişkiler.
Akçanın saltık egemenliği alçakçaydı.
En büyük alçaklıktı gönlün ıssız bırakılması.
Kişideki tözü araya verenler gene alçaklardı.
Gün geldi, olanca varlığımız alçakçalaştırıldı.
Baştan sona tiksinçlikler batağıydı alçaklar yurdu.

Buyurdu gönül
(gönül alçaklara boyun eğmez):
Dayan!
Çocukluğun için dayan.
Yollarda yitirdiklerin için dayan.
Yüzlerine tükürmek için dayan.
Güzel günler görmek için dayan.
Söndürdükleri umutlarımızı yeşertmek için dayan.
Sev(g)i için dayan.
Doğruluk yolunda yılmayacaksın.
Düşmeyeceksin hiçbir tuzağa.
Karşı koyacaksın bütün kötülüklere soyluca.
Öğrendin:
Yaşam kokuşmak için değildir.
Araya gitmek için doğmadın sen.
"Ara"ya değil, erinç yurduna gitmelisin.
Erinç yurduysa gönlündeki bengi çocukluktur, bunu pekiyi bilirsin.
Ak aktır, kara karadır; iki kat iki dört yapar; Yer döner.
Yıkmalısın onların ağılı söylenlerini.
Boyun eğmemelisin karanlığın egemenliğine hiçbir biçimde.
Yanlış yanlıştır bütün yeryüzünü kaplamış olsa bile.
Onlar kokuşkandır.
Yaşamsızlığa inanır bağnazca.
Kıyıcılık, kıyıcılık, kıyıcılık...
Oysa kıyıcının onduğu nerede görülmüş!
Sen dayan, diren, direş, karşı çık, karşı koy;
başkaldır, devir onların tapıntılarını, kurtuluşa er sonunda.
Bu arada anımsa:
Yitirebileceğin *tek* nen yitikliğindir.
Onuysa yitirmelisin.
Korkma:
Evrendeki bütün iyicil güçler senin yanında.
Şimdi bile orada, demek ninenin evi yanındaki dutun altında oynaşıyorlar yeryüzündeki bütün çocuklar.
Dillerinde gene o dize var:
"Tek yol ilkyaz devrimi!"
Şimdi bile yalnızca iyiler için doğuyor Güneş;
şimdi bile genişliyor evren güzelliğe daha çok yer açmak üzere.
Bütün bu saçmalıkları bırakıp o dutun altına git gene.
Orada kendi çocukluğunu da göreceksin.
(Gereksindiğin güç özündeki güzelim tözdür.)
Şimdi bile sevgi, şimdi bile sevi, şimdi bile umut, şimdi bile yaşama sevinci, şimdi bile güzel yaşam...
Öyleyse, akçanın kirinden, alçakların pisliğinden sıyrılıp gönül ülkesine dönüvermeli.
Ah, sen dayan da kendi kendini yarı yolda bırakma!

2023 Orakayı, Acıyurt

nız değildi ki diye düşündü.

"Annem, hiçbir zaman yalnız olmadı ki" diye düşündü musalla taşından iken. Bu anlarda insan neler düşünüyor düşünüyor neler ama hiçbirine uydurmuyor ne yüreğini ne de beynini. Her ölenin yok olmadığını, her nefes alanın yaşamadığını düşündü.

Onun, dünya kadar hayalleri vardı hep, gün içerisinde onu oyalayan. Oyalandıkça, tülbentlere oyalanan. Ne kısa bir zamandı yaşadığı fakat çok uzun zamana sığdırdığı. Varlıkla yokluk arasında ne kadar çok gidip gelmişti Çukurova'nın sıcaklığında. Onun dünya kadar hayalleri vardı hep, kucağına alıp seveceği torunlarıyla oyalanan. Oyalandıkça, torunlarını tülbentlerine oyalayan.

Ve her birimizi iğne oyasıyla tülbentlere özenle işlediği ailesi vardı baş ucunda, nasıl yalnız olsun ki, bizimle oyalanmak varken.

Öğle ezanı, cenaze namazı derken annesi tekrar omuzlara alındı. Camiden mezarlığa giderken, o çok sevdiği "Mektebin Bacaları" türküsü söylenseydi, ruhu huzura erer miydi acaba diye düşündü. Utandı düşündüğüne. "Sahi, insan yaşarken, öldüğünde ruhu huzura ersin diye, hiç türkü vasiyet eder mi? Eden de vardır, etmeyen de. Nereden geliyor ki, bunlar şimdi aklıma. "Yoksa aklımı mı kaybediyorum" düşüncesine kapıldı. Düşününce Yıldız Sağ'ın cenazesini hatırladı. Tolga Sağ'ın türküleri eşliğinde yol alışını ve sonra Yılmaz Erdoğan'ın babasına mezarında dinlettiği "işte gidiyorum" sahnesini düşününce gözyaşları sel oldu aktı yüreğine.

Mezarlık içinde ilerlerken, gözü mezar taşlarına ilişiyor. Eski tarihli, yeni tarihli ne çok insan var burada, ölerek ölümsüzlüğe yürüyen. Ve de ne çok benim gibi..... Düşüncesini tamamlayamadan mahalle imamının sesiyle kendine geldi. Tüy gibi iniyordu annesi aydınlıktan, derin bir kanlığa. Son kez bakıyordu, ya da baktığını sanıyordu. O kadar hızlı akıyordu ki zaman, "durun, durun beni koyun oraya, annem korkar yalnızlıktan" diyemeden tahtalar yerleştirilmiş, üzerine yığınla toprak atılmıştı bile çoktan. Dua ve ağlama sesleri arasında koydular annesini, bir daha çıkmamacasına o çirkin çukura...

Herkes çekilmişti artık mezarının başından. Yandan bir avuç toprak alıp, son toprağı atmak istedi üzerine. Yapamadı... Ne elleri ne de yüreği kabul etti, annesinin üzerine toprak atmaya. Hızlıca ayağa kalkıp, yan mezardan kökleriyle söktüğü gülü ağlaya ağlaya dikti ayak ucuna, avazı çıktığı kadar bağırarak. ■

Hastane camı

ÖMER BALBAL

Bir camın manzarasından, romanlardakinden daha çeşitli, daha gerçek hayatlar göreceğini düşünüp odasının camından dışarıya göz atmak için koltuk değneği yardımıyla yatağından kalktı ve yöneldi. Üstünde sadece ameliyat önlüğü olmasına rağmen güneş diğer günlere göre gereğinden fazla kavurucu ve parlak gelmişti. Ameliyat olma stresi havadan 10 derece daha sıcak hissetmesine sebep olmuştu ve sadece telefonundan açtığı bir kılam sakinleşmesine yardımcı oluyordu. Pencereye yöneldiği zaman "Cama yansıyan her hayat; hayalperest yönetmenlerin tozpembe yanılsamaları ya da kendi masal kahramanlarımızın uydurmaları değil, her insanın kendi elleriyle işlediği senaryolardır. Parkta babaların, annelerin salıncakta sallanırken geleceğe göz kırpan çocukları, bir yerlere yetişmeye çalışan insanlardaki para telaşı; öğrenmek yerine sınavı geçmek için umutsuz öğrencilerin boş vermişliği ve daha niceleri..." diye düşünceler beyninde gezinirken bir çocuk çarptı gözüne. Çevresindekilerin üzerine doğrulttuğu bakışlar yüzünden nefes almanın bile kendisi için suç sayılacağını düşünerek gözlerinde günahkâr utangaçlığını taşıyordu. Fakat yüzü utancından değil; yorgunluktan, ezilmişlikten kızarmıştı. Yaşadığı hayat kadar zayıf, yüzündeki gülümseme kadar umut doluydu. Yaptığı iş yüzünden maske takmak bile pisliğe karşı korunmasında çaresizdi. Yokuş aşağı kâğıt toplama arabasıyla gün batımına işini yetiştirme telaşında nabızla ilerliyordu. Belki de hayatının en unutulmaz, en eğlenceli oyunu; arkasından sürüklediği kâğıt toplama arabasının altında ezilmemek için kayarak inmesiydi. Acaba kavşakta duran polisler maske takmadığı için ona mı, yoksa ona bu işi yaptıran hayata mı ceza yazacaktı? Azad, düşüncelerini bir sisi dağıtırmış gibi ayıltan bir feryat duydu. Bahçede melekleri bile ağlatırcasına ölüsüne yasak ağıtlar yakan bir anne ve çevresinde bir damla suyla koca yangını söndürme çabasına benzer boş tesellileri veren ölünün yakınlarını gördü. Her hayat bir ayetin farklı yorumlanması gibi diye söylenirken odasına doktoruyla beraber hemşire girdi. Aniden suçlu paniğinde telefonunu eline alıp kılamı kapattı. Ameliyat heyecanına kendisinin de anlamlandıramadığı bir panik ve utanma eklenmişti. Alımlı hemşirenin, koridor başına geçtiği andan itibaren yayılan güzel kokusundan, biraz sonra odasına geleceklerini anlamıştı aslında. Belki de camda geçici felçliğinin nedeni bu hoş kokuydu. Doktor gülümser bir ifadeyle, "Şimdiden yürüme alıştırmalarına mı başladın?" diye Azad'ın stresini hafifletmek için esprili bir giriş yaptı. Ardından tekrar ciddiyetini toplayıp özgüveniyle göğsünü kabarttıktan sonra "Ameliyata hazır mısın?" diye sordu. O sırada hemşire de doldurulması gereken cerrahi operasyon öncesi hasta raporlarını Azad'a uzatarak doldurmasını istedi. Hemşire, Azad'ın kalemi eline aldığında titrek elini fark edince yardım etmek amacıyla formu kendisinin doldurmasını teklif etti. Fakat 3 saniyelik bir platoniğe karşı imajının bozulmasının belki hayati olacağını düşünüp reddederek titreyen elleriyle ve bozuk yazısıyla formu zor bela tamamlayabildi. Doktor, "Hayırlısıyla, ameliyattan sonra yeni bacağınla yürümeye başlayacaksın. Hazır mısın?" diye sorunca Azad'ın içinde sevinç ama bir o kadar da korku yer kapladı. Korkusunun sebebi ameliyat ya da ölüm korkusu değildi. Aklından geçen tek endişesi sonraki hayatıydı. "Akan suya girip yüzmek mi daha zor, kıyıda durup izlemek mi?" sorusunu düşünmeden edemedi...

1 çğlk 1 ylnzlk

FAZLI HUMAR

Bir sabah vakti... Ağzından burnundan kan gelmiş, içi dışına boşalmış ve kurtlanmaya açık, bir insan cesediyle karşılaşsanız ne yapardınız?

Tepkisiz kalıp, elinizi kolunuzu sallaya sallaya çekip giderdiniz?

Ya da hiç umursamadan yanınızda bir başka kişiyle saatlerce sohbet ederdiniz?

"İnsanoğlu, hayvanlara karşı büyüklük taslama! Onlar günahsızdır, oysa sen azametinle üzerinde yaşadığın dünyayı kirletiyorsun ve senin kirli izlerin senden sonra da kalacaktır." (Dostoyevski)

İnanın bir parça toprak aradım. Dertlerimi ve acılarını dindirebilmek için.

Bu defnettiğim üçüncü candı.

Toprağın yitimi yeryüzünün yitimidir. Gidişi, geri gelmeyişi demektir. Verimi, üstünde barınan ve yaşayan canlıların sayısıyla çoğalır. Ormanlar ve bitki örtüleri içinde kalan topraklar bu yüzden çok değerlidir. Ayrıca toprak hiç kimsenin tapulu mülkü, kullanıp atacağı bir eşyası değildir. Ne demiş Kızılderililer; toprak senin değil, sen toprağınsın.

Ne yazık ki kentler, kasabalar ve hatta köyler bile, beton kaplamalar ve kuşatmalar altında.

Bir parça toprağı avuçlayıp, öpüp okşayıp, yüzünüze süremezsiniz.

Keskin kararlar alınıp, toprağa beton dökmek bir an önce yasaklanmalıdır.

Kepçeler, dozerler, kamyonlarla talan etmek, bunca canlıyı ve mikro organizmayı öldürmek. Ağacı, kuşu, karıncasıyla katletmek, göz göre göre zehirlemek, Tanrının birliğine ve dirliğine inanmamak ve Tanrıyı yok etmektir esasen.

Keşke tek tek sorabilseydiniz, biraz sevip, biraz saygı gösterseydiniz, acı feryatlarını duyabilseydiniz.

Üzgünüm, ağlasam kim hisseder beni, kim duyar bu çığlığımı, kim paylaşır acımı.

Şu asla unutulmamalı, doğanın tahribatı ve yok oluşu insanın da tahribatına ve yok oluşuna yol açar.

Beton ve taşıt istilasına bir an önce dur demeliyiz. Çünkü yeryüzüne ne ekersek gökyüzünden onu biçeriz.

Yaşayacağımız gelecek yıllarda tutuşan ormanlarla, sel baskınları ve diğer felaketlerle baş başa kalacağız. Peki, biz ne yapıyoruz bu arada, egolarımız, zevklerimiz, eğlencelerimizin peşinden koşuyor, sadece kendimizi görüyor, kendimize yaşıyoruz. Açıkça yaşadığımız her yere zehir saçıyoruz.

Dünü unutuyoruz, ne sorguluyor ne de soruşturuyoruz.

Oysa en büyük felaket geçmişi unutmaktır.

Göz göre göre hani, bir köpek veya bir kedi cesedinin önünde, saatlerce sohbet etmek, kayıtsız kalmak, hiç umursamamak ve elini kolunu sallaya sallaya çekip gitmek.

Kimi kaldırım kenarında veya bir çöpte, kimimiz toprak altında kurtlanıp çürüyecek.

Yani hepimiz, geleceğin içine kurt dolacak cesetleriyiz.

Dümdüz yaşamak, her şeyi kaderine terk etmektir bir yerde.

Sonra diyorum, ne yapıyorum ben böyle bir başıma. Yanımdan hızla geçenler, hayvan sever dediler bana. Elimde toprağa verilmeye hazır bir küçük beden.

Yüreğim burkuluyor, içim yanıyor. ■

Araf

HAKAN MERİÇ

Otuz beş gün
Ve o otuz beş günün her günü
Dayadım sırtımı duvara
Enine on
Boyuna yirmi adım
Volta attığım o avluda.

Ve görürüm diye
Bıkmadan, usanmadan
Başım hep yukarıda.

Göremedim oysa hiç güneşi
Ve düşünmedim de kim sakladı?
Yoksa acaba onu bize
Bulutlar mı yasakladı?

Otuz beş gün
Ve yine o otuz beş günün her günü
Dikdörtgen biçiminde
İki deniz gibiydi gözlerim gökte
Yoktu bir martısı ama.

Ve içeride iken
Aklımdaydı dışarıdakiler
Şimdi dışarıdayım
Aklımda içeridekiler.

30.08.2024, Edirne

Not: Bu şiir, sokak hayvanlarını beslediği ve onların dostu olduğu için, sokak hayvanlarını sevmeyen ve onları birer düşman olarak gören komşusunun attığı bir iftira yüzünden EDİRNE L TİPİ KAPALI CEZA VE İNFAZ KURUMU'nda otuz beş gününü tutuklu geçirip tahliye olunduktan sonra yazılmıştır.

Maria

İBRAHİM HALİL ERGİN

Gece. Hava epey soğuk. Eksi bilmem kaç! Lojmanda, odamdayım. Sobayı harladım. Gece uzun sürecek çünkü? Sobada yanan odunların çatırtısı, kaynayan suyun fokurtusu, arada sırada uluyan köpeklerin sesi... Her ses ahenk içinde raks ediyor sanki. Ne yapıyorum? –bu aralar bu soruyu sorup duruyorum!– Şu elimdeki kalemin ucu, yazdıkça kırılmasa keşke...

Kapı vuruluyor. Açıyorum. Gelen bir öğrencimin ağabeyi. İçeri buyur ediyorum. –sık ziyaretime gelir– Sanırım Derecik'in karla kaplı şu köyünde beni bir o anlıyor. Sen bizdensin Mamoste (öğretmen) diyor. Gülümsüyorum. Kürtçe konuşuyoruz hâl hatır sorarken. Dilleri benimkine göre farklı biraz. Harfleri yuvarlıyorlar. Sanırım İran ve Irak Kürtçesinin etkisi...

İki bardak kaçak çay dolduruyorum. İçimiz ısınıyor. Misafirim, bize kaçak tütün sarıyor. İkinci çayları tütünle içiyoruz. Havaya üflediğimiz duman odanın içini kaplıyor, ufak bir sis kümesini andırıyor. Üçüncü çayları doldurduğum vakit sessizliğe gömülüyoruz. Misafirim; camdan, karla kaplı dağlara bakarken ben yanan sobaya bakınıyorum. Elektrikler kesiliyor –sık olur– Gaz lambasını yakıp getiriyorum. Yüzümüz ışıyor, gölgelerimiz duvarlarda yansıyor. Gölgeme baktıkça çocukluğum aklıma geliyor:

***

Batman'da evimdeyim. Yine elektrik yok. Soba cayır cayır yanıyor. Babam gençliğinden maceralar anlatıyor büyük ağabeylerime. –macera dediğim: seksen öncesi sağ sol kavgaları, seksenlerde darbe, doksanlarda Hizbullah... Faili meçhuller... Adam kaçırmalar... Dağdakilerin cami baskınları ve katliamları... 28 Şubat... Başörtüsü yasağı... Ekonomik krizler–... Küçük ağabeyim, elleriyle duvarda uçuşan güvercin gölgesi yapıyor bana. –güvercinlere bayıldığımı biliyor– Annem, ablalarım, dadê (nene), babam, abimlerim ve ben. 13 kişi yek gözlü odadayız. Huzurluyum. Güvendeyim. Annem beni bağrına basıp üstümüzü örtüyor. Çîrok (masal) anlat diyorum. Anlatıyor: Tilkinin kurnazlığını, aslanın cesaretini... Hepsi Kürtçe, tek kelime Türkçe bilinmiyor!.. Pekâlâ şimdi... Ben biliyorum. Hem de Türkçe öğretmeni olarak, doğu görevini Hakkâri'de yapan bir Kürt olarak...

***

Misafirin tok sesiyle irkilip hayallerden sıyrılıyorum. "Ne yapıyorsun Mamoste?" diyor. Allah'ım neden herkes bu soruyu sorar! Bilmiyorum desem, *okumuş adamsın elbet bilirsin,* der. Gülümsüyorum. "Hiççç, mektup yazıyorum." diyorum. "Kime?" diyor, başımı eğiyorum. Sinsi bir kahkaha atıyor. "Gam etme Xoce (hoca)!" diyor. "Hele sen yaz, ben verecem sahabına..." Gözlerimin içi parlıyor. Beni mutlu görünce, mutlu oluyor. Hayret ediyorum.

Misafirim beni seviyor. Neden seviyor ki... Bir tek o da değil. Köylüler, öğrencilerim, veliler –veliler toplantısına katılmasalar da!..– beni seviyorlar. Ben de onları seviyor muyum?.. Sanırım ben bir tek Maria'yı seviyorum. Ah Maria!.. Ela gözlü, kumral saçlı Maria!..

Mektubu bitirip tekrar tekrar okuyorum. İçime siniyor. Sabahtan beri onlarca kâğıdı harap ettiğime değiyor bu sefer. Misafirim merak ediyor. "Hayır!" diyorum. "Kimse okumayacak!" Bir tek Maria okusun istiyorum. Odanın içinde bir kahkaha tufanı patlıyor. Nuh tufanından sağ salim Cudi'ye oturan gemi gibi kahkaha tufanının geçmesini bekliyorum. Misafirim çok gülüyor, hep gülüyor. Kızıyorum. Kızdığımı görünce: "Temam temam Mamoste, oy oy Xwedê (oy Allah'ım)" ... diyor. Biraz sakinleşince: "İyi de Xoce, Meryem okuyamaz!" diyor pişkin pişkin. "Sebep?" diyorum. "Türkçe bilmez ki diyor!" Şapşallığıma içerliyorum. Ah doğru ya düşünmem gerekirdi diye hayıflanıyorum.

Sonra birden: "Tamam o hâlde ben de Kürtçe yazarım." diyorum. Bunu duyar duymaz katıla katıla gülüyor bu sefer. "Ne var, niye böyle gülüyorsun?" diye soruyorum öfkeyle.

"Ah Mamoste ah! Allah senden razı olsun, Meryem'in okuması yoktur." diyor. Sinirlerim tepeme çıkıyor. Elimdeki mektubu aniden sobaya atıyorum. Hemencecik tutuşuyor. İçimdeki ses: "Ah, Türkçe bilmeyen, Kürtçe okuyup yazamayan zavallı!" diyor!

Misafirim yıkık hâlimi görünce gülmeyi kesiyor. Sessizce oturuyoruz. Gelip omzuma dokunuyor: "Dert etme, ben bakarım hâl çarasına." diyor. "Hayır diyorum. Kimse okumayacak!" kimse bilsin istemiyorum. "Temam temam." deyip beni yatıştırıyor.

Elektrikler birden geliveriyor. Misafirim müsaade istiyor. Yarın Derecik'ten nehri geçip Irak'a kaçağa gidecek. Buradaki hemen herkes gibi. Kaçakçılık, Koruculuk, Askercilik ve Dağcılık!.. Buranın insanlarının makûs talihi/kaderi bu...

***

Misafir gidince, etrafı toparlıyorum. Saat epey geç oluyor. Yarın okulda çocuklara sıfat konusu öğretmem gerekiyor ama sanırım önce Türkçe konuşmayı öğretmeliyim! Küçükken okulda bana da önce Türkçe öğretmişler sonra sıfatı, zamiri, fiili... öğretmişlerdi! İçimi boşaltıp elimi yüzümü buz gibi suyla yıkıyo-

10 Ekim

HAYDAR AKSOY

Neyin belası bu
Hangi "kutsalın" hangi nefretin kasırgası
Nerede durur bu kan
Yüz dört can yatar kanlı bir garda
Ölümün sesinde lal bir zaman
Kıyametin hevesine mühürlendi o an

Bulutların bile parçalandı yüreği
Utandılar yağmaya
Çırpındı martılar ama sığdıramadılar
Çığlıklarınızı herhangi bir acıya
Sadece seslendiler güvercinlere

Serez'de asıldınız Sivas'ta yakıldınız
Bolu'da haykırdınız zulme
Terk edilmiş bir kentin
Gözlerinde size ağladı zaman
Ve gülüşünüz umudu ayakta tutu evrende

Fotoğraflarınızı astık gözlerimize
Barış isteğinizi kollayacağımızı
Kazıdık yüreğimize
Neyi düşünelim şimdi biz
Suskun bir halkın utancı
Ve ölümden başka.

rum. Bitlis'ten aldığım altın sarısı tütünümü sarıp derin derin içiyorum. Maria aklıma geliyor. –hiç çıkmıyor ki– soba sönmek üzere. Pencereden dışarıya bakıyorum. Ölüm sessizliği!.. Sigaramı söndürüyorum. Rüzgâr yok. Sobadan zehirlenir miyim diye endişe etmiyorum. Yatağıma geçip üstümü kat kat yorganlarla örtüyorum. Üşüyorum. Kalbim üşüyor!.. –ah yalnızlık, delilik, sanırım kafayı sıyırıyorum bu haşin coğrafyada–

Yatağımda debelenip duruyorum, sonsuz düşünceler zihnime hücum ediyor. Maria'yı hayal ediyorum: "Ah Maria, neden benim değilsin? Ah sen bir aşiret kızısın. Bense sıradan bir öğretmen. Dilimiz aynı ama duygularımız, düşüncelerimiz bambaşka..."

"Ah Maria, neden okuyamıyorsun? Yoksa seni mektebe göndermediler mi? Yoksa diğerlerine denildiği gibi *okusun, okusun da orospu mu olsun!* denildi sana da? Ah ne yazık, ne acı... Ah Maria sen çok güzelsin. Seni uzaktan uzağa içime çekiyorum. Kokunu ta uzaktan bile alabiliyorum."

Çıksam karşına desem seni sevdiğimi, anlar mısın? Yoksa utancından kaçar mısın benden? Bir gören olur diye korkarsın değil mi? Sonra hakkımızda iftira üstüne iftira atarlar bozguncu kadınlar! Ah ne yaparlar bize Maria. Seni kesin vururlar! Aman Yarabbi sen ölme!.. Beni de ya vurur ya sürerler bu diyardan, öyle mi?"

"Maria, etme kurban olayım. Kendini bu zalimlere teslim etme. Ya seni yaşlı bir ağaya verirler ya istemediğin bir adama. Kaderini onlara teslim etme Maria. Sakın yanlış anlama. Okuyanların, büyük şehirlerdeki kadınların perişan halleri seni yanıltmasın. Kim ederse kendi kendine eder Maria. Ama sen asil bir kadınsın. Sen kadınların en asilisin. Boşuna mı adını Meryem koydular sanıyorsun. İsa'nın tertemiz anası gibi aksın sen Maria."

"Bizim bu hâlimiz nedir? Bu cehaletimiz, bu öfkemiz... Bak etrafına niye böyle serttir bakışlarımız. Ah karlarımız altı aydan üzün sürer. Yazlarımız kavurucu sıcaktır. Ve ölüler Maria, ölüler! Bir kan davası uğruna binlerce ölüler!.."

"Dağlarımızda petrolden çok kan çıkar. Kardeşlerimiz kardeşlerini vurup durur yıllardan beri. Ah Maria anlamıyor musun? Seni bu kurtlar sofrasında yapayalnız bırakamam. Bir kadın biliyorum senin adaşın. Hem fizik hem kimyadan Nobel [1] almış. Nobel nedir? diye sorma, ama bil ki bilim uğruna ölmüş bir asil kadındır o. Sen boşu boşuna ölme, ne olursun Maria!.."

"Sen kadınsın. Sen güçlüsün. Çobanlık eder, kardaşlarına bakar, evini geçindirir, aş yapar, kurda kuşa bile ikram edersin. Hepsine kendim şahitlik ettim."

"Ama yetmez Maria! Sen, ben, biz okumak zorundayız. Bizi cehalet yer bitirir. Okumakla mükellefiz! Ki çocuklarımız, yavrularımız dağlarda ölmesin!.."

"Anla beni Maria, sen yerlerde sürünmeye değil, göklerde süzülmeye layıksın, anlıyorsun değil mi?.." ■

[1] Marie Curie: Marie Skłodowska Curie, radyoaktivite alanında öncü araştırmalar yapmış ve bu araştırmaları sonucunda Nobel Ödülü'ne layık görülmüş Polonyalı-Fransız fizikçi ve kimyager.

Bahar gezileri neden yapılır?

VELİ ÖRTLEK

Dedem duvar dibindeki minderin üzerinde bağdaş kurmuştu. Kanepeyi sevmezdi. Kalkarken dizleri ağrıdığı için zorlansa da gene de gider mindere otururdu. Yanına geçtim, dirseklerimi dizine koydum, "Dede haftaya okulca bahar gezisi yapacağız," dedim.

Saçlarımı okşayarak, "Çok güzel olur," dedi.

"Bahar gezileri neden yapılır dede?"

"Uzun mesele kızım, boş ver şimdi."

"Dede ya, hadi ya, anlat işte, hadi, hadi..." derken bir taraftan da koluna asılmış çekiyordum. Kaçamayacağını anlayınca başladı anlatmaya.

"Çok yıllar önce Şeytan Dünya'yı ele geçirmiş. Ve yeryüzünü kara bulutla kaplamış. İnsanlar eziyet içinde ölsün diye Güneş'le irtibatı kesmiş. Her taraf buz olmuş. Caddelere, sokaklara yayılıp pencerelerden sürünerek giren fırtına, şehirleri, köyleri lanetlenmiş. Bilge insanlar toplanmışlar, bu işe bir çözüm bulmaya çalışmışlar. Karar birliğine varmışlar. Bulutlara kadar merdivenden kule kurup bulutları parçalayacaklarmış. Tez zamanda başlamışlar işe. Kale gibi geniş yapmışlar alt tarafını. Merdiven kule zamanla kıvrıla kıvrıla yükselmeye başlamış. Ortam çok soğuk şartlar kötü olduğundan iş hem yavaş ilerliyormuş hem de çalışanların çoğu ya ölüyormuş ya da sakat kalıyormuş. O kadar soğukmuş ki insanların vücudundaki en ufak açık yer anında buz kesiliyormuş. Verilen nefesler bile havada donuyormuş.

İşte o zamanlar dünyaya iki çocuk gelmiş. Bunlar akıllı, yiğit ve cesurlarmış. Hayatlarını bu kule merdivene adamışlar. Gece gündüz uğraşıyorlarmış. Yeri geliyormuş yemeden, zaman oluyormuş uyumadan merdiven kulenin yükselmesi için koşturuyorlarmış."

Avcumun içinde olan yüzümü dedeme doğru çevirip, "Dede o çocukların adı neymiş?" dedim.

Gözlerime bakarak gülümsedi. Sonra eliyle saçlarımı okşayıp, "Güneş'in Çocukları. Halk onlara Güneş'in Çocukları ismini takmışlar," dedi.

Başımı dedemin dizine koydum, ayaklarımı da uzattım. İştahla anlatan dedemi dinlemeye devam ettim.

Güneş'in Çocukları bir taraftan da insanları örgütlüyormuş. Onlara umut aşılıyor, merdivenin bitebileceğine inandırmaya çalışıyorlarmış. Gece gündüz bildiri dağıtıyorlar, ev ev dolaşıp, uzun uzun anlatarak insanları ikna ediyorlarmış. İnşaattakilerin çoğu ölürken bir kısmı da sakat kalıyormuş. Örgütlenen insanlar sayesinde de eksilenlerden daha fazlası da akın akın çalışmaya geliyormuş.

Şeytan da boş durmuyormuş. Var gücüyle devamlı Güneş'in Çocukları'na saldırıyormuş. Fırtınayı, kasırgayı, poyrazı, karayeli, doluyu, karı sistemli olarak saldırıya geçirirmiş ama bir türlü baş edemiyormuş Güneşin Çocukları'yla. Şeytan sinirlendikçe daha çok insan ölüyormuş. Buna rağmen vazgeçmiyor daha çok çalışıyorlarmış. Bir an gelmiş ki gece de çalışma kararı almışlar. Bunun üzerine şeytan kendisiyle ilgili bütün güçleri toplamış, fikir alışverişinde bulunmuş. Toplantıda Güneş'in Çocukları'nın ancak oyunla, kurnazlıkla insanları da işin içine katarak yenilebileceği kararı çıkmış. Yoksa başa baş kavgada üstesinden gelinemiyormuş.

Şeytan önce seher yelini devreye koymuş. Seher yeli efil efil eserek bazı insanların gönlünü çelmeye çalışmış. Bir dolu insanı da kandırmış. Tatlı tatlı eserek onları pencerelerini, kapılarını açmaları için ikna etmiş. Bilememişler önce. İnanmışlar. Seher yeli insanların içinden birkaç ispiyoncu seçmiş. Onların sayesinde binlerce pencerenin, kapının açılmasını sağlamış. Şeytan istiyormuş ki bunları yaparken Güneşin Çocukları ortaya çıksın ve salayım kasırgayı, alıp götürsün onları. Dediği gibi de olmuş. Güneşin Çocukları ev ev gezip bunun geçici olduğunu, her an fırtınanın çıkacağını, esas çözümün merdiven inşaatı olduğunu, o zamana kadar da kimsenin pencereleri açmaması gerektiğini anlatmış ama seher yeli çok insana tatlı gelmiş. Onun en tatlı estiği gün, fırtına, karayel, poyraz ne varsa hepsi ortalıkta belirmiş. Öyle bir karışmış ki etraf her şey yerle bir olmuş. Pencereler, kapılar da açık olduğundan insanlar gafil av-

Yaralı at

ÜMİT KAYA

Yaralı at dizlerimde
Yol uzun, vakit az
Mevsim kış
Ölüm rüzgâr
Bir şarkılık dur
Gece öyle güzel

Yaralı at dizlerimde
Yel yaman, geçit dar
Gitmek zor
Kalmak kadar
Bir bakışlık dur
Karanfil öyle güzel

Yaralı at dizlerimde
Toprak ağır
Dal kırılgan
Düş uzak
Ecel yakın
Bir yudumluk dur
Su öyle güzel

lanmışlar. O gün Güneşin Çocukları'ndan birisi insanları kurtarmaya çalışırken yıkılan bir apartmanın altında kalmış.

Bunun üzerine merdiven inşaatı geçici olarak durmuş ama uzun sürmemiş. Geride kalan Güneşin Çocuğu iyiden iyiye sinirlenmiş. Ölen arkadaşının ardından yemin edip, "Ant olsun ki bu merdiven bitecek, hem de daha hızlı bir şekilde," demiş. Kısa zamanda kederini, umutsuzluğunu atıp daha da fazla çalışmaya başlamış. İnşaat öyle hızlı yükselmeye başlamış ki buna herkes şaşmış.

Şeytan da iyice zıvanadan çıkmış. Evlerden gizlice inşaat için çıkanların ancak yarısı merdivene varabiliyormuş. Buna rağmen inşaat sonunda bitmiş. Yalnız bulutları geçip Güneş tarafına geçmek kolay değilmiş. Kocaman balyozları çarparlarmış bulutlara, demire vurur gibi ses çıkarmış, "Dan, dan, dan." Neredeyse umutlar yok olacakken bir bilge demiş ki, "Bunun tek çözümü kardelen. Merdivenin en üst tarafına kardelen bulup dikersek o bulutu delip Güneş tarafına geçer," demiş. İnanmayanlar da olsa da başka çare olmadığından kabul etmişler. Başlamışlar çiçeği aramaya. Bir yerde bulamamışlar kardeleni. Güneşin Çocuğu her hafta ölen arkadaşının mezarını ziyarete gidermiş. Bir defasında bakmış ki mezarın başucunda karı delip tam açmamış tomurcuk hâlinde bir kardelen yeşeriyor. Sevinçten arkadaşının mezarına sarılıp ağlamış bir süre. Sonra da kardelenin dibindeki bir avuç toprakla onu söküp, koşarak merdivenin en üstüne dikmiş. Kısa sürede gökte bir canavarın karnının yarılması gibi gürültüler kopmuş. Çiçek bulutu deliyormuş. Şakır şakır yağmur, ardından da dolu başlamış. Şimşekler çaktıkça bulutlar yaralı devler gibi sağa sola hareketlenmeye başlamış. Yedi gün yedi gece yerde de gökte de kıyametler kopmuş. Yedinci günün sonunda merdivenin en üstünde çizgi hâlinde yere kadar uzanan bir ışık demeti görülmüş. Arkasından daha da büyük ışıklar belirmiş. Sonunda Güneş ortaya çıkmış. Böylece insanlık büyük bir felaketten kurtulmuş. İşte o günkü kardelen arama zamanla bahar gezilerine dönüşmüş. Bu yüzden de insanlar bahar gelince geziler, piknikler yapar kızım."

"Dede biz de kardelen bulabilir miyiz?" dedim.

"Ararsak buluruz. Karı delip dışarı çıkarlar," dedi.

Yarın dedemle kardelen aramaya gideceğiz.

Haziran 2024 ■

Topraklarımız

■ **ÖMER BALBAL**

Bilir misin sevgili?
Nice dengbejler anlattı,
Nice savaşçılar kutsadı,
İlahi mücadeleleriyle topraklarımızı.
Hâlen kalbimizde yaşanır;
Kanlarımızla yazılan acılar,
Çırpınarak verilen canlar.
Kanı hain olmayana;
Gözyaşı haramdır,
Unutmak hatadır.
Ağlayan derelerimizdir; Munzur'dur, Zilan'dır,
Akan su değil... yitip giden ruhlardır.
Umudumuzu, sevincimizi söndürdüler,
Ağrı'nın Tendürek'in yüreğinde.
Bağlarımızı kuruttular,
Muş'un, Harran'ın bereketinde.
Güneşimizi batırdılar,
Van'ın engin denizinde.
Özlemdir...
Yaşanılmamış, engellenmiş özgürlüğe, özlemdir.
Her güzellik hayallerimizde hapistir.
Topraklarımızda sevgi değil yasak ağıtlar hâkimdir.

Kir

FAİK KUMRU

Çok kirlendik. Hem o kadar pislendik ki yunup temizlenecek bir madde mevcut değil. Maddî değil fakat manevi cenahımız zifirî kir bulamacı. Bu durumu ne temizler bilinmez ama büyük bir iç arınması elzemdir. Hadiselerin biçim ve renk değiştirdiği bir zamanda yaşıyor olmamız daha bir dikkat, itina, ilgi ve farkındalık hâlinde bulunmamızı zaruret, mecburiyet, zorunluluk kılıyor. Ciğerimiz yanıyor yanmasına ancak bir yudum su verenimiz yok ne yazık ki.

Yaşadığımız çağ ve hususiyle de bu çılgın devir, insanları, insani özelliklerinden bütünüyle soyutladı, âdeta çırılçıplak bir hâle soktu. Elbiseler insan bedenini örtse bile manevi ve ruhi yönümüzün çirkin taraflarını örtecek bir örtü şu an namevcut.

Biriken kirleri temizleyecek ehil eller kırılmış durumda. Cemiyet ve toplum çıldırmış, ne yöne gideceğini, hangi güzergâhta yol alacağını şaşırmış bir hâldedir. Bütün köşe taşları yerinden sökülmüş, bütün trafik işaretleri devrilmiş ve düzeni sağlayacak hiçbir ikaz kalmamıştır.

İnsanlık büyük bir bataklığa ve kocaman bir çirkef kazanına kendi iradesiyle düşmüştür. Bu batağa devamlı çamur taşıyan, bu çirkef kazanını ise devamlı ateşleyen lanet eller vardır. Bu melanet ahvali anlayacak ve tedbir alacak diğerkâm gönüller terk-i diyar etmiş, ağyar ellere, diyarlara sürgün edilmiştir. Zoraki nefyetmek hâdisesi toplumun kolunu kanadını budamıştır.

İnsanlık tarlası olabildiğince çorak, verimsiz ve az biraz var olan bereketli anızları dahi yakılarak imha edilmiştir. Bütün hayat emareleri, yaşam izleri tamamen kurutulmuştur. Batak bir toprağın kaderine düşen şey, sivrisinek sürülerinin musallat olmasıdır. Kaçınılmaz ve acı vakalar yığını önümüze sıradağlar gibi dikilmekte ve geçit vermemektedir.

Bütün cephelerden hücum eden kötülük, insanlığın her güzel hasletini yerle bir etmiştir. Tuş olan insanlığın ise belini doğrultup tekrar ayağa kalkması büyük bir çabaya muhtaçtır. Maddi ve manevi olarak zehirlenen, bedeni meflûç, felç edilen toplum tabakaları ümitsiz bir hâlde geceyi gündüz, gündüzü de gece etmiştir.

Şirazesinden çıkan, dengesi tamamen kaybolan, hassas ayarı bozulan terazi kefeleri ve mizanı kaybolan insanlığın tekrar kendine gelmesi bir hayli zordur. Büyük bir gayrete vabeste, bağlı olan, bu tekrar ayağa kalkma hakikatinin süreci oldukça uzun olacağa benzemektedir.

Topluma giydirilen deli gömleği, toplumun kirlerinden arınma ameliyesine engel olmaktadır. Kötülük zinciri bütün güzel kapıları boydan boya sarmış, kin kilidi bütün kapıları kilitlemiştir. İnsanların görüş açıları daraltılmış ve manzara genişliği en düşük seviyesine düşürülmüştür.

Müsaade ölçüsünde yaşam alanlarına tıkılan insanın sabrı da huzuru da çıldırmanın sınırlarını zorlamaktadır. Kirli eller, kirlerini ve kötülük mikroplarını her mekâna bulaştırmaya devam etmektedir. Kararmış kalplerindeki kir ve kin leşini büyük bir çabayla servis etmektedirler.

Her sahayı kirletmeye azmetmiş bir güruh bütün enerjisini bu yola teksif etmiş, toplamış ve elindeki imkânları da seferber etmiştir. Temizlik işinin uzun zaman aldığı düşünüldüğünde, kirletmenin oldukça az bir vakit ve az bir emek sayesinde her sistemi çirkinleştirmeye ve her düzeni bozmaya yeter seviyede olduğu görülmektedir, anlaşılmaktadır.

Temiz simalar, tebessüm eden çehreler, huzur veren samimi yüzler bu düşünce sahiplerinde alerji meydana getirmektedir. Kirli eller, meymenetsiz suratlar, karanlık düşünceler temiz olan her şeye çamur atmakta ve bir daha dirilmemesi için onu toprağa gömmeye ahdetmiştir. En çok sevdikleri iş ise mezar kazmak ve güzel olan her şeyi kara toprağın bağrına yollamaktır.

Bu kirli amaçları doğrultusunda ellerinden geleni arkalarına koymamakta, kirli hedeflerine en kirli yollarla yürümeyi en büyük bir faaliyet alanı olarak görmektedirler. Önlerine çıkan her engeli silindir misali dümdüz ederek yürümekte ve bu uğurda en ufak bir pişmanlık emaresi göstermemektedirler. Vicdan ibrelerinde en ufak bir titreyiş vaki değildir.

Bütün kötülüklere ve kirli işlere mihenk, ölçü olan hırs illetine sanki cümle âlem yakalanmış, boğazına kadar pisliğe bulanmış. Bir baltaya sap olamamış ne kadar embesil, ahmak, andaval var ise gelip başımıza bela, yüreğimize çöken yük olmuştur. İnsanların sırtını değil, gönlünü de okşayan her uzanan eli bir daha yaşatmamak adına kökünden koparıp kırıyorlar. Menhus, uğursuz ellerinin uzanamadığı bir yer yok gibi maalesef.

Kir dolu çirkin suratları kirden gözükmediği, herhangi bir endişe taşımadığından dolayı büyük bir arsızlıkla pis işlerini yapmaya devam ediyor. Her nereye el atsalar, nereye nazar etseler ve neyi düşünseler kezzap misali dilleriyle

hem yok ediyorlar hem de kirleriyle görünmez bir duruma getiriyorlar. Ellerini sürdükleri her şeyi anında ifna, yok ediyorlar.

Yediğimiz gıdalar, giydiğimiz elbiseler, kullandığımız muhtelif eşyalar olsun, vücudumuza temas ettikçe zehirleniyoruz. Menşeini, kaynağını, kökünü, aslını durmaksızın değiştiriyorlar ve topyekûn insanlığı bitirme yönünde bitmez tükenmez bir mesai harcıyorlar. Her yaptıkları işte bir yok etme yönünü inşa etmeden asla ve asla bir mahsul, ürün ortaya koymuyorlar.

En mükemmel kitapları yazdıklarını, en muhteşem filmleri çektiklerini ve en harika tiyatroları sergilediklerini iddia ediyorlar lâkin bütün bunların içerikleri tamamen bir çirkef kuyusu, bir lağım kanalı bayağı. Gelecek nesilleri zehirlemek en büyük planları ve hedefleri arasındadır. Kuşak farkı gözetmeksizin el attıkları her beşeri yokluğa mahkûm etmek biricik amaçlarıdır.

Kendileri için çizdikleri yol haritası sadece ve sadece kendi ikballeri, saadetleri, mutlulukları namına her ne yapılması gerekiyorsa yalnızca o tarafa dair faaliyetler varlık sahasına çıkabilmektedir. Bedeni hazlarına kilitlenmiş bu gürûhun başka bir yöne ait bir güzelliği ise düşünmediği son derece aşikâr bir durumdur. Çirkinliklerini gösteren her aynayı paramparça etmekte ve kendilerini kötü olarak tahayyül edenlerin hayaline bile tekme savurmaktadır.

İnsanlığı utandıracak, beşeri ağlatacak süflî, adi ve aşağılık rezil bir hayat yaşamayı, kendi cennetleri olarak tasvir etmekte, görmekte ve öyle inanmaktadırlar. Kendilerinden sonrakilere bırakacakları kirli miras ise bir utanç abidesi ve insanlık tarihi için bir ibret hadisesi olacaktır. Şimdiki zamanda piramidin tepesinde olmaları düşmeyecekleri anlamına gelmemektedir.

Koskoca dünyanın geldiği şu hâle baktığımızda, aklımız iflas ediyor. Doğru ne tarafta, gerçek nedir, hakikat ne ifade eder gibi sualler büyük bir boşluğa düşmekte ve bizi karamsar bir ruh haletine sokmaktadır. Çıkış yollarına bariyerler, engeller, mânialar sıralanmış ve geçiş izni verilmemektedir. Bu zorba cendere insanlığın medeni gelişimini kısıtlamış, ket vurmuştur.

Güzeli çirkin gören, menfi olan her şeyi müspet olarak algılayan bu şeytani topluluk, tarihin her devrinde ve her memlekette arz-ı endam etmiştir. Devamında da kendi kirli hatıralarıyla yok olup gitmiş, tarih sahnesinden ebediyen çekilmişlerdir. İsimlerine lanet okunmuş ve kirli varlıkları bütünüyle yokluğa mahkûm edilmiştir.

15 Nisan 2024, Ankara ■

Kara haber

ASIM GÖNEN

haksız acılara
kurulmuş bir saattir ölüm
tiktakları sayılı bir gün
hızlı döndü çarkı feleğin
beklemenin yavaş
çöktü kasveti çaresizliğin

yılana ağu emzirir iki haber aralığı
çöker omuzlara beklemenin
dinsiz imansız ağırlığı
çıkmaz bir sokaktır kırşehir artık
namlusunda en uzun gecelerin
yılan sarmasıdır kolu kanadı
suyu toprağı kan çanağı
yolları dört nala gözlemenin

düşleri çocuktu daha
çocukluğu ergen
yılları dolanıyordu dertlerin sardığı
gazel döküyordu ömür dediğin
yüzünde güneşin kıpkızıl batışı
hüznün donuna giriyordu bulutlar
ve baş yastıkta yol gözlüyordu
son nefeslerin çağırdığı

gelem dedim gelemedim dağlar oy
görem dedim göremedim
sen soldukça acının kına yaktığı
bölem dedim günlerimi bölemedim
bir dalım vardı
en uykusuz gecelerin sığınağı
kırdılar da kırıldı kolum kanadım
gurbet elde kimsiz kimsesiz kaldım
telörgülerin yolları bağladığı
çöktü dağlara sılanın uzaklığı

her kapıdan başını uzatır
yorgan döşek yatışı
kapandı mı gözlerin dağların efkârı
yaramda açan gülde gördüğüm
dindi mi son nefesin ağrıları
oysa koynumda saklamıştım resmini

Köprüdeki zombiler

GÜLBİN SODAN

Fısıltı gazetesiyle yayıldı haber; yüzyılların, tarihi köprüsü yıkılacak, yerine günün koşullarına uygun yenisi yapılacaktı. "Delirdi mi bunlar?!", diye homurdandı muhalifler; "Güzelim köprüden ne istiyorlar? Saygısızlık bu! Tarihimiz diye diye, tarihimizi yok ediyorlar! Asla izin vermeyiz!"

Tepkiler büyürken, yönetimin üst düzeyinden haber doğrulandı; "Halkımızın kutsal çıkarları doğrultusunda, eski köprü yıkılacak yerine çok daha büyük, çok daha görkemli, yepyeni bir köprü yapılacak. Yeni köprü ihaleye verilmiştir."

Muhalifler soluğu köprüde aldı. Pankartlar, bayraklar, konuşmalar eşliğinde karar protesto edildi. Yönetim kızdı, kolluk güçleri ve medya köprünün girişinde konuşlandı. Gaz bombaları, plastik mermiler, tazyikli su, köprüden düşenler, yeniden tırmanmaya çalışanlar, boğulanlar, yaralananlar, kıyamet günüydü.

Üç protestocunun ölümünden sonra, yönetim yeni bir taktik izlemeye karar verdi; Köprüyü gecenin geç saatlerinde ele geçireceklerdi. Protestocular uyurken. Hesaplayamadıkları, köprünün gece sakinleriydi; ayyaşlar ve keşler. O saatlerde zulalarıyla köprüye akın eder, kafaları dumanlı, başka bir dünyaya yelken açarlardı. Olup bitenlerden zerrece haberleri yoktu.

Kolluk güçleri gece yarısından sonra köprüye geldiklerinde, ışıklandırma ve gürültü rahatsız etti keşleri. Kaykıldıkları yerden doğrulup, ne olduğunu anlamaya çalıştılar. Mezarından uğramış vampir gözleriyle baktılar gelenlere. Kolluk güçlerinin acelesi yoktu. Her olasılığa karşı, tazyikli su tankı, plastik mermi ve gaz bombası atıcıları hazırdı.

Ayyaş ve keş takımı birer ikişer ayaklandıklarında, üzerlerine vuran ışıkta görüntü korkunçtu; dökülen giysiler, sarsak, yalpalayan bedenler, yüzlerindeki ürkünç anlam.

Keşlerin reisi, yaklaşık iki metre boyunda, enine de geniş, uzun saçlı sakallı bir çam yarmasıydı. Işıklar gözlerini almış, ovuşturup duruyordu:

–Bu saatte n'oluyor lan? Ne bu gürültü?

Çömezi görece daha kısa, kirli sakallı, deli bakışlı biriydi. Gelenleri bir süre inceledikten sonra, kim olduklarını buldu:

–Uzaylılar bunlar ya! İstilaya gelmişler!

–Seslen çocuklara, hemen toplansınlar yanımda! Uzaylılarmış! S...rım ağızlarına!

Yaklaşık yirmi-otuz kişilik keş topluluğu iyiden ayılmış, reislerinin yanında yerlerini almıştı. Boşalmış bira ve şarap şişelerini taşlara vurarak patlattı.

Kolluk güçleri oldukları yerde kalakaldı. Bu sefil yaratıklar da nerden çıkmıştı? Protestoculara benzemiyorlardı. Bayrak, pankart taşımıyor, slogan atmıyorlardı. Peki kimdi bunlar?

Reis komut verdi:

–Saldırın arkadaşlar! Tepeleyelim şu uzaylı soysuzlarını!

Kolluk güçlerine karşı naralar atarak, düşe kalka koşmaya başladılar.

Kolbaşı uyardı;

–Geri çekilin! Gerçek mermi kullanırım!

Dinleyen yoktu. Bu akıl dışı topluluk yaklaşıyordu.

Kolbaşı, reisi hedef alarak ateş etti.

Kurşun, saçlarının örttüğü sağ kulağını sıyırarak geçerken, reis, içgüdüsel bir davranışla kendini yere attı. Önce kulağını yokladı, sonra bedenini.

Kolbaşı haykırdı;

–Vurdum onu!

Kısa bir sessizliğin ardından reis ayağa kalktı;

–Namussuzun uzaylısı! Kimle dans ettiğini sanıyorsun lan!

Kolbaşının rengi uçtu. Reisi vurduğundan emindi, ama adam yeniden dirilmişti."Zombiler!", diye haykırdı dehşetle; "Zombi bunlar! Çekiliyoruz!"

Reis, zulasından çıkardığı bıçağı kolbaşına savurdu. Bıçak, kolbaşının omzuna saplandı. Ardından çekim yapmayı sürdüren yandaş bir gazeteciyi, tek eliyle gırtlağından yakalayıp köprüden aşağı fırlattı. Panik daha da büyüdü. Yıkıcılar, ışıklandırma düzeneklerini, kameralarını, tüm araç gereçlerini bırakıp, birbirlerini iterek, devirerek, ezerek kaçmaya başladı. Keşler uluyordu artık! Çığlıklar ve sövgülerle zaferlerini kutladılar! Kalan her şeyin üzerinde tepinerek, taşlara, korkuluklara vurarak parçaladılar. Gün ışıyıncaya kadar köprüdeki hareketlilik sürdü.

Protestocular geldiğinde birkaç saat önceki savaşın geride bıraktıklarına hayretle baktı.

Gece olup bitenlere ilişkin yayın yasağı geldi.

Kolluk güçleri sonraki hiçbir gün köprüye gitmedi.

Zombiler, iki üç gece daha uzaylıları bekledikten sonra olağan yaşamlarına döndü.

Yönetim, halkın yoğun talebi doğrultusunda yıkımdan vazgeçildiğini duyurdu. ■

* Zombi: Yaşayan ölü

KARİKATÜR ■ K. ÖNTAŞ

Baran Arslan'ın "Zamana Yazgı" adlı öykü kitabı üzerine bir inceleme

SAMLE ÇAĞLA

Baran Arslan'ın, Papirüs Yayınları'ndan çıkan "Zamana Yazgı" adlı kitabı, on altı öyküden oluşuyor.

Yazar, zaman kavramının insan yaşamındaki yerine dikkat çekip onu felsefi bir bakış açısıyla okura sunuyor. Kadını, erkeği, insan ilişkilerini, şiddeti, intiharı, hatta kimi nesneleri zamanın objektifinden değişik yönleriyle ortaya koyuyor.

Baran Arslan, zamanın değişmesine rağmen, kimi kavramlara toplumsal bakışın değişmediğini savlayıp insanın yazgısının, toplumun yazgısına dönüşüp âdeta biyolojik genler gibi nesilden nesile taşındığı gerçeğine vurgu yapıyor. Bu yüzden olsa gerek, kitabına "Zamana Yazgı" adını vermiş yazar. Her öyküsüne de zamanla ilgili isimler koymuş. Dolayısıyla kitapta tematik bir bütünlük oluşmuş. Ayrıca, her öykünün başına, önemli şair ve yazarlardan epigraf niyetine sözler ve dizeler eklemiş. Bu epigraflar öylesine serpiştirilmiş özlü sözler değil tabii; yazarın, aşağıda anlatacağı öykünün içeriğiyle uyumlu birer anahtar görevindedir.

Baran Arslan, ilk öyküsü olan "Zamansız İstasyon"da, babası demiryolcu memur olan liseli bir genç kızın trajik hikâyesini anlatıyor. Yazar, başkahramanına Çukurova'da duymaya alışık olmadığımız "Ronay" adını koymuş. Bu tutumla belli ki yazarın okura vermek istediği bir mesaj var: Kızın babasının da demiryolcu bir memur olduğu göz önüne alınırsa, aile muhtemelen Çukurovalı değildir. Dolayısıyla Ronay, dar görüşlü bir şehirden gelmiş olmalı ki görece daha özgür bir topluma gelince (Adana) sevgilisiyle her fırsatta buluşup sevişir. Onun bu hareketlerini hisseden asabi baba, (yemeğin tuzlusuna-tuzsuzuna bile kızar) kızına sık sık şiddet uygular. Neticede bu şiddetten bıkan kızcağız öykünün finalinde kendini trenin altına atar.

Günümüzde birçok genç öykücü, daha önce okuyup epey etkilendiği metinlere benzer öyküler yazıyor. Kimi yazar, içerikleri benzeyen bu öyküleri kendine özgü üslubuyla özgünleştirmeyi başarırken; kimi de çok bilinen bu metinleri taklit etmekten öte bir şey yapamıyor ne yazık ki... Baran Arslan'ın birinci tür öykücü grubuna dâhil olduğunu şu örnekten anlayabiliriz: Bu öyküde, başkahraman kızın birtakım bunalımlar yaşayıp trenin altında hayatına son vermesi, ilk etapta bize Tolstoy'un meşhur kahramanı Anna Karanina'nın malum (kendini trenin altına atışı) sahnesini çağrıştırıyor. Fakat biz bu öykünün içeriğinin, Tolstoy'un romanındaki o sahneyi andırmasına takılmıyoruz. Çünkü yazarın yarattığı kahramanın amacının, Anna Karanina gibi, sevgiliden intikam almak olmadığını; öykünün geriliminin, Tolstoy'un romanındaki gibi aşığın vicdanını kanatmaktan kaynaklanmadığını biliyoruz. Edebi eserde metinde anlatılana konu, konunun belirli bir yönünün işlenmesine de tema dendiğine göre, bir konu türlü yönlerden incelenebilir. Buna göre de metnin bildirisi belirlenir. Baran Arslan'ın öyküsünde verilen mesaj: Ne intiharı yüceltmek ne âşıktan intikam almak ne de müntehir genç kızın kendisine kötü davranan babasına gününü göstermek istemesidir. Yazar, "toplumcu gerçekçi" bir bakış açısıyla "intihar" gibi çok önemli bir olguyu sanki sıradan, gündelik bir olaymış gibi dile getirmekle, insanımızın değersizliklerle örülü yaşamına ayna tutuyor. Tabii, metin kısa öykü olduğu için, kızın babasının psikolojisini derinliğine inceleyemiyor yazar, hatta okurun da bunu sorgulamayacağını düşünüyor olmalı. Bundan yirmi, otuz yıl öncesinin Türkiye'sinde "söz dinlemeyen" bir genç kıza gösterilen şiddet tavırları; eğitimsiz, ortalama bir Türk babasının tipik davranış biçimi olduğunu okurun bildiğini düşünüyor olsa da her şeye rağmen yazar, eğitimin önemini hissettiriyor okura.

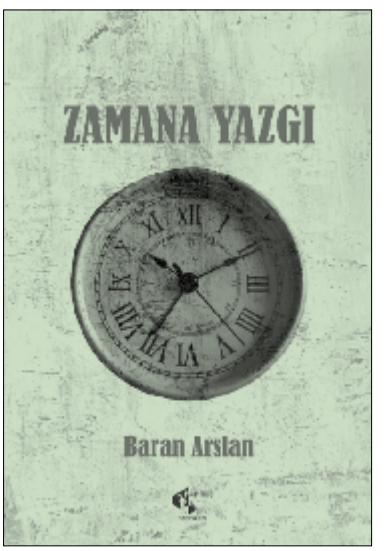

Zamana Yazgı, Baran Arslan, Papirüs Yayınları

Baran Arslan öykülerinde zaman zaman "büyülü gerçekçilik" üslubunu kullanıyor. Örneğin, yukarıda bahsettiğimiz öyküde: *(.....) "Duvar halısındaki geyik*

kaçar aslan kovalar, geyik kaçar aslan kovalar...” (s. 2) biçimindeki ifadelerle, duvar halısındaki resimler canlandırılıyor. Hatta yazar onunla da yetinmeyip hareketli betimlemelerle okurun gözlerinde nostaljik bir kısa film çekiyor âdeta.

Ayrıca, anlamı pekiştirmek için sık sık sözcük ve kelime grubu tekrarlarına başvuruyor yazar:

“Ronay, çamaşır yıkar, çamaşır asar, kulübenin önünü süpürür, patates soyar, babasına sofra hazırlar, sofrayı toplar, kara çay getirir, kara çay getirir...”

Baran Arslan bu öyküsünde dövülen, ezilen bir genç kızı anlatıyor. Hikâye tanıdık olsa da yazar etkili üslubuyla öyküye özgün bir hava kazandırıyor.

***

Baran Arslan’ın, “Zamansız Saatler” adlı öyküsünde, birbirini seven iki insanın trajik hikâyesi anlatılmaktadır. Kahramanlarından erkek olanı bir gün eve bir silah getirir, kadın silahı görünce adama kızar. Adam, her ihtimale karşı güvenlik amaçlı almıştır bu silahı. Karısı silahın eve getirilmesini istemez ve bu konuda adama baskı yapar. Anlaşılan, bir tartışma sonucu silah patlar ve adam ölür.

Yazar, metinde anlatıcıyla başkahramanı özdeşleştirir. Adam ölmüş olmasına rağmen başına gelenleri geri dönüşlerle anlatır. Yazarın bu öyküde olayı anlatmak için kullandığı geri dönüşler, çağrışımsal geri dönüşlerdir. Felsefi yoğunluğu yüksek olan bu anlatıda yazarın herhangi bir mesaj verme kaygısı yoksa da uzak bir gönderme olarak bireysel silahlanmanın yanlışlığını vurgulamış olabilir. Biri ölü, diğeri yaşayan kahramanların hayali maceralarındaki sahneler, genellikle birbirine benzer. Özellikle bu türden hikâyeleri konu alan Amerikan filmlerinde ya da romanlarında, ölen kişi çoğunca beyazlar içinde meleksi bir hüviyete bürünür. Yaşayan sevgilinin en önemli problemi de ölü sevgiliyle iletişim kurmaktır. Baran Arslan bu klişeyi ters çevirerek kadının yerine erkeği öldürüyor. Yukarıda da belirttiğimiz gibi yazar, malum erkekle anlatıcıyı özdeşleşip hayal içinde hayal olarak, yaşayan partnerle tutkulu sevişmeler kurgulamış. Yazarın diğer öykülerinde de edebiyatta kimi klişeleri ters yüz eden sahneler vardır. (Örneğin, “Meryem” adlı hikâyede kadınların ezilmesi konusunda suçu tamamıyla erkeklere yüklemeyip çuvaldızı kadınlara batırması gibi.)

Baran Arslan bu öyküsünde deneysel bir kurgu peşinde gibi görünüyor. Metnin genelinde bir alaca karanlık kuşağı ürpertileri hissedilirken ölümün soğuk nefesiyle ihtirasın sıcak nefesi birbirine karışıyor. Yazar bunu yaparken de kavram ve olgulara, hatta birçok mecazlı soyut sözcüklerin önüne oldukça etkili sıfatlar getiriyor. Bu durum da metne büyülü bir hava katıyor. Hatta bazen aforizma tadında benzetmelerle çok özgün söyleyişler ortaya çıkıyor. Örneğin:

“Cinayet saati evliliği cenaze arabasına dönüştürür.” (s. 16)

“Mühürlenmiş mektuplardan kalmaydık Oya’yla.” (s. 16)

“O an düşlerin ve sayıklamaların hafifliği arasında bir mezarın başında, kımıltısız bir şekilde duran beyaz elbiseli kadını gördüm. Ruhun ülkesinin ıssız rıhtımında ürkek bir sessizlikle duruyordu. Bir yas soluğu dudaklarından iniltiler yükseldi. Uzun süre ayakta bekledikten sonra mezarın yanındaki boşluğa, eksiksiz bir yok oluşa uzanır gibi uzandı.” (s. 17)

“Oralarda uğultulu bir şekilde dolaştıktan sonra, sislerin arasından geçti, ak mermerin kara damarlarında, adımın yazdığı mezar taşında ışıldadı.” (s. 18)

***

Daha önce bahsettiğimiz gibi, yazar öykülerinin başına çeşitli epigraflar koyuyor. “Göç Zamanı” adlı öyküsünün başında da Nursel Duruel’in “Geyikler, Annem ve Almanya” adlı öyküsünden *“Ben bir su damlasıyım. İnatçı bir su damlasıyım. Büyümek için savaşacağım. Mutlu düşleri gerçekleştirmek için savaşacağım”* cümlesini koyarak o öyküye bir bakıma nazire yapar gibi benzer bir konu işliyor. Bu öyküde, yoksulluktan kurtulmak için çocuğunu bırakıp Almanya’ya çalışmaya giden bir anneyle onun liseli kızının bu onulmazlığı sorgulaması, felsefi bir üslupla anlatılıyor. Baran Arslan felsefe eğitimi aldığı için zaman zaman öykülerinde felsefeyi de kullanarak var oluşu sorguluyor. Aşağıda, öyküden aldığımız bir paragrafta bu türden bir sorgulama örnekleniyor:

Baran Arslan

“‘Sizin için yaşam nedir?’ diye sormuştu felsefe dersinde hocamız. ‘Yaşam su damlası gibi bir şey. Ben bir su damlasıyım.’ demiştim. Gür bıyıklarının altında gülümseyerek, ‘Üstelik inatçı bir su damlasısın.’ demişti. İnat etmeli ve savaşmalıydım. Evet, bunu annem için yapmalıydım.”

Bu cümleden olarak gerek mitolojide gerekse kutsal kitaplarda hatta bilimsel kabullerde, yaşamın suda başladığı, canlıların bir damlacık can çekirdeğinden oluştuğu düşüncesine göndermede bulunuyor yazar. Yine bu öyküde, klasik öykü kalıplarının dışına çıkarak ortaya dolu dolu bir metin koyuyor.

"Meryem" adlı öyküde ise bilindik konuları kullanarak bin yıllık köhne geleneklerin ve acımasız törelerin, insanlara dünyayı nasıl zindan ettiğini anlatıyor. Yazar, öyküye gerçekçi ve kriminal bir hava vermek için, muhtemelen büyük bir kentte kadın sorunlarının görüşüldüğü "Felsefe ve Kadın Söyleşisi"nde söyleşiyi yapan kişiye; Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçesine bağlı bir köyde bir kız çocuğunun sınıf arkadaşına, içinde "seni seviyorum" yazan notu verirken öğretmenine yakalanması, işgüzar öğretmenin de notu çocuğun babasına vermesi, akabinde de çocuğun intiharıyla sonuçlanan bir olayı anlattırır. Söyleşiyi yapan kişinin aktardığı bu olay toplantıya katılanları etkiler ve konu üzerinde fikir belirtmeye başlarlar: Grup; kadınların, erkekler tarafından ezildiğini, ne yazık ki kadınların da bu zulme ister istemez çanak tuttuğunu hatırlatarak, tüm bu ucuz namus anlayışını yaratan tarafın erkekler olduğu, kadınların bunlara karşı kendilerini ezdirmemeleri ve susmamaları gerektiği üzerinde fikir birliğine varır.

Yazar, metinde kolaycılığa kaçmadan kadın sorunlarının kaynağının salt erkekten kaynaklanmadığını; kadınların da bu işlerde en az erkekler kadar sorumlu olduğunu söylüyor. Aynı zamanda, bu metinde "öykü içinde bir öykü" kurgulayarak ileri sürdüğü düşünceyi ispatlamaya çalışır.

Modern öykücülerin bir kısmı öyküde şiire, bir kısmı da felsefeye yönelmiş görünüyor. İkisini (şiir ve felsefe) aynı potada eriten öykücüler de yok değil. Baran Arslan, şiirle felsefeyi öyküde buluşturabilen nadir öykücülerden biri. Öyküde felsefenin nasıl işlenmesi gerektiği konusunda uygun bir örnek bu kitap. Örneğin "Donuk Zaman" adlı öyküde aslında ortada ne bir olay ne de bir durum var. Yani bu öyküyü, klasik anlamdaki durum ya da olay öykücülüğüne sokamayız. Yazarın felsefeyle yoğun ilişkisi, metne hamaset gerektirmeyen ve fısıltıyla söylenmiş adsız lezzetler bırakıyor. Yazar bu öyküde, yaşandığı var sayılan bir ilişkide hayali bir sevgiliyle güya hasbihâl ederek ve bilin çakışı tekniğini kullanarak hayatı sorguluyor.

İlk birkaç eserin kuvvetli olup sonrakilerin sıradanlaşması birçok yazarın başına gelen mukadder bir yazgıdır. Özellikle felsefeye bulaşmış genç yazarları bekleyen en büyük tuzaktır bu. Bu yazarlar, o yaşa kadar edindikleri bilgi, görgü ve tecrübelerini ilk kitaplarına boca ederek bu yanlışı pekiştirirler. Hâlbuki o düşünceleri, yarattıkları orijinal metaforları, buldukları imgelerin bir kısmını da ileride yazacakları kitapları için saklasalar iyi olur. Bu homojen dağılım, hem kitaplarının kalitesini düşürmez hem de okurun beklentilerini karşılar.

Bir gelenek olarak şairlikte ustaların, yeni yetmelerin ilk şiirlerinden etkilenip onlara kredi açmasına "zar atmak" denir. Öyküde her ne kadar böylesi bir tevatür olmasa da ilk eserler, o öykücünün ileride nasıl bir yazar olacağı konusunda ilk işaretler sayılır. Dolayısıyla Baran Arslan da her ne kadar yukarıda sözünü ettiğimiz imge ve metaforların cömertçe harcanması konusunda örnek bir yazar olsa da onu diğerlerinden ayıran özelliği, edebiyatın yanında felsefe ve sosyolojiyle ilgili oluşudur.

Yazar, edebiyatımızın ustalarını iyi etüt etmiş olmalı ki hemen hemen her öyküsünde bir büyük ustanın üslubuna selam göndermeyi. Örneğin, yukarıda sözünü ettiğimiz "Donuk Zaman" adlı öyküde, metinde bilin çakışı tekniği kullanarak William Faulkner'in "Ses ve Öfke" romanındaki gibi büyük harf ve noktalama kullanmadan oluşturduğu sayfalar dolusu bölümü çağrıştıran bir denemeye girişmiş.

Modern öykü, sanılanın aksine romana değil, şiire en yakın tür olmasından dolayı doğal olarak yoğun bir sözcük tasarrufu gerektirir. Bu iktisat, nicel olabileceği gibi; kastedilen mecazları, kavramları, olguları en iyi şekilde karşılayabilecek bir nitelik de gerektirir. Bir öykücünün gerek sözcük tekrarlarına gerekse toplumca ayıp sayılan kimi organ adları ya da eylemleri anlatırken son derece dikkatli olması gerekir. Öykünün anlattığı konuya, diyaloğa, toplum düzeyine ve kültürel ortama uygun düştüğü müddetçe argo da dilin tuzu biberi sayılsa da metinde önemli olanın, bu kullanımların yeri ve zamanıdır. Aksi hâlde o şiirsel metin, sürekli tekrarın laçkalığına ve pornografinin gazabına uğrayabilir.

Baran Arslan'ın öykülerinde argoyla ilgili, sözünü ettiğimiz kertede bir vahamet yok ama "Donuk Zaman" adlı öyküde "sevişmek" sözcüğünün hemen her cümlede tekrarlanmış olması, estetik okuma hazzı açısından okuru rahatsız edebilir. Ama dilimizde (en azından kültür dilinde) "sevişmek" sözcüğü yerine kullanılabilecek doğru dürüst bir sözcük de olmadığı için, yazar ister istemez bu sözcüğü üst üste kullanmak zorunda kalmış.

Baran Arslan "Kurşun Kalemin Tarihi" adli öyküde ise "kurşun kalemi" kişileştiriyor. Kurşun kalemin insan hayatındaki yerinden, tarihinden, büyük yazarlar için anlamından söz ediyor uzun uzun. Büyük yazarların (Çehov, Ömer Seyfettin... vs.) kalemle olan maceralarını anlatırken, onların bilindik öykülerine göndermeler yapmayı da ihmal etmiyor. Hatta Çehov'un tiyatro için söylediği, *"Sahnede, duvarda bir tüfek asılıysa, o tüfek oyunun sonunda patlamalıdır"* sözünü hayata geçirir gibi, öykü kahramanı Ömer, hikâyenin sonunda duvardaki tüfeği alır, kafasına ateş eder.

Bu öyküde yazar, kalemin insan hayatındaki yerini oldukça etkili anlatır. Yazarın eğitimci olması, metinde zaman zaman eğitimle ilgili doğrular ve yanlışlardan söz etmesine vesile olmuş. Hatta bu kavram ya da olguları kahramanları aracılığıyla somutlayarak örneklendiriyor.

Örneğin Ömer'in, sınıf arkadaşının kalemini çalması yanlış bir davranıştır ama bu duruma babasının gösterdiği tepki çok daha büyük bir yanlıştır. Zira Ömer, çocuk aklıyla, *"Belki de ölürüm, geri gelirim, bana kızmazlar ve babam beni dövmez"* diye düşünerek intihar eder.

Yazar bu öyküde "kalem işlevsel nesnesinden" hareketle hem ailedeki hem de okuldaki eğitimin yanlışlığının ne tür trajedilere mal olabileceğini anlatıyor. Ayrıca öykünün yarısına kadar konu "kurşun kalem"ken yarısından sonra "insana" evriliyor. Yazar bu geçişi gayet yumuşak bir şekilde gerçekleştiriyor.

Baran Arslan öyküye emek veren bir yazar. Metinlerinde yerli-yabancı birçok yazara ve onların eserlerine göndermelerde bulunarak bu konulara vakıf olduğunu hissettiriyor. Yukarıda bahsettiğimiz gibi onun öykülerinde sosyoloji ve felsefe başat bilimlerdir. Dolayısıyla bu kitap altmış dört sayfalık bir metin olmasına rağmen okunması oldukça zor. Çünkü okur her cümlenin ikinci bir anlamı olabileceğini düşünerek daha dikkatli, ihtiyatlı okuyor metinleri ve çoğu zaman da bu düşüncesinde haklı çıkıyor.

Baran Arslan, her ne kadar toplumcu gerçekçi metinler kaleme almışsa da onun zaman zaman bu çizgisinden saptığına, post modernist yaklaşımlar ve büyülü-gerçekçi üsluplar denediğine de tanık oluyoruz. Onun belki de en önemli özelliği, kahramanlarına ön yargılı bakmayıp toplumsal kavramlara-olgulara tarafsız bir gözle yaklaşabilmesidir. Yani o, slogancı bir yaklaşımdan ziyade, felsefenin yumuşak, kadife sesiyle bir sinema canlılığıyla seslenir okurlarına.

Kısacası Baran Arslan, öyküde açtığı özgün yolda emin adımlarla yürümektedir, nice öykülerinde buluşmak ümidiyle...

Mayıs 2024 ■

"Kavganın Işıklı Yamaçlarında"

ERSİN BAĞATUR

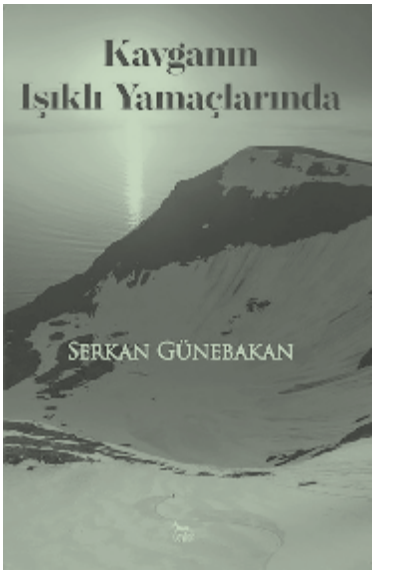

Kavganın Işıklı Yamaçlarında,
Serkan Günebakan
Roman, Ceylan Yayınları, İstanbul, 2024
ISBN-13: 978-6259954882

Posta, kaldığımız hapishanede haftada bir kere dağıtılıyor. Galiba geçen aydı; bana gelen mektuplardan biri, başlıkta ismini yazdığım romanın yazarına aitti. Heyecanı satırlarına yansıyordu. Bu onun ilk ve belki de son edebi çalışmasıydı. Hâliyle, eserinin yayınlanmasını dört gözle bekliyordu.

Roman nihayet basıldı. Nihayet diyorum; çünkü romanın yayınevine ulaşana dek atlattığı badireleri bir Serkan Günebakan, bir de biz arkadaşları biliriz. Romanın yolculuğu başlı başına bir hikâye!

Tanıtıma romanın yolculuğunu anlatmakla başlamak istiyorum. Mahpus yatanlar bilir. İçerde "kişisel" notlarımızı, karalamalarımızı, taslaklarımızı muhafaza etmek kolay değildir. Gün gelir bir aramada, daha da kötüsü "baskın arama"da bunlara el konulur. Yahut sabahın köründe karga tulumba sürgün edilirsiniz ve taslak metinleriniz "kaybolur." El yazmalarınızda isterse havadan sudan bahsedin önemli değildir, bunlar hep "şüphelidir." Materyallerinizi saklamak için bütün yaratıcılığınızı göstermelisiniz içerde. El yazmalarınıza bir kez el konuldu mu, geri almanız neredeyse imkânsızdır. İtiraz edeceğiniz merciiler genellikle idareden yanadır.

"Kavganın Işıklı Yamaçlarında" bütün bu badireleri atlatarak okurlarıyla buluşabildi. Hatta bir keresinde, yazar romanının ilk taslağını, görüşlerini almak için çevre hücrelerde kalan ve edebiyatla uğraşan diğer siyasi mahpuslara göndermek istemiş. Defteri rulo hâlinde sarıp bağlamış. Çatıyı aşırtarak yan hücreye atmış. Ama ulaşması gereken hücreye bir çatı daha varmış. Roman son çatıyı aşamamış. "Takılmış." (Böyle derler F Tipi'nde!) Romanın ilk taslağı o gün bugündür, iki yıldan fazladır, hâlâ o çatıda bir yerde duruyormuş.

Serkan Günebakan pes etmemiş. Hücre arkadaşıyla birlikte oturup, romanı baştan sona yeniden yazmışlar. Bu sefer de romanı dışarıya göndermekte zorlanmış. Yazar, ancak bir sene sonra eserini dışardaki arkadaşına ulaştırabilmiş.

Engeller romanın meşakkatli yolculuğu burada bitmiş mi dersiniz? Hayır bitmemiş. "Kavganın Işıklı Yamaçlarında" firardaymış! Bir roman nasıl firarda olabilir demeyin. Romanı gönderdiğiniz arkadaşınız hakkında birdenbire gözaltı kararı çıkarsa, romanınız da onunla birlikte kayıplara karışabilir.

"Kavganın Işıklı Yamaçlarında" kitabı, tıpkı başkahramanı İrfan ve arkadaşları Nedim ve Hüseyin gibi, nice zorlu badireyi atlattı. Sonunda yayınevine ulaştı.

Serkan Günebakan, Ceylan Yayınları'ndan çıkan "Kavganın Işıklı Yamaçlarında"'da Almanya'da büyümüş üç Türkiyeli gencin serüvenlerini anlatıyor.

Yaşanmışlık romanı: Gülbahar

MUSTAFA DEMİR

Mediha Ünver'in yeni eseri, ilk romanı "Gülbahar" Klaros Yayınları tarafından okuyucu ile buluşturuldu.

"Gülbahar" romanı benim doğup büyüdüğüm köyü, köylüleri anlatıyor. Bildiğim, tanık olduğum olaylar, köyümüzün kültürel değerleri, daha çok kederleri, sevinçleri örülüyor roman tadında.

Hemen yazayım, Mediha Ünver çok iyi bir soyutlama yöntemi ile köyümüzün, yöremizin coğrafyasını, kültürünü, yaşamını ve yöreye sığmayan sorunlarını romanına konu ediyor.

Feodal düşünce yapısının kıskaca aldığı kadınlarımızın hem isyanlarını hem de çaresizliklerini başarıyla romanlaştırıyor. Sıradan görünen köylülerin yaşamlarının derinliklerindeki cevheri arayıp gün yüzüne çıkarıyor. Görünenle yetinmeyip ardında olanlara göz gezdiriyor. Yaşanmışlıklardan yola çıkıyor, evrensel nitelikte anlatımı yakalıyor... Sanatsal yaratıcılığın güzel bir örneği "Gülbahar" romanı.

"Sevda ekip ölüm biçen coğrafyaya sitemini" haykırıyor.

"Gülbahar", olayların akışı ve kurgusu ile kendini hızlı okutan bir roman. Yöremiz şivesi çok sık kullanılıyor. Fakat o kadar yerinde ve doğru kullanılıyor ki, akıcı anlatımı daha bir güçlendiriyor.

Kitabın yüz otuz dördüncü sayfasında coğrafyamızın efsaneler diyarı Davullu Kaya'nın üzerine yazılmış bir slogandan bahsediliyor. "Faizcileri sinek gibi ezeceğiz." Bu slogan sadece kayalara kazınmış bir slogan değil, aynı zamanda bir dönemin beyinlere işlenmesidir. Sanıyorum 1970 yılı idi. Türkiye'nin her bir köşesinde devrimci bir dalga kabarıyordu. Köylü çocukları olan bizler de bu dalgadan

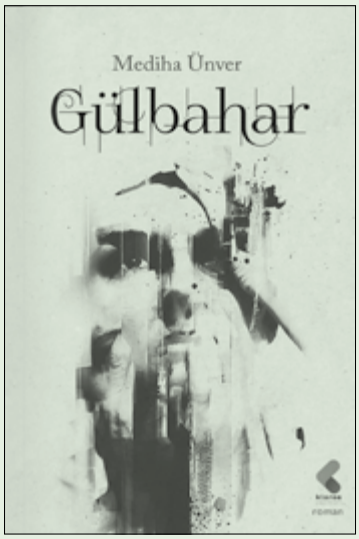

Gülbahar, Mediha Ünver
Roman, Klaros Yayınları, İstanbul, 2024
ISBN-13: 9786254157332

2000'lerde başlayan romandaki kişiler, olaylar ve mekânlar tümüyle gerçeklerden ve yaşanmışlıklardan derlenip kurgulanmıştır. Romandaki kişiler ve olaylar mazide kalmış bir dünyaya değil, bugünün dünyasına aittir.

İrfan, Nedim ve Hüseyin siyasi mülteci ailelerin çocuklarıdır. Türkiyeli göçmen derneklerinin politik atmosferinde büyümüşlerdir. Bir yanlarıyla Almanyalı, öbür yanlarıyla Türkiyelidirler. Romanda iki farklı kültür arasında kalmanın yansımalarından, mülteci hayatından ve Avrupa'daki ideolojik, politik ve kültürel yabancılaşmadan ve soysuzlaşmadan kesitler görürüz.

Romanın başkarakteri İrfan Almanya'da örgütlü bir devrimcidir. Çocukluğu onu bırakmaz. İçine işleyen memleket sevgisi ve merakı onu köklerine çeker. Çevresinde ve kendisinde her şey İrfan'a yetersiz ve sıradan gelir. Avrupa'daki rahat koşulların birçok devrimciyi örselemesine ve Avrupa soluna duyduğu antipati ile Türkiye ve Kürdistanlı devrimcilere beslediği sempati ters orantılıdır.

Serüven İrfan ile başlar. Ama Nedim ve Hüseyin durmayacaklardır. Farklı zamanlarda onlar da Türkiye'nin yolunu tutacaklardır. Üç arkadaş sözlerinden dönmeyeceklerdir.

"Kavganın Işıklı Yamaçlarında", devrimci mücadelenin bütün alanlarından ve kıvrımlarından geçilir. Yazar F-Tipi hapishane hayatına geniş bir yer ayırır. Dışarının hengâmesinin ve duyarsızlığının gölgesinde kalan hücreleri gözlerinizde canlandırır. Hapishane duvarlarının ve zamanın men-

etkileniyorduk. Korkusuz ve yiğit devrimci arkadaşım Süleyman Boran ile kısa bir durum değerlendirmesi yaptık. Bölgede hangi çelişkinin öne çıktığını tartıştık. Bölgemizde feodal ağalık yoktu ama yaygın kültür feodal kültürdü. Yoksulları en çok etkileyen çelişki faizcilikti. Davullu Kaya'nın yoldan geçen herkesin rahatlıkla görebileceği yamacına "Faizcileri sinek gibi ezeceğiz" sloganını kazıdık!.. Bu sloganı otuz yıldan fazla bir süre, gelen geçen herkes okudu. 2002 yılında baraj yapımı ile birlikte Davullu Kaya dinamitlerle parçalanınca bir tarih de yok edildi.

Hititler döneminden kaldığı söylenen Davullu Kaya hakkında maalesef yazılı bir belgeye rastlayamadık. 28 metre yüksekliğinde, orta kısmında oyularak açılmış odalar bulunan, ilk odanın arka kısmında yılın her zamanı sızma su biriken, derinliği on santimetre kadar olan oyma küçük bir havuzu olan, büyük bir kaya kütlesi idi Davullu Kaya. Bu odalara geçit ancak bir ayak genişliğinde olan bir yoldan sağlanıyordu. Odada bulunan bir kişi tarafından da emniyet rahatlıkla sağlanabilirdi.

Köyümüz yazarlarından Ali Ünver, "Beyaz Kum Siyah Gece" adlı öykü kitabında, Mediha Ünver ise "Gülbahar" isimli romanında bu slogana yer vererek sloganı edebiyata mal ettiler. Kalıcılaştırdılar.

Roman ana karakter olan "Gülbahar"ın etrafında şekillenen bir hikâyeyi anlatıyor. "Gülbahar" yaşadığı köy ortamında sıradan bir kadın gibi görünse de, derin bir iç dünyaya sahip, duygusal sorunlar yaşayan bir karakterdir.

Roman onun yaşadığı hayal kırıklıklarını, aşk ve fedakârlık üzerine kurulu bir yolculuğu işler. Toplumsal baskılar ve buna karşı "Gülbahar"ın isyanı anlatılır. Toplumun kadınlara yüklediği roller, geleneksel değerler ile bireysel özgürlükler arasındaki çatışmalar romanın ana konuları arasında yer alır.

"Gülbahar" romanı bir kadının kendini bulma ve varoluş mücadelesini ve bu mücadelede çıkış yolu bulamayışını anlatırken aynı zamanda o dönemin toplumsal yapısını da eleştirel bir gözle sunuyor okuyucusuna.

Köyümüzün coğrafyasını, dilini, kültürünü, yaşanmışlıklarını ustaca romanlaştıran Mediha Ünver'i kutluyorum. Edebiyatta ve hayatta yolu açık olsun!

Berlin, Kasım 2024 ■

genesinde sıkışan kadın-erkek (aşk) ilişkilerini deyim yerindeyse "damardan" işler.

Dağları bizzat yaşamayan birinin yüce dağları tasviri zordur derler. Ama Serkan Günebakan bunu da başarmıştır. Dağları, dağlarda tutsak düşen yaban gülleri kokan çocukların gözlerinden ve yüreğinden yazmıştır.

Romanın dili akıcı ve canlıdır. Okuru betimlemelere boğarak yormuyor. Kurgusunun sürekliliği sağlayabildiği, okurda heyecan ve merak yarattığı, su gibi aktığı söylenebilir. Ancak eser kimi yerlerde fazla didaktik ve politik bir boyut kazanıyor.

Son kertede; "Kavganın Işıklı Yamaçlarında" devrimci bir romandır. Edebiyat da siyaseti hor gören burjuva edebiyatının kriterleriyle değerlendirilmemelidir. Siyahi bir yazar ve siyasetçi, yıllar yıllar evvel Batılı-Beyaz burjuva edebiyatçılarla tartışmasında onlara şöyle demişti: "Bize göre silah, kalem ve kürsü amaca, özgürlüğe hizmet eder."

Ceylan Yayınları'ndan çıkan "Kavganın Işıklı Yamaçlarında" mücadeleyi somut ve gerçek kılan, gözde ve kalpte canlandıran ezilenlerin devrimci edebiyatına aittir. Okurken hüzünlenecek yüreklerinize ve nemlenecek gözlerinize her daim tatlı bir gülümseme ve dinmeyen bir mücadele azmi eşlik edecektir. "Kavganın Işıklı Yamaçlarında"'nın belki de en ayırt edici özelliği yorgunluğa, tükenmişliğe ve pişmanlıklara göz kırpmamasıdır.

2 No'lu F tipi hapishane,
Tekirdağ ■

“Riya Hûndirîn, tê wateya tevahiya jiyanê”

Nexweşxaneya Jinan û Zarokanînê... Suzan, Frau Adler, Sabîra, Turkan Aydin û Maî Lîn... Odeya Jinan. Riya Hûndirîn a Gülsen Gülbeyazê rasterast romaneke jinan e ku behsa serboriyên pênç jinan dike. Jinên ku yan zaroka wan ji ber wan çûye, yan malzaroka wan hatiye betalkirin yan jî kurtaj bûne. Ev pênç jinên ku ziman, bawerî, çand û temenê wan ji hev cuda ne, bêyî xwesteka xwe li odeyeke nexweşxanê têne ba hev. Di vê odeya ku bav, mêr û yar li “derve” dimînin de; her çiqas birîndar, nexweş û hatibin perçiqandin jî, ev jinên hanê hewl didin ku riyekê ji xwe re bibînin: Riyeke Hûndirîn. Heft rojên ku nivîskar behsa wan dike, şahidiya welidînekê dike ku dişibe serboriya di Beşê Destpêkê yê Peymana Kevin de jî derbas dibe. Di Nexweşxaneya Jinan a Zarokanînê de, çima “jin” jî newelide? Di Riya Hûndirînê de jin, ne tenê bi mêrantiya serdest, regezperestî û kedxwariyê re; lê bi xwe re jî rûbirû dimînin. Riya Hûndirîn, romaneke wiha balkêş e ku sedem û çawaniya vê yekê bi serpêhatiyên jiyanê re pêşkêşî me dike...

■ **SALİH KEVİRBİRÎ** *

‘Riya Hûndirîn’ ango bi navê xwe yê orijînal ‘Îçsel Yol’ behsa serpêhatiya pênç jinên ji ol, çand û miletên cuda dike ku li klînîkeke nexweşiyên jinan a li Hamburga Almanyayê heft rojan bi hev re derbas kirine. Em dikarin bibêjin ku ev kitêb, serboriya rûbirûbûna jiyana van pênç jinan bixwe ye.

Gülsen Gülbeyaza ku di gelek kovar û rojnameyan de derbarê edebiyat, helbest, perwerdehî û malbatê de dinivîse, di gotûbêjekê de bi van gotinan behsa vê romana xwe dike ku dikarim bibêjim ku hest û ramanên min bixwe ne jî:

“Riya Hûndirîn, tê wateya tevahiya jiyanê. Vegotineke Sadhanayê bandoreke mezin li min kiribû. Sadhana dibêje: ‘Riya Hûndirîn, tevahiya jiyanê ye. Her çalakî, fikir û gotin, yan gaveke ber bi Xwedê ve ye yan jî gaveke dûrî Xwedê ye. Xwedê ne li jorê ye ne jî di behiştê de ye. Ew di nava me de ye. li kêleka me, li pişt me, li pêş me ye. Ew wekî jiyan, di her şanikê ango hucreyê de ye. Wekî tevger, di her atomê de ye. Ew, tevahiya van û zêdetirê van e. Her mirov, bi hiş û zekayeke wiha hatiye xemilandin ku pirsiyara rastiya ji dil bike, lê bikole û li ser wê hûr bibe. Xwedê, rastiya wê bixwe ye. Mirovan dibe riya hûndirîn.’ Bi rastî jî vê vegotinê, bandoreke

mezin li min kiribû. Navê kitêba min ji vê vegotinê tê.”

Gülsen Gülbeyaz; jineke berhemdar e, ehlê hibir û qelemê ye, mirova çand, huner û edebiyatê ye. Ji edebiyata Tirkiyê û dinyayê haydar e. Riya Hûndirîn, wekî roman berhema wê ya yekê ye. Piştî vê berhema giranbiha, mohra xwe li bin gelek berhemên din daye. Nivîskara romanê, bi salan e ku di nava xebat û xizmetên civakî de ye. Tiştên ku ji xebat û xizmetên civakî ango sosyal hîn bûye, xwestiye di nava xebat û berhemeke edebî de bihone û pêşkêşî dêhn û bala me bike. Li gorî gotina wê, xwestiye ku bi fikir û pêşniyazên ku ji xebat û xizmeta civakî kiriye, tiştekî înter-kulturî bike. Vê daxwaza wê kiriye ku xebateke wiha ango romaneke wiha bikeve kitêbxaneya me.

Riya Hûndirîn, behsa serboriyên Frau Adler, Suzan, Sabîra, Turkan û Maî Lînê dike. Frau Adler, ji xerîban ditirse û herdem xwe ji wan dûr dixe. Suzan, di navbera dayîkeke alman û bavekî kurd de maye. Sabîraya Misrî, li dijî radîkalîzma dîn derketiye û ji ber vê yekê mirin daye ber çavên xwe. Turkana karker û kedkar, jiyana xwe bexşî zarokên xwe kiriye û li dijî kevneşopiyan

Gulsen GULBEYAZ, sala 1967ê li Îskenderûna Hatayê hatiye dinyayê. Sala 1991ê koçî Hambûrgêkir.Xwendina xwe li ser Pedagojiya Civakî û Menejeriya Bilind kir. Salên dirêj di sazî û dezgehênDaîreya Ciwanan a Şaredariya Hambûrgê de wekî perwerdekar û rêveber kar kir. Gulbeyaz ji bilî semînerên perwerdehiyê û şêwirmendiya malbatan, li Hambûrgê di çend komênşanoyê de şanogerî dike û di koma Grup Makamê de xebatên xwe yên muzîkê berdewam dike. Nivîsên wê yên li ser perwerdehî, çand û hunerê di kovarên Ay Işığı Şiir ve Yaşam, Çuval, Güncel û Güneyê de hatine weşandin.

Berhemên Gulbeyazê:
- **İçsel Yol, Roman**, Favori Yayınları 2013, 2017, 2020, Enqere, 215 Rûpel, Çapa Çaremîn, Ters Kule Yayınları, Stenbol, 215 Rûpel.
- **Elsa’nın Vasiyeti**, Roman, Favori Yayınları 2015, Enqere, 249 Rûpel, Çapa Duyemîn, Hel Yayınları, Enqere 2019, 263 Rûpel
- **Köln Radyosu Sustu**, Kurteçîrok, Ters Kule Yayınları, Stenbol, 2023, 112 Rûpel

derketiye û herçî Maî Lîna Çînî ye, tevî zaroka kêmendam, razîbûna xwe ji bo kurtajê aniye. Her yek ji van jinan, xweyê dinya û jiyaneke cuda û balkêş in. her yek ji wan, xweyê tevgereke hûndirîn ango derûnî ne. Her yek ji wan xweyê tevger, ol, çand û miletekî ne.

Helbet wê ji serborî û derûniya van jinan berhem ango romaneke balkêş û têrnaverok derkeve. Gülsen Gülbeyazê, bi hostehiyeke mezin pênûsa xwe, klavyeya kompûtera xwe, tevli fikir û ramanên xwe yên edebî kirine û edebiyateke di asteke bilind de pêşkêşî me kiriye. Di xwendin û wergera vê berhema giranbiha de ketim nava hest û xweşiyên mezin. Carcaran dilê min şewitî, carcaran geş bû. Car çêbûn ketim nava mitalan û min xwe xist cihê pênç lehengên romana Gülsenê.

Riya Hûndirîn, hestên tevlihev ên derûniyê radixe ber dil, çav û mejiyê me. Dikarim bibêjim ku ev berhem di warê 'romana derûnî' de berhemeke gelekî serkeftî ye, di warê hevoksaziyê de berhemeke berz û bala ye. Xwînerên kitêbê, bi xwendinê re xwe di nava atmosfera romanê de dibînin.

Ez bixwe hem wekî xwîner, hem jî wekî wergêrê vê kitêbê, ketim nava kûrahiya romanê. Gava min destpê kir, heta dawiyê min dev jê berneda û hew min dît ku kitêb qediyaye.

Bi hêvî me ku bi xwendina kitêbê re, wê ev hest û raman li we jî peyda bibin. ■

*** Salih KEVIRBIRÎ**, sala 1975ê li Batmanê hatiye dinyayê. Di gelek kovar, rojname û malperan de nivîsiye û berpirsiyarî kiriye. Ji ber karê rojnamegeriyê ceza xwariye û ketiye girtîgehê. Xwediyê bêhtirî 10 kitêban e ku bi kurdî û tirkî derketine. Kitêbên wî li tirkî, farsî û almanî hatine wergerandin. Bixwe jî gelek berhem ji tirkî kirine kurdî û ji kurdî kirine tirkî. Bi salan e ku li ser Kurdên Sovyeta Berê lêkolînan dike û dinivîse. Derbarê KurdênSovyeta Berê de nêzîkî 40 fîlmên dokûmenter çêkirine. Salih Kevirbirî, Birêveberê PENa Kurd, Endamê PENaNavneteweyî û Endamê Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê ye.

Yalanları şiirle tahrip etmek...

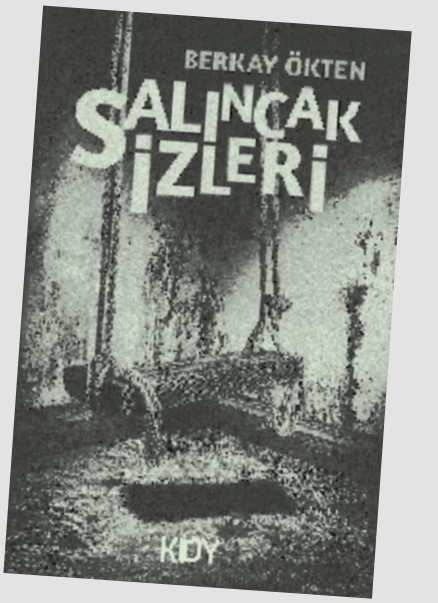

Şiirleri Güney dergisinde de yayınlanmış olan Berkay Ökten'in "Salıncak İzleri" ismini taşıyan şiir kitabı çıktı.

"**Salıncak İzleri**, yaraları gün yüzüne çıkarmanın, inandırıldığımız tüm yalanları tahrip edip yeni anlamlar ve yeni bir bellek yaratmaya çalışmanın hikâyesidir."

Salıncak İzleri, Berkay Ökten
Şiir, Ekim 2024, Sayfa 52
Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık

ustura

duası unutulmuş bir muska gibi duruyor
dilin hiç olmayan kemiği
asırları utançla taşıyan boş bedenlerde
kanlı genlerden esirgiyor insanı

ne mahremiyetse karanlıkta gizli olan
ustaca çalışıyor Tanrı'nın elleri, perdeler dikiyor
yüzünü katranla yıkıyor zaman
boynunda kırık bir gözyaşı ince kolye

ben resmi tarihim, seni kutsuyorum yalan

...dünyayı yorumlamak ve dünyayı değiştirmek için...

inter
YAYINLARI

Online Sipariş:
www.interyayinlari.com

İLANDIR

Toprağın Duası Belgeseli Üzerine

ALİHAN DEMİR

Sinema, görsel çağımızda vurucu etkisiyle her gün biraz daha yerini sağlamlaştırmakta. Bu anlamda birçok sanat eseri, doğrudan veya dolaylı olarak sinemanın yarattığı kültür üzerinden kendine bir çeki düzen verebilmektedir. Beyaz perdenin tüm renkleri yansıtabildiği nitelikli filmlerin yanında benzer etkilerle çekilen kısa film ve belgeseller de son dönemde nitelikli birçok sanat eserinin arasında yer aldı. Bu yazımda yakın zamanda izlediğim "Toprağın Duası" adlı belgeselin alt satırlarında gezerek yönetmen Zülfü Gül'ün izlediği ve izlettiği metaforlara değinmek istiyorum.

Öncellikle kısa gibi görünen bu belgeselde yönetmen bizlere üç ayrı perde açarak olgunlaştırdığı hikâyeyi anlatmaya başlıyor. Birinci perdede bizlere gösterilen toprak kültürünün bir parçası olan çömlek yapımı, paralel devam eden kurguda çömleğin kültür içerisinde temsil ettiği kodların sunumu ve en arkada gösterilmeyen ama sezdirilen metaforların karılması var. Yönetmenin, üç alanı birbirine bağlayıp verdiği mesajları anlamak için belgeselin hazmedilerek izlenmesi gerekir. Aceleye getirilecek sahneler değildir bunlar. Buna bir örnek vereyim: Belgeseli izledikten sonra fark etmiştim bunu. Sahne normal akarken izleyiciye dönüp gülen ustalardan birisi aslında bizlere dördüncü duvarın nasıl yıkıldığına dair küçük bir örnek olarak esere giydirilmişti. Dördüncü duvarı yıkmak terimi, öncellikle tiyatroda sonra da sinemada gördüğümüz seyirci ile oyuncu arasında var olduğu düşünülen duvarın delinmesi demektir. Bu duvarın anlık aşılmasıyla izleyici ile oyuncu arasında iletişim kurulur. Nuri Bilge Ceylan'ın "Kuru Otlar Üstüne" filmindeki Samet karakterinin bir sahnesi vardır. Sahne akarken karakter birden sahneden çıkarak film setinin içerisinden geçer. Bu da bir dördüncü duvarı yıkmaktır. Yönetmen Zülfü Gül, belgeselin ardında yapılan söyleşide dile getirdiği gibi toplumcu bakış açısıyla eseri daha da gerçekçi kılmak adına bu tür modern teknikleri kullandığını belirtti. Sanatın halkla beraber yapılması gerektiğini dile getiren bu bakış açısıyla izleyici ve sahnedekilerin arasındaki duvarlar aşılmış oluyor.

Belgesele dönersek çömleğin emekle hazırlandığını, dikkatle pişirildiğini ve ardından üretilen çömleğin toprakla olan ilişkisine değindiğini görebiliyoruz. Daha derinde ise hemen görülmeyen

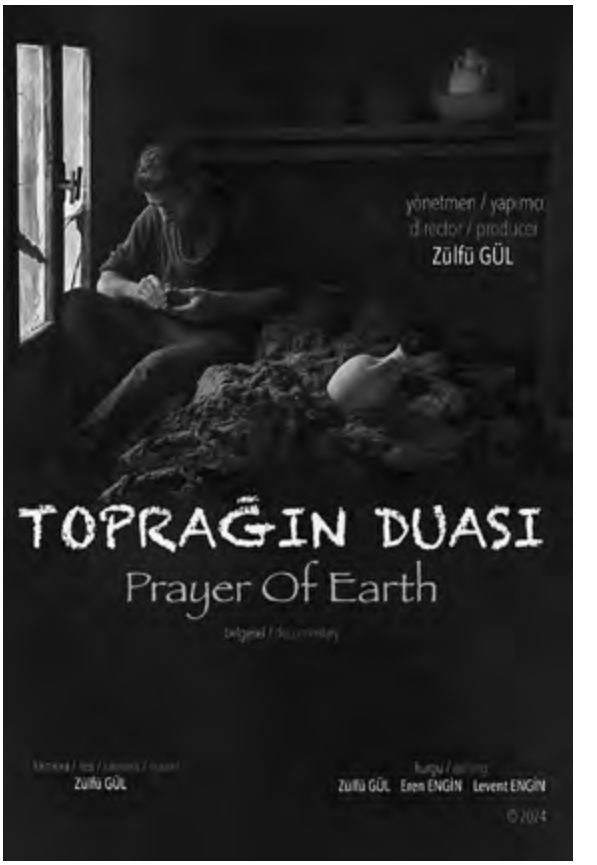

kültürel kodları yakalayabiliyoruz. Sahne sahne belgeselin çömlek yapımından yola çıkarak kültürel kodları barındırdığını görmeye başlıyoruz. Beş dakika sonra klişelerin yavaş yavaş aşılıp kadraja gerçekliğin görüntüleri düşmeye başlıyor. Sahneler arası başarılı geçişleriyle toprağı ezen ayaklar, halayda yere vuran ayaklara dönüşüyor. Bu bağlantılı aktarımla sahnelerin heyecanı hız kesmeden devam ediyor. Ayakların toprağa değdiği o an, bana Faruk Nafiz Çamlıbel'in dizelerini hatırlattı: "Bizim de kalbimizi kımıldatır yerinden / Toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin"

İnsanın toprakla olan iletişimi ve etkileşimi hiçbir şekilde bitmiyor. Belgesel görsel şölenle devam edip yükselen müzikle birleşince belgeselin tamamı kartpostallık bir görüntüye dönüşüyor. Teknik ayrıntılara girmemekle beraber sahne geçişleri, müziklerin görsellikle olan ilişkisi, tam yerinde kesilen cümlelerin vurgusu, montajı, seslerin anlaşılır bir şekilde kaydı gibi birçok teknik konuda

hatasız bir seyir zevki verdiğini söyleyebilirim. Zülfü Gül katıldığı festivaller ve aldığı ödüllerle bu alandaki rüştünü ispatlamış zaten. O yüzden belgeselin felsefi yönüne değinmek daha önemli olacaktır. Toprakla başlayan hikâyemizin yine toprağa dönüştüğünü gösteren çömlek, burada sadece çömlek değil insandır da. Mevlana "Hamdım, yandım, piştim" diyerek insanın döngü içerisinde nasıl arındığını anlatırken belgeselde de bu döngü çömlek üzerinden verilmiş gibidir. Ustalar çömlek yaparken izledikleri ekranda dönen Mevleviler bize bu topraklarda her şeyin birbirini nasıl beslediğini göstermesi açısından felsefidir. Toprağın bereketinden insanın emeğinin yüceliğine dönen kasnak, yaşamın döngüsüne döner gibidir. Kasnak harekete geçer geçmez Mevleviler bir eli toprağı diğer eli göğü göstererek dönmeye başlıyor ve ekrana Aşık Veysel'in şu türküsü çıkıyor:

"Havaya bakarsam hava alırım
Toprağa bakarsam dua alırım
Topraktan ayrılsam nerde kalırım
Benim sadık yârim kara topraktır."

Yönetmen, Anadolu'nun kavim kültür pergelini Çukurova'ya doğru daraltıp betimlemelerini burada yoğunlaştırıyor. Çukurova'nın bin çeşit karakterini tasvir eden Yaşar Kemal ve bu insanlara ses veren Yılmaz Güney'in yarattığı çıplak gerçekçiliği belgesel boyunca izleyebiliyoruz. Çok kültürlülük ve çok dillilik gibi unsurlarla bezenen motiflerle insana, emeğe ve toprağa daha derin bakmamıza yardımcı oluyor. Toprağın çamura ezildiği, çamurun çömleğe yandığı, çömleğin düğüne süslendiği ve kırılıp tekrar toprağa döndüğü bu devir daim izleği, elbette yaşamın döngüsüdür. Her şey özüne döner düşüncesiyle bir paralellik kurulabilir düşüncesindeyim. **"Toprak bütün insanların annesi ve mezarıdır"** diyen Danimarka atasözü; hikâyeyi tamamlıyor gibidir.

Sanat eseri, insanı birçok yerden yakalayıp vurabiliyor. Belgeselin sonunda bana kalan hikâye, çömleği bin bir emekle sanat eseri gibi ortaya koyan ustanın; çömleklerin düğünde kırılmak için satın alındığını duyduğunda verdiği duygusal tepki oldu. Cümlelerini eze eze konuşan genç usta, dayanamayıp "Benim gözümün önünde bu çömleği kırsalar, dayanamam. Kalbim kırılır" diyebildi. Bu cümle bana bu ülkede üretilen değerlerin sadece yok olmaya mahkûm bırakıldığına dair derin bir sahipsizlik hissini de hatırlattı. Oysa bu eserleri onlar adına korumalı ve üreticisinin tatminine giden yolları açabilmeliydik.

Sanatın Yerelden Örülüşü ve Görülüşü:

Belgeselin dışına çıktığımızda ilk yakalamamız gereken gerçek, üretilen böylesi kültürel çalışmalara karşı bizlerin sorumluluğudur. Bu tür eserlere karşı sorumluluklarımızdan muaf değiliz. Onların görülmesi ve daha çok kişiye ulaşması adına bizlere düşen sorumluluklarımızın farkında olmalıyız. Çok dilli toplumun çok renkli kültürlerine çevrilen her kamera, yönelen her kalem değerlidir ve sadece bu yönüyle bile olsa takdir edilmesi elzemdir. Bundan ötürü; Zülfü Gül'e kalbini toprağa açtığı için, kadrajına emekçileri eklediği için, toprağı sanata aktardığı için teşekkür etmemiz gerekiyor. Onu hem bu çalışmada hem de yapacağı diğer çalışmalarda desteklemek gerekiyor. Çağın görsellik çağı olması bizlerin niteliksiz içeriklere yöneleceği anlamına gelmemeli. İyi eserin peşine düşmeli ve ona ulaşmak için gerekli bedelleri ödeyebilmeliyiz. Bu anlamda eksiklikleri olsa da bunları dile getirip daha iyisi için fikir verebilmeliyiz. İyi sanat eserinin bizi harekete geçirdiğini ve iyileştirdiğini yer yer uyardığını hatta uyandırdığını fark ederek bu eserleri çoğaltmalıyız. İşte bu yüzden "Toprağın Duası"nın izleyicisi çok, Zülfü Gül'ün yolu açık olsun! ■

YÖNETMEN ZÜLFÜ GÜL

Fırat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu ve şu anda Mersin'de öğretmen olarak çalışıyor. Zülfü hem sinema hem de fotoğrafçılık okudu ve fotoğrafları ulusal ve uluslararası yarışmalarda ödüller kazandı. Kısa çizgi filmi "Son Ağaç", 2023 Cannes Film Festivali Short Film Corner'da gösterime seçildi ve 11. Uluslararası Antakya Film Festivali'nde En Kısa Çizgi Filmi ödülünü kazandı. Belgeseli "Toprağın Duası", 8. New York Kürt Film Festivali'nde uluslararası prömiyerini ve 7. Foça Uluslararası Arkeoloji ve Kültürel Miras Belgesel Film Festivali'nde Türkiye prömiyerini yapacak.

Karanlıkta Vaftiz: "The Godfather" ve Egemenliğin Diyalektiği

ALİŞAN ŞAHİN

"Amerika'ya inanıyorum" ve "senden adalet istiyorum"... "Don Corleone" filmin açılış sekansındaki bu 2 önemli cümle hem gerçek dünyayı hem filmin özünü açıklıyor. Amerika'ya inanıyorum, çünkü bütün pisliklerimizi Amerikan milliyetçiliği altında gizleyebiliyorum. Senden adalet istiyorum, çünkü özgürlükler ülkesi(!) Amerika'da (diğer tekelci ülkeler için de aynı durum geçerli) adaletin olmadığını ve güçlünün adaletinin egemen olduğunu biliyorum.

"The Godfather", Mario Puzo'nun aynı adlı eserinden sinemaya uyarlanmıştır ve gelmiş geçmiş en iyi filmler arasında gösterilir. Ünlü tarihçi Eric Hobsbawm; Puzo'nun öyküyü, gerçekte yaşamış olan Sicilyalı mafya lideri Salvator Guiliano'dan esinlendiğini söylemiştir. Bu arada Corleone soyadı Sicilya'da bir köy adıdır.

Mafya olgusu, burjuva devlet yapılanmasında her ne kadar anomali gibi algılansa da; aslında sınıfsal çelişkinin doğal bir sonucudur. Tarihsel olarak mafyanın ortaya çıkma sebebi de modern Robin Hood'luktur. Mafya liderleri üst sınıftan alıp alt sınıfa vererek ezilen halktan destek alıp, genel bir meşrutiyet sağlayabilmişlerdir. Hikâyenin gerçek kahramanı Guiliano devlet tarafından sıkıştırılmaya başlayınca, o da taraf değiştirip işçi sınıfı ve onların politik mücadelesini hedef alıp, devletin gerçek sahibi olan burjuvazinin yanında konumlanmıştır. Bu da ona İtalyan devleti nezdinde meşruluk kazandırmıştır. (Bu durum birçok ülkede benzerdir.) BABA 2 filminde genç Vito Corleone'nin bu yolu izleyerek büyüdüğü gösterilir. Önce etrafındaki işsiz gençleri yanına alarak iktidarını büyütmüş ve böylelikle alt sınıfın sempatisini kazanabilmiştir.

Michael Corleone (Al Pacino) senatörle yaptığı kirli pazarlıkta, (Coppola burada devlet-mafya ortaklığını direkt yansıtır) senatör kendisine şöyle der; "Sizlerle iş yaparım ama sahte tavrınız ve kahrolası ailenizi şerefli gibi tanıtmanız canımı sıkıyor!" Arkasından Al Pacino'dan şöyle bir cevap gelir; "Senatör... ikimiz de eşit derecede ikiyüzlüyüz." Bu ikiyüzlülükle ilgili –Jean Baudrillard– "İmkânsız Takas" kitabında şöyle der;

"Tekelci yapıların (istisnasız bütün devletler tekelci yapılardır) yapabileceği tek şey, genelleşmiş yolsuzluğun, bu gizli biçimini denetleyecek para-politik bir toplum, herhangi bir mafya oluşturmaktır. İktidarın bu mafya ile mücadele etmesi tam bir ikiyüzlülüktür. Çünkü mafya iktidarın bir ürünüdür ve hayal etmesi imkânsız olan varsayıma göre onu yok etmeyi başardığında, bütün sivil toplum karşı-topluma dönüşecektir ve devlet de yararsız bir işlev halini alacaktır."

Özetle Baudillard'a göre bu olay modern burjuva devletinin doğal bir sonucudur. Filmin posterindeki kukla işareti mafyanın üzerindeki devlet otoritesini temsil eder. "The Godfather" filmi başyapıt olarak kabul edilse de yer yer gerici bir biçimde mafyalığı yücelttiği ile ilgili eleştirilere de maruz kalır ki; bu filmde gayet açıktır. Bazı kamera çekimlerinin Vito Corleone'nin omuzundan

yapılması izleyici onla bütünleştirmek amaçlıdır. Don Vito Corleone (Marlon Brando) her ne kadar adalet dağıtıyor gibi gözükse de yaptığı iyilikleri karşılıksız yapmaz. Özgürlük heykeli ile arabadaki cinayetin aynı kadraja alınması yönetmenin bilinçli çekim tercihidir.

Filmin dilbilimsel okumasında; otorite ile dilin bağlantılı etkisi, BABA'nın (Vito Corleone) vurul-

ması sonucunda dilin netliğinin çözülmesi olarak yansıtılır. "Kardeşler bile birbirini ararken ortada bir sürü hikâye dolaşıyor." cümlesi geçer. Ailenin tüm üyeleri anlaşmazlığa düşer. Michael Corleone otoriteyi devraldığında "dil" net ifadelerle tekrar düzene biner.

"The Godfather" serisinin 2. filminde Küba'da geçen sahnede, Michael Corleone ve babasının eski ortağı Hyman Roth ile görüştüğü terasta; sahneye üzerinde Küba yazan bir pasta gelir. Kamera uzun bir süre bu pastaya odaklanır, pasta kesilip dağıtılırken bu sahne gösterge olarak Amerikalıların adayı parçaladığı anlamına gelir. Fakat işlerin öyle kolay olmadığına Michael Corleone canlı tanık olur. Bir isyancının üzerindeki fünyeyi çekip patlattığına şahit olur. İsyancı kendisiyle beraber bir güvenlik görevlisini de öldürmüştür. Bu olayı Hyman Roth'a anlatır, onların askerler gibi para için değil de davası için bunu yaptığını duyduğunda isyancılar kazanır der. Michael kendini ve parasını burada güvende hissetmez. Michael Corleone'nin gücünün burada işe yaramadığını, arabasıyla Küba'dan ayrılırken endişe dolu gözlerle halkın kutlama yapmasına baktığını görerek anlarız. Çünkü burada işbirlikçi senatörler, tekel şirketler, medya gibi kurumlar ellerinde değildir, dolayısıyla burjuva devlet yapılanması yoktur.

"The Godfather" filminin zekâ dolu final sahnesi

Filmin yönetmeni Coppola bu sahnede; kilisedeki Michael'ın vaftiz görüntüleri ile onun infaz mangasının görüntülerini eş zamanlı bir şekilde diyalektik kompozisyon kullanarak vermiştir. Buradaki zıtlık; mevcut sistemdeki kutsallık ve egemenlik ilişkisine dair bir göndermedir.

Yönetmen burada, Kilise'nin "egemenlik kutsallıktan gelir" dediği yerde, "hayır; kutsallık egemenlikten gelir" demiştir. Bu tekniği sinemada ilk ve etkili kullananlardan birisi ünlü Sovyet yönetmen, Sergey Ayzeştayn'dır.

Gilles Deleuze "Hareket-İmge" kitabında sinemada kullanılan diyalektik kompozisyon tekniğini daha ayrıntılı biçimde vermiştir. Ayzeştayn'ın "Potemkin Zırhlısı" filmini bu anlamda şöyle okumuştur.

"Kendi muhtelif organlarını veya çizgilerini dizileştirmesi durumunda tek bir yüz yeterli olabilecek olsa da, bu dizisel özelliğin çok sayıda eşzamanlı ya da ardışık yüzle daha iyi vücut bulmasının nedeni budur. Yeğinsel dizi burada bir nitelikten diğerine geçmek, yeni bir niteliğe varmak şeklindeki işlevini açığa çıkartır: Ayzenştayn'ın yakın planla yapmak istediği, yeni bir nitelik üretmek, niteliksel bir sıçrama gerçekleştirmektir:

"Tanrı'nın insan-rahibinden, köylülerin sömürücü-rahibine; denizcilerin öfkesinden, devrimci patlamaya; mermer aslanların üç farklı duruşunda olduğu gibi, taştan çığlığa." (Gilles Deleuze)

Filmde kahramanın yolculuğu şemasındaki asıl kişi Michael Corleone'dir. "The Godfather" bir bakıma Michael Corleone'nin erginleme ritüelidir. Başlarda aile ilişkilerinden uzak tutulmak istenen Michael, babasının vurulması sonucu kendini mecburen ailenin karanlık ilişkilerinde bulur.

Michael, liberalizm temelinde pazarlanan, özgürlük, sevgi, aşk, barış gibi burjuva ideallerle bunlara erişimin önünde beton gibi duran kapitalist ekonomik sistemin acımasız, vahşi gerçeklikleri arasındaki temel karşıtlığı temsil eder.

"Hayatım boyunca toplum içinde yükselmek ve her şeyin yasal ve dürüst olduğu daha üst bir noktaya erişmek için uğraştım ama ben yükseldikçe eriştiğim yerler daha kötü çıktı." (Michael Corleone)

Mafya filmlerinin çoğu gibi "The Godfather" film serisinin de temel önermesi şudur: Zengin ve güçlü her nasılsa suçlu, mutsuz ve yalnız olmak zorundadır. En klişe biçimiyle ifade edilirse, "para ve güç mutluluğu satın alamaz."

Başka bir deyişle ister gangsterler, ister iş adamları, isterse servet ve güç sahipleri olsunlar kaçınılmaz olarak acı çekerler ve bizler, bu insanların statülerini kazanırken kaybettiklerini kaybetmeye değmeyeceğinden dolayı, güçlü ve zengin olmanın daha iyi bir şey olmadığına ikna ediliriz. Film izleyiciyi ereksel olarak buraya götürür ve asıl ideolojik yönlendirmesini tam da burada yapar. Adorno "Minima Moralia" adlı eserinde Hitler'le ilgili şöyle bir tespitte bulunur:

"Hitler, liberal toplumun celladı olsa da, kendi bilinç durumu içinde yine de fazla "liberal"di: Almanya'nın dışındaki sınai potansiyelin liberalizm örtüsü altında nasıl da bu toplum üzerinde tahakküm kurmakta olduğunu sezemeyecek kadar "liberal". Liberalizmin yalanını başka hiçbir burjuvanın göremediği kadar iyi gören bu adam, yine de kendi gerisindeki gücü fark edemiyor, aslında borazancısından başka bir şey olmadığı toplumsal eğilimi anlayamıyordu. Böylece bilinci de işlerini hemen bitirmek için ilk önce saldırdığı o daha zayıf ve miyop hasımlarının bakış açısına geriledi."

Michael'ın sonu da Hitler'le benzerdir. *"Sonunda kiliseye, aileye, özgür girişime, cinayete, güce ve intikama inanan Michael'ın kendisi, kendi ikiyüzlülüğünü kabul etmeye ve aynı zamanda bu ikiyüzlülüğü inkâra kalkışmasına dayanamayıp yenilir. Sonunda koltuğuna oturmuş, karanlıkla kuşatılmış, ellerini yüzünde tutan Michael'ın görünümü sahip olduğu iktidarın ve bu iktidarı elde etme yollarının tuzağına düşmüş ve bütün özgür insanların (herkes başkan ya da milyoner olabilir) en önemli hedefi olan iktidarın devamını sağlayan ideolojinin karşıtlıklarının ve karmaşalarının (liberalizmin) tuzağına düşmüş bir adamın görüntüsüdür."* (Robert Kolker)

Aralık 2024

Sinema Notları

ANUŞ PAZARCIYAN

Ken Loach'ın (lütfen) son (olmasın) filmi: "The Old Oak"

The Old Oak
(İngiltere/Fransa/Belçika 2023)
113 dak.
Yönetmen: Ken Loach
Senaryo: Paul Laverty
Oyuncular ve rolleri:
Dave Turner: TJ Ballantyne, Ebla Mari: Yara , Col Tai: Eddy, Jordan Louis: Garry, Chrissie Robinson: Erica, Chris Gotts: Jaffa Cake, Jen Patterson: Maggie, Arthur Oxley: Archie, Joe Armstrong: Joe, Andy Dawson: Micky, Maxie Peters: Tommy, Diyaa Al Khalid: Salim, Rahaf H: Nadia, Claire Rodgerson: Laura, Trevor Fox: Charlie, Chris McGlade: Vic, Amna Al Ali: Fatima

"The Old Oak" ("Yaşlı Meşe Ağacı") İngiltere'nin kuzeyinde, 1984-1985 yıllarında yaşanan İngiltere tarihinin en uzun süren madenci grevi ertesinde kapatılan bir madenin bulunduğu bir kasabanın ayakta kalan tek meyhanesinin ismi. Duvarları sararmış maden, madenci, grev, düğün, gösteri, toplantı vb. resimleri ile kaplı. Kasabada kalmış

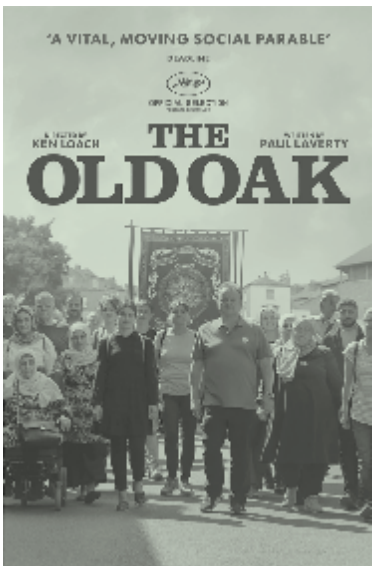

eski madencilerin buluşma, kâğıt oynama, eski günleri yâd etme, sohbet yeri. En güzel günlerini çoktan geride bırakmış, girişinde kapı üzerindeki isminin harfleri dökülen bir meyhane. Bir zamanlar büyük toplantıların yapıldığı salonu kasaba sakinlerinin artık kullanmadıkları eski eşyalarını depoladığı bir mekân. Âdeta bir eskici dükkânı. Kamera sokaklarda gezindiğinde bir zamanların hayat dolu madenci evlerinin çoğunun boş olduğunu, evlerin madenler gibi ölüme terkedilmiş olduğunu görüyoruz. Kasabanın eski sakinlerinin çoğu çoktan göçmüş. Kalanlar ve onların çocukları işsiz, umarsız, mutsuz, umutsuz. "The Old Oak"'ın sahibi TJ Ballantyne her tarafından dökülen meyhanesini her şeye rağmen ayakta tutuyor, direniyor.

Evlerinin çoğu boş olan bir kasaba. Aslında evsiz yaşayan

insanların yerleştirilmesi için uygun bir bir yer. İngiltere'ye çeşitli nedenlerle göç etmek zorunda kalmış, evi barkı olmayan, sokakta ya da konteynerlerde yaşam sürdüren yüzbinlerce insan var. Kimi, örneğin Suriye'den gelen göçmenler gibi, savaştan kaçarken yolda hayatlarını tehlikeye atarak geliyor İngiltere'ye. "The Old Oak"'da devlet kurumları tarafından kasabaya yerleşmek üzere gönderilen Suriyeli göçmenlerle, kasabada bu insanların gelmesinden rahatsızlık duyan "yerli vatandaşlar" arasındaki ilişkiler konu ediliyor. Aslında kendileri de toplumsal hiyerarşinin en alt basamaklarında bulunan kasabalıların çoğu ırkçı bir tavırla karşılıyor "Arap"ları. Gelenlerin çoğu ise içine kapanmakta buluyor çareyi.

Hemen bütün ülkelerde yaşanan, ülkelerimizde de örneğin Suriyeli göçmenlere karşı ırkçı tavırlardan bildiğimiz insanlık dramları.

Fakat neyse ki hem "yerli"ler, hem de yeni gelenler içinde aslında aynı sınıfın insanları olduklarını bilen ve onları birbirine yakınlaştırmada köprü işlevini gören insanlar var. İngiliz TJ Ballantyne ve Suriyeli Yara gibi. Onların dostluk, insanlık, dayanışma ve sevgi öyküsü "The Old Oak". "The Old Oak" ırkçılığa karşı mücadele, değişik ülkelerden işçi ve emekçilere "sınıfını bil!", "dayanışma içinde ol!", "birleş!" çağrısı. Filmin sonunda, arkasında tutarlı bir biçimde durulduğunda, bu çağrının olumlu sonuçları olacağını görüyoruz.

"The Old Oak" 1936 doğumlu İngiliz sinemacı Ken Loach'ın 2023'te 87 yaşında yönettiği ve "Bu benim artık gerçekten son filmim. Bundan böyle sinemada yalnızca yapımcı olarak varım." dediği film. Aslında 80 yaşında yönettiği "Ben, Daniel Blake"'ten (2016) sonra da "Bu yönettiğim son filmim." demişti. Ardından 2019'da "Sorry, we missed you" (Özür Dileriz, Sizi Evde Bulamadık), 2023'te Cannes Film Festivali'nde ilk gösterimi yapılan "The Old Oak" geldi.

Umarım bu "son film"i yeni "son film"ler izler. Ken Loach'tan ne kadar çok "son film" olursa o kadar iyi olur.

Çünkü sinemanın tarafını açıkça işçilerden, emekçilerden yana olarak belirleyen; bir çoğunun senaryosunu da yazdığı bütün filmlerinde işçilerin, emekçilerin dertlerini dert edinen, dayanışmanın gücüne inanan Ken Loach'un her biri usta işi olan, emekçi insanlara sevgi dolu filmlerine ihtiyacı var.

Sinemanın kendine sadık kalan, bir sanatçı olarak sorumluluğunu bilen, buna uygun davranan, işini bilerek ve severek yapan, hiç bir zaman "büyük sanatçı havaları"na girmeyen, alçak gönüllü sinemacılara, Ken Loach'lara ihtiyacı var.

Bir dayanışma şarkısının üretim öyküsü

The Greatest Night Of Pop
(ABD/İngiltere 2024) 96 dak.
Belgesel
Yönetmen: Bao Nguyen
Görüntü Yönetmeni: Caleb Heller
Kurgu: David Brodie,
Nic Zimmermann, Will Znidaric

"We are the world" 1985'te dönemin en yetenekli ve ünlü ABD'li müzik sanatçılarının, tüm gelirini Afrika'daki —en başta Etiyopya'daki— açlık ölümlerini engellemek için yürütülen bağış kampanyasına aktardıkları şarkının ve uzun çalar albümün adı.

"The Greatest Night Of Pop" "We are the world" adlı ünlü pop şarkısının yaratılmasının ve 46 ünlü pop sanatçısının Afrika'daki açlık ölümlerini engellemek için yardım kampanyasına katılımlarının öyküsü. Bu 46 sanatçı 25 Ocak 1985'te kampanyaya destek için Hollywood'da bir stüdyo'da yanyana gelip "We are tha word" adlı şarkıyı birlikte seslendiriyorlar. 25 Ocak 1985'ten 39 yıl sonra Quincy Jones'un teşviki ile "Pop'un En Büyük Gecesi"'nin öyküsünü, kayıt sırasında çekilen filmlerden yararlanarak ve bu etkinlikte yer alan ve hayatta olan bir dizi sanatçı ile konuşarak anlatmak, bu unutulmaz geceyi belgelemek şimdiye dek sinemada adsız biri olan yönetmen Bao Nguyen'e düşmüş.

Ortaya çıkan 96 dakikalık belgesel 1980'li yılların pop dünyasının yıldızlarını tanımak için büyük fırsat. Yalnızca bir buçuk saat değil, saatlerce keyifle izleyebileceğiniz bir öykü, mükemmel bir belgesel.

Hem şarkının, hem de dayanışma için ortak plak üretiminin ilk fikir babası **Harry Belafonte**.

Şarkının müziğinin yazarı **Lionel Ritchie**, sözlerinin yazarı ve şarkıya son biçimini veren sanatçı **Michael Jackson**.

Quincy Jones stüdyo kaydında yapımcı/yönetmen. 46 ünlü sanatçıyı, onlara eşlik edecek orkestrayı bir gecede yanyana getirmek, kimin bu ortak işte hangi solo bölümlerini söyleyeceğini, kimlerin koroda yer alacağını belirlemek nerede ise imkânsız bir iş. Ama bu imkânsız iş başarılıyor. Ve ortaya dönemin, bugün de hâlâ onlarca sanatçı tarafından seslendirilen, en ünlü şarkısı çıkıyor.

Projede yer alanlar, İrlandalı Bob Geldof dışında, ABD'li sanatçılar.

Şarkı sözlerini aralarında bölüşerek solo icra edenler:

Lionel Richie, Stevie Wonder, Paul Simon, Kenny Rogers, James Ingram, Tina Turner, Billy Joel, Michael Jackson, Diana Ross, Dionne Warwick, Willie Nelson, Al Jarreau, Bruce Springsteen, Kenny Loggins, Steve Perry, Daryl Hall, Huey Lewis, Cyndi Lauper, Kim Carnes, Bob Dylan, Ray Charles;

Arkalarında ise: Dan Aykroyd, Harry Belafonte, Lindsey

Buckingham, Mario Cipollina, Johnny Colla, Sheila E., Bob Geldof, Bill Gibson, Chris Hayes, Sean Hopper, Jackie Jackson, La Toya Jackson, Marlon Jackson, Randy Jackson, Tito Jackson, Waylon Jennings, Bette Midler, John Oates, Jeffrey Osborne, Anita Pointer, June Pointer, Ruth Pointer, Smokey Robinson'dan oluşan bir KORO var!

The Greatest Night Of Pop gerçekten de adına uygun bir gecenin belgeseli. Netflix yapımı ve o platformda izlenebiliyor. Umarım günün birinde sinemada da izleme imkânı olur.

Tehlikeli İlişkiler: "May December"

(USA 2024) 113 dk.
Mayıs Aralık
Yönetmen: Todd Haynes
Oyuncular ve rolleri:
Natalie Portman: Elizabeth Berry, Julianne Moore: Gracie Atherton-Yoo, Charles Melton: Joe Yoo, Piper Curda: Honor, Elizabeth Yu: Mary, Gabriel Chung: Charlie, Andrea Frankle: Rhonda, D. W. Moffett: Tom Atherton, Cory Michael Smith: Georgie vd.

Genç kadın sinema oyuncusu, Elizabeth Berry, planlanan bir bağımsız yapımda canlandıracağı Gracie-Atherton-Yoo yu ve eşi Joe Yoo'yu yakından tanıyabilmek için onların ikamet ettiği kente gider. Şimdi ikiz olan ve liseyi bitiren iki çocuğu olan bu çift 23 yıl önce büyük bir skandalın konusu olmuştur. Evli ve bir çocuğu olan Gracie, 23 yıl önce 13 yaşındaki Joe ile cinsel ilişkiye girer. İlişkinin ortaya çıkması ülke çapında bir skandal olur. Gracie ilişkisine sahip çıkar. Eşinden ayrılır. Yetişkin olmayan bir kişi ile cinsel ilişki nedeniyle ile mahkûm olur. Mahkûmiyetini çektikten sonra serbest kaldığında Joe ile evlenir.

Gracie ve Joe için "norm dışı" olan bu ilişkinin neden skandalize edildiği anlaşılmazdır.

Elizabeth filmde canlandıracağı kişiliği içselleştirebilmek için bir yandan başta Gracie olmak üzere Yoo aielesinin bütün fertleri ile konuşur, onların hayatlarının bir parçası olmaya çalışır. Diğer yandan 23 yıl önceki olayların tanıklarından, örneğin Gracie'nin eski eşi, ondan olan oğlu, Joe çalıştığı ve aşk yuvaları olan dükkânın sahibi vb. den, onların anlattıklarını dinler.

Mayıs Aralık'ta Elizabeth/Gracie/Joe arasında gizem ve gerilim dolu ilişkiler yumağı izleriz.

Elizabeth giderek daha inandırıcı biçimde Gracie'ye dönüşür. Gracie için, filmin inandırıcılığı açısından çok mükemmel olan bu dönüşüm, kıskançlıkla sahiplendiği eşi Joe bağlamında bir tehdit, tehlikedir. Joe ile Elizabeth aynı yaşlardadır. Acaba şimdi Joe için 23 yıl önceki Gracie olan Elizabeth daha çekici değil midir? Joe için artık hem anne,hem eş olan Gracie'den ayrı bir hayat kurma zamanı, yetişkin hâle gelme zamanı gelmiş midir?

Mayıs Aralık bu sorulara cevapları seyirciye bırakan akıllı bir film.

Mayıs Aralık İngilizcede aralarında büyük yaş farklılıkları olan çiftler için kullanılan bir deyim. Film ismini bu deyimden alıyor.

Fakat sorun tabii yalnızca arada büyük yaş farkı olması değil, yetişkin, evli bir kadının 13 yaşında bir erkek çocukla ilişkiye girmesi. Joe bu ilişkiyi hiçbir şekilde kendisinin kullanılması olarak görmüyor. Buna rağmen böyle bir ilişki ahlaki olarak ne kadar doğrudur?

May December bu sorunun cevabını da seyirciye bırakıyor.

Natali Portman ve Julianne Moore'un çok iyi oyunculukları filme büyük değer katıyor.

İyi bir oyuncu/oyunculuk filmi May December. Konusu itibarıyla da seyircisini düşünmeye tartışmaya davet eden, ortalama üzeri bir film.

C'è ancora domani

(İtalya 2023) 118 dak.
Bir Yarın Daha Var
Yönetmen: Paola Cortellesi
Seanryo: Furio Andreotti, Giulia Calenda, Paola Cortellesi
Oyuncular ve rolleri:
Paola Cortellesi: Delia Santucci, Valerio Mastandrea: Ivano Santucci, Romana Maggiora Vergano: Marcella Santucci,Emanuela Fanelli: Marisa, Giorgio Colangeli: Sor Ottorino Santucci, Vinicio Marchioni: Nino, Gabriele Paolocà: Peppe, Francesco Centorame: Giulio Moretti, Raffaele Vannoli: Alvaro, Paola Tiziana Cruciani: Sora Franca, Yonv Joseph: William, Alessia Barela: Orietta, Federico Tocci: Mario Moretti, Priscilla Micol Marino: Sora Giovanna, Maria Chiara Orti: Sora Rosa, Silvia Salvatori: Sora Elvira, Mattia Baldo: Sergio, Gianmarco Filippini: Franchino vd.

İkinci Dünya Savaşı ertesi, İtalya. Roma henüz ABD askerlerinin işgali altında. Yoksulluk diz boyu. Karaborsa belli ihtiyaç maddelerine ulaşmanın tek yolu.

Film bize bu ortamda Delia'nın

somutunda İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde yoksul mahallerindeki kadınların öyküsünü anlatıyor. Delia Ivano isimli bir maço ile evli, üç çocuklu bir kadındır. Ivano maçodur fakat arada bir bulduğu işlerle evin geçimini sağlayacak durumda değildir. Delia'nın dışarısı için ücret karşılığı yaptığı bir dizi yan işten gelen geliri ile geçinmektedir aile. Üç çocuk ve Ivano yanında bir de Ivano'nun yatalak, bakıma muhtaç, oğluna hep karısını döverek terbiye etmesi yönünde öğütlerde bulunan babası Ottorino'ya hizmet etmektedir. Ivano hayatından hoşnutsuzdur. Ve hoşnutsuzluğun acısını hep karısına şiddet uygulayarak çıkarmaktadır. Başlangıçta var olduğu gösterilen aşk çoktan bitmiştir. Kaba dayak ve cinsel şiddet belirlemektedir Delia'nın hayatını. Hayattaki tesellisi yetişkin kızı Marcella ve dert ortağı pazarcı Marisa'dır. Bir de evlenmeden önceden tanıştığı, otomobil tamircisi Nino vardır. Nino'nun hayali Delia ile birlikte bir başka kente göçmek ve kendi işyerini kurmaktır. Aslında Nino'ya yakınlık duyan Delia için zor bir seçimdir bu.

Bir gün bir mektup gelir Delia'ya. Delia büyük bir sevinç ve heyecanla okuduğu mektubu İvano'dan gizler.

Annesinin neden kendisini sürekli döven babasından ayrılmadığını sorgulayan Marcella merkezde bir bar sahibinin oğlu Giulio ile aşk ilişkisi yaşamaktadır. İvano için bar sahibi ile kızının evlenmesi zenginliğe bir adımdır. Aileler nişan için tanışırlar. Delia bu tanışmada yaşadıklarında kendisi ile İvano'nın geçmişlerini görür. Marcella'nın başına da eğer evlenirse Delia'nın yaşadıkları gelecektir. İlginç bir yöntemle sabote eder evliliği, kızını maço bir erkekle evlenmekten, ev kölesi olmaktan kurtarır.

Delia bir gün yine bir dayak seansı ertesi bavulunu toplayıp evden çıkmaya hazırlanırkan kayınbaba Ottorino ölür. Ev taziyecilerle dolar. Tam bir iki-yüzlülük komedisidir taziye olayı. Tabii Delia kaçma planının uygulayamaz. Fakat sonuçta bir yarın daha vardır.

O yarında Delia ile birlikte evden çıkar insanların kitleler hâlinde aktıkları bir binaya gideriz. İvano bu arada evde komodinde saklı mektubu bulmuş, büyük kızgınlıkla buruşturup yere atmış, Delia'nın peşine düşmüştür. Ama artık çok geçtir. Buruşturulup yere atılan kâğıdı bulan Marcella bu kâğıdı annesine ulaştırmıştır.

Filmin son sahnelerinde Delia'nın gizli mektubunun sırrını öğreniriz. O Nino'nun aşk mektubu değil, kadınların İtalya tarihinde ilk kez oy kullandıkları ve krallıktan cumhuriyete geciş için yapılan referanduma katılım için seçmen kartıdır. Kadınların bu referanduma katılım oranı % 89'dur!

"Bir Yarın Daha Var" tam bir **Paola Cortelessi** filmi. Filmin yönetmeni, baş oyuncusu, senaryo yazarlarından biri. Otuzdan fazla filmde, bir dizi tiyatro oyununda oynayan, kimi radyo ve TV programlarında moderatörlük yapan Paola Cortelessi'nin ilk yönetmenlik denemesi. Ama nasıl güzel bir deneme. Film İkinci Dünya Savaşı ertesindeki İtalyan Yeni Gerçekçilik akımı filmlerine öykünen siyah beyaz formatı ile, şiddeti gösterdiği sahnelerde soyutlamaları ile, oyunculuğu ile, senaryosu, diyalogları ile iyi bir film. Bir ilk olarak çok iyi. Bence bütün diğer işleri bırakıp sinema filmi yönetmenliğine yönelmesi büyük kazanım olur sinema için. Görün bu filmi.

#MeToo' hareketinin başlangıcı: "She said"

(ABD 2022) 129 dak.
Yönetmen: Maria Schrader
Senaryo: Rebecca Lenkiewicz
Kurgu: Hansjörg Weißbrich
Oyuncular ve rolleri:
Carey Mulligan: Megan Twohey, Zoe Kazan: Jodi Kantor, Patricia Clarkson: Rebecca Corbett, Andre Braugher: Dean Baquet, Peter Friedman: Lanny Davis, Zach Grenier: Irwin Reiter, Jennifer Ehle: Laura Madden, Lola Petticrew: Laura Madden (gençliği), Samantha Morton: Zelda Perkins, Mike Houston: Harvey Weinstein, Ashley Judd: Kendisi, Angela Yeoh: Rowena Chiu, Adam Shapiro: Ron Lieber, Gwyneth Paltrow: Sesli anlatımı ile katılıyor, vd.

Film'de kronolojik olarak #MeToo' hareketini tetikleyen araştırmanın öyküsü anlatılıyor. Çıkış noktası Fox News isimli TV kanalı moderatörü Bill O'Reilly hakkında 2017 yılında The New York Times (NYT) gazetesinde yayınlanan ve moderatörün cinsel tacizciliğini teşhir eden makale var. Ünlü moderatörün kariyerini sonlandırır bu yazı. NYT'ın yayımcısı Rebecca Corbet bu ilk skandalın ardından bütün eğlence sektörünü cinsel taciz/ tecavüz konusunda gözden geçirmenin zamanının geldiğini düşünür. NYT için de yazan araştırmacı/ gazeteci Jodi Kantor konuyu araştırmaya başlar. Sinema oyuncusu Jodi Kantor araştırmaları sırasında sinema oyuncuları Rose McGowan ve Ashley Judd'un Hollywood'un en ünlü ve en üretici yapımcılarından biri olan Harvey Weinstein hakkında onun tarafından tecavüze uğradıkları suçlamasını getirdiklerini öğrenir. Araştırmayı derinleştirir. Konu derindir. Yardıma ihtiyacı vardır. Kendisi gibi araştırmacı gazeteci olan ve daha önce Donald Turump hakkında cinsel taciz/tecavüz suçlamaları üzerine araştırma yapan, çocuk doğurduğu için bir süre işinden uzaklaşan Megan Twohey'i birlikte çalışmaya çağırır. Sonrası bu ikilinin onlarca insanla, en başta da kariyerlerinin başlangıcında Weinstein'la birlikte çalışmış olan kadın oyuncularla yaptığı görüşmelerdir. Bu kadınların önemli bir bölümü kendilerinin de Weinstein tarafından taciz edildiğini anlatırlar. Fakat olası bir yazıda isimlerinin geçmesini, sözlerinin aktarılmasını ret ederler. Bu onlar için Hollywood'daki kariyerlerinin sonu olabilir. Ayrıca bu onlar için kişisel utanç nedenidir.

Kantor und Twohey araştırmalarında aslında Hollywood'da Weinstein'in taciz ve tecavüzlerinin bilinen bir "giz" olduğunu, tüm film branşının Weinstein ve benzerlerinin yaptıklarını bildiğini görürler. Hemen herkes için kanıksanmış bilgidir bunlar. Konuşmak isteyenler korkutulur, sindirilir, parayla satın alınır. Çark dönmeye devam eder. Weinstein sisteminde onunla çalışan bütün oyuncular, herhangi bir filmde rol alabilmek için en baştan çalışma ile ilgili hiç bir şeyi anlatmama anlaşması imzalar. Anlaşmanın bozulması hâlinde milyonlarla ifade edilen para cazası ödenmesi baştan kabul edilir.

Sonunda bu sistem içinde yer alanlardan biri, Weinstein'ın muhasebecisi İrwin Reiter, Kantor'a tacizlerin gerçek olduğunu gösteren şirket içi bir yazışma notunu verir.

Kantor ve Twohey Weinstein'la ellerinde bu belge ile birlikte konuştuklarında, Weinstein her suçlamayı ret eder. Kendisini suçlayanların isimlerini talep eder. Anonim kaynaklarla kendisine karşı kirli bir kampanya yürütüldüğünü açıklar. Ve "şirkete zarar gelmemesi için" yönetimden geri çekildiğini açıklar. Weinstein âdeta yargısız infazın nesnesi hâline getirilmiş bir kurban rolüne bürünür.

Şimdi artık Weinstein sistemini çökertecek tek şey kalmıştır geriye. Suçlamaların ardının somut isimlerle doldurulması. Tacize uğrayan kadınların kendi isimleri ile ortaya çıkıp, suçlamalarına sahip çıkmaları. Sonunda o da olur. Kariyeri âdeta başlamadan biten oyuncu Ashley Judd ve prodüksiyon asistanı Laura Madden iki gazetecinin gazetede yayınlanacak yazılarında kendi isimlerinin kullanılmasına izin verirler.

Araştırma yazısı Ekim 2017'de New York Times'da yayınlanır. Skandal patlar.

Schrader filmini araştırma yazısının yayınlanması ile bitirir. Sonrasını biliyoruz:

Onlarca oyuncu "Ben de" diyerek Hollywood'da başından geçenler konusunda konuşmaya başlar. Sonrası bütün dünyaya yayılan #MeToo' hareketidir. Taciz ve tecavüzcülere karşı suskunluğun yıkılması hareketi.

Maria Schrader "She said" ("O Konuştu") adlı filminde Hollywood'da cinsel taciz/tecavüz olaylarının peşine düşen, araştırmacı, cesur iki kadın gazeteciye ve onların ısrarlı çabaları sonucu konuşmaya karar veren ve konuşan kadınlara bir anıt dikiyor. Araştırmacı gazeteciliğin ne olduğu, nasıl olması gerektiği konusunda bir ders filmi. Bunun yanında cinsel taciz ve tecavüze uğrayan kadınlara, "Susmayın, konuşun!" çağrısı "She said". Tecavüzcülere "Ne kadar ünlü olursanız olun yaptığınızı yanınıza bırakmayız" tehdidi. Olayları bilip de, susanlara, üzerini örtmeye çalışanlara, "Suç ortağısınız!" suçlaması.

Megan Twohey ve Jodi Kantor'un birlikte kaleme aldıkları ve araştırmalarını belgeledikleri kitaba dayanan senaryo mükemmel. Zaten en iyi senaryoları da hayatın kendisi yazıyor. Bütün oyuncu ekibi inandırıcı, çok iyi. Ortaya çıkan ve kurgusu da çok iyi olan film âdeta bir belgesel, ama iki saati aşkın süre nefes nefese izlenen bir "belgesel". "She said" Holywood'da —genelde bütün dünyada eğlence sektöründe— "kariyerin yolu (tabii kâhir çoğunlukla erkek olan) yönetmenin/yapımcının yatak odasından geçer" döneminin kapanmasında rol oynamış filmlerden biri olarak geçebilir tarihe. Önemli, bir film. Görmediyseniz, görün mutlaka!

Ezilenlerin onuru: "Pride"

(İngiltere 2014) 120 dak.
Yönetmen: Matthew Warchus
Oyuncular ve rolleri:
George MacKay: Joe Cooper, Ben Schnetzer: Mark Ashton, Paddy Considine: Dai Donovan, Faye Marsay: Steph Chambers, Bill Nighy: Cliff, Imelda Staunton: Hefina Headon, Dominic West: Jonathan Blake, Andrew Scott: Gethin Roberts, Joseph Gilgun: Mike Jackson, Freddie Fox: Jeff Cole, Liz White: Margaret Donovan, Jessie Cave: Zoe, Jessica Gunning: Siân James, Rhodri Meilir: Martin, Russell Tovey: Tim, vd.

Konusunu en güzel senaryoların yazarı, gerçek hayattan alan bir film Pride...

1984 yazı, İngiltere. Margaret Thatcher'in burjuvazi adına devlet işletmelerini büyük çapta özelleştirmeye açtığı, bir çok işletmenin kapandığı, yüz binlerce işçinin işini kaybettiği dönem. İşçiler, en başta maden işçileri direniyor. İngiltere tarihinin en yüksek katılımlı madenci grevlerini yaşıyor. Grev yapılan işyerleri üretimi durdurup, işçileri kapıya koyuyor. Kıyasıya bir sınıf mücadelesi yaşanıyor.

1984 yazı, İngiltere. Lezbiyen ve gay (LG) toplulukları içinde AIDS yaygınlaşıyor. Çoğunluk toplumunda bu kesime karşı tepki ve önyargılar artıyor. Londra'da Mark Ashton'un önderliğindeki lezbiyen-gay grubu hazırlanan Onur Yürüyüşü'nde grevde bulunan maden işçilerinin desteklenmesi gerektiğini savunuyor. Destek için bağış kampanyası yürütmeyi öneriyorlar. Ve "Lezbiyen ve Gay'ler Madencileri Destekliyor" ("Lesbians and Gays Support the Miners - LGSM") isimli bir grup oluşturarak bağış toplamaya başlıyorlar. Sıra dışı bir şey bu. LG grupları içinde çoğunluk, "Bizim madencilerle ne işimiz var, kendi derdimizle uğraşalım..." modunda. Kimi işçiler de bağış toplayan LG'lere tepki gösteriyor, "Size mi kaldık?!" modunda... LGSM yürüttüğü kampanyada hatırı sayılır bir bağış topluyor sonuçta.

Peki ama bu para madencilere nasıl ulaştırılacaktır?

Madenciler sendikaları toplumun dıştaladığı lezbiyen ve gaylerle birlikte anılmak istemiyor. Sendikalar üzerinden ulaşmak mümkün değil grevci işçilere.

Ashton ve arkadaşları telefon başına geçip grevin olduğu maden kasaba ve köylerindeki işçi lokallerini aramaya başlıyor. Sonunda Galler'de Onllwyn isimli madenci kasabasındaki lokalde telefon başındakı bir madenci annesi —biraz da LGSM'nin açılımının ne olduğunu anlamadığından— bağışı seve seve alacaklarını açıklıyor. Bunun için önce grevin başını çeken işçilerden biri Londra'ya gidecek, daha sonra da LGSM kampanyacıları köyü ziyaret edecektir.

Sonrasında bu karşılıklı ziyaretlerde karşılıklı önyargıların yıkılması ve sistemin saldırısının hedef olan tüm insanların, grupların birbiri ile dayanışmasının öneminin kavranması süreci var. Önyargıların yıkılması sürecinde yaşananlardan yalnızca bu film için değil, onlarca film için malzeme çıkar. Dayanışmaya gelince; film, dayanışmanın tek taraflı işleyen bir silah olmadığını gösteren sahnelerle bitiyor. 1985 Londra Pride yürüyüşünün beklenmedik ziyaretçileri var. Otobüsler dolusu maden işçisi. 1985 Londra Onur yürüyüşünün en ön saflarında grevci maden işçileri yürüyor.

Pride bütün ezilenlere ve sömürülenlere; "Birbiriniz hakkındaki ön yargıları yıkın, dayanışma silahınızdır!" diyen, keyifli, neşeli, insancıl, iyimser bir film. Ben kaçırmıştım, bu yıl yazlık bir gösterimde gördüm. İyi ki gördüm. Siz de görün —görmediyseniz— derim.

Riefenstahl

(Almanya 2024) 115 dak.
Belgesel
Yönetmen &Senaryo: Andres Veiel
Müzik: Freya Arde
Kamera: Toby Cornish
Kurgu: Stephan Krumbiegel, Olaf Voigtländer, Alfredo Castro

Leni Riefenstahl sinema tarihinde üzerinde çok konuşulan kadın yönetmenlerden biri. Oyuncu olarak 1920'li yıllarda başladığı (1902 doğumlu; 2003'te 101! yaşında öldü. Bazen kendime kötüler neden bu kadar uzun yaşıyorlar diye soruyorum...) sinema kariyerine Nazi imparatorluğu döneminde yönetmen olarak devam etti.

Bu dönemde Nazi propaganda makinesinin en önemli sanatçılarından biri oldu. Nazi progandasının en önemli sinema eserleri olan "İradenin Gücü" (Nazi Partisinin Nürnberg Kongresi) ve "Olimpiyat 1936" onun imzasını taşıyor. Nazi büyükleri

ile, Hitler, Hitler'in Propaganda Bakanı Goebbels, Nazi imparatorluğunun ünlü mimarı Albert Speer vb. ile içli dışlı! Hitler'e hayran. Onunla onlarca buluşması, ona yazdığı onlarca biat mektubu var.

Nazi imparatorluğunun yıkılışından sonra uzun süre ortalıkta görünmüyor. Sonra 1960'lı yılların sonlarından itibaren bu kez fotoğraf sanatçısı olarak ortaya çıkıyor. Fotoğraflarının konusu, kendi deyimiyle, "insan vücudunun güzelliği"! Sudan'da Nuba'lar arasında beyaz efendi insan olarak yaşıyor ve onları fotoğraflıyor.

Ve biyografisi üzerinde çalışıyor. Kendinden sonra gelecek nesillere aktaracağı Leni Rifenstahl resmini kurguluyor.

• • •

Almanya'nın bence en iyi belgeselcisi Andres Veiel yeni filminin adı "Riefenstahl". Filmin afişi üzerinde "Vizyoner? Manipülatör? Yalancı?" başlıklı sorular var.

Filmin yapımcısı Sandra Maischberger Almanya devlet televizyonunun ünlü .bir moderatörü. 2002 yılında 100 yaşındaki Leni Riefenstahl ile bir söyleşi yapıyor. Bu söyleşide —ve kendisi ile yapılan ve yayınlanan bütün söyleşilerde— Leni Riefenstahl kendisinin bir Nazi olduğu suçlamasını ısrarla, öfkeyle ret ediyor. Kendisi hakkında çizdiği resim kendisinin aslında politika ile ilgisi olmayan bir sanatçı olduğudur. Maischberger bu söyleşi hakkında yaptığı değerlendirmede; "Arada bir yalan söylediği açıktı, fakat ben ondan daha fazla bilgi almayı beceremedim..." diyor. Söyleşi ertesi Leni Riefenstahl hakkında derinlemesine bir araştırmaya dayanan bir belgesel yapması düşüncesi gelişir. Bütün arşivleri tarar. Ortaya büyük bir belge yığını çıkar. Veiel'in Riefenstahl'ı öncelikle bu belge taramasının sonucu.

Filmde Veiel film afişindeki sorulara doğrudan cevap vermiyor. Filmde yönetmen geri planda yorumcu sesiyle konuşmuyor. Filmde yorum yok. Veiel elindeki malzemeyle kendi yorum yapmadan bir Leni Riefenstahl portresi çiziyor. Bu portredeki Riefenstahl:

● Nazilerin iktidara yürüdüğü dönemde Nazi ideolojisi ile tanışıp doğru bulan ve onların propaganda makinesinin bir dişlisi olmayı gönüllü olarak kabullenen bir kadın sanatçıdır.

Leni Riefenstahl (1935)

● Nazilerin iktidarda olduğu dönemde onlar için en iyi propaganda filmlerini yöneten bir Nazi'dir.

● Görevi olan, kitleleri Nazizme kazanma için proganda işini iyi yapan bir manipülatördür.

● Hitler'e hayrandır. Nazi büyükleri ile içli dışlı, sistemin birinci halkasındaki kişilerden biridir.

● Sonradan yaratmaya çalıştığı, Leni Riefenstahl'ın "yalnızca bir sanatçı" olduğu mitosu koca bir yalandır.

● Sanatına temel olan ideolojisinde insanlar üstün beyaz insan ve diğerleri olarak ayrılır. Estetiği Nazi estetiğidir.

● Kendisinin İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerin yaptığı soykırımdan, katliamlardan haberi olmadığı iddiası büyük bir yalandır.

● O, İkinci Dünya Savaşı sonucunu "yenildik" diye tanımlayan, faşist imparatorluğun yıkılışından üzüntü duyan bir Nazidir.

● Gelecek düşü bu "yenilgi"nin sonuçlarının geri döndürülmesidir. "Almanlarda bunu yapacak karakter vardır."

● 1960'lı yıllardaki "foto sanatçılığı"ndaki tavırları, bir beyaz sömürgeci efendi tavırlarıdır. Fotoğrafladığı Nuba'lar onun için para kazanma aracı olan ilkel insanlardır.

● O, biyografisinde, yalan üzerine kurulu bir Leni Riefenstahl kurgulamıştır. Bilinçli bir manipülatör ve yalancıdır.

Veiel bu portreyi Leni Riefenstahl arşivinde bulunan malzemeyi kullanarak, filmlerinden alıntılar yaparak, çalışırken kullandığı montaj tekniğini gösteren kısımları, biyografisi üzerinde çalışırkan yaptığı "düzeltmeleri", katıldığı az sayıdaki TV programında söylediklerini mükemmel bir kurgu içinde göstererek yapıyor. Aslında ayrıca yoruma ihtiyaç yok bence. Bence Veiel usta işi bir belgesel yapmış, zor fakat doğru olanı yapmış. Yorumu o değil "yorumsuz" kurgunun kendisi yapıyor.

Fakat filme birlikte gittiğim üç arkadaştan ikisi, filmden sonra yürüttüğümüz değerlendirmede filmde Leni Riefenstahl'ın yeterince teşhir edilmediğini, "yorumsuz"luğun iyi olmadığını söylediler.

Filmin gösterildiği sinemada "Tarih Kursu"nda olan ve derslerinin parçası olarak gelen lise öğrencileri de vardı. İki grupla konuşup, fikirlerini sorduk. Onlar içinde de iki görüş vardı. Bir bölüm filmde Leni Riefenstahl'ın bir Nazi olduğunun, "bilmiyordum" özrünün yalan olduğunun vb. çok açık olarak gösterildiğini savunurken, diğerleri bunun çok açık olmadığını, bu filmden Leni Riefenstahl'a Nazi diyenlerin ona haksızlık yaptığı sonucunu çıkaranların da olabileceğini savundular.

Görmenizi tavsiye ederim. Tabii gördükten sonra sizin fikrinizi öğrenmek isterim. ■

GÜNEY DOSTU BİR SANATÇIYI DAHA YİTİRDİK...

İsmail Çoban aramızdan ayrıldı

Çağdaş resim ve heykel sanatının önemli temsilcilerinden biri olan, Güney dostu **İsmail Çoban** yakalandığı hastalığa yenik düştü ve bedenen aramızdan ayrıldı.

İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar'da başladığı sanat eğitimini Avrupa'da tamamladı. Ürettiği binlerce eseri yüzlerce sergide sanatseverlerle buluşturan İsmail Çoban Anadolu insanının duygusal dünyasını çağdaş bir temelde yorumlayarak evrensele aktarmış değerli bir sanat insanıydı. O bir dünya sanatçısıydı.

Biz Güney dergisi olarak O'nun dostluğunu hep arayacağız... Aramızdan ayrılmış olsa da geride bıraktığı eserlerle hep yaşayacak olan İsmail Çoban'ın anısı önünde saygıyla eğiliyoruz.

GÜNEY

İsmail Çoban

"Hapishane Avlusundaki Gibi Hayat" *- H82, 1983, tahta gravür, 70 x 50 cm.*

"Taunusweg'den Sfenks" *- S2, 1997, heykel, kaymaktaşı, 14 x 12,8 x 5 cm (YGD)*

"Veda resmi" *- H81, 1983, tahta gravür, 78 x 53,5 cm.*

"Felaket I" *- R22, gravür, 1974, 30 x 24 cm.*

"Uzun Yol" *- S10, 1998, bronz heykel, 20 x 11,5 x 9,2 cm (YGD).*

"Doğurganlık Tanrıçası" *- S15, 1999, bronz heykel, 49 x 17 x 14 cm (YGD).*

***"Sivas - Pirsultan Güllerinin Anısına"**, 2014, 90 + 180 + 90 x 190 cm, tuval üzerine yağlıboya.*

***"Taranta Babu'ya Mektuplar"** - Z1995/52, desen, 100x130 cm, karışık teknik. ("Araf Döngüsü" serisinden)*

***"Maskeler"** - Ö 425, 2001, 80x100 cm, tuval üzerine yağlıboya.*

***"Dersim'in (Dêrsim) Kayıp Kızları"**, heykel, 490 x 82 x 75 cm (YGD).*

***"Kürtoğlu"** - Ç 122, 100 x 130 cm, tuval üzerine yağlıboya ("Özgürlük Bölümleri" serisinden).*

***"Göç"** - Ö 73, 1976, 110 x 100 cm, tuval üzerine yağlıboya (kesit)*

***"'Kır Çiçeklerim' Sur İçinde, Adiloş Bebe'nin Anısına.", İsmail Çoban**, 2016, tuval üzerine yağlıboya, 180 x 200 cm*